

---


Sborník

Ročník 86  
1981

3

Československé  
geografické  
společnosti

---

  
ISSN 0231-5300



ACADEMIA PRAHA

**SBORNÍK ČESKOSLOVENSKÉ GEOGRAFICKÉ SPOLEČNOSTI**  
**ИЗВЕСТИЯ ЧЕХОСЛОВАЦКОГО ГЕОГРАФИЧЕСКОГО ОБЩЕСТВА**  
**JOURNAL OF THE CZECHOSLOVAK GEOGRAPHICAL SOCIETY**

Redakční rada:

JAROMÍR DEMEK, VLASTISLAV HÄUFLER, RADOVAN HENDRYCH, VÁCLAV KRÁL (vedoucí redaktor), JOZEF KVIKVIČ, MIROSLAV MACKA, LUDVÍK MIŠTERA, LUDVÍK MUCHA, FRANTIŠEK NEKOVÁŘ, PAVOL PLESNÍK, JOSEF RUBÍN (výkonný redaktor)

OBSAH

HLAVNÍ ČLÁNKY

- J. V í t e k: Morfogenetická typizace pseudokrasu v Československu . . . . . 153  
Morphogenetic typification of pseudokarst in Czechoslovakia
- J. L o u č k o v á: K metodice hodnocení antropogenních změn reliéfu . . . . . 166  
Methods of evaluation of antropogenous changes of the relief
- M. M a c k a, P. C h a l u p a: K podílu ekonomickogeografického výzkumu  
na prognózování potenciálu pracovních sil průmyslové oblasti . . . . . 172  
The share of economic-geographical investigation in prognosticating the  
potential of labour force in industrial areas  
Участие экономическогеографического исследования в прогностике потенциала  
рбочих сил промышленных областей
- V. H ä u f l e r: K 100. výročí narození N. N. Baranského . . . . . 177  
The 100<sup>th</sup> anniversary of N. N. Baranskij

ROZHLEDY

- K. I v a n i č k a: Štruktúralne zmeny a vývojový trend japonského priemyslu . . 189  
The changes of the structure and trends of the development  
of Japanese industry
- M. S t ř í d a, V. V a n í č k o v á: Československá geografická literatúra v roce 1980 . 202  
Bibliography of Czechoslovak geography in 1980

GEOGRAFIE A ŠKOLA

K experimentální učebnici zeměpisu pro 1. ročník gymnázia (*R. Čapek*) 223 — Nový časopis pro školskou geografii (*J. Rubín*) 224.

ZPRÁVY

Dr. Oldřich Čepěk šedesátiletý (*V. Cíjka*) 226 — Za RNDr. Františkem Reinem, CSc. (*I. Munzar*) 226 — Symposium o geografii cestovního ruchu a rekreace v Japonsku (*S. Sprincová*) 230 — Kdy a kam jezdí Pražané na zemědělské brigády (*K. Diríbek*) 231 — K současné tvorbě a nabídce historických map v Rakousku (*J. Hürský*) 234.

ZPRÁVY Z ČSGS

Výroční členská schůze severomoravské pobočky ČSGS (*P. Šindler*) 236.



# SBORNÍK

## ČESKOSLOVENSKÉ GEOGRAFICKÉ SPOLEČNOSTI

ROČNÍK 81 • ČÍSLO 3 • SVAZEK 86

JAN VÍTEK

### MORFOGENETICKÁ TYPIZACE PSEUDOKRASU V ČESKOSLOVENSKU

J. Vítek: *Morphogenetic typification of pseudokarst in Czechoslovakia*. — Sborník ČSGS 86 : 3 : 153—165 (1981). — The author treats of the various interpretations of pseudokarst by different authors and comes to the conclusion that the most important criterion for the systematization of pseudokarst phenomena is both the genesis and the morphology. From this point of view he suggests new typification of these phenomena according to their dimensions, as follows: macroforms (canyons, gorges, rock cities, etc.) mesoforms (different types of caves, sinkholes, some rock forms such as mushroom rocks, larger rock openings), and microforms (rock cavities including the type, rock niches, honeycomb rocks, lapies, weather pits, small rock perforations). Individual types are documented on examples from some locality in Czechoslovakia. (Ru — N)

Za pseudokrasové tvary jsou obvykle považovány povrchové a podzemní útvary, které jsou morfologickou a v některých případech i genetickou obdobou forem krasového reliéfu. Problematika pseudokrasu je v geomorfologii dosud často rozdílně chápána a vysvětlována. Sporné otázky plynou především ze dvou interpretací — petrografické a genetické. Z petrografického hlediska bývají horniny tradičně děleny na krasové (dobře rozpustné): karbonáty, některé halovce, případně i led, a nekrasové (špatně rozpustné nebo standardně nerozpustné). Genetická interpretace, vycházející zejména z klimamorfologické koncepce, poukazuje na to, že i „nekrasové“ horniny podléhají v příslušných klimamorfologických oblastech nebo obdobích (případně extrémních podmínkách) rušivým chemickým účinkům agresivní vody nebo roztoků — korozi, která vede v mikroreliéfu, vzácněji v mezo- a makroreliéfu, ke vzniku tvarů, analogickým tvarům krasovým (Klear 1956, Wilhelmy 1958, Rasmusson 1959, Demek a kol. 1964, Panoš 1965, Hedges 1969, 1978, Szczerban, Urbani 1974, Jakucs 1977, Kastning 1977 a jiní).

Je zřejmé, že žádná z těchto nastíněných interpretací nemůže být přijata nekompromisně a globálně, protože existuje řada přechodných vztahů, ať už v závislosti na petrografii, litologii a struktuře hornin, nebo klimamorfologických podmínkách vývoje reliéfu. Zásadní problém je již v tom, že ani pro termín *kras*, respektive *krasový tvar* neexistuje z genetického a geomorfologického hlediska vzájemně jednotná definice. Domnívám se, že v podmínkách území ČSSR je nejpříjemnější kritérium pro odlišování pseudokrasových tvarů petrografické složení horniny. I když

chemické procesy, narušující strukturu (nebo spolupůsobící při destrukci) „nekrasových“ hornin, vedou ke vzniku tvarů morfologicky podobným formám krasového reliéfu, nelze je jen proto považovat za procesy krasové, neboť jejich geochemická povaha je většinou odlišná od procesu rozpouštění karbonátů. Většina povrchových a podzemních forem v nekarbonátech je polygenetická; na jejich vzniku se podílí jak vlivy mechanické, tak i chemické. Nejinak je tomu ovšem i u mnohých tvarů krasového reliéfu (vyjímání některých mechanicky podmíněných tvarů z komplexu krasového reliéfu a jejich označování jako tvary pseudokrasové by v tomto případě bylo zřejmě samoúčelné — vhodnější je charakterizovat je přímo způsobem vzniku, např. rozsedlinové jeskyně atd.).

Problém vyvstává u některých hornin (zejména klastických sedimentů), obsahujících určitý podíl karbonátových příměsí, kde lze předpokládat vliv krasových procesů. Pro tvary vzniklé v těchto horninách zavedl Maksimovič (1952) vhodný termín *klastokras*; Aneli (1963) je zařazuje k *parakrasu*. V ČSSR sem lze zařadit např. tvary reliéfu v karbonátových slepencích karpatského paleogénu (např. Súlovské vrchy atd.), případně některé detailní tvary ve vápnitých pískovcích a vysokoprocenních slínovcích svrchní křídly. Cigna (1978) rozlišuje ještě tzv. *hypokras* s tvary v ledu a některými dutinami v lávových proudech.

Vedle některých prací, zabývajících se buď typologií dílčích pseudokrasových tvarů (z petrografického či morfologického hlediska) nebo naopak globální syntézou pseudokrasu (Kosack 1952, Otvos 1976), byl jedním z prvních pokusů o typizaci pseudokrasu příspěvek Kuského (1957). Rozlišuje škrapy, závrtvy, několik genetických a petrografických typů jeskyní, zmínil se též o pseudokrasové hydrografii, postavení pseudokrasu v geografickém prostředí a významu těchto jevů pro člověka. Panoš (1978) dělí z genetického hlediska pseudokras na exogenní, endogenní a smíšený; důsledně od něho vymezuje klastokras. Některé další názory zahraničních a našich autorů k obecné problematice pseudokrasu jsou ve stručnosti uvedeny na jiném místě (Vítek 1979).

Při typologii pseudokrasových tvarů lze vycházet z různých kritérií. Nejčastěji bývá užíváno geologického (respektive petrografického) dělení podle druhů hornin, v nichž se jednotlivé tvary vyskytují, nebo kritéria genetického (např. tvary vzniklé zvětráváním, erozí, svahovými pohyby atd.) a dále pak geomorfologického hlediska. Morfogenetická klasifikace (vycházející z geneze a morfologie) je zřejmě nejvhodnější, neboť v různých typech hornin se mohou tvořit morfologicky obdobné tvary, vzniklé kombinací různých genetických činitelů. Vychází z ní i následující stručná systematizace pseudokrasových tvarů v ČSSR podle rozměrové hierarchie: makroformy, meziformy, mikroformy.

## I. Makroformy

Pokus o vymezení a typologii pseudokrasových makroforem se v geomorfologické literatuře prakticky dosud neobjevil. Komplex pseudokrasových tvarů celé rozměrové a tvarové stupnice, který morfologicky v podstatě připomíná příslušný typ krasového reliéfu, se na našem území **vyskytuje pouze v pískovcových skalních oblastech české křídové pánve**. V těchto morfostrukturách (strukturně-denudační plošiny, tabulové plošiny, kuesty, hřbety apod.) kvádrových pískovců tvoří pseudokrasové



makro-, mezo- a mikroformy podstatnou část reliéfu, takže zde lze hovořit přímo o *pseudokrasovém reliéfu*.

Ke konkávním (negativním) makroformám zde náleží zejména různé údolní tvary, např. *soutěsky* (úzká údolí se skalními stěnami v celém profilu), *kaňony* (údolí se skalními stěnami, úpatními sutěmi a dnem vyplněným sutí nebo aluviem), popřípadě *neckovitá údolí* atd. Skalnatá údolí, založená většinou na výrazných puklinových zónách, jsou běžná ve všech pískovcových oblastech (Děčínská vrchovina, Ralská a Jičínská pahorkatina, Broumovská vrchovina atd.). Jejich vývojem a morfologií (případně postavením v systému pseudokrasových forem) se zabývali např. Novák (1914), Balatka a Sládek (1964), Vítek (1979) aj. Další typy údolních pseudokrasových tvarů (slepá a poloslepá údolí) se v pískovcových české křídové pánve vyskytují jen ojediněle.

Ke konvexním (pozitivním) makroformám v pískovcových morfostrukturách lze zařadit *rozvodní plošiny a hřbety*, členěné na mnoha místech do izolovaných pilířů a věží — *skalních měst* — jež jsou morfologickou analogií tvarů „věžového krasu“. Na povrch plošin a skalních výchozů jsou vázány pseudokrasové mezo- a mikroformy.

Zařazení obdobných pozitivních a negativních makroforem v jiných typech hornin mezi tvary pseudokrasové by podle mého názoru bylo samoučelné, vzhledem k celkové strukturální a litologické odlišnosti a zejména proto, že na ně není vázán výskyt dalších pseudokrasových forem v takové koncentraci, jako v morfostrukturách svrchnokřídových pískovců.

## II. Mezofomy

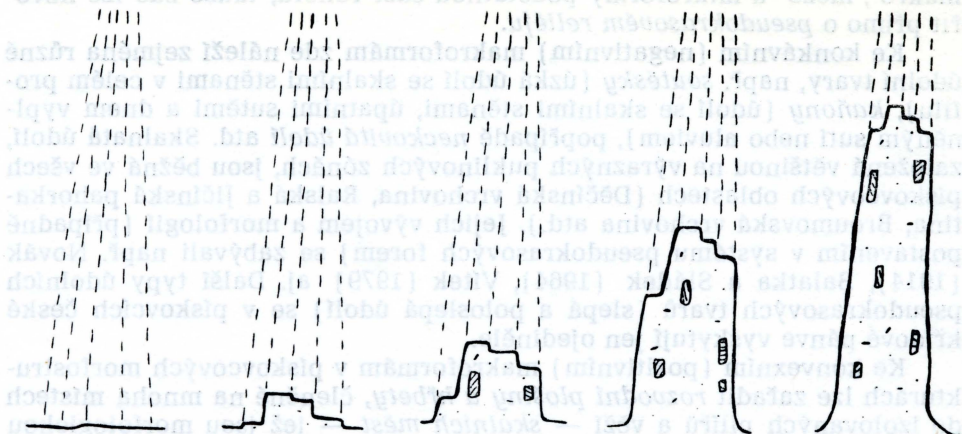
Mezi pseudokrasové mezofomy lze zařadit různé typy jeskyní, závrtů větší skalní perforace i některé skalní útvary.

### J e s k y n ě

Všechny dosud zjištěné pseudokrasové jeskyně na území ČSSR jsou dutinami epigenetickými (sekundárními), vzniklými procesy zvětrávání a odnosu hornin, erozí, svahovou modelací (blokové pohyby, akumulace sutí), popř. jinými geomorfologickými procesy. Většina se jich vytvořila v sedimentárních horninách, díky jejich vhodným geologickým vlastnostem (nesourodost, tektonická porušenost, úložné poměry, propustnost atd.). Podle morfogeneze lze dosud známé jeskyně v ČSSR rozdělit do šesti skupin. Podrobnější popis genetických faktorů a morfologie jednotlivých typů jeskyní s přehledem jejich rozšíření na území ČSR a bibliografií je uveden na jiném místě (Vítek 1980), proto se zde omezím jen na některé důležitější poznámky k morfogenetické typologii.

#### 1. Puklinové jeskyně

Jejich vznik je závislý na existenci výrazné vertikální (nebo šikmé) pukliny a nejčastěji pak na přítomnosti puklinových zón, představovaných zvýšenou frekvencí souběžných nebo sbíhajících se puklin (obr. 1). Tyto puklinové zóny snáze podléhají destruktivním účinkům zvětrávání a eroze. Prostora je závislá na směru puklin; obvykle je svíslá, výrazně v ní převažuje výška nad šířkou.

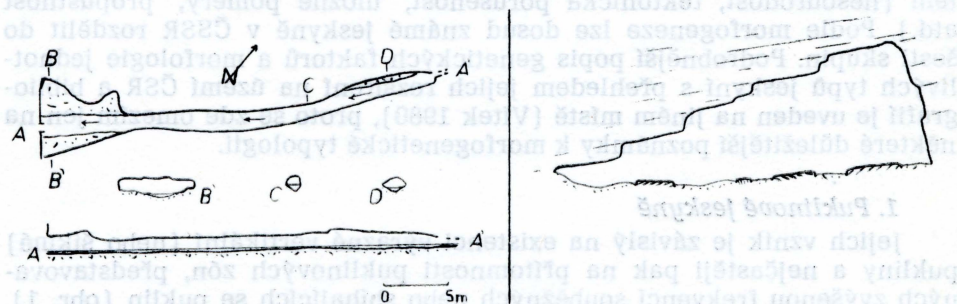


1. Schéma vývoje puklinové jeskyně (v půdorysu) destrukcí horniny na zóně sbíhajících se puklin [čárkovaně].

Puklinové jeskyně se vyskytují v různých typech hornin, ale nejhojnější jsou v tektonicky porušených sedimentech. Především v pískovcích české křídové pánve byla zjištěna řada různě velkých puklinových jeskyní (např. v Děčínské a Broumovské vrchovině, Jičínské pahorkatině aj.); mnohé z nich jsou součástí (respektive uzávěrem) úzkých skalnatých údolí — soutěsek. Obdobné jeskyně jsou i ve svrchnokřídových slínovcích, neovulkanitech (znělec, čedič, andezit), krystalických břidlicích, tvoří se též v granitoidech kvádrouvou odlučností (v žulových oblastech České vysočiny) nebo rozpadem mylonitových poloh (např. v Tatrách).

## 2. Vrstevní jeskyně

Vyskytují se pouze v sedimentárních horninách, protože jejich vznik je závislý na destrukci poloh, např. oddolováním vrstevních lavic, vyvětráváním nebo vyplavováním méně odolných partií (obr. 2). Tyto jeskyně jsou nízké a relativně široké. (Morfologicky se jim mohou podobat ně-



2. Ukázky vrstevních jeskyní. Vlevo vývěrová jeskyně Bartošova pec [měřil a kreslil J. Vitek 1973], vpravo schématický profil jeskyní, vzniklé oddolováním vrstevních lavic.



keré jeskyně v krystalických horninách, vzniklé podél horizontálních puklin nebo ploch odlučnosti, které jsou však geneticky puklinovými jeskyněmi).

Mnoho vrstevních jeskyní se vyskytuje ve svrchnokřídových pískovcích. Některé jsou protékány vodou a mají vzhled výrazných vývěrových jeskyní (např. Bartošova pec sev. od Turnova); jiného charakteru je Matějovická jeskyně ve Zlatohorské vrchovině. Výrazné jeskyně jsou ve vrstevní poloze paleogénních sedimentů v údolí Ohře u Sokolova, např. jeskyně Cikánka (Kukla 1950); drobnější jeskyně tohoto typu byly zjištěny i ve flyšových sedimentech Západních Karpat.

### 3. Jeskynní výklenky

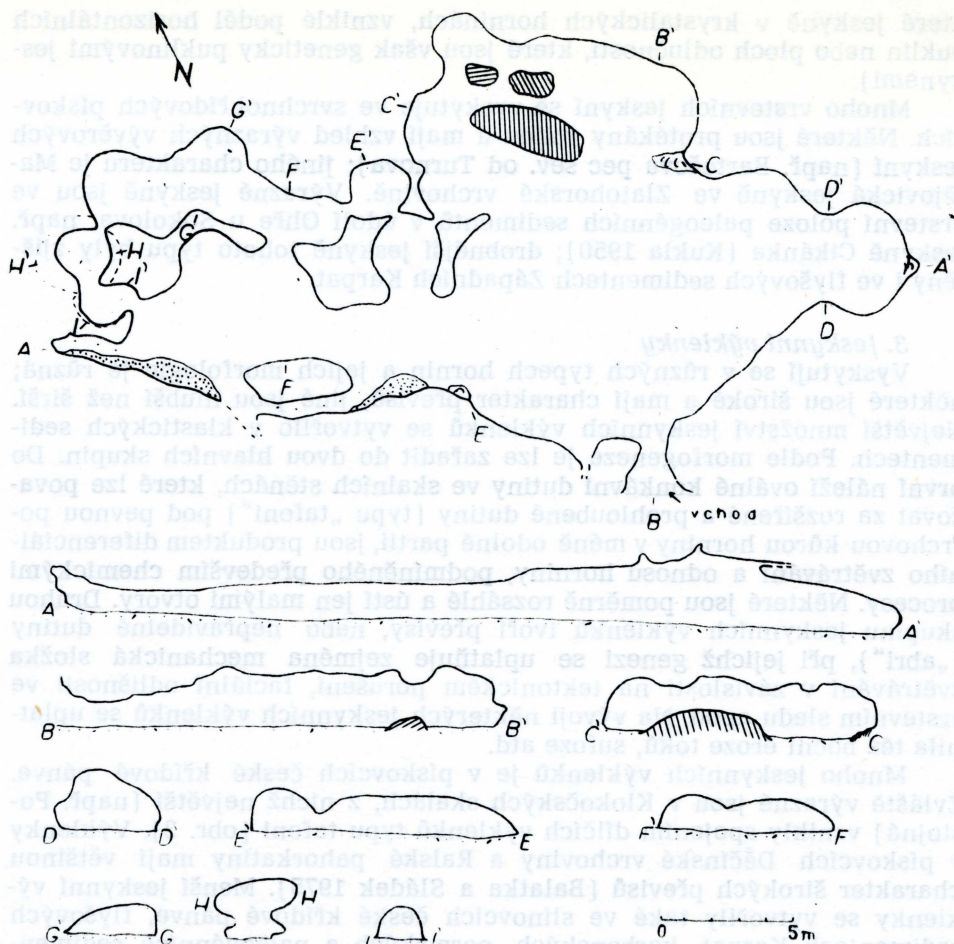
Vyskytují se v různých typech hornin a jejich morfologie je různá; některé jsou široké a mají charakter převisů, jiné jsou hlubší než širší. Největší množství jeskynních výklenků se vytvořilo v klastických sedimentech. Podle morfogeneze je lze zařadit do dvou hlavních skupin. Do první náleží oválné konkávní dutiny ve skalních stěnách, které lze považovat za rozšířené a prohloubené dutiny (typu „tafoni“) pod pevnou povrchovou kůrou horniny v méně odolné partii, jsou produktem diferenciativního zvětrávání a odnosu horniny, podmíněného především chemickými procesy. Některé jsou poměrně rozsáhlé a ústí jen malými otvory. Druhou skupinu jeskynních výklenků tvoří převisy, nebo nepravidelné dutiny („abri“), při jejichž genezi se uplatňuje zejména mechanická složka zvětrávání v závislosti na tektonickém porušení, faciální odlišnosti ve vrstevním sledu apod. Na vývoji některých jeskynních výklenků se uplatnila též boční eroze toků, sufoze atd.

Mnoho jeskynních výklenků je v pískovcích české křídové pánve. Zvláště výrazné jsou v Klokočských skalách, z nichž největší (např. Postojná) vznikly spojením dílčích výklenků typu tafoni (obr. 3). Výklenky v pískovcích Děčínské vrchoviny a Ralské pahorkatiny mají většinou charakter širokých převisů (Balatka a Sládek 1975). Menší jeskynní výklenky se vytvořily také ve slínovcích české křídové pánve, flyšových sedimentech Karpat, karbonských, permských a paleogénních sedimentech (pískovce, arkózy, slepence). Řada menších výklenků vznikla idestrukci granitoidních skalních útvarů (např. v Jizerských horách), v krystalických břidlicích (např. v Orlických horách, Hrubém Jeseníku), v buližnicích (v okolí Prahy), kvarcitech (Hřebeny), amfibolitech, neovulkanitech (Pořana, Doupovské hory aj.) i jiných horninách.

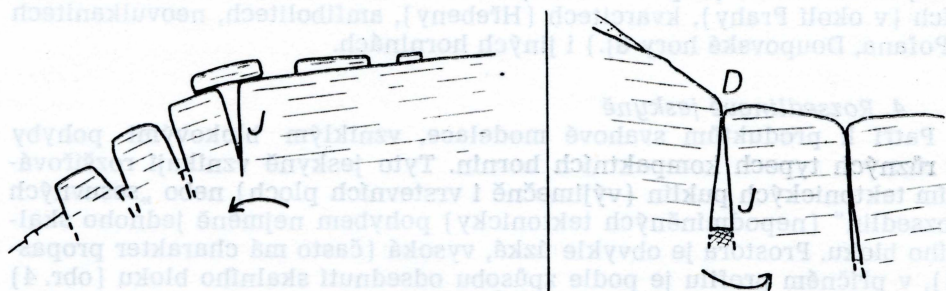
### 4. Rozsedlinové jeskyně

Patří k produktům svahové modelace, vzniklým blokovými pohyby v různých typech kompaktních hornin. Tyto jeskyně vznikají rozšiřováním tektonických puklin (výjimečně i vrstevních ploch) nebo „sesuvných rozsedlin“ (nepodmíněných tektonicky) pohybem nejméně jednoho skalního bloku. Prostora je obvykle úzká, vysoká (často má charakter propasti), v příčném profilu je podle způsobu odsednutí skalního bloku (obr. 4) buď střechovitá nebo tvaru V (zde tvoří strop výše položené skalní bloky). Při modelaci rozsedlinových jeskyní se uplatňují i další geomorfologické vlivy, zejména zvětrávání hornin, říčení a akumulace bloků.

Rozsedlinové jeskyně jsou typické zejména pro flyšovou oblast Vnějších Karpat, např. Moravskoslezské Beskydy (350 m dlouhá jeskyně Cy-



3. Postojná jeskyně v Klokočských skalách. Příklad mohutného jeskynního výklenku, vzniklého spojením dílčích konkávních výklenků [typu tafone] ve svrchnokřídových pískovcích. (Měřil a kreslil J. Vitek 1978)



4. Dva způsoby vzniku rozsedlinových jeskyní. Vlevo jeskyně (J), vzniklá odsednutím skalního bloku od skalní stěny. Jeskynní dutina vznikne překrytím rozsedliny (tvaru V) výše položenými bloky. Vpravo jeskyně (J) vzniklá zpětným záklonem bloků do svého, jeskyně je střechovitě uzavřena, povrch svahu bývá stupňovitý s podélnými depresemi (D). Šipky značí směr pohybu bloků.



rilka na Pustevnách, 56 m hluboká propastovitá jeskyně na Kněhyni atd.), Slovenské Beskydy, Hostýnské vrchy, Javorníky, Vizovickou vrchovinu atd. (Demek 1964, Foldyna 1968, Pavlica 1972). Větších rozměrů jsou i rozsedlinové jeskyně ve svrchnokřídových slínovcích a pískovcích (Víteček 1977, 1979). Obdobné prostory vznikly také rozpadem neovulkanitových těles zejména v Českém středohoří, Lužických horách, Cerové vrchovině aj. (Král 1950, Kuský 1957, Stárka 1967). Geneticky zajímavé jsou jeskyně v ortorulovém svahu údolí Dyje u Vranova (Špalek 1935).

Rozsedlinové jeskyně jsou také běžné v oblastech tvořených karbonátovými horninami, kde jsou částečně modelovány i krasovými procesy a nezřídka mají vyvinutou sintrovou výzdobu (obvykle nejsou vyjímány z forem krasového reliéfu). K jejich vzniku dochází např. v okrajích krasových planin (Nešvara 1974), destrukcí trosek vápencových a dolomitových příkrovů v obalových sériích Západních Karpat, procesy camberingu v travertinových elevacích apod.

### 5. Jeskyně v sutích

Jsou volnými prostorami mezi balvany v suťových závalech na dně některých skalnatých údolí nebo v balvanových haldách a mořích. Vznik sutí bývá dáván do souvislosti obvykle s kryogenním zvětráváním v periglaciálních podmínkách, některé sutě jsou však holocénní. Jeskynní prostory mezi balvany mají nepravidelný půdorys a profil, obvykle se střídají prostornější partie s úžinami a plazivkami. Mnohé jsou průlezné v délce několika set metrů.

Suťové jeskyně různých rozměrů jsou zejména v pískovcích české křídové pánve (např. v Broumovské vrchovině, Ralské pahorkatině), menší jsou v granitoidech (Jizerské hory, Vysoké Tatry aj.), neovulkanitech (České středohoří, Cerová vrchovina) atd.

### 6. Kombinované jeskyně

Na jejich vzniku a vývoji se výrazně uplatňují nejméně dva genetické činitele, jejichž vliv nemusel být stejně intenzivní ve shodném období. Výsledný tvar jeskyně se pak morfologicky obvykle blíží k příslušným morfogenetickým typům.

Příklady kombinovaných jeskyní lze nalézt v různých typech hornin. Běžné jsou např. kombinace puklinových a vrstevních jeskyní (pískovec, neovulkanitové aglomeráty), puklinových a suťových jeskyní (pískovec, granitoidy, neovulkanity), rozsedlinových a suťových jeskyní, puklinových a rozsedlinových jeskyní, jeskynních výklenků a suťových jeskyní (pískovec, krystalické břidlice) atd. (Rovněž všechny jeskynní výklenky jsou geneticky kombinovanými jeskyněmi, ovšem morfologicky tvoří vyhraněný typ.)

## Z á v r t y

Podle způsobu vzniku a morfologie lze pseudokrasové závrtky a závrtům podobné konkávní tvary rozdělit do tří skupin: 1. Závrtky vzniklé procesy suťovní subsidence (mají půdorys oválný nebo protažený podél výrazných puklin), 2. Závrtky vzniklé svahovými procesy, zejména blokovými pohyby (v půdorysu jsou protáhlé, většinou paralelní se směrem svahu), 3. Závrtky představující kombinaci předchozích typů.

Závrtky vzniklé suťovní substinencí byly popsány především z České

vysočiny (Soukup 1937, Balatka a Sládek 1969, Král 1975, Zapletal 1966 aj.), zejména ze svrchnokřídových pískovců (např. Jičínská pahorkatina), vzácněji se vyskytující ve svrchnokřídových slínovcích (vých. Čechy) a paleogenních sedimentech (nad údolím Ohře u Sokolova), neovulkanitových elevacích aj. Závrtý a závrtům podobné deprese ve svazích, vzniklé gravitačními pohyby horninových bloků, se vyskytují zejména ve vysokých pohorích Západních Karpat (Kunský 1957, Nemčok 1972 aj.), např. v Nízkých, Západních a Vysokých Tatrách, Slovenských Beskydech, Moravskoslezských Beskydech aj., a to v různých typech hornin (krystalických i sedimentech). Vznik nevelkých závrtových depresí, vázaných na blokové pohyby hornin, lze sledovat i na některých místech v České vysočině (Pašek a Košťák 1977, aj.).

### Skalní perforace

Souhrnně tak označují skalní brány, mosty, okna a tunely, které patří k nápadným pseudokrasovým mezo- a mikroformám. Za *skalní brány* jsou považovány perforace obvykle větších rozměrů, kde alespoň jedna strana dosahuje skalní základny, u *skalních mostů* splývá stropní část s úrovní okolí. *Skalní okna* bývají obvykle menší a nedosahují úpatí skály, u *skalních tunelů* výrazně převažuje délka nad šířkou a výškou. V nekrasových horninách vznikají skalní perforace především procesy diferenciálního zvětrávání a odnosu hornin, a to jednak splýváním protilehlých skalních výklenků nebo na situaci výrazných puklin v úzkých pířích (Novák 1914, Rubín 1959, Balatka a Sládek 1974, Vítek 1979 aj.).

Skalní brány se vyskytují především v klastických sedimentech (pískovce české křídové pánve), kde dosahují též největších rozměrů. K největším pískovcovým skalním branám (mostům) v Evropě patří Pravčická brána (16 m vysoká a dole 27 m široká, s „mostem“ 3 m mocným) v Děčínské vrchovině. Menší skalní brány jsou téměř ve všech pískovcových skalních oblastech v Čechách. Vzácněji se vyskytují i v jiných typech hornin (Rubín 1959, Vítek 1977, aj.).

Skalní okna patří k hojným tvarům selektivního zvětrávání různých typů hornin. Běžné jsou zejména v pískovcích české křídové pánve i v jiných sedimentech a pyroklastických neovulkanitech (Slanské vrchy, Vtáčnick, Štiavnické vrchy, Burda aj.). Vzácnější jsou v jiných typech hornin, např. v granitoidech (zde se tvoří v tektonicky porušených partích, formou odlučnosti i vyvětráváním xenolitových poloh), krystalických břidlicích (podél puklin a ploch foliace) atd.

Skalní tunely se vyskytují hlavně v pískovcích a jiných klastických sedimentech, vzácněji v tektonicky porušené žule (Tatry), krystalických břidlicích, pyroklastických neovulkanitech aj.

Zvláštní skupinu tvoří tzv. *nepravé* brány či okna, vzniklé např. v trhlinách překrytých balvany nebo v rozsedlinách mezi zřícenými a odseďlými bloky a podobně.

### Skalní útvary (tors)

Konvexní (pozitivní) mezoformy jsou dosud většinou ze systému pseudokrasových tvarů neprávem vyjímány, což zřejmě vyplývá z jejich nesnadného vymezení. Z karsologického hlediska lze za pseudokrasové tvary považovat i některé izolované skalky (zejména výchozy typu *tors*)



bizarně modelované diferenciací zvětráváním, které se morfogeneticky v podstatě neliší od obdobných konvexních forem v krasovém reliéfu (Panoš 1965). Na těchto útvarech je nezřídka vyvinutá pestrá mozaika pseudokrasových mikroforem.

V pseudokrasovém reliéfu pískovcových morfostruktur české křídové pánve lze za pseudokrasové mezofomy považovat např. tzv. *skalní hříby*, výrazně modelované selektivním zvětráváním v dílčích faciálních změnách ve vrstevním sledu pískovců (Vítek 1981). Obdobné skalní útvary typu tors jsou běžné i v jiných horninách např. v žulách České vysočiny (Kettner 1948, Ginzel a Novák 1962, Demek a kol. 1964, Votýpka 1970 aj.), ve flyšových sedimentech aj. horninách v Karpatech atd.; účelnost jejich zařazování k pseudokrasovým tvarům je v tomto případě ovšem diskutabilní.

### III. Mikroformy

Mezi pseudokrasové tvary lze zařadit některé mikroformy zvětrávání a odnosu hornin, jejichž morfologická obdoba se vyskytuje též na skalním povrchu v krasovém reliéfu (některé typy těchto mikroforem jsou ovšem běžnější v „nekrasovém“ reliéfu). Patří sem zejména skalní dutinky a výklenky, voštiny, škrapy, skalní mísy a také drobné skalní perforace.

#### Skalní dutinky a výklenky, voštiny

Mělké i hlubší oválné dutinky, různotvaré výklenky (menších rozměrů než jeskynní výklenky) a voštiny ve svislých, šikmých nebo převislých skalních stěnách se vyskytují v různých typech hornin, především v klastických sedimentech.

Skalní dutinky a výklenky různých tvarů i velikostí patří k typickým formám mikroreliéfu ve skalních oblastech svrchnokřídových pískovců. Některé jsou mělké, jiné se do nitra zahlubují pod pevnější povrchovou kůrou horniny (dutinky typu *tafoni*); často se vyskytují v celých soustavách a sítích, oddělených tenkými lištami (*voštiny*). Většina autorů dnes považuje tyto mikroformy za produkty selektivní denudace, vyvolané mechanickým a chemickým (biomechanickým, biochemickým) zvětráváním a odnosem horniny. Běžné jsou ve skalních oblastech Děčínské a Broumovské vrchoviny, Ralské a Jičínské pahorkatiny aj. (Novák 1914, Balatka a kol. 1969, Vítek 1979, atd.). Stejně mikroformy jsou i v obdobných typech sedimentů, např. ve flyšových arkózách a slepencích (Czudek a kol. 1961), permských a karbonských arkózách a drobách aj.

Poněkud odlišné typy skalních dutinek a výklenků se vyskytují v granitoidech. Nápadné jsou zvláště dutinky typu *tafoni*, které vznikají pod pevnější povrchovou kůrou horniny ve svislých a převislých skalních stěnách (Klaer 1956, Wilhelmy 1958 aj.). Jsou produktem chemického a mechanického zvětrávání, kdy méně odolné partie pod ochrannou kůrou (obvykle prostoupenou limonitem) vyvětrávají. Některé výskyty skalních dutinek, výklenků i voštin v granitoidech České vysočiny byly uvedeny (Demek a kol. 1964, Chábera 1961, Votýpka 1970 aj.) z Žulovské pahorkatiny, Javořické vrchoviny, Šumavy, Jizerských hor, Krkonoš atd. Různotvaré dutinky a výklenky vznikly diferencovaným zvětráváním i v neovulkanitech (pyroklastických i kompaktních) např. na Pořaně, v Kremnic-

kých a Slanských vrších, Českém středohoří, Doupovských horách aj. Mělké dutinky se vzácněji vyskytují i v krystalických břidlicích (Českomoravská vrchovina), pegmatitech, kvarcitech atd.

### Š k r a p y

Patří k poměrně běžným mikroformám i v některých typech „nekrasových“ hornin. Morfologicky a mnohdy i geneticky jsou skutečnou obdobou škrapů v krasovém reliéfu; jsou rovněž výslednicí chemických, mechanických (biochemických, biomechanických) zvětrávacích procesů. Terminologii škrapů v krasovém reliéfu (Bögli 1960) lze aplikovat i pro většinu pseudokrasových škrapů (pseudoškrapů).

V granitoidech se vyskytují zejména *žlábkové škrapy*, představované různě hlubokými žlábkami, oddělené oblými hřbítky v šikmém skalním povrchu. Jejich vznik je vysvětlován (Klaer 1956, Demek a kol. 1964, Panoš 1965, Votýpka 1970 aj.) společným působením mechanické eroze stékající srážkové vody a chemického zvětrávání. V žulách České vysočiny byly žlábkové škrapy zjištěny např. v Jizerských horách, Žulovské pahorkatině, Javořické vrchovině atd.; drobné škrapové rýhy a jamky jsou i ve Vysokých Tatrách. Ojedinelé výskyty žlábkových škrapů byly zjištěny i v krystalických břidlicích (Žďárské vrchy), kvarcitech a jiných krystalických horninách

Škrapy jsou běžné i v klasických sedimentech, zejména v kvádrových pískovcích (Novák 1914, Balatka a kol. 1969, Skřivánek a Rubín 1973, Vítek 1979). Byly zde vyčleněny (Vítek 1981) *žlábkové škrapy* (žlábkami oddělené souvislémi nebo dílčími hřbítky), vzniklé mechanickým i chemickým působením srážkové vody v nesourodé hornině; obdobné jsou *meandrovité, stěnové a hrotovité škrapy*, dále *jamkové škrapy* (a *skalní mísy*, jimž je věnována pozornost v následující subkapitole) na jejichž vývoji se podílí i vegetace kořenovou destrukcí a biochemickými vlivy, a *šlápotovité škrapy*, vzniklé *vyvětráváním podél mezivrstvních spár* nebo destrukcí skalních mís. Výrazné žlábkové škrapy jsou místy i ve flyšových sedimentech (např. na Čertových stěnách v údolí Senice).

### S k a l n í m í s y

Tyto oválné prohlubně na povrchu vodorovných nebo mírně skloněných skalních ploch se vyskytují v různých typech hornin; v karbonátech bývají označeny jako škrapy typu *kamenice*. Klasické studie o skalních mísách pocházejí ze žulových oblastí, kde patří k nejtypičtějším mikroformám. Dnes obecně platí názor (Klaer 1956, Chábera 1961, Demek a kol. 1964, Hedges 1969, Ollier 1969 aj.), že vznikají složitými procesy zvětrávání a odnosu horniny, při nichž hrají roli v jednotlivých fázích vývoje jak vlivy mechanické (oddělování minerálních zrn např. mikrogelivací), tak i chemické (rozklad některých minerálů, např. biotitu) a jistě i biochemické (změnami chemických vlastností a pH vody stagnující v mísách).

V granitoidech České vysočiny se dokonale vyvinuté skalní mísy vyskytují v Jizerských horách, Krkonoších, Českomoravské vrchovině, Žulovské pahorkatině, na Šumavě aj. (Chábera 1961, Demek a kol. 1964, Votýpka 1970 aj.). Poměrně běžné jsou skalní mísy i ve svrchnokřídových pískovcích, např. v Broumovské vrchovině (Vítek 1979), ve flyšových sedimentech v Karpatech (Czudek a kol. 1961) i v jiných klastických sedi-

mentech. Vzácnější výskyty skalních mís jsou v ostatních horninách, např. ortotulách (Žďárské vrchy), svorech (Hrubý Jeseník), pegmatitech a kvarcitech (Rejvízská hornatina), andezitech (Štiavnické vrchy) atd.

## ZÁVĚR

Předložený příspěvek je pokusem o morfogenetickou typologii pseudokrasu v ČSSR za současného stavu jejich poznání. Pseudokrasové tvary celé rozměrové a tvarové stupnice se vytvořily v pískovcových morfostrukturách české křídové pánve, které lze z karsologického hlediska označit jako pseudokrasový reliéf. Jemu se částečně blíží (ovšem jen v plošně i tvarově omezených, příznivými geologickými a geomorfologickými podmínkami daných regionech) i morfostruktury tvořené některými jinými typy hornin, např. flyšovými sedimenty Vnějších Karpat, svrchnokřídovými slínovci apod. V ostatních horninách se pseudokrasové tvary vyskytují pouze v některých dílčích nebo izolovaně vyvinutých tvarech.

Za podnětnou diskusi k problematice pseudokrasu upřímně děkuji doc. dr. Vladimíru Panošovi, CSc.

## Literatura

- ANELLI F. (1963): Fenomeni carsici, paracarsici e pseudocarsici. *Giornale di geologia*, s. 2<sup>a</sup>, 31:11—25. Bologna.
- BALATKA B., LOUČKOVÁ J., SLÁDEK J. (1969): Vývoj pískovcového reliéfu České tabule na příkladu Polomených hor. *Rozpravy ČSAV, řada MPV, 79 (5)*, 38 str. Academia, Praha.
- BALATKA B., SLÁDEK J. (1964): Vývoj údolí v pseudokrasových horninách jihovýchodní části Polomených hor. *Československý kras*, 15 (1963): 37-50. Praha.
- (1969): Závrtý v nekrasových horninách České vysočiny. *Zprávy Geografického ústavu ČSAV, 6(8)*: 1-9. Brno.
- (1974): Pískovcové skalní brány v Čechách. *Ochrana přírody*, 29:247—250, 283—285, 314—317. Praha.
- (1975): Výklenky v křídových pískovcích České vysočiny. *Ochrana přírody*, 30: 273-275. Praha.
- BÖGLI A. (1960): Kalklösung und Karrenbildung. *Zeitschrift für Geomorphologie, Supplement. 2*: 4-21. Göttingen.
- CIGNA A. A. (1978): A Classification of Karstic Phenomena. *International Journal of Speleology*, 10:3—9. Milano.
- CZUDEK T., DEMEK J., STEHLÍK O. (1961): Tvary zvětrávání a odnosu pískovců v Hostýnských vrších a Chřibech. *Časopis pro mineralogii a geologii*, 6: 262-269. Praha.
- DEMEK J. (1964): Jeskyně ve flyšových pískovcích moravskoslezských Karpat. *Československý kras*, 15 (1963): 127-130. Praha.
- DEMEK J., MARVAN P., PANOŠ V., RAUŠER J. (1964): Formy zvětrávání a odnosu žuly a jejich závislost na podnebí. *Rozpravy ČSAV, řada MPV, 74 (9)*, 59 str. Academia, Praha.
- FOLDYNA J. (1968): Pseudokras v godulských vrstvách dílčího příkrovu godulského (Moravskoslezské Beskydy). *Sborník vědeckých prací Vysoké školy báňské (řada hornicko-geologická)*, 14: 83-105. Ostrava.
- GINZEL G., NOVÁK E. (1962): Topografie skal Jizerských hor. 72 str. Severočeské muzeum, Liberec.
- HEDGES J. (1969): Opferkessel. *Zeitschrift für Geomorphologie*, 13: 22-55. Berlin — Stuttgart.
- (1978): Karst caves in silicate rocks. *D. C. Speleograph*, 34: 1-2. Alexandria.
- CHÁBERA S. (1961): Mísovité zvětrávání žuly v Jižních Čechách. *Sbor. Kraj. muzea, přír. vědy*, 3: 51-67. České Budějovice.
- JAKÚCS L. (1977): Morphogenetics of karst regions. 284 str. Akadémiai Kiadó, Budapest.

- KASTNING E. H. (1977): Karst landforms and speleogenesis in Precambrian Granite, Llano County, Texas USA. Proceedings of the 7th Internat. Congress of Speleology, 253—255. Sheffield.
- KETTNER R. (1948): *Všeobecná geologie*, 2. díl, 766 str. Praha
- KOSACK H. P. (1952): Der Verbreitung der Karst- und Pseudokarsterscheinungen über die Erde. Petermanns geograph. Mitteilungen, 96: 16-22. Gotha.
- KRÁL V. (1950): Nekrasová jeskyně v Českém středohoří. Sborník Čs. společnosti zeměpisné, 55: 68-69, 224 a 229. Praha.
- (1975): Sufoze a její podíl na současných geomorfologických procesech v Čechách. Acta Universit. Carolinae, Geographica, 1-2: 23-29. Praha.
- KLAER W. (1956): Verwitterungsformen im Granit auf Korsika. Ergänzt. Petermanns Geograph. Mitteilungen, 261: 1-146. Gotha.
- KUKLA J. (1950): Pseudokrasové jeskyně u Loktu na Sokolovsku. Československý kras 3: 274-178. Brno.
- KUNSKÝ J. (1957): Typy pseudokrasových tvarů v Československu. Československý kras, 10: 108-125. Praha.
- NEMČOK A. (1972): Gravitačné svahové deformácie vo vysokých pohoriach slovenských Karpát. Sborník geologických věd, řada HIG, 10: 7-38. Praha.
- NEŠVARA J. (1974): Deformace Karsové masívů Západních Karpat. Sbor. geologických věd, řada HIG, 11: 177-192. Praha.
- NOVÁK V. J. (1914): O formách kvádrových pískovců v Čechách. Rozpravy České akademie, II. tř., 23 (19), 26 str. Praha.
- OLLIER C. D. (1969): Weathering, 304 p. Olier a Boyd, Edimburg.
- OTVOS E. G. Jr. (1976): „Pseudokarst“ and „pseudokarst terrains“: Problems of terminology. Geological Society of America Bulletin, 87 (7): 1021-1027. Boulder.
- PANOS V. (1965): Problém krasovní nekarbonátových hornin. Časopis pro mineralogii a geologii, 10: 105-109. Praha.
- (1978): K typologii krasu. Sbor. prací přírodověd. fakulty Univ. Palackého 58, geograf. geol., 17: 83-132. Praha.
- PAŠEK J., KOŠTÁK B. (1977): Svahové pohyby blokového typu. Rozpravy ČSAV, řada MPV, 87 (3), 58 str. Praha.
- PAVLICA J. (1972): Historie a současný výzkum pseudokrasových puklinových jeskyní v Moravskoslezských Beskydech. Přírodovědecký sborník, 25: 267-275. Ostrava.
- RASMUSSEN G. (1959): Karstformen im Granit des Fichtelgebirges. Die Höhle, 10: 1-4. Wien.
- RUBÍN J. (1959): Turistické zajímavosti ČSR (Geologie). 95 str. STN, Praha.
- SKRIVÁNEK F., RUBÍN J. (1973): Caves in Czechoslovakia. 136 str. Academia, Praha.
- SOUKUP J. (1973): Závrtům podobné prohlubiny v oblasti kvádrových pískovců Českého ráje. Od Ještěda k Troskám, 16: 9-12. Turnov.
- STÁRKA V. (1968): Pseudokrasové sluje v čedičovém příkrovu Pohanského vrchu u Hajnáčky. Československý kras, 19 (1967): 81- 86. Praha.
- SZCZERBAN E., URBANI F. (1974): Carsos de Venezuela. Parte 4: Formas carsicas precambricas del Territorio Federal Amazonas y Estado Bolivar. Boletín de Sociedad Venezol. de Espeleologia, 5: 27-54. Caracas.
- SWEETING M. M. (1972): Karst landforms. 362 p. Macmillan, London.
- ŠPALEK V. (1935): Ledové sluje u Vranova nad Dyjí. Sborník Čs. společnosti zeměpisné, 41: 49-55. Praha.
- VÍTEK J. (1977): Vývoj skalních a jeskynních forem ve slínovcích východní části české křídové pánve. Sborník Čs. společnosti zeměpisné, 82: 279-292. Praha.
- (1979): Pseudokrasové tvary v kvádrových pískovcích severovýchodních Čech. Rozpravy ČSAV, řada MPV, 89 (4), 58 str. Academia, Praha.
- (1980): Typy pseudokrasových jeskyní v ČSR. Československý kras, 30 (1978): 17—28. Praha.
- (1982): Typy škrapů v pískovcích české křídové pánve. Československý kras, 32 (v tisku), Praha.
- VOTÝPKA J. (1970): Ukázky zvětrávání žul Českého masivu. Acta Universit. Carolinae, Geographica, 2: 75-91. Praha.
- WILHELMY H. (1958): Klimamorphologie der Massengesteine. 238 p. Georg Westermann Verlag, Braunschweig.
- WINKELHÖFER R. (1976): Die Höhlentypen im Sandstein der Sächsischen Schweiz. Proceedings of the 6th Internat. Congr. Speleol., 3: 325-330. Praha.
- ZAPLETAL L. (1966): Geomorfologie Osoblažské pahorkatiny. Acta Un. Palackianae; Geograph., 7: 13-188. Praha.

MORPHOGENETISCHE TYPISATION DES PSEUDOKARSTES IN DER  
TSCHECHOSLOWAKEI

Der Beitrag betrifft die morphogenetische Typisation des Pseudokarstes in der Tschechoslowakei. Der Verfasser hält für Pseudokarstformen in der Tschechoslowakei solche in den Nichtkarbonaten entstandenen Formen, die sich als morphologische, bzw. genetische Analogie der Karstreliefsformen zeigen. Der Dimensionsabstufung entsprechend, teilt man die Pseudokarstformen folgendermassen: 1. Makroformen (irgendmanche Typen von Felsentälern in den Sandsteinmorphostrukturen des Böhmisches Kreidebeckens; stellenweise als die „Felsenstädte“ gegliederte Wasserscheideplateaus und Kämmen); 2. Mesoformen (sechs Grottentypen, „Dolinen“, Felsenperforationen und „Tors-typen“ Felsenformen); 3. Mikroformen (Felsennischen, „Tafoni“, Brückellöcher, Karren und Felsennäpfe). Besonders vollkommen entwickelte Pseudokarstformen der Ausmass -- und Gestaltskala finden sich in den Sandsteinmorphostrukturen des Böhmisches Kreidebeckens, wo man schier über ein „Pseudokarstrelief“ sprechen kann. Häufig findet man die Pseudokarstformen auch in den anderen Sedimenten, Neovulkaniten, Granitoiden, Gneiss, vereinzelt auch in anderen Gesteinstypen. Die Pseudokarstformen sind als Produkt der geomorphologischen Prozesse, namentlich der Gesteinverwitterung und Abtragung, der Hangblockbewegungen, Erosion, Suffosion usw. entstanden.

Texte von Federzeichnungen:

1. Das Entwicklungsschema einer Klufthöhle.
2. Schichthöhle, links die Entsprunghöhle „Bartošova pec“ bei Turnov, rechts ein schematischer Profil einer Schichthöhle.
3. Die Höhle „Postojna“ in den Oberkreidesandsteinen in den Klokočské skály Felsen.
4. Zwei Beispiele von Entstehung der Spalthöhlen.

Texte von Fotografien:

1. Pseudokarstrelief in den Oberkreidesandsteinen in Jetřichovické stěny Felsen (bei Děčín).
2. Ein Granitfelsen („tor“) in Jizerské hory (Isergebirge) mit einer Höhlennische.
3. Die Schichthöhle „Cikánka“ in den Paläogensedimenten im Ohře-tal bei Sokolov.
4. Ein Felsenfenster zwischen zwei Räumen von der Höhle „Postojna“ (Sandstein) bei Turnov.
5. Karren am Rande eines Felsenturmes im Quadersandstein von Děčinská vrchovina (früher Böhmisches Schweiz).  
(Foto J. Rubín.)
6. Der Spaltabgrund „Na Kněhyni“ in den Godula-Sandsteinen in Moravskoslezské Beskydy.
7. Eine Felsenform in den Andesitaglomeraten an der Polana mit einer Höhlennische „Abšíná“, Felsennischen und Rillenkarren.
8. Die Felsenfenster in den Andesitaglomeraten in Slanské vrchy.
9. Ein „unechtes“ Felsentor in Glimmerschiefern in Hrubý Jeseník (Altwatergebirge).
10. Eine Dolinendepression auf Bystrá in Tatra Gebirge.
11. Eine Doline in den Oberkreidesandsteinen bei Matějovice im Nordmähren.
12. Rillenkarren in den Soláň-Sandsteinen im Tal von Senica.
13. Felsennäpfe und Karren in den Oberkreidesandsteinen in Broumovské stěny (Felsen).  
(Aufnahmen 1—4 und 6—13 [J. Vitek])



JAROSLAVA LOUČKOVÁ

## K METODICE HODNOCENÍ ANTROPOGENNÍCH ZMĚN RELIÉFU

J. Loučková: *Methods of evaluation of antropogenous changes of the relief.* — Sborník ČSGS 86:166—171 (1981). — Antropogenous changes of the relief are the result of a close relationship between the natural and the social-economic environment. To evaluate their importance it is necessary to consider the further geomorphological development of new forms and relief as well as the possibility of their economic application.

V systému životního prostředí zaujímá reliéf jedno z nejdůležitějších míst. Na jeho utváření závisí stav mnohých dalších prvků systému, jako např. rozložení vodní sítě, poměry klimatické, půdní aj. Každá změna reliéfu vyvolává celou řadu dalších změn, které dříve či později přejdou z fyzickogeografické sféry do oblasti ekonomické. Ještě užší vztah těchto dvou oblastí představují změny reliéfu vyvolané činností člověka. Jejich rozměry a četnost závisejí přímo na technickém rozvoji mechanizačních prostředků a odráží se v nich stav a působení sociálně ekonomických podmínek. Proto se antropogenní změny reliéfu stávají důležitým prvkem, který představuje úzký vztah mezi prostředím přírodním a sociálně ekonomickým.

V této stručné úvaze se chceme zamyslet nad možnostmi hodnotit antropogenní změny reliéfu. Znamená to v podstatě sledovat význam nových antropogenních tvarů pro jejich okolí, a to z hlediska jejich dalšího geomorfologického vývoje a možností ekonomického využití.

### Rozbor antropogenních vlivů, které vedou ke změnám reliéfu

Nejprve si musíme uvědomit, které z činností člověka způsobují změny reliéfu, dále pak kvalitu a kvantitu těchto změn a jejich vliv pro další přirozený vývoj reliéfu. V kulturní krajině, vzhledem k rozloze zemědělských pozemků, způsobuje nejčastější zásahy do přírodních tvarů zemědělství. Tyto změny směřují většinou k vyrovnávání menších nerovností terénu, slouží ke zpomalení odtoku povrchových vod, k ochraně proti nadbytečné erozi půdy apod. Rovněž vodohospodářská opatření jako je zakládání zavodňovacích a odvodňovacích kanálů, představují jen menší zásahy modelace terénu. Tyto změny mají jen druhotný vliv na vývoj reliéfu a to prostřednictvím vzniku nových odtokových směrů, které vedou ke změnám vegetačním, mikroklimatickým aj. Mnohem větším zásahem do vývoje reliéfu je regulace řek, zakládání nebo rušení rybníků a budování údol-

ních přehrad, kdy zdvihem nebo poklesem místní erozní báze se v širokém okolí změni poměr mezi erozně denudačními a akumulacími procesy.

Další skupinu změn v reliéfu způsobuje stavebnictví, zejména pak stavby komunikací. Dopravě nejlépe vyhovují trasy sledující zhruba průběh vrstevnic. Proto vysoké násypy nebo hluboké zářezy probíhají často napříč přírodním spádovým poměrům a hlavním odtokovým směrům. Jsou to citelné zásahy do přirozeného vývoje reliéfu a většinou si vyžadují další technická opatření, která vyvolají celý řetěz následných změn. Např. odvodnění míst, kde komunikační zářezy ohrožují stabilitu svahů, má za následek pokles spodní vody a změny vegetační aj.

Největší změny reliéfu však působí činnost hornická, a to povrchová i hlubinná. Vedle nových konvexních i konkávních tvarů, které vznikají při vlastním provozu v dolech a lomech, jsou na hornické oblasti vázány četné přeložky vodních toků a komunikací, jakož i výstavba dalších průmyslových závodů. Proto zde bývají změny reliéfu tak hojné, že je správnější mluvit o antropogenním reliéfu a nadto pak o vytvoření přírodního prostředí na antropogenním reliéfu. Znamená to provedení takových úprav, aby se nový reliéf nejvíce podobal přírodní krajině a nejdéle nahradil funkci přírodního prostředí.

### **Zásady pro volbu metodiky hodnocení antropogenních změn reliéfu**

Při úkolu zvolit správnou metodu pro hodnocení antropogenních změn reliéfu můžeme vycházet z několika hledisek, např. z rozdělení a hodnocení změn podle jejich kvality a kvantity, podle místa jejich výskytu v krajině, podle jejich významu pro následný vývoj reliéfu. Všechna tato kritéria jsou jistě správná a nelze je zanedbat nebo snad některé z nich vyloučit. Ovšem je třeba nalézt správnou míru pro posouzení, které z kritérií je pro daný tvar nebo oblast právě nejdůležitější.

Hodnocení podle kvality antropogenních změn, podle jejich morfometrické charakteristiky by bylo příliš šablonovité. Dospěli bychom k rozlišení tvarů velkých a malých, konvexních a konkávních, tvarů které zvětšují nebo zmenšují reliéfovou energii atd. Při tom musíme mít na zřeteli, že stejný význam pro následný vývoj reliéfu mohou mít obě skupiny tvarů (např. zvětšení erozní činnosti na okrajových svazích nových tvarů). Kdybychom posuzovali změny reliéfu podle jejich četnosti v krajině, pak musíme nutně odlišit význam tvarů izolovaných nebo nahromaděných v celé skupiny. Při tom by bylo největší chybou nebrat v úvahu okolní krajinu, její ekonomický význam a využití. Jako příklad uveďme výsypky v zemědělské krajině u Pardubic a staré hornické odvaly u Jáchymova. V obou případech jde o menší změny reliéfu vázané na vznik izolovaných antropogenních tvarů, avšak charakter a hospodářské využití bezprostředního okolí činí z obou výše uvedených změn reliéfu případy různého významu i hodnoty. Třetím kritériem je hodnocení změn reliéfu podle následného geomorfologického vývoje nového antropogenního povrchu. V rámci tohoto kritéria bychom měli předpokládat a předem stanovit převládající intenzitu a dosah působení exogenních sil, jimž bude nový antropogenní povrch vystaven, jaký bude vývoj jeho povrchu vzhledem k okolí a k přirozené snaze o dosažení rovnováhy v přírodě. Také toto kritérium poskytuje samo o sobě velmi úzký a omezený pohled na řešenou tematiku.

Z uvedených příkladů vyplývá, že hodnocení antropogenních změn reliéfu podle jejich vlastností nevyhovuje plně našim potřebám. Proto vezmeme v úvahu bližší vztahy k ostatním prvkům životního prostředí. Interakce mezi jednotlivými prvky jsou víceméně stabilní, projevují se však v různých časových odstupech a intenzitě. Důležité jsou i místní poměry, na nichž závisí často různý význam a projev stejného vlivu. Proto je ve složitých vztazích a závislostech mezi jednotlivými prvky životního prostředí, kde každá změna vyvolává řadu dalších interakcí, třeba vyhledávat ty nejdůležitější vztahy. Nejprve musíme stanovit, které z prvků životního prostředí jsou změnami reliéfu postihovány do té míry, že jejich následné změny mohou přispět jako ukazatelé při hodnocení antropogenních změn reliéfu. K tomuto účelu vyjímáme ze všech souborů prvků, na nichž se antropogenní změny reliéfu projevují, jako nejdůležitější, režim povrchových a podzemních vod, půdní poměry, stav vegetačního krytu, poměry mikro- a mezoklimatické, následný geomorfologický vývoj nového tvaru nebo povrchu.

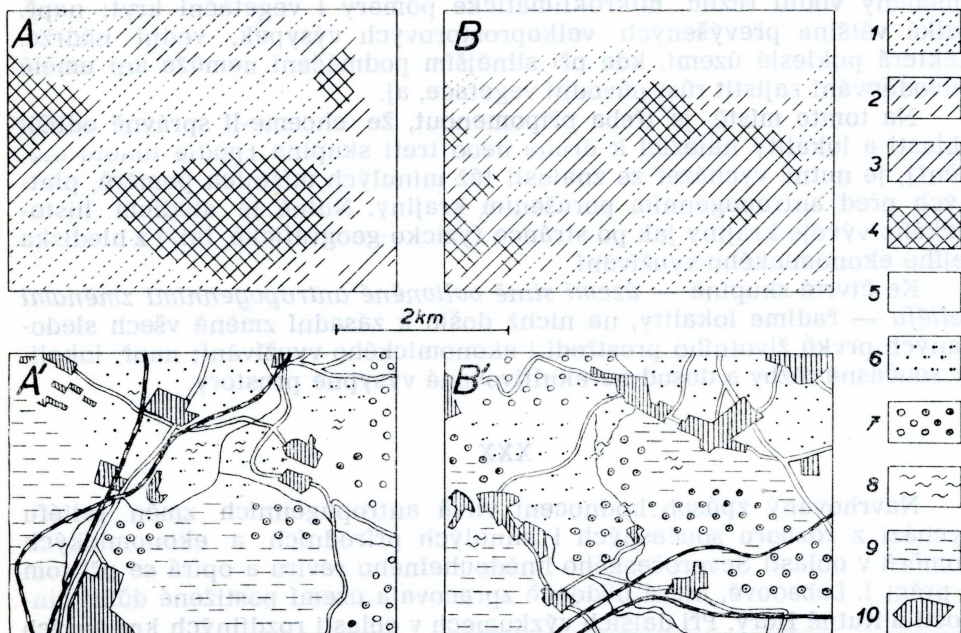
Při hodnocení antropogenních změn reliéfu pak vycházíme: 1. z kritérií, které antropogenní změny charakterizují (velikost, četnost, umístění v krajině); 2. z odchylek, které byly změnami reliéfu vyvolány na jiných prvcích životního prostředí; 3. z možností praktického využití nových antropogenních tvarů nebo reliéfu. Smyslem tohoto našeho přístupu k hodnocení antropogenních změn reliéfu je přihlídnutí k možnostem zařazení nového reliéfu do přírodního prostředí, do ekonomické funkce krajiny. Domníváme se, že jedině tento rozšířený pohled na řešený problém dává možnost alespoň se přiblížit ke správnému řešení.

### **Možnosti kartografického znázornění antropogenních změn reliéfu**

Hodnocení významu antropogenních změn reliéfu ztěžuje ta skutečnost, že se vlivy jednotlivých jevů vzájemně prolínají a doplňují. Proto se při reálném řešení problému se uchylujeme k možnostem, které nám poskytuje kartografické zobrazení, jehož výhodou je možnost přehledně zachytit stav hodnocených jevů, jejich plošné rozložení a zároveň nastínit změny z hlediska perspektivní funkce krajiny. Při sestavování obsahu mapy je důležité dbát na správné časové zařazení hodnoceného jevu, tj. srovnávat vždy jevy a procesy současné, což není vždy tak jednoduché, jak se na první pohled zdá. Základem musí být podrobná topografická mapa se všemi tvary, které antropogenní změny reliéfu představují. Zahrneme v to též významnější komunikační násypy a zářezy, hráze i zatopená území vodních nádrží, ale i takové lokality, kde antropogenní zásah nevytváří nové tvary, ale naopak zahazuje starší nerovnosti, ať už umělé nebo přirozené. Tuto mapu lze podle potřeby případně doplnit pomocnou čtvercovou sítí (závisle na měřítku mapy) a hodnocení pak provádět uvnitř každé vymezené plošky.

Tato podkladová mapa je základem pro sestavení 1. *mapy potenciálního vlivu antropogenních změn reliéfu na životní prostředí* (viz. ukázky A a B), v níž jsou odlišeny oblasti nebo místa podle intenzity, s kterou se antropogenní změny projevují; 2. *mapy současného využívání krajiny*, která odlišuje oblasti nebo jednotlivé plochy podle jejich ekonomické funkce.

Při sestavování obou map je důležité zabránit nežádoucímu vlivu subjektivního pohledu, jemuž se při jakémkoliv hodnocení, které nevychází z přesných měření, nelze vyhnout. Proto v mapě potenciálního vlivu antropogenních změn reliéfu odlišujeme pouze čtyři skupiny antropogenních povrchů. Jako výchozí data pro zařazení k náležité skupině slouží: a) počet vybraných prvků životního prostředí, které jsou antropogenními změnami terénu ovlivněny; b) možnost regenerace nebo rekultivace nového povrchu.



1. Ukázky map potenciálního vlivu antropogenních změn reliéfu [A, B] a map současného využívání krajiny [A', B']. Mapy A, A', — ssv. okolí Bíliny, B, B' — sz. okolí Teplic  
 1 — území se známkami antropogenních změn reliéfu; 2 — území slabě ovlivněné antropogenními změnami reliéfu; 3 — území ovlivněné antropogenními změnami reliéfu; 4 — území silně ovlivněné antropogenními změnami reliéfu; 5 — území s přírodním povrchem; 6 — plochy využívané zemědělsky, na přírodním a na antropogenním povrchu; 7 — plochy zalesněné, na přírodním a na antropogenním povrchu; 8 — plochy vodní a silně podmáčené; 9 — území současných těžných a výsypných prostorů; 10 — plochy zastavěné.

K prvé skupině — území se známkami antropogenních změn reliéfu — náleží lokality a oblasti, kde se změny reliéfu projevují jen v malé míře a zpravidla jen na jednom z celkového souboru sledovaných prvků životního prostředí; např. rekultivovaný povrch vnitřních úrovnových výsypek, některých komunikačních naspů, hrází, povrch terasově upravených polí nebo sadů, aj.

Druhou skupinu — území slabě ovlivněné antropogenními změnami reliéfu — tvoří lokality, jejichž povrch prodělal vlivem lidské činnosti značné morfometrické změny, které se projevují na více sledovaných prvcích životního prostředí. Avšak buď přirozenou regenerační schopnos-

tí nebo následnou rekultivací byl na těchto lokalitách obnoven původní ráz krajiny; např. většina starších nízkých výsypek, jejichž rekultivovaný povrch splyývá s okolím a jako trvalý následek terénních změn zůstává jen porušení režimu podzemních vod.

Třetí skupinu — *území ovlivněné antropogenními změnami reliéfu* — tvoří takové části antropogenního povrchu, kde vedle morfometrie původního terénu byly ovlivněny všechny sledované prvky životního prostředí v takové míře, že ani následné asanační a rekultivační zásahy neodstranily následky terénních změn, pouze je zmírnily. Trvale zůstává změněný vodní režim, mikroklimatické poměry i vegetační kryt; např. velká většina převýšených velkoprostorových výsypek, vodní nádrže, některá pokleslá území, kde při silnějším podmačení nemůže ani umělé odvodňování zajistit růst původní vegetace, aj.

Na tomto místě je třeba připomenout, že chceme-li správně odlišit oblasti a lokality náležící k druhé nebo třetí skupině (podle tohoto členění), je nutné vycházet ze znalosti též minulých místních poměrů, platných před antropogenním porušením krajiny. Nutné je studium historického vývoje krajiny jak po stránce fyzicko-geografické, tak i z hlediska jejího ekonomického využívání.

Ke čtvrté skupině — *území silně ovlivněné antropogenními změnami reliéfu* — řadíme lokality, na nichž došlo k zásadní změně všech sledovaných prvků životního prostředí i ekonomického využívání; např. lokality současné těžby a dosud nerekulitované výsypné prostory.

### XXX

Navrhovaný způsob hodnocení vlivů antropogenních změn reliéfu vychází z rozboru současných i minulých přírodních a ekonomických poměrů v oblasti Severočeského hnědouhelného revíru a opírá se při tom o práci I. Lebedové, která obdobně zpracovala území postižené důlní činností u Kutné Hory. Při dalších výzkumech v oblasti rozdílných krajinných typů a různého stupně porušení reliéfu jsme si ověřili, že navrhovanou metodikou je nutné v detailech přizpůsobit místním poměrům, popř. použít jiného klíče k vyjádření intenzity antropogenních vlivů. Avšak základní koncepce, tj. hodnocení antropogenních změn reliéfu ve vztahu k ostatním prvkům životního prostředí, k možnostem asanace a zhodnocení krajiny, jakož i jejich srovnání se současným ekonomickým využíváním, si zachová platnost pro všechny oblasti.

Závěry vyplývající ze srovnání obou výše uvedených map, sestavených v duchu navrhované metodiky, dávají základ pro hodnocení současného stavu krajiny i pro správný předpoklad jejího perspektivního vývoje.

### Literatura

- HANZLÍKOVÁ N., LOUČKOVÁ J. (1978): Možnosti využití těžbou znehodnocené krajiny pro rekreaci. — Sborník ČSZ 83: 3: 153-162, Praha.
- LEBDOVÁ I. (1979): Vliv hornické činnosti na životní prostředí na Kutnohorsku. — Nепublikované diplomové práce, archiv Přír. fakulty UK, Praha.
- LOUČKOVÁ J. (1974): Antropogenní tvary jako součást životního prostředí v SHR. — Sborník ČSZ 79:3:173—181, Praha.
- ZÁRUBA Q. (1973): Narušování přírodního prostředí technickými zásahy. — Ochrana přírody 28: 1: 6-9, Praha.



METHODS OF EVALUATION OF ANTROPOGENOUS CHANGES OF THE RELIEF

The changes of the relief resulting from activity of man affect the natural as well as the social-economic environment. In the evaluation of their importance the following criteria must be considered: 1) criteria characteristic of antropogenous forms (size, frequency of occurrence, location in the natural environment); 2) differences in other elements of the living environment resulting from changes of the relief (regime of underground as well as surface streams, soil conditions, kind of vegetation, micro- and mesoclimatic conditions, the further geomorphological development of the latest antropogenous surface); possibilities of a practical application of recent antropogenous forms or relief, and their classification in the natural environment as well as in the economic function of the countryside.

The effects of individual phenomena and processes considered in the evaluation of the changes of the relief often interact or complete each other, and therefore it is recommended to apply cartographic methods of representation in the solution of actual problems. We start from a detailed topographic map representing antropogenous changes of the relief. It is possible to compile the following maps; 1) a map of the influences of antropogenous changes of the relief (see A, B) differentiating 4 groups of areas according to the intensity of the changes; 2) maps of recent cultivation and utilisation of the countryside (see A', B') where areas are differentiated according to their economic function.

The proposed method may be adapted in details to local conditions. The basic conception however. i. e. the evaluation of antropogenous changes of the relief in relationship to other elements of the living environment and to the possibilities of improvement of sanitary conditions as well as the recultivation of the countryside must be considered in all areas.

MIROSLAV MACKA, PETR CHALUPA

## K PODÍLU EKONOMICKOGEOGRAFICKÉHO VÝZKUMU NA PROGNÓZOVÁNÍ POTENCIÁLU PRACOVNÍCH SIL PRŮMYSLOVÉ OBLASTI

M. Macka, P. Chalupa: *The share of economic-geographical investigation in prognosticating the potential of labour force in industrial areas.* — Sborník ČSGS 86:3: 172—176 (1981). — The authors study the requirements for special labour power and the possibilities of meeting these requirements within the scope of a definite area. They try to foretell future migrations of population in connection with the sphere of action of industrial plants demanding workers of special professions.

On the example of the Engineering Works in Adamov and Blansko (north of Brno) which are part of the Brno industrial agglomeration, they show the complexity of the migration problems and present propositions for their solution.

### 1. Úvod

Otázky zdrojů a rozmístění pracovních sil v jednotlivých regionech zaujímají významné postavení mezi faktory ekonomického rozvoje. Jejich efektivnější teritoriální využití vystupuje do popředí zejména v průmyslově přexponovaných regionech, kde předchozím vývojem došlo k silné koncentraci jednostranně zaměřených průmyslových kapacit. Zde se většinou vyskytuje i vyšší průměrný věk dělníků, který má vliv na absolutní pokles počtu dělníků vůbec. V průmyslových aglomeracích jsou vedoucí skupinou především strojírenské závody; zde je velká nabídka volných pracovních míst vytváří také objektivní předpoklad pohybu pracovníků. Míra ekonomické aktivity obyvatelstva naší republiky se blíží maximum. Průměrný roční vzestup zaměstnanosti v národním hospodářství dosahoval v 60. letech 82 tis. osob, v 70. letech 45 tis. osob. Nástup mladistvých do pracovního procesu je oddalován prodlužující se přípravou na povolání. V období 6. pětiletky vzroste počet osob produktivního věku připravujících se na povolání o více než 60 tis. osob, což odčerpá zhruba 1,5 roční přírůstek těchto osob (K. Vyhnalík 1980). V některých VHJ činí obměna pětinu, ve většině čtvrtinu a v některých dokonce třetinu pracovníků. Jen ve strojírenství odchází ročně více než 100 tisíc zaměstnanců. Přitom jen asi 10 % představují tzv. přirozené úbytky (K. Vyhnalík 1980).

Řešení disproporce mezi potřebou určitého počtu pracovních sil dané profesijní struktury a stávajícími zdroji v regionu si vyžadují komplexní přístup včetně analýzy všech prostorových vazeb. Jde o nalezení korelace nárůstu profesijní struktury, podmíněného zaměřením mladých lidí na jedné straně a potřebou nosných profesí na straně druhé. V souvislosti s tímto problémem nastává otázka, zda v podmínkách, kdy dosahujeme maxima

pracovní aktivity populace je správné hovořit o nedostatku pracovních sil. Zde jsme povinni upozornit, že se nezabýváme pracovními silami ve vnitřním procesu výroby, ale ve vnějším procesu jejich teritoriálního rozmístění. Předkládané poznatky jsou tedy zobecněním výsledků z pozic ekonomicko-geografických výzkumů regionů působnosti vybraných závodů na modelových územích\* )

## 2. Předmět výzkumu a jeho cíl

Předmětem výzkumu je rozpor mezi potřebami nosných profesí a možností tyto uspokojit v rámci určité konkrétní oblasti. Výzkum si klade za cíl přispět k poznání budoucích migrací obyvatelstva v souvislostech s profesijní orientací a územním působením závodů a pokusit se o prognózu s ohledem na stávající tendence profesijní orientace.

V praxi to znamená i odpovědět na otázku, do jaké míry je nutno počítat s nutnými migracemi. Tato skutečnost je závažná zejména ve strojírenství, kde narůstá nejen podíl méně mobilních žen — (v roce 1966 zde pracovalo 36,7% žen, v roce 1971 38%, nyní 40% žen [J. Nový 1979] — ale i stoupá počet pracovníků strojírenských profesí, kteří najdou uplatnění v terciální nebo dokonce v primární sféře. Ztráta způsobená odchodem průmyslového dělníka ze závodu se odhaduje zhruba na 10 - 30 tis. Kčs, podle stupně kvalifikace.

## 3. Metodika

Regionalizace zpracovávaná pro praktické potřeby plánování čerpání zdrojů pracovních sil využívá údajů reálně existujících administrativně vymezených jednotek. Náš výzkum vychází z reality existence již vytvořených stabilních regionů s relativně uzavřenými základními vztahy mezi bydlištěm a pracovištěm (nodální regiony).

### 3. 1 Vymezení sféry působnosti závodu na základě dojížděky do zaměstnání

Časovou dostupnost jádra každé ekonomické místně oddělené výrobní jednotky jsme vyhodnotili pomocí izochron 15, 30, 45, 60 a více minut. Bilancovali jsme pouze s regiony vymezenými tzv. únosnou dojížděkou — do 60 minut na jednu cestu mezi bydlištěm a pracovištěm. Izochrona 60 minut ohraničuje tedy optimální region vlivu. Z hledisek metod ekonomickogeografické regionalizace lze vytknout tomuto vymezení jistou míru subjektivity volbou pouze jedné sféry vlivu. Dojížděka do zaměstnání však představuje nejdůležitější vymežovací fenomen, který je určující z hlediska dané problematiky.

### 3. 2 Profesijní struktura obyvatel regionu

Vzhledem k časově náročnému shromažďování a zpracování dat jsme se zaměřili na nosné profese diferencované do věkových skupin. Další

---

\*) (Adast Adamov, Metra Blansko, ČKD Blansko, Adast závod Blansko, ZPJ Gottwaldov Zbrojovka Vsetín, Horácké strojírny Uherský Brod, TOS Kuřim, Zetor Brno, Moravia Kyjov).

údaje poskytla podrobnější analýza věkové kategorie do 15 let se zaměřením na vyhodnocení tendencí profesijní orientace žáků vycházejících ze základní školy.

### 3.3 Vyhodnocení

Na základě výše uvedených postupů je možno zjistit, zda v regionu působnosti ekonomického jádra vymezeného optimální dojíždkou do zaměstnání bude možné uspokojit profesijní potřeby pro zvolené období z vlastních zdrojů a do jaké míry jsou žádoucí migrace.

Nelze počítat s vyřešením dané problematiky do důsledků (výzkum má oborové hranice) a s předložením naprosto přesných předpovědí budoucích kvót profesí učňů a studijních oborů. Jedná se především o ekonomickogeografické hodnocení poskvitující poznatky z jiného pohledu pro hlubší týmové syntetické vyhodnocení. Naznačuje možnost řešení prostorovou optimalizací s přihlédnutím k nadřazenému kritériu — naplnění potřeb určitých profesí nosných podniků regionů. Z tohoto pohledu je třeba diferencovat migrace jednak jako:

- a) regulovatelný pohyb sloužící k vyrovnání dočasného nesouladu, zákonitý jev současného ekonomického vývoje a jeho důsledků,
- b) nežádoucí fluktuace (široká otázka stabilizace pracovníků). Následné analýzy příčin odchodu odcházejících pracovníků ve strojírenských závodech ukazují, že 30% pracovníků by neodešlo, kdyby je některé záporné vnitřní jevy v závodě nevedly k úvaze o rozhodnutí odejít [J. Nový, 1979].

## 4. Ověření v podmínkách praxe

Pro ekonomický vývoj ČSSR má klíčovou roli strojírenství. Proto také v podmínkách praxe byla metodika ověřována ve strojírensky přeexponované části okresu Blansko.

### 4.1 Charakteristika oblasti

Dojíždkou jsou zde zformovány dva spádové regiony s jádry Adamovem a Blanskem. Jde o hierarchicky nižší jednotky regionu brněnské průmyslové aglomerace. Střediska patří mezi stará tradiční centra průmyslu ovlivněná současnými strukturálními změnami. V důsledku složité geografické inercie se vývojově vytvořil rozpor mezi zdroji pracovních sil a potřebami. Přesuny početně slabších generací žen do reprodukčního věku a postupné stárnutí, projevující se plynulým zvyšováním ročních počtů zemědělných, negativně ovlivňuje vývoj počtu a složení obyvatelstva. Maxima živě narozených bylo dosaženo v období 1972 - 1974. Nyní se projevuje stagnace směřující ke snižování. Z hlediska řešení má význam (mimo věkovou strukturu ekonomicky aktivního obyvatelstva regionu diferencovaného podle nosných profesí) i kvantitativní vývoj věkové skupiny připravující se na povolání. Nepříznivá situace potrvá až do roku 1985 s maximem v letech 1982 - 1984. Migrační saldo je trvale záporné, v dojíždce za prací převažuje vyjíždka. Atraktivita závodů je přes svůj velký ekonomický význam vzhledem k excentrické poloze v rámci administrativního okresu nedostatečná.



## 4.2 Region Adamova

Charakter regionu je odrazem historického i současného působení fyzickogeografických a socioekonomických podmínek. Údolí řeky Svitavy, kterým prochází silnice a železnice a se zde lokalizovaným podnikem rozděluje město Adamov na dvě nesouvisející sídelní části vzdálené asi 2 km. Město je bez spádové obce, nepříznivě působí nepoměr mezi počtem obyvatel města a v relaci k němu vysokým počtem zaměstnanců podniku. Složitý reliéf značně ztěžuje sídelní výstavbu. Vyšší náklady jdou na úkor růstu obslužné funkce města s dosud nedostatečným kulturním, sportovním a rekreačním vybavením.

## 4.3 Region Blanska

Region byl vymezen na základě rozboru dojížděky do zaměstnání nosných závodů. Byla zjištěna existence specifických zázemí ústředně řízených velkých závodů. Největší dojížděka s převahou žen je do Metry, n. p., a to z nejbližšího okolí a z oblasti severně od Blanska. Region ČKD, n. p., je rozptýlenější, největší intenzita je z východní a jihovýchodní části okresu. Teritoriální struktura regionu se vytvořila pod formujícími se vlivem rozsahu městské komplexity a specializace výroby. Pozitivně působí progresivnější vývoj jádra regionu s funkcí okresního města. Blansko klivem vybudované infrastruktury má předpoklad uspokojení nároků vyššího počtu obyvatel než je stávající počet. Komunikační vztahy a spojení se zázemím méně výrazně ovlivňují terénní poměry.

## 5. Závěry

Stávající region vymezený na základě optimální dojížděky do zaměstnání do nosných závodů nemůže bez nutných migrací uspokojit profesijní nároky velkých závodů. Z výsledků, které byly dány k dispozici vedení závodů a okresním orgánům, uvedeme příklad pro dokumentaci.

Do roku 1985 odejde z ústředně řízeného průmyslu obou regionů ročně průměrně 462 pracovníků do důchodu, ale ze základních škol vychází ročně cca 399 žáků. (V dlouhodobém průměru 1960 - 1978 se uchází 19,8% — dívky 31,0% — o studium na středních všeobecně vzdělávacích a odborných humanitních školách). Už jenom z prostého srovnání těchto dvou čísel je zřejmé, že nutná profesijní struktura bude muset být doplněna migrací. K řešení dané problematiky navrhuje:

- Takový rozvoj města Adamova, který je spojen s vytvořením lepších životních podmínek pro stávající počet obyvatel. Přistěhováním již nezvyšovat výrazně počet obyvatel. Na orientaci pracujících totiž působí možnost uplatnění pracovníků strojírenských profesí v podnicích obdobného charakteru v Brně, Blansku a dalších městech, ale s daleko kvalitnější terciérní sférou. Teprve v další fázi prolomit relativní izolovanost vůči Brnu a Blansku.
- Pro další výstavbu využít po všech stránkách lépe vybaveného Blanska s možností rozsáhlejší bytové výstavby. Podmínkou je vybudování kvalitnějšího komunikačního spojení. V pojetí koncepce příměstské dopravy a spojení Blanska a Adamova s Brnem se hustá síť železničních zastávek může stát pozitivně působícím faktorem.

Smysl našeho příspěvku nespočívá pouze v předložení určité varianty řešení pro plánovací praxi, ale i v tom, abychom naznačili složitost a náročnost otázek migrací ekonomicky aktivních obyvatel hlavně nosných profesí, se kterými je třeba i nadále počítat.

#### Literatura

- ANDERLE A. (1975): Migrace obyvatelstva a růst větších měst ČSSR. Geografický časopis 27:3. Bratislava.
- BLAŽEK M. (1969): Otázky územního správního členění. Institut ministerstva vnitra pro národní výbory. VIII, Praha.
- MACKA M. (1966): K některým metodickým problémům studia dojíždění do zaměstnání. Zprávy o vědecké činnosti č. 3. o Geografický ústav ČSAV, Brno.
- MACKA M. (ed.) (1967): Některé problémy ekonomické geografie. Zprávy o vědecké činnosti č. 6, GgÚ ČSAV Brno, 112 str.
- MACKA M. (1979): Prognózování v geografii — její připravenost na tuto úlohu. Sborník ČSGS 4:84:300-302, Academia, Praha.
- MACKA M. — CHALÚPA P. (1980): K řešení stabilizace pracovních sil v mikroregionu Blansko - Adamov. Plánované hospodářství 9:1980, str. 85 - 87.
- NOVÝ J. (1979): Přitažlivost strojírenských profesí. — Hospodářské noviny 23:16:4. Praha.
- VYHNALÍK K. (1980): Ekonomická aktivita obyvatelstva se blíží maximu. — Hospodářské noviny 24:16:3. Praha.

#### РЕЗЮМЕ

#### Участие экономическо-географического исследования в прогностике потенциала рабочих сил промышленных областей

Вопросы об источниках и расположении рабочих сил в отдельных областях занимают значительное место среди факторов современного развития. Их недостатки и более эффективное использование выдвигаются на первый план особенно в промышленно утритированных областях, в которых в результате предыдущего развития пришло к чрезмерному сосредоточению односторонне направленных промышленных мощностей.

Решение диспропорции между потребностью определенного количества рабочих сил данной профессиональной структуры и существующими в области источниками требует комплексного подхода включая анализ всех пространственных связей. Дело касается обнаружения корреляции роста профессиональной структуры, обусловленной направлением внимания молодых людей с одной стороны и, с другой стороны — потребностью несущих профессий. В связи с этой проблемой возникает вопрос, правильно ли говорить о недостатке рабочих сил в условиях, когда мы добиваемся максимума рабочей активности популяции. Не вернее ли, сформулировать проблему как неправильное территориальное распределение рабочего потенциала при недостаточной эффективности его использования?

Предъявляемые сведения представляют собой обобщение результатов с положения экономическо-географических исследований областей деятельности избранных предприятий.

Предмет исследования заключается в противоречии между потребностями в определенных профессиях и возможностью их удовлетворения. Целью исследовательской работы является не только определить будущие миграции населения в связностях с профессиональной ориентацией и региональным воздействием предприятия, но также дать прогноз с учетом существующих тенденций профессиональной ориентации.

На практике это значит дать ответ также на вопрос, до какой степени необходимо рассчитывать на необходимые миграции.

VLASTISLAV HÄUFLER

## K 100. VÝROČÍ NAROZENÍ N. N. BARANSKÉHO

V. Häufler: *The 100th birth anniversary of N. N. Baranskij*. — Sborník ČSGS 86:3:177—188 (1981). — The autor recalls one of the greatest Soviet geographers, the classic in Marxian economic geography whose work has lost nothing of its reality. It covers the theory of general geography, especially economic geography, economic-geographic cartography, methods of teaching geography and the history of geography. In Baranskij's opinion geography was a joint system of sciences, a unity of the economic and social process in the development of regions, towns and other complexes.

The author describes the most important moments from the life of Baranskij including personal recollections of their meeting. He also comments his works and evaluates (in 10 points) his scientific contribution.

Vzpomínáme největšího sovětského geografa, klasika marxistické sociálně ekonomické geografie, jehož dílo je známo na celém světě. Obsáhlo teorii geografie vůbec a sociálně ekonomické zejména, regionální geografii, sociálně ekonomickou kartografií, metodiku vyučování, historii geografie. Zůstává dosud aktuální, např. chápáním geografie jako propojeného systému věd, pojetím jednoty ekonomického a sociálního procesu vývoje regionů, měst a komplexů, zdůrazněním geografické polohy, významu měst, geografické dělby práce, úlohy mapy a především — příkladnou aplikací marxismu-leninismu v geografii.

N. N. Baranskij se narodil v Tomsku 27. 7. 1881 v rodině pokrokového středoškolského profesora. Byl z pěti dětí první syn. Začátky marxistického vzdělání získal četbou (Komunistický manifest) a od sester Ljubov a Naděždy, pracujících v petrohradském Svazu boje za osvobození dělnické třídy, založeném Leninem. Přestože se účastnil studentského hnutí a byl propagandistou v dělnických kroužcích, zakončil gymnasium se zlatou medailí r. 1899. Vstoupil pak na Tomskou univerzitu, na právnickou fakultu (vedle ní tu byla jen ještě fakulta lékařská), kde se zabýval politickou ekonomikou (prof. M. N. Sobolev) a hospodářskou historií. V druhém roce (1901) studia byl však pro organizaci studentské stávky z univerzity vyloučen. Díky „Obščestvu ljubiteľej issledovanija Altaja“ mohl podniknout samostatně zkoumání života kolonistů v území na horním Obu. Vypracoval monografii vesnice Čistjunki (Pokrovsk, Barnaul), a ta byla později zkráceně uveřejněna v Altajském sborníku Zap. Sib. otděl. geograf. obščestva (1907).

Brzo po svém vyloučení z univerzity stává se Baranskij profesionálním revolucionářem, jeho hlavním zaměstnáním je propagandistická a jiná ilegální práce, při které je znám pod pseudonymem Nikolaj Bolšoj. V Tomsku založil skupinu revoluční sociální demokracie, kterou roku

1903 převedl do „Sibiřského sociálně demokratického svazu“. Horečná činnost těchto let nejen formuje jeho politický profil, ale i Baranského geografické názory. Cestuje a pracuje po celé Sibiři. V prosinci 1905 se jako delegát účastnil konference strany ve finském Tampere, kde poprvé poznal osobně Lenina. V první ruské revoluci byl jedním z vedoucích činitelů v sibiřských městech Čitě, Irkutsku a Krasnojarsku. Léta 1906-1908 vyplnil revoluční činností na Ukrajině a v Sibiři, nebo pobytem v žalářích v Ufě, Kyjevě a Čitě. Z rodné Sibiře byl nakonec vypovězen do Evropy. Další dobu pak žil v Moskvě, kde v letech 1910-1914 mohl vystudovat Moskevský obchodní institut (dnešní institut národního hospodářství G. V. Plechanova) a připravovat se -- vedle jiné činnosti -- i na budoucí vědeckou a pedagogickou práci v geografii.

Mladý revolucionář už dříve byl uchvácen velikostí a bohatstvím rodné země, poznával rozdíly v přírodním rázu, formách osídlení a ekonomického využívání, historických osudech jednotlivých částí, setkával se s lidmi mnoha národů a národností.

Rušná doba nastala i pro Baranského za Velké říjnové socialistické revoluce a občanské a intervenční války, třebaže těžká krční nemoc ho v letech 1917 a 1918 zle sužovala. V roce 1918 a 1919 pracoval v Nejvyšší národohospodářské radě v Moskvě, v orgánech Státní kontroly v Samaře Kyjevě, Orenburgu, Čeljabinsku. Roku 1920 zastával důležité státní funkce v Omsku a pak v letech 1921-1925 působil v Moskvě jako člen kolegia Lidového komisariátu (ministerstva) dělnicko-rolnické inspekce. Současně již od roku 1919 přednášel v stranických kurzech, potom na Vysoké stranické škole pro Sibiř a od r. 1921 do r. 1929 se stal vedoucím katedry ekonomické geografie na Komunistické univerzitě Ja. M. Sverdlova, kde přednášel V. I. Lenin, A. V. Lunačarskij a další. Měl být jmenován zástupcem lidového komisaře, ale když vysvětlil Leninovi, že má v úmyslu napsat ekonomickou geografii SSSR, nedošlo k tomu a Baranskij byl trvale získán pro geografii. Povzbuzen souhlasem Lenina pracoval tak, že později o tom napsal . . . „*nikdy předtím, ani potom nepodařilo se mi pracovat intenzivněji a produktivněji*“ (Moja žizn v ekonomičeskoj geografii, s. 9).

Roku 1926 pak vyšla Baranského kniha *Ekonomičeskaja geografija. Obzor po rajonam Gosplana*. Je to zřejmě první skutečně marxistická učebnice sociálně-ekonomické geografie, která nejen vytyčila nový směr výuky této disciplíny, ale i naznačila cestu ve výzkumné práci, teoretické i aplikované. Baranskij zde vychází z prací klasiků marxismu-leninismu, usnesení stranických sjezdů, plánů Goelro, z prací o ekonomické regionalizaci SSSR a odmítá tradiční pojetí odvětvové „statistické“ a antropogeografické.

V roce 1925 nový rektor Komunistické univerzity pracujících Východu v Moskvě N. N. Baranskij přijímal delegace ze zahraničí, které přibýly k oslavám 200 let Akademie věd v Leningradě. Událost byla popsána např. V. I. Bykovem (Nikolaj Bolšoj. Irkutsk 1971. S. 97—100) a jakoby demonstuje dokonaný přerod revolucionáře a stranického pracovníka v sovětského vědce, uznávaného pak i v zahraničí a i od nepřátel. Svoji dramatičností se vyrovná podobným scénám ze sovětských her a filmů.

Delegáti přijeli do země, překonávající poválečný rozvrat a bídu, mnozí plní nedůvěry a podezření. Rektor je muž atletického vzrůstu, v holinkách a polovojenské bluze. Spíše nějaký komisář než vědec, si všichni myslí. Ne dlouho. Baranskij překvapí i připraveným tlumočníky, když navrhne shromážděným vědcům, aby se mluvilo latinsky, uznávaným mezinárodním jazykem vědy. A pak dokáže u nástěnné mapy SSSR vykládat „mrtvým jazykem“ o živé přítomnosti a budoucnosti své sovětské vlasti. Sotva ještě někdy jindy byly popisovány latinsky velkorysé plány výstavby a líčeny dosavadní úspě-



chy, charakterizováno přírodní bohatství SSSR, narysována budoucnost Donbasu, Uralu, Koly atd. Následuje veliká debata. V jejím průběhu žádá vedoucí početné německé delegace, chemik profesí, zda by Jeho Magnificence mohla některé speciálnější otázky zodpovědět třeba francouzsky. Stalo se, a stejně tak zcela samozřejmě hovořil pak Baranskij se svými hosty německy, anglicky a dalšími jazyky. Není divu, že po dlouhém sezení odcházející delegáti soudili o mnohém zcela jinak, než před setkáním s tímto neobyčejným mužem.



*Н. Баранский*

Od roku 1926 Baranskij plně přechází k vědecké a pedagogické práci v geografii, čo které si přináší svůj revoluční elán, velké znalosti a životní zkušenosti, bezpříkladnou pracovitost. Do boje proti buržoasním směrům i levičáctví v geografii (proti geografickému „fatalismu“ i „nihilismu“) se

dal ponejprv tohoto roku na konferenci učitelů ekonomických disciplin, kde pronesl referát o zavedení kursu ekonomické geografie

V roce 1927 se zúčastnil 2. sjezdu slovanských geografů v Polsku. Při této příležitosti jej mohli poznat českoslovenští geografové. Naše delegace byla ze zahraničních vůbec nejpočetnější — přes 100 členů (!).

Ve dvacátých letech N. N. Baranskij vykonává také záslužnou práci ve Velké a Malé sovětské encyklopedii a jinde, přednáší na Komunistické akademii a v Moskevském pedagogickém institutě V. I. Lenina, kde později zakládá katedru a konečně v roce 1929 přichází na Moskevskou státní univerzitu M. V. Lomonosova. Organizuje tu katedru ekonomické geografie, kterou pak povede asi 20 let, spolu s velkými fyzickými geografy dosáhne osamostatnění geografické fakulty. Na MGU mohl nejlépe rozvinout své pojetí sociálně ekonomické geografie a vychoval velké počty žáků, z nichž někteří se stali vynikajícími vědci a dnes už předali první posice v sovětské vědě další generaci geografů.

Ovlivnil i tisíce dalších, kteří poslouchali jeho lekce na některé z četných škol, kde působil. Vzpomínal ho i předseda sovětské vlády ve svém rozhovoru se specialisty Bhilájského hutního kombinátu v Indii „v letech mého studia . . . nám profesor Baranskij přednášel ekonomickou geografii a objasňoval, jaké okolnosti nutno sledovat při volbě místa založení podniku“ (Pravda, 17. února 1960).

Situace v sovětské geografii byla až do začátku třicátých let složitá, vládly i názory o tom, že geografie nemá budoucnost — vlivem rostoucí diferenciaci věd. Ekonomická geografie byla přitom reprezentována většinou popisy hospodářských odvětví či zemí, plných statistik a různých informací, bez úsilí o jakoukoli analýzu. Baranskij soustavně oponoval snahám o likvidaci geografie, zdůrazňoval její specifickost a nenahraditelnost, poukazoval na její vlastní metody. Jako první marxistický geograf dokazoval nutnost vzájemných vztahů mezi fyzickou a sociálně ekonomickou geografii na existenci vazeb mezi přírodní a sociálně ekonomickou sférou.

Víme, že teprve vlastně v sedmdesátých letech byly — v socialistických zemích a jinde — překonány aspoň hlavní rozdíly mezi několika pojetími obsahu a úkolech geografie. A bez nadsázky nutno konstatovat, že pro obhajobu těch metodologických pozic, které jsou dnes prakticky bezdiskusní, nikdo neudělal tolik, co N. N. Baranskij.

Začátkem třicátých let ( v menší míře i později) byl Baranskij terčem kritiky ze strany některých politických ekonomů a některých geografů pro své pojetí sociálně-ekonomické geografie. Dokonce ho napadali za údajný „hettnerismus“ a „weberismus“. Ale útoky levičáků, jak byli později nazváni, proti velikánu marxistické geografie byly neúspěšné. A nedávno mohl o tom Ju. G. Sauškin napsat: „*Kdyby nebyl N. N. Baranskij vědecky odhalil vratkost levičáckých posic, naše geografie vůbec a zejména pak ekonomická geografie bývaly by vrženy daleko zpět a sovětská geografie by v současné době nezaujímalá pevné místo ve světové geografické vědě*“. (N. B.: Izbrannyje trudy I., s. 4).

Bylo to zajisté jeho vlivem, že 16. května 1934 vyšlo historické usnesení sovětské vlády a ÚV strany „O výuce geografie v základní a střední škole“. Baranskij byl pověřen napsat 2 učebnice a vést nový časopis Geografija v škole.

V letech od té doby do Velké vlastenecké války vykonal pro sově-

skou geografii až neuvěřitelně rozsáhné dílo. Napsal učebnici ekonomické geografie SSSR, která vyšla v desítkách vydání v SSSR a v zahraničí (r. 1935-1955), stala se nejrozšířenější geografickou knihou na světě; toto prvenství nebude asi překonáno. Vypracoval osnovy geografie pro školy, podle kterých se učilo dlouhou dobu. Vyvolal v život mnoho map a celé školské a jiné atlasy, v tom známý atlas Moskevské oblasti (spolu s V. A. Kameněckim). Zavedl přednášky ekonomické geografie SSSR, metodologie ekonomické geografie USA, ekonomické kartografie, úvod do ekonomické geografie, které přešly i jiné univerzity a pro tyto směry vychoval své nástupce (vědecká aspiratura), pro absolventy pak zavedl postgraduální kursy. Vybuďoval dvě katedry ekonomické geografie, zajistil vysokou úroveň metodického časopisu Geografija v škole (v čele redakce do r. 1948). Zavedl terénní výzkumy z ekonomické geografie. V letech 1936-37 byl iniciátorem mnohosvazkové geografie SSSR v akademii věd a špičkového díla kartografického, jakým byl Bolšoj sovětskij atlas mira. Redigoval překlady zahraniční geografické literatury a sám překládal.

V těžkých letech války evakuoval Baranskij nejdříve do Kazaně a konečně do Alma Aty. Kazašská geografie vzpomíná dosud vděčně na jeho několikaleté působení a i později pokračující vliv.

Koncem války znovu se vrací do Moskvy. Brzo dokončuje „Očerki po školskoj metodike ekonomičeskoj geografii“, které pak vyšly r. 1946 (a přepracované r. 1954). V určitém smyslu na tuto významnou knihu navazuje i „Istoričeskoj obzor učebnikov geografii“ (vyšly až r. 1954). Založil a až do své smrti redigoval vynikající vědecký sborník Voprosy geografii (1946-1963), vydávaný Moskevským oddělením Geograf. spol. SSSR. Vyvolal v život — r. 1946 — Nakladatelství geografické literatury, které od r. 1964 vplynulo do nového nakl. Mysl a ovlivňoval aktivitu nového Nakladatelství zahraniční literatury v oblasti geografie. Pochopil význam exaktních technik v geografii a podporoval všechny, kdo je prosazovali, zdůrazňoval nutnost zvýšit aplikaci geografických znalostí v národním hospodářství a založil periodikum Geografija i chozjajstvo, vydávané geografickou fakultou MGO v l. 1958-1968. Už jako osmdesátiletý pochopil užitečnost teoretické práce V. A. Anučina a postavil se za něj při bouřlivých diskusích.

I když se stáří ohlašovalo i nemocemi, teprve po osmdesátce dokázaly omezit aktivitu tohoto vědce a učitele. Osobně jsem poznal velikého Baranského na jaře roku 1958, kdy mě přijal (byl jsem uveden jeho žákem prof. I. M. Majergojzem) ve svém bytě na univerzitě na Leninských horách. Na ten večer rád vzpomínám. Vypracoval o svém prvním setkání s Čechy — v některém ze svých žalářů v l. 1906—1908, o rozdílu mezi jinak prý stejně schopnými, pracovitými a pořádkumilovnými Němci a Čechy tj. o tom, že český smysl pro humor je vůbec nedostižný a ovšem pro Němce těžko pochopitelný, o svých názorech a bojích v geografii, o zahraničních přátelích mezi velkými geografi, o podobnosti a rozdílech geografie sovětské a severoamerické. Daroval mi poslední exemplář svého skriptu *Ekonomičeskaja kartografija* z r. 1939, když jsem se svěřil s obtížemi při realizaci příslušné přednášky. Musel jsem ovšem také hodně mluvit, o československé geografii zejména (Baranskij připravoval Voprosy geografii „Geografija za ruběžom“).

Přiznávám, že ze všeho mi nejvíce utkvěla příhoda z Mezinárodního geografického kongresu r. 1934 ve Varšavě, kterou Baranskij prezentoval jen při čaji, mimo hlavní proud debaty. Sprátil se tam s I. Bowmanem, předsedou kongresu, významným americkým geografem (za druhé světové války byl členem šestičlenného „mozkového trustu“ prezidenta F. D. Roosevelta). A ten si mohl dovolit — při nějaké recepci — žert, demonstrovat na Baranském, sedícím mezi E. Romerem (nevelikého vzrůstu) a Japoncem (jeho jméno mi vypadlo), že „Soviet Russia“ je stíněna mezi Japonskem a Polskem.

A Baranskij, populární nejen u předsedy, ale i u svých sousedů a jiných delegátů, předvedl, že se rozhodně nedá mluvit o neodolatelném „geopolitickém tlaku“. Povstal (zmínil jsem se už o jeho mohutné postavě) a — na jedné ruce zdvihl Poláka, na druhé Japonce. „Hleďte, Sovětský svaz není zablokován, je akčně volný!“

Baranskij se dožil plného uznání doma i v zahraničí. Od roku 1939 byl členem korespondentem AN SSSR, stal se čestným členem nejen Vše-svazové geografické společnosti, ale také geografických společností polské, jugoslávské, československé. Byl vyznamenán četnými řády a medailemi — v tom třikrát Leninovým řádem, medailí P. P. Semjonova — Ťanšanského, K. D. Ušinského, medailí J. Cvijiče [Jugoslávie]. Osmdesátiny Nikolaje Nikolajeviče Baranského oslavovala v roce 1961 celá sovětská geografie a nejen ona. Kolem 3 tisíce míst velkého sálu MGU na Lenin-ských horách sotva stačilo pro žáky, přátele, vědce, zástupce organizací, kteří přišli pozdravit velkého Baranského, kterému bylo k té příležitosti uděleno v SSSR nejvyšší vyznamenání — Hrdina socialistické práce.

Na otázku, v čem je třeba vidět hlavní přínos N. N. Baranského pro naši vědu je těžko odpovědět zejména tehda, když to musí být stručně. Zde se to pokusíme splnit v deseti bodech.

1. *Prosadil teorii systému geografických věd* (poprvé r. 1940), obhájil posici geografie jako vědy, nepostradatelné v éře socialismu. Rozvedl metodologii a metodiku geografie vůbec a sociálně-ekonomické zejména, na marxistické bázi a významně se uplatnil v řešení hlavních problémů, vystupujících v jeho době. Určil vzájemný vztah geografie ekonomické, fyzické a „stranovědní“ (-regionální geografie) a zdůraznil i význam geografické kartografie. Zvládl hluboku analýzu vzájemného vlivu přírody a společnosti na základě marxisticko-leninské teorie a rozpracoval tuto otázku tak, že z toho těžila i filozofie, resp. historický materialismus.

2. *Vybuďoval teorii sociálně ekonomické geografie*. Ta musí znát podstatu ekonomických a sociálních procesů různých historických epoch a pak odkrývat zákonitosti územní diferenciacie těchto procesů. Chápat konkrétní objekty výzkumu jako části velkých prostorově časových systémů, vzniklých v procesu geografické dělby práce. Baranskij vyložil z jakých příčin vznikají oblastní rozdíly v produktivitě práce a ukázal úlohu geografické dělby práce při formování ekonomických regionů. Ukázal dále na důležitost (ekonomicko-) geografické polohy. Správně ji nejen definoval (makropoloha a mikropoloha) ale určil i její funkci a změnu v čase.

Ekonomickou geografii chápal velmi široce, zahrnuje sem politické a sociální (včetně ideologického) aspekty života. (V třicátých letech navrhoval i tomu odpovídající jiný název naší vědy, dnes se spontánně používají!)

3. *Prosadil marxistický regionální směr v ekonomické geografii*. Ten představoval nové pojetí metodologické, založené na pracích klasiků, na marxistickém principu souvislosti a podmíněnosti jevů, zkušenostech výstavby socialistického hospodářství. Učinil z teorie ekonomických regionů jedno z těžišť ekonomické geografie a spojil ji s teorií geografické dělby práce a s učením o ekonomicko-geografické poloze.

Izvestija AV SSSR o tom psaly v roce 1939... „Baranskij zdůvodnil nutnost užití rajonové metody, kdy se těžiště přenáší od statistického zkoumání odvětví národního hospodářství ke komplexnímu geografickému výzkumu rajonů... dovolujícímu podat perspektivu ekonomického vývoje...“. Jeho teorie obsáhla i představy o formování regionů. Jejich diferenciací, systém a vztahy mezi nimi, hierarchií, (sociálně-) ekonomicko-geografickou charakteristiku regionů.



4. *Rozpracoval základní metodologické principy a metodiku geografie měst.* Na bázi teorie geografické dělby práce, ekonomické regionalizace a geografické polohy objasnil postavení měst jako aktivních elementů, center regionů, dopravních uzlů.

„Města jsou jakoby velitelské sbory země, kterou organizují ve všech směrech — ekonomickém, politicko-administrativním, kulturním. Jako ony, mají i města svoji hierarchii...“ atd. říkal a psal Baranskij o významu této tematiky (E. g. E. k. 1960, s. 176).

5. *Postavil na pevný teoretický základ sovětské „stranověděnije“.* Ukázal, jaké místo patří regionálním komplexním charakteristikám v systému geografických věd, vedle fyzické a ekonomické geografie, nikoli místo nich. Obhájil praktický význam syntetických geografických prací o zahraničních zemích a republikách či regionech SSSR.

6. S tím souvisí Baranského velkolepý *praktický přínos tvorbou četných ekonomických geografii SSSR.* Několik milionů lidí v SSSR a na celém světě studovalo ekonomickou geografii první socialistické velmoci z jeho knih. Dvojí české vydání jeho nejznámější učebnice mělo i velký vliv metodický, který ani nemůžeme dostatečně ocenit. Vynikl také jako znalec ekonomické geografie USA a jiných států.

7. *Vytvořil kurs sovětské ekonomické kartografie,* obsahující hlavní základy této vědy. Důraz na mapu kladl vždy a zdůrazňoval to přesvědčivě.

Ve skriptech z r. 1939 (s. 5.) např. takto: „*Vezměte nejjednodušší mapu Krymu, jen s pobřežní linií, řekami a horami, sítí komunikací, 10–20 sídly — a pokuste se popsat ji tak, aby text tuto mapu nahradil. Neří to možné...*“ Ve své nejznámější ekonomické geografii SSSR zařadil 128 grafů a mapek v textu.

Baranskij vynikl jako autor, redaktor a konzultant mnoha kartografických děl. Od roku 1932 přednášel ekonomickou kartografií na MGU; jeho skriptu se staly základem učebnic, používaných dodnes.

8. *Vytvořil vědeckou disciplínu z metodiky vyučování ekonomické geografie,* zejména na střední škole. Pravděpodobně největší počet svých prací věnoval metodice vyučování a v tom nejdříve sklídl největší úspěchy. Nad „Očerkami...“ tak blízkými jeho srdci pracoval pak znovu až do své smrti.

9. *Popularizoval geografické znalosti a ruské vědecké dědictví v oblasti geografie.* Vynikl v tom jak hloubkou svých znalostí, tak šířkou dopadu svého působení. Baranskij byl vynikající historický geograf a historik geografie.

10. *Seznamoval sovětské geografii se stavem ekonomické geografie v zahraničí.* Referoval o stovkách knih a ještě mnohem větší počet jich prostudoval ve všech světových jazycích. Znal a citoval (1946) i článek naší J. Moschelesové o Praze, který vyšel v Geographical Review 1937. Nejzajímavější práce navrhoval k překladu i sám je překládal nebo redigoval a psal k nim komentáře. Např. r. 1930 vyšla v překladu známá kniha A. Hettnera, ruský vyšla American geography — inventory and prospect z r. 1954, přeložil knihu o Severní Americe (H. Baulig), Tunisku (P. Sebag) atd. Věřil, že nutno poznat velká díla, která vytvořila buržoasní geografie a ovšem přistupoval k nim kriticky. Současně usiloval, už před válkou, o rozšíření znalostí o sovětské geografii a o ekonomické geografii SSSR v zahraničí a propagoval potřebu mírové mezinárodní spolupráce v naší vědě.

☆☆☆

Sibiřský revolucionář N. N. Baranskij od poloviny dvacátých let viděl svůj stranický a občanský úkol č. 1 v té ohromné práci pro vybudování a rozvoj sovětské sociálně-ekonomické geografie, kterou konal až do těžké nemoci, jíž podlehl 29. listopadu 1963. Baranského život v geografii představuje celou epochu, jeho literární dědictví bude ještě dlouho ovlivňovat rozvoj teorie a praxe marxistické sociálně-ekonomické geografie na celém světě.

### *Výběr hlavních geografických prací N. N. Baranského*

Opětovná a cizojazyčná vydání neuvádíme samostatně, ani když byl text přepracován. Počet viz u prvního. Místo vydání připojeno pouze, nejde-li o Moskvu. Nezařazujeme překlady zahraničních autorů, pořízené N. B., ani knihy, jichž byl redaktorem. (G. v š. = Geografija v škole).

1926—1927:

Ekonomičeskaja geografija Sovětskogo Sojuza. Obzor po rajonam Gosplana. S. 294. Gos. izd. Vyšlo rusky třikrát (1926—27) a také finsky, tatarsky a hebrejsky.

O postanovke kursa ekonomgeografii In: Vopr. prepod. ekonom. disciplin. S. 43—61. Gos. izd. 1927.

Řada hesel v Bolšoj sovět. encikl. a recenze v Social. choz.

1928:

Kratkij kurs ekonomičeskoj geografii. Příloha I. dílu L. D. Sinickij: Očerki važnejšich inostr. gosud. S. 222. II. díl: Ekonomičeskaja geografija SSSR. S. 455. Gos. izd.

Vyšlo rusky pětkrát (do r. 1931) a také ukrajinsky, arménsky a čínsky.

Plan ekonomiko-geograf. charakteristiky Gosplanovskoj oblasti. Social. choz. kn., 1, s. 183—198.

Několik hesel v Bolšoj a Maloj sovět. encikl. a recenze v Social. choz. a Plan. choz.

1929:

Plan ekonomiko-geografičeskoj charakteristiky Gosplanovskoj oblasti. In: Ekonomiko-geograf. sbornik. Kom. univ. Sverdlova. S. 39—52.

Recenze tamže a v Plan. choz.

1930:

Měžďunarodnoje geograf. razďělenije truda. S. 94. Gos. izd.

O novom napravleniji v ekonomičeskoj geografii SSSR. In: Pamiętnik II. Sjazdu slo-wianskich geografów i ethnog. T. II., s. 79—81. Kraków.

Pozn.: V bibliografii od G. N. Finašiny a R. I. Kuzmenka (1980) neuvedeno.

1931—1933:

Geografija SSSR. Učebnik dlja srednej školy (6.—7. tř.). S. 198. Učpedgiz 1933.

Vyšlo mimo ruštiny (znovu r. 1934) v dalších 15 jazycích národů SSSR a v 5 jazycích zahraničních.

Geografija SSSR. Učebnik dlja srednej školy (8. tř.). S. 176. Učpedgiz.

Vyšlo mimo ruštiny (znovu r. 1934) v dalších 8 jazycích (také německy).

Několik hesel v Bolšoj sovět. encikl. a recenze v různých časop.

1934:

Universitětskaja podgotovka specialistov ekonomičeskoj geografii v SSSR. S. 8. Izd. Bolš. sov. atlas mira.

Formation universitaire des specialistes de la geographie economique en URSS. S. 11.

(Comptes rendus de la delegation Sovietique an Congres international le geographie à Varsovie).

O sozdaniji serii ekonomgeografičeskich monografij po respublikam i oblastjam. In: Trudy 1. Vsesoj. geograf. sjezda. II. díl. S. 105—111. Leningrad.

Řada zpráv a recenzí v G. v š.



1935:

Fizičeskaja geografija SSSR. Učebnik dlja 7 klasa. S. 120. Učpedgiz.

Vyšlo rusky sedmkrát (do r. 1943) a přeloženo do 38 (!) jazyků V tom např. ojrotsky, adygejsky, chakazsky apod.

Ekonomičeskaja geografija SSSR. Učebnik dlja 8 klasa. S. 308. Učpedgiz.

Vyšlo rusky šestnáctkrát (do r. 1955 a v 21 jazycích národů SSSR, dále anglicky, bulharsky, maďarsky, španělsky, německy, polsky, francouzsky a česky.

Český překlad (od V. Häuflera, H. Štusákové, Z. Mazánkové a C. Votrubce) vyšel dvakrát, v nakl. Světa sovětů r. 1952 a r. 1954 jako Hospodářský zeměpis SSSR, celkem v 24 tis. výtiscích.

Naučno-issledovatělskij institut geografii MGU. In: Universitěty i naučnye učrežděnija, s. 106—121. ONT izd.

Organizacija obsledovanija i osnovnyje iz nego vyvody. In: Geografija v srednej škole, s. 7—18. Učpedgiz.

Itogi obsledovanija. G. v š., 1, s. 3—10.

Řada zpráv a recenzí v čas. G. v š.

1936:

Programmy srednej školy. Geografija (více autorů). S. 80. Narkompros RSFSR.

Vyšlo ve 3 vydáních ruských (do r. 1938) a v dalších 9 jazycích národů SSSR.

Kak ja rabotal nad svojim učebnikom i kak sledujet rabotat s nim v škole. G. v š., 2, s. 95—103, 4, s. 126—136.

Několik geografických hesel v Bolšoj sovět. enciklop. a řada článků, zpráv a recenzí v G. v š.

1937:

Programma po obščej časti kursu ekonomičeskoj geografii SSSR. S. 15. Tip. Vysš. šk. propagandistov.

Tipovaja programma porajonnych tomov „Geografija SSSR“. G. v š., 2, s. 78—83.

K trechletnej godovščině Postanovlenija SNK SSSR i CK VKP(b) ot 16 maja 1934 g. G. v š., 3, s. 1—5.

Několik geografických hesel v Bolšoj sovět. encikl. a řada článků, zpráv a recenzí v G. v š.

1938:

Programma kursa „Ekonomičeskaja kartografija“. S. 9. Izd. Ved. Verch. Sov. RSFSR.

Programma po rajonnomu kursu ekonomičeskoj geografii SSSR. S. 34. Izd. Vlast Sovětov. Sdvigi v školnom prepodavaniji geografiji i mery k dalnějšemu ego ulučšeniju. Izvestija AN SSSR, ser. geogr. i geofyz., 4, s. 425—436.

Praga. G. v š., 5—6, s. 32—39.

Řada článků, zpráv a recenzí v G. v š.

1939:

Ekonomičeskaja kartografija I., S. 162 + 17. Inst. inž. geodez., aerofotos. i kartogr.

Programma po ekonomičeskoj geografii SSSR dlja geografických fakultětov universitětov i pedagogičeskich institutov. S. 43. MGU. [Znovu r. 1940].

Sojuz Sovětskich Socialističeskich Respublik. In: Všeobščaja geografija, s. 161—282. Gospolitizdat.

Vněklassnaja работа po ekonomičeskoj geografiji. G. v š., 2, s. 83—89.

Ekonomgeografičeskoje položenije. G. v š., 4, s. 24—34.

Několik dalších článků a řada zpráv a recenzí v G. v š.

1940:

Ekonomičeskaja kartografija III. S. 96. Izdat. geodez. i kartogr. lit.

Pozn.: II. díl nevyšel tiskem.

Podgotovka prepodavatělej ekonomičeskoj geografii. G. v š., 2, s. 47—53.

Metodičeskije ukazanija k teme „Velikobritania“, G. v š., 3, s. 55—62. (Spolu s A. Do-mettim a M. Rejcmánem).

Povtorenije, kontrolnyje raboty i ispytanija. G. v š., 5, s. 62—67.

Krupnějšije goroda SŠA. G. v š., č. 6, s. 35—54.

Universitětskaja geografija i srednaja škola. Uč. zap. MGU, vyp. 2, Geografija, s. 137—147. (Spolu s A. Borkovem).

Řada článků, zpráv a recenzí v G. v š.

1941:

Povtorenije na urokach geografii. S. 18. Narkompros Kaz. SSR. Alma Ata. (Také ka-  
zašsky).

O metodike lekcij po rajonnomu kursu ekonomičeskoj geografii SSSR. Izv. VGO, 1, s.  
16—22.

Problema nagljadnosti i zanimatělnosti i nagladnyje posobija. G. v š., 1, s. 43—48 a 2,  
s. 45—48.

1942—1945:

Strany Bližněgo u Srednego Vostoka. S. 19—28, 31—50, 100—108, 120—126, 142—149,  
159, 165—168, 170—180, 206—223, 265—268, 270—275. Sovět. enciklop. 1944.

Osnovnyje položenija metodologii i metodiky ekonomičeskoj geografiji. In: Geografija  
v škole. Metodičeskij sbornik, vyp. 2. Učpedgiz, 1944.

Sojediněnnyje Štaty Ameriki. S. 21. Stěnoqramma lekcii, pročitannoj v Kolonnom zale  
Doma Sojuzov. 1945.

1946:

Očerki po školnoj metodike ekonomičeskoj geografii. S. 227. Učpedgiz.

Vyšlo rusky třikrát (1954, 1955) a přeloženo do 5 jazyků. Slovensky v r. 1953 jako  
Náčrtok školskej metodiky ekonomicekej geografie.

Pozn. V bibliografii od G. N. Finašiny a R. I. Kuzmenka [1980] neuvedeno.

Ekonomičeskaja geografija SŠA. Obščij obzor. S. 92. Tip. MID SSSR.

Rajony SŠA. V samom kratkom izložěneniji. S. 28. Tip. MID SSSR.

Stranověděnije i geografija fizičeskaja i ekonomičeskaja. Izv. VGO, 1, s. 9—24.

Generalizacija v kartografiji i v geografičeskom tekstovom opisaniiji. Uč. zap. MGU, vyp.  
119, Geografija 2, s. 180—205.

Ob ekonomiko-geografičeskom izučěneniji gorodov. Vopr. geograf. 2, s. 19—62.

O zadačach učitelja geografiji v děle idejnovovospitanija mlodeži. G. v š., 5, s. 1—4.  
(Spolu s Ju. G. Sauškinem).

O svjazi javlenij v geografiji. G. v š., 5, s. 40—47.

Řada článků, zpráv a recenzí v G. v š.

1947:

Sověty i nastavenija aspirantam — ekonomgeografam po rabote nad dissertaciej. S.  
47. MGU.

„Svjaz javlenij“ v geografiji. Vtoroj Vsesojuznyj geograf. sjezd. Tezisy dokladov po  
Sekcii metod. i organiz. voprosov. AN SSSR, s. 5—7.

O projektě novych programm po geografiji. G. v š., 3, s. 52—55.

Řada článků, zpráv a recenzí v G. v š.

1948:

Amerikanskije raboty po ekonomičeskoj geografiji Latinskoj Ameriki. Vopr. geogr. 8,  
s. 207—221.

Rasovaja diskriminacija v SŠA. G. v š., 2, s. 33—37, 3, s. 28—35.

Tropičeskij les bassejna reki Kongo. G. v š., 6, s. 36—44.

Řada zpráv a recenzí v G. v š. a v Izv. VGO.

1949:

Generalizacija v kartografiji i v geograf. tekstovom opisaniiji. In: Trudy Vtorogo Vseso-  
juznogo geograf. sjezda, t. 3, s. 409—422.

Opyty issledovanija otdělnych naselennyh punktov v inostrannoj literature. Vopr.  
geogr. 14, s. 168—183.

Řada zpráv a recenzí v G. v š. a v Izv. VGO.

1950:

Ob učebnom planě ekonomiko-geografičeskoj specialnosti. Vopr. geogr. 18, s. 34—58.

Bolše zaboty ob iskusstve geografičeskogo opisaniija. Tamže s. 90—101.

Geografičeskij princip v organizaciji geografičeskogo izučěnenija teritoriji. Vopr. geogr.  
23, s. 19—56.

Řada zpráv a recenzí v G. v š. a ve Vopr. geogr.

1951:

Ža profesionalnyje pedagogičeskije navyki. Vopr. geogr. 25, s. 168—180.

Něskolko zapozdanych zamečanj. G. v š., 1, s. 41—45.

Děvjat praktičeskich predložěnij. G. v š. 1, s. 52—59.

1952:

Opyt mojej raboty nad učebnikom po ekonomičeskoj geografiji. Izv. AN SSSR, geograf., 3, s. 54—58.

Ob izučeníji rajonov Sibíri. G. v š., 5, s. 54—55.

Recenze ve Vokr. sveta a jinde.

1953:

O podgotovke aspirantov — geografov. Izv. VGO, 4, s. 349—359.

O seriji ekonomiko-geografičeskich stěnných kart dlja školy. G. v š., 6, s. 67—72.

Opyt pri mojata rabota nad učebnika po ikonomičeska geografija na SSSR. Izv. Blg. geogr. druž. 1, s. 259—262. Sofia.

1954:

Istoričeskij obzor učebnikov geografiji. S. 504. Geografiz.

K. I. Arseněv. Izv. AN SSSR, geogr., 2, s. 69—72.

Kakim dolžno byt' prepodavanije geografiji v pedagogičeskich institutach. G. v š., 2, s. 21—25.

Recenze v G. v š., Ref. žur., Izv. VGO.

1955:

K voprosu ob učebnych planach i ob obščegeografičeskom otděleniji na geofake MGU. Vopr. geogr., 37, s. 151—172.

O tematičeskich seminarach. Vopr. geogr., 37, s. 195—205.

O populjarizaciji geografičeskich znanij. G. v š., 5, s. 20—24.

Recenze a zprávy v Izv. VGO a G. v š.

1956:

Ekonomičeskaja geografija. Ekonomičeskaja kartografija. S. 366. Geografiz.

Vyšlo znovu r. 1960 a přeloženo do arabštiny.

Vybraně, většinou už dřívě publikované statě, zčásti autorem přepracované.

Izučeníje gorodov amerikanskimi geografami. Vopr. geogr., 38, s. 257—261.

Novyje inostrannyje kniži o gorodach. Tamže s. 248—257.

Recenze v Iz. VGO a jinde.

1957:

Ekonomičeskaja geografija v srednej škole. Ekonomičeskaja geografija v vysšej škole. S. 328. Geografiz.

Sovětskaja ekonomičeskaja geografija za 40 let. In: Tezisy dokladov naučnoj sessii, posvjaščennoj 40-letiju Velikoj Oktjabr. social. revolucii. S. 18—23. MGU. (Spolu s I. M. Maergozem, Ju. G. Sauškinem a P. N. Stepanovem).

Očerednyje zadači geografiji. Izv. VGO, 1, s. 36—43.

Vstupitělnaja statja. In: Amerikanskaja geografija. S. 5—18. Izd. in. lit.

Řada zpráv a recenzí ve Vopr. geogr. a jinde.

1958:

Kratkoje posobie po metodike prepodavanija ekonomičeskoj geografiji dlja studentov — zaočnikov. S. 30. MGU.

Ešče raz o „Bolšoj geografiji SSSR“. Izv. VGO, 2, s. 134—141.

Nikolaj N. Kolosovskij. Geogr. i choz., 1, s. 40—42. (Spolu s T. M. Kalešnikovou).

Francuzskaja geografija v seredině XX. věka. Vopr. geogr., 42, s. 199—207.

Řada zpráv a recenzí ve Vopr. geogr. a G. v š.

1959:

Perestrojka sistemy narodnogo obrazovanija v SSSR i zadači školnoj geografiji. Mat. k III. sjezdu Geogr. obšč. SSSR. S. 17. Leningrad. (Spolu s A. V. Darinským a A. I. Solověvem).

Recenze geograf. literatury v Izv. VGO a jinde.

1960:

Metodika prepodavanija ekonomičeskoj geografiji. S. 451. Učpedgiz.

Řada zpráv a recenzí v G. v š., Věstn. MGU a jinde.

1961—1963:

Problema měždunarodnogo jazyka dlja naučnyh kontaktov i naučnyh rabot po geografii. Izv. VGO, 4, s. 297—303. (Spolu s D. L. Armandem a S. V. Obručevem).

Ekonomičeskaja kartografija. S. 286. Geografiz 1962. (Spolu s A. I. Preobraženským).

Řada zpráv a recenzí v G. v š. a Věstn. MGU.

1964—1980:

Moja žižň v ekonomičeskoj geografiji. G. v š. 1964, 1, s. 8—12.

Konstantin Ivanovič Arseněv. In: Ekonomičeskaja geografija SSSR. S. 293—300. Prosvěščeniye 1965.

Predisloviye. S. 5—6. Tamže.

Izbrannuje trudy. Stanovleniye sovětskoj ekonomičeskoj geografiji. Red. kolektiv V. A. Anučin (autor komentáři), K. N. Baranskij, S. N. Rjazancev a Ju. G. Sauškin (autor životopisu N. N. B.). S. 285. Mysl 1980.

Izbrannuje trudy. Naučnyje principy geografiji. Red. kolektiv V. A. Anučin (autor komentáři a úvodní statě), K. N. Baranskij, S. N. Rajancev a Ju. G. Sauškin. S. 239. Mysl 1980.

KOLOMAN IVANIČKA

## ŠTRUKTURÁLNE ZMENY A VÝVOJOVÝ TREND JAPONSKÉHO PRIEMYSLU

K. Ivanička: *The changes of the structure and trends of the development of Japanese industry.* — Sborník ČSGS 86:3:189—201. [1981]. — The author undertook two journeys to Japan (in 1979 and 1980) and he took part also the 24<sup>th</sup> International Geographical Congress held in Tokyo 1980. He got acquainted with working process of many industrial establishments, with large-scale production and manufacture. On the basis of his own observations and studying of most modern publications and reports he informs on the main historical changes in the development of Japanese industry. There are 3 main periods characteristic for this development: I (1886—1945): Transition from traditional Japanese economy to the European type of economy. II (1945—1980): Transition to the electronic and petrochemistry, modernization according to the American and best-developed European technologies and the creation of the own Japanese technologies; the expansion to the world business market. III (since 1981): The development of scientific-authority branches of industry which are very pretentious to science, research and investments; automatization and robotization have to facilitate a progress, a transition to the so-called postindustrial period. This period will signify an increase of outworking time and a change of style of human life. (R)

V sedemdesiatich rokoch nášho storočia spotrebitelia priemyselných výrobkov na svete i v ČSSR zaregistrovali, že z hľadiska malej hmotnosti výrobkov, nízkej energetickej náročnosti, nízkej spotreby materiálov, vysokej úrovne dizajnu a pritom spoľahlivosti prevádzky, si prekliesňovali cestu na svetové trhy mnohé netradičné japonské výrobky. Do popredia v štruktúre japonského priemyslu a exportu sa dostávali výrobky náročné na nové technológie, vysoký obsah rozumovej práce, alebo inými slovami povedané výrobky príznačné pre vedecko-technickú revolúciu a náročné na inováciu. Takáto štruktúra exportu naznačuje, že v japonskom národnom hospodárstve sa realizovali v šesťdesiatich rokoch zásadné štrukturálne premeny. V japonskej a svetovej literatúre sa toto obdobie nazýva „obdobím rýchleho ekonomického rastu.“ Pramene nie sú jednotné v datovaní, ale sú jednotné v hodnotení významu tohto obdobia pre vynorenie sa Japonska na svetových trhoch ako exportnej veľmoci. V rokoch 1962-1973 bolo v japonskej centrálnej zóne, ktorá sa zmenila na jedno z najvýznamnejších priemyselno-urbanistických území na svete, zaregistrovaných 7 798 veľkých priemyselných závodov. Z toho na závody vyrábajúce kovy, chemické závody, závody všeobecného, elektrotechnického, transportného a presného strojárstva pripadalo 62,5%. Na konci tohto obdobia japonský priemysel zamestnával 11,500.000 pracovníkov. V rokoch 1957-1962 primerený ročný rast japonskej ekonomiky činil 12%, západná Eu-

rópa v tomto období zaznamenala ročný rast 5%. Japonský export sa vyznačoval rastom do všetkých troch skupín štátov — do štátov socialistických, do vyspelých kapitalistických krajín i do krajín tretieho sveta. Táto tendencia sa zachovala i v druhej polovici sedemdesiatich rokov. Napríklad do ekonomicky vyspelých kapitalistických štátov Japonsko vyviezlo v r. 1973 42% svojho exportu a v r. 1978 46%. Do Severnej Ameriky v r. 1973 25% a v r. 1978 32%.

## Vývojový proces

V predkladanej štúdií chceme poukázať najmä na skutočnosť, že v priebehu tohto storočia Japonsko sa usilovalo a usiluje 3krát zmeniť štruktúru svojej ekonomiky a tým dosiahnuť vysokú schopnosť expanzie na trhy iných krajín. V prvom období to bola snaha dosiahnuť štruktúru iných priemyselne vyspelých krajín, v druhom období zachytiť štrukturálne premeny vyplývajúce z nastupujúceho obdobia vedecko-technickej revalúcie a v treťom období, ktoré sa práve začína vstupom do osemdesiatych rokov, zmeniť štruktúru a rast priemyslu v zmysle nových potrieb obyvateľstva v období, v ktorom prevládla zamestnanosť v terciárnom a kvarternom sektore.<sup>1/</sup>

Z dôvodov lepšej orientácie v celkovom historickom kontexte uvedieme chronológiu a štrukturálnu náplň vývoja japonského priemyslu.

*I. obdobie v rokoch 1886-1945* začína takzv. Medžiovskou obnovou a končí druhou svetovou vojnou. Znamená prechod od tradičného japonského hospodárenia ku európskemu typu modernej ekonomiky. Realizuje sa import technológií, strojových zariadení, ale ponecháva sa tradičný sociálny systém, najmä odmeňovanie podľa dĺžky odpracovaného času, celoživotná zamestnanosť, priestorová nenáročnosť. Možno ho deliť na 3 štádia:

1. 1886-1900, 2. 1901-1918, 3. 1919-1945.

Prvé závody zakladá štát, ale v deväťdesiatich rokoch ich ako vzorové odovzdáva kapitalistickým podnikateľom. V roku 1912 japonský priemysel vytvára už 21,6% hrubého národného dôchodku. Je to najmä priemysel textilný, odevný, potravinársky, ale i strojársky a banský, keramický a nábytkársky. V r. 1914-18 v čase I. svetovej vojny sa priemyselná výroba strojnásobila, pristúpilo sa k výrobe textilných strojov, lekárskeho nástrojov, zakladali sa chemické závody a závody vojnového priemyslu. V medzivojnovom období Japonsko naďalej realizuje nasledovanie vyspelých európskych štátov vo všetkých odvetviach priemyslu a dosahuje vrchol priemyselnej výroby v r. 1941. Po druhej svetovej vojne nastúpili silné obmedzenia všetkých odvetví, ktoré mali vzťah k vojnovému potenciálu Japonska a priemyselná výroba sa znížila takmer na 1/3.

*II. obdbie v rokoch 1946-1980* možno členiť na:

1. štádium opustenia starej štruktúry a obnovy v r. 1946-1956
2. štádium takzv. rýchleho rastu v r. 1957-1973
3. štádium klesajúcej dynamiky a prípravy na nové štrukturálne zmeny zaberá roky 1979-1980)

<sup>1/</sup> V japonskej terminológii sa prijalo označenie „postindustriálne obdobie“.

V tomto období nastúpil presun na elektrotechniku a petrochémiu, automobilový priemysel, syntetickú chémiu, rozsiahlu škálu strojárskych výrobkov. Nastúpil ďalší proces modernizácie podľa amerických a európskych technológií, ale súčasne sa začína i tvorba nových výrobkov a technológií v Japonsku a ich vývoz do zahraničia.

Vznikajú závody s plne automatizovanou prevádzkou, v ktorých pracujú priemyselné roboty, ale významne miesto vo výrobe si zachovávajú ešte i špecifické japonské výrobné, takzv. džiba sandžio. Sú to relatívne malé závody geograficky špecifikované, s lokálne rozvinutou delbou práce, ktoré nezávisia na veľkom kapitále a veľkých investíciách, ale na lokálnom kapitále a lokálnych investíciách. Ich výrobky sa predávajú na celojaponskom trhu i na zahraničných trhoch. Sú to najmä módné odevné, obuvnícke závody, závody bytovej kultúry a rôzne doplnkové závody pre veľký priemysel.

*III. obdobie, ktoré nastupuje rokom 1981 sa má vyznačovať rozvojom takzv. vedeckokapacitných odvetví priemyslu, odvetvia, ktoré si bude vyžadovať rozšírenie mimopracovného času a nového životného štýlu i nových potrieb obyvateľstva. Súčasne sa bude utvárať priestor pre delbu práce, ktorá vyplýva z nastupujúcej novej éry krajín tretieho sveta, uvoľňovanie priestoru pre import klasických výrobkov z týchto krajín a prechod na výrobky náročné na vedu, výskum a investície.*

Japonsko vo svojom druhom období uskutočnilo zásadné štrukturálne zmeny svojej ekonomiky a vytvorilo si odrazuvú bázu pre expanziu na svetové trhy. Využívalo pritom skutočne majstrovsky a možno povedať až systémovo prezieravo všetky kľúčové ekonomické a politické situácie, ktoré sa utvorili po II. svetovej vojne. Bezprostredne po vojne japonský ťažký priemysel bol pod prísnu mezinárodnou kontrolou. Napríklad oceľiarstvo, ťažká chémiá, strojársky priemysel po prechode na mierové programy neznamenal významnú položku vo svetovej ekonomike. V šesťdesiatych rokoch sa Japonsko začalo začlenovať do svetovej delby práce. V oceľiarstve zrealizovalo 3 racionalizačné plány (1950-51, 1956-60, 1960-80). V čase korejskej vojny sa vymklo zpod kontroly výrobných obmedzení a v r. 1961 predbehlo vo výrobe ocele Veľkú Britániu, v r. 1964 NSR a v r. 1976 výrobou 107 mil. ton surovej ocele sa zaradilo na tretie miesto na svete (po ZSSR 145 mil. ton a USA 116 mil. ton). Pritom táto výroba bola tak lacná, že bolo schopné vyvážať nielen výrobky strojárneho priemyslu, ale i surovú oceľ. V roku 1974 vyviezlo 34% vyrobenej ocele a prispievalo do svetového exportu ocele 26,2%, čo preukazuje vysokú konkurenčnú schopnosť v porovnaní s inými vyspelými kapitalistickými štátmi. Pritom Japonsko dovážalo podstatnú časť koksovateľného uhlia i podstatnú časť železnej rudy. Ako sa to podarilo dosiahnuť? Mal som možnosť navštíviť jeden z oceľiarstiev závodov firmy Nippon Kogan. Vyrába 5 mil ton ocele. Bol postavený na umelom ostrove, nasypanom pre tento účel a spojenom podmorským tunelom s vlastnou pevninou. Najnamáhavejšie práce sú úplne zautomatizované. Od odpichu cez válcovanie, chladenie, navíjanie ocelových plechov, závod je „prázdny od ľudí“. Roboty pracujú spoľahlivo a lacno. Závod je hezprostredne spojený s morom ako s najvýznamnejšou a najlacnejšou cestou. Niet tu hald odpadov, pretože strusku okamžite berú stavebné firmy. Priestor je veľmi drahý a musí sa plne využívať.



Dopravná flexibilita sa stala značnou výhodou, pretože bolo možné dovážať suroviny od tých dodavateľov, ktorý ich poskytovali za najprístupnejšie ceny. Automatizácia a dopravná flexibilita sa stáva výhodou i pred francúzskou, západonemeckou a britskou konkurenciou. Franciia, Anglia postupne vyčerpali svoje výhodné zdroje a čoraz výraznejšiu položku vo výrobe hral import surovín, prípadne ťažba z väčších hĺbok alebo dovoz z vnútrozemských regiónov. Prepravné a výrobné náklady rástli a tým sa znižovala ich konkurenčná schopnosť z Japonskom, najmä v ozijskej oblasti, ale i v oblasti Afriky a Južnej Ameriáky. Japonsko získalo podstatný predstih a výhodný štart do súťaže v odvetviach, ktoré využívajú metalurgickú bázu. Prejavilo sa to plne v nasledujúcom desaťročí.

Významným exportným odvetvím sa stal lodiarstvo priemysel. V šesťdesiatich rokoch v súvislosti so suezskou krízou sa predĺžili dopravné vzdialenosti z blízkeho východu ako jedného z hlavných producentov nafty do spotrebiteľských krajín. Urýchlene sa hľadali cesty na zníženie prepravných nákladov. Japonsko veľmi pružne reagovalo na túto situáciu a ponúklo na svetový trh supertankery s kapacitou 330.000 Brt. Japonsko už dlhú dobu sledovalo vývoj a rýchly rast spotreby ropy na svete. Vyvinulo novú technológiu v stavbe lodí, takzv. „block building assembly line operational system“, ktorá umožňovala samostatnú výstavbu špecializovaných blokov na rôznych miestach a ich montáž v hlavných lodeniciach. To nevídane zrýchlilo a súčasne zlacnilo výrobu. Umožnilo zapojiť do výroby celý rad subdodávateľských závodov a využiť pracovné sily i v oblastiach, v ktorých neboli postavené veľké lodenice. Už v r. 1956 predbehlo Japonsko v stavbe lodí Veľkú Britániu a stalo sa hlavným exportérom lodí na svete. Veľká špecializácia na stavbu tankerov spôsobila, že viac ako 1/2 všetkých tankerov vybudovaných na svete sa vybuďovala v japonských lodeniciach. Prevádzka týchto lodí je skompiuterizovaná, čo bol ďalší inovačný dôležitý faktor na svetových trhoch.

Neobyčajne zaujímavým je vývoj japonského automobilového priemyslu. Ešte v r. 1950 japonský automobilový priemysel nemal významné miesto v štruktúre japonského národného hospodárstva a bol takmer neznámy na svetových trhoch. V roku 1958 Japonsko vyrobilo 188.000 aut, v r. 1975 už 7 miliónov aut. V roku 1975 na domácich trhoch sa predalo 4,3 mil. aut. Do popredia medzi japonskými firmami sa dostali Toyota a Nissan Datsun, ktoré sa orientovali na malolitrážne autá. 87% ich produkcie činili autá s nízkou spotrebou pohonných hmôt. Po vzniku naftovej paniky tieto firmy začali súťažiť o svetové trhy a získali popredné miesto v masovej produkcii aut ve svete. Ak export z Japonska v r. 1960 činil iba 38 000 vozov, v r. 1975 stúpol na takmer 3 milióny aut. V exporte Japonsko predbehlo NSR, Franciu, Itáliu i USA. Pritom dosiahlo vysokú technickú úroveň, širokú škálu sortimentu a relatívne nízku cenovú úroveň. Na domácich japonských trhoch importované autá činia iba 1,7%. Ďalšie japonské firmy ako Tokio Kagio (9,3% výroby), Mitsubishi (7,5%) Honda (2,7%), Fudži (2,5%), Hino (1%) a Nissan Diessel (1%) dodávajú na trh tak širokú škálu výrobkov, že zahraničný import má veľmi úzky priestor odbytu. Nieje tiež náhodné, že v posledných rokoch produkcie aut v NSR, Veľkej Británii a Itálii podstatne klesala. V absolútnej produkcii sa kedysi málo známe firmy Toyota a Nissan dostali na 3. a 4. miesto na svete za americké firmy General Motors a Ford a začali ich nepríjemne konkurovať i na vlastných amerických trhoch. Japonsko opäť využilo svetovú ekono-

mickú situáciu, najmä naftovú krízu. To by však nestačilo, ak by nebolo pripravené na expanziu svojích výrobkov i z iných hľadísk. Kto sobne videl japonské automobilky, musí priznať, že tak moderné závody nemôžu vzniknúť na počkanie. Japonsko bolo na takúto adaptáciu pripravené z hľadiska supermodernej technológie. Montážny závod Nissan Datsun, ktorý som mal možnosť navštíviť, má k dispozícii 50 adaptívnych systémov (robotov) a montážna prevádzka sa vyznačuje takmer 100% automatizáciou. Japonsko zaviedlo vo svojích autách dokonale spalovacie systémy, výfukové a čistiace zariadenia. Dnes z hľadiska škodlivín sú japonské autá v porovnaní s niektorými inými autami zvýhodnené. Japonsko malo vyvinuté niektoré materiály a umelé hmoty, ktoré zlacňujú výrobu a pritom sú odolné proti korózii a rýchlejšej opotrebovateľnosti. Tieto materiály pružne zaviedlo do výroby.

Japonská ekonomika reaguje veľmi pružne na každý novoutvorený priestor. Je všeobecne známe, že v nákladnej doprave sa za hlavný modernizačný prvok pokláda kontajnerová doprava. Umožňuje rýchlu a relatívne lacnú prekládku tovaru z loží na železnicu, na nákladné autá, resp. opačne. Pritom je to preprava čistá a bezpečná. Je však lacná iba vtedy, ak je prekládka zautomatizovaná. Mnoho sa urobilo v štruktúre hospodársky vyspelých štátoch pri uplatňovaní tejto technológie, ale nik tak pružne nereagoval na ponuku prestavby dopravných systémov ako Japonsko. Vyvinulo zariadenia pre kontajnerovú prekládku (opäť automatizácia a kompiuterizácia) a dnes ovládlo prestavbu prístavov a dopravných zariadení v mnohých častiach sveta. Vo všetkých svetadieloch japonské firmy budujú a dodávajú zariadenia na prekládku kontajnerov. Výhodne je využívanie týchto služieb i v socialistických štátoch. Napríklad budujú nový kontajnerový prístav v Nachodke v ZSSR.

Dobre známou je japonská elektronika a elektrotechnika. V nej Japonsko v rade výrobkov zaujalo prvé miesto na svete. Je to dvetvie od ktorého viac ako ktoréhokoľvek iného závisí rýchlosť modernizácie a vedecko-technickej revolúcie. A tu má Japonsko i pred vyspelými západnými štátmi predstih niekoľko rokov. Je zaujímavé, že táto výroba spočívala na nových vynálezoch, precíznej montáži častí, z ktorých niektoré sa vyrábali ručne a montovali na pásoch. Niektoré časti sa zadávali ženám do domácností a platili od počtu vyrobených kusov. Príznačnou pre toto odvetvie je neustála inovácia, opúšťanie výroby, ktorá je už prekonaná novým výrobkom a neustále zaplavovanie trhu novšími technicky, materiálovo, energeticky i celkovým dizajnom, atraktívnejšími výrobkami. Vyrába sa všetko od detských hračiek po vreckové komputery a od obslužných automatov po priemyselné roboty. V japonskom elektrotechnickom priemysle dôležitú úlohu zohrávajú 4 typy zväzkov:

- a) výskum — výroba, b) trh — výroba, c) výrobcovia — dodavatelia, d) subdodavatelia — kontaktori.

Veľmi podstatnú úlohu v elektrotechnickom a vôbec v japonskom priemysle zohráva doplnkovosť a flexibilitnosť rôznych úrovní, veľkopodnikov, stredných a malých výrobo-organizačných jednotiek a kontraktorov.

Hlavná organizačná úloha pripadá v realizačnej fáze finálnemu štádiu t. j. distribučným a obchodným firmám. Je až zarážajúce sledovať riadenie, ktoré priradilo každej tejto zložke adekvátnu funkciu v súčasných pomeroch Japonska. Niektoré veľmi moderné súčiastky sa napr. vy-

rábajú v domácnostiach kontraktorov bez akýchkoľvek náročných investícií a výrobných hál (ženy z domácnosti).

Z určitého hľadiska podobná je situácia v Iahkom, hlavne odevnom a obuvníckom priemysle. Tieto dvetvia veľmi závisia od meniacej sa módy a vkusu. Výroba sa nachádza vo štvrti Asaksa. Je organizovaná tým spôsobom, že stovky firiem sú ovládané odbytovými organizáciami, ktoré majú každodennú informáciu z toho čo sa predáva, o čo je najviac záujem a čo záujem klesá. Požadujú sa novinky a výroba je k tomu i pripravovaná veľkým počtom návrhárskych oddelení, ktoré sú spojené bezprostredne s výrobou. Informačný systém funguje tak, aby sa nevyrábali nepredajné výrobky, pretože suroviny a práca sú veľmi drahé, ale aby sa vyrábali len výrobky atraktívne a kvalitné. Je veľmi zaujímavé pozorovať ako sa na základe novej informácie rýchlo modelujú nové vzory a tieto sa hneď pomocou polomechanizovaných prevádzok premietajú do výrobku a okamžite odvážajú do predaja. V tomto prípade sortiment, cenu výrobku, materiály, z ktorých sa vyrába, určujú odbytové organizácie a výroba sa musí prispôbovať záujmu spotrebiteľov. Ak niektorý subdodavateľ nezabezpečí požiadavky, odbytová firma uzaviera zmluvu s iným subdodávateľom. Skĺbenie automatizácie a robotizácie na jednej strane s polomechanickou, prípadne i ručnou prácou na strane druhej je dôležitým teoretickým

Niekedy sa stavia otázka, aké dôsledky bude mať modernizácia, auto-

i praktickým problémom súčasného Japonska. automatizácia a lokalizácia výroby na zamestnanosť obyvateľstva. Zdá sa, že niet obáv, že tento proces bude príliš rýchly vo všetkých závodoch. Sú to kapitálovo veľmi náročne zariadenia, ktoré si vyžadujú i postupnú zmenu kvalifikácie a zavádzanie nových, na kvalifikáciu náročných profesií. Nahradenie dosť rozsiahleho sektoru „džiba sandžio“, môže byť dlhodobým procesom.

V Japonsku neobyčajne rýchle pokračujú i štrukturálne zmeny v zamestnanosti obyvateľov. Veľké Tokio, ktoré má 20 miliónov ľudí, má v primárnom sektore zamestnaných 1,3% ekonomicky činných, v sekundárnom sektore 34,3% a v terciárnom 64,4%. Pritom je silná tendencia rastu podielu terciárneho sektoru a poklesu sekundárneho sektoru. Veľkým problémom sa stáva zvládnutie služieb. 73% obyvateľov ekonomicky činných pripadá na malé inštitúcie a zariadenia. Už dnes vidíme snahu umiestňovať obslužné automaty na občerstvenie na všetkých frekventovaných miestach. Tieto automaty už dnes ušetrujú desaťtisíce pracovných síl, pritom pracujú presne a spoľahlivo počas 24 hodín. Uvoľnené pracovné sily z výroby je schopný absorbovať terciárny sektor. Na prahu budúceho tisícročia sa už pravdepodobne stretne s novým časovým rozvrhom japonského obyvateľstva.

Samostatným problémom v Tokiu je osobná preprava a zásobovanie. Tokio je svetovou metropolou a súčasne politickým, ekonomickým a kultúrnym centrom Japonska. To si vyžaduje dokonalé funkčné spojenie systému mestskej, celojaponskej, pacifickej i transkontinentálnej prepravy osôb. Azda málokto štát na svete vyriešil tak v krátkom čase nadväznosť, dobré fungovanie každého z týchto podsystémov a výrobu rozsiahlej škály dopravnej techniky. Podzemné linky metra, expresné cesty — autostrády, monorel, diaľkové vlakové spojenia, letecká a loďná doprava sa navzájom doplňujú a umožňujú rýchly prechod z jedného systému na druhý. Elektronika a automatizácia znovu nachádzajú plné využitie.

Například predaj cestovných lístkov je plne automatizovaný, automaty pracujú spoľahlivo, predávajú lístky, rozmieňajú bankovky, vydávajú zvyšné z ceny lístka. Pritom ide o státisíce ľudí, ktorí ich používajú bezprostredne za sebou. Celú túto techniku pre rozsiahly a moderný dopravný a komunikačný systém vyrába a dodáva japonský priemysel.

Je to zaujímavé, ako sa usilujú japonské dopravné organizácie využiť multiplikatívny efekt pre túto techniku na vysokej úrovni fungujúcu infraštruktúru. Ako majitelia pôdy v blízkosti dopravných liniek pristúpili k výstavbe obchodných domov a obchodných prechodných pasáží na všetkých väčších prestupných križovatkách. Spojili svoj kapitál a kapitálom odevného priemyslu a vybudovali supermarkety, obchodné domy, ktoré bombardujú cestujúcich informáciami o výrobkoch, cenách a majú úspech, lebo čas strávený v dopravnom zariadení sa súčasne využíva na nákup denných potrieb. Hierarchizácia predaja vytvorila zaujímavú transformáciu ostatných obchodov v blízkosti týchto obchodných stredísk a stala sa nevyhnutnou. Zasa sa uplatnil efekt doplnkovosti a vzájomnej funkčnej delimitácie. Vznikajú tak obrovské zoskupenia obchodov a služieb pri dopravných uzloch. Zmenila sa i štruktúra služieb pri automobilových expresných cestách, pri ktorých dokonca vznikol nový termín — uličné služby — ľudia ulicového obchodu. Patria sem opravovne aut, predaj benzínu, pneumatík, autosúčiastok, umývanie aut, zariadenia pre občerstvenie a stravovanie a podobne.

Fungovanie celého tohto mechanizmu je veľmi náročné na energiu. Japonsko sa snaží zavádzať energeticky úsporné technológie, ale napriek tomu jeho závislosť na dovoze palív neustále rastie. Preorientovanie japonskej ekonomiky na naftu prebiehalo koncom päťdesiatych a začiatkom šesťdesiatych rokov. Ak ešte v r. 1955 domáce primárne energetické zdroje pokrývali 76% potrieb Japonska (44,8% uhlie, 21,2% vodná energia) v roku 1975 domáce zdroje sa podielali už len 12 percentami na celkovej spotrebe primárnych energetických zdrojov. Na import pripadalo 88%. Pritom podiel nafty činil 73,3%, uhlie 16,4%, zemný plyn 2,5%, vodná energia 5,8% a atómová energia 1,7%. Väčšina japonských priemyselných závodov prešla na naftu. Pre Japonsko kľúčový význam má dovoz z blízkeho východu, z ktorého sa dováža 78% ropy. Najväčším dodávateľom bola Saudská Arábia 25,5%, Irán 24,8%, Zjednotené arabské emiráty 9,2%, Kuvajt 8,6%. V poslednom čase po poklese ťažby v Iráne sa pozornosť sústreďuje na Indonéziu a mnohé ďalšie ázijské štáty. Dovoz koksovateľného uhlia zabezpečujú z USA, Kanady a Austrálie, ale japonský priemysel má čím ďalej, tým väčší záujem o import energetických zdrojov a surovín zo ZSSR a Číny. V Japonsku pokračuje intenzívny výskum zavádzania nových druhov energie. Hlavné využitie priameho žiarenia slnka a energie mora má v Japonsku prirodzené podmienky. Pozoruhodné výsledky sa dosiahli vo vývoji batérií a využívaní polovodičov.

### **Mechanizmus ekonomického rastu a štrukturálnych premien národného hospodárstva**

Uvedené príklady ukazujú, že Japonsko realizovalo štrukturálne zmeny národného hospodárstva systémovými reakciami na vedecko-technickú revolúciu, geografické a demografické podmienky, ako i stimuly, ktoré

prichádzali zo svetovej ekonomiky a politiky. Takmer v priebehu desiatich rokov uskutočnilo také zásadné štrukturálne zmeny, ktoré iné štáty nedokázali zrealizovať v priebehu niekoľkých desaťročí. Zásluhou tohto procesu sa Japonsko vyznačovalo najväčšími tempami rastu z pomedzi všetkých kapitalistických štátov. Výrazne zvýšilo svoju konkurenčnú schopnosť a stalo sa veľmocou vo svetovom exporte. Pri týchto premenách pôsobí celý rad mechanizmov a teórií. Pozoruhodným mechanizmom je realizácia životných cyklov výrobkov. Predpokladá sa, že každý nový výrobok má iba určitú životnosť na spotrebiteľskom trhu a po čase je dobrovoľne alebo núteno vystriedaný novým a lepším výrobkom. Každý výrobok má svoje štádium prenikania, expanzie, ústupu a zániku. Pritom v období vedecko-technickej revolúcie sa tieto štádiá podstatne skracujú. Ak je tento proces objektívnou realitou musí výrobca neustále obnovovať výrobky, ak nechce byť núteno vytlačený zo spotreby. Tak sa vývoj a sústavne zavádzanie novínok stáva cieľavedomou činnosťou, ktorá vytláča z trhu nielen staršie cudzie, ale i staršie vlastné výrobky. Vzhľadom na to, že súčasný svet je z hľadiska ekonomickej úrovne diferencovaný, novosť výrobku a jeho použiteľnosť sú relatívne. To, čo je zastaralé a vytlačené zo spotreby hospodársky vyspelých krajín, nemusí byť nepoužiteľné na trhoch krajín, ktoré sú konzervatívnejšie. Preto je možné takéto výrobky ešte využiť v iných podmienkach. Ich postupný predaj je cieľavedomou činnosťou, systémovo spojenou s tvorbou nových výrobkov. Japonsko takto odpredalo rad výrob napr. do Južnej Korei, Singapúru, Honkongu, Tajvanu a dnes preniká týmto spôsobom do celého radu štátov Ázie, Afriky a Latínskej Ameriky. Značný záujem sa sústreďuje tiež na Čínu. V prvej fáze sa vybuduje v ekonomicky zaujímavej krajine odbytové strediska a opravovne, v druhej fáze sa presunie do tejto krajiny určitá časť výroby súčiastok a v tretej sa vybuduje montážny závod, ale srdcové súčiastky sa naďalej vyrábajú v Japonsku. Vo štvrtej fáze sa odpredá výroba i týchto častí, t. j. odpredá sa celá výroba, ale Japonsko má už vyvinutý nový, dokonalý výrobok, technicky náročnejší, ale na trhu atraktívnejší, ktorý zavádza do masovej výroby v domácich zariadeniach. Tento mechanizmus má výhody v prekonávaní bariér ochranných opatrení jednotlivých štátov. V poslednom čase napr. japonské automobilky prenikli cestou výstavby montážnych automobilových závodov na španielsky trh, čím sa vyhlí vysokým clám za dovoz aut do Španilska.

Mechanizmus inovácie a štrukturálnych premien nie je výsledkom iba konkurencie, ale i cieľavedomej organizácie. Podstatné je, že sa Japonku pri Tokijskej univerzite vytvoril akýsi mozgový trast, s ktorým sú spojené ďalšie univerzity a výskumné ústavy, ktorý má vybudovaný rozsiahly informačný vedecký systém a súčasne rozsiahly vlastný výskum. Tu sa robili a robia dlhodobé výhľady, skúmajú sa vývojové trendy a doporučuje sa zavádzanie nových vynálezov a patentov do výroby. Zisťuje sa, ktoré odbory a odvetvia prestávajú byť perspektívne a ktoré sa stanú progresívnymi i v budúcnosti. Z tejto informácie čerpajú banky a firmy, prípadne i vláda. Banky subvencovali resp. poskytovali investičné pôžičky iba na také výrobky, ktoré sa z hľadiska celojaponskej ekonomiky ukazovali ako dôležité, a perspektívne. Systém financovania od centrálnej banky cez regionálne a lokálne sa vyznačuje jednotnou koncepciou, čo pri vedeckom riadení odstraňuje straty a umožňuje koncentráciu úsilia na dynamické výroby a opúšťanie regresívnych zastaralých výrob. Zaiste týmto

propojením získavajú veľké zisky japonské monopoly, ale sú výrazné znaky integrácie štátu a monopolov.

Dynamický ekonomický systém sa prejavuje v raste zárobkov i v raste kúpnej sily. Život v Tokiu i v Japonsku je drahý, formovanie celého systému si vyžaduje takú úroveň platov, ktorá umožňuje kryť vysoké životné náklady. To však znamená, že musí jestvovať vysoká produktivita práce, a tam kde nejstuje sa musí dosiahnuť schopnosťou prevádzsky zníženými výrobnými a prevádzkovými nákladmi. Často i na úkor nižších platov. Relatívne široká základňa kúpnej sily je zasa stimulom pre rad odvetví životných potrieb. Celý rad sociálnych a zdravotných potrieb zostáva z cenových dôvodov japonským obyvateľom ťažko dosiahnuteľným.

Iným trendom, ktorý pôsobí na proces rozhodovania, je teória novej delby práce v dôsledku vynárajúcej sa účasti rozvojových krajín na svetovom trhu. Populačná explózia mnohých krajín tretieho sveta spolu s politickým osamostatnením a založením vlastných štátov vytvára tlak a predpoklady pre zavádzanie výrob náročných na ľudskú pracovnú silu. Nakoľko mzdy sú v týchto krajinách nižšie a obyčajne disponujú domácimi surovinami, sú už dnes schopné vyrábať lacnejšie a dodávať na svetový trh spotrebný tovar za nižšie ceny ako vyspelé štáty. Z toho vzniká tendencia opúšťania týchto výrob v vyspelých štátoch a výstavba nových, najmä vedeckokapacitných i investične náročných odvetví a závodov. Tieto štrukturálne zmeny sú veľmi výrazné v japonskej ekonomike.

Pôsobí tu celý rad klasických mechanizmov, teórií a úvah. Stalo sa známe, že zaostávanie komplexného ponímania ekonomiky by mohlo priniesť veľmi katastrofálne následky. Nízka kvalita výroby, nízka produktivita práce, nepružnosť zavádzania inovácie, nedokonalý dizajn, zlá organizácia práce a zlé riadenie by sa prejavili neuplatniteľnosťou v exporte, čo by spätne pôsobilo na spomalenie výroby a obmedzovanie výroby. Znížená výroba by sa zasa nutne prejavila na výške platov a znížení kúpnej sily obyvateľstva, teda i na znížení tempa rastu životnej úrovne a v niektorých sférach i poklesom životnej úrovne. Nedostatočná pozornosť životnému prostrediu by mala dopad na zníženej kvalite života. Nie sú zanedbateľné ani dôsledky na morálnu sféru. Nízka úroveň inovácie a kvality života by viedla k obdivu cudzích vzorov a k devalvácii domácich hodnôt. Z týchto dôvodov Japonsko venuje veľkú pozornosť upevneniu vlastného menového systému. V porovnaní s rokom 1970 sa v roku 1980 hodnota Jenu voči doláru zvýšila trojnásobne. Japonsko dokonca v súčasnosti zaviedlo ochranné opatrenia na transfer valút ostatných kapitalistických štátov. Japonci dnes jasne naznačujú, že sa ich historická úloha vo svetovej civilizácii mení, že prestali byť pasívnymi prijímateľmi „hereckých úloh“ na svetovej scéne stali sa aktívnymi tvorcami „nových hereckých postáv“. Japonci dnes hrdo poznamenávajú, že depresívna, morálne ubíjajúca existencia, uprednostňovanie cudzích valutových systémov na domacom trhu, v dôsledku čoho ich vlastný valutový systém bol menejcený, skončila, a tvrdou prácou sa dostali do rovnocenného postavenia. Má to rozsiahle dôsledky, napr. vo sfére „odlivu modzgov“. Prestali jestvovať finančné a morálne stimuly odlivu vedeckých pracovníkov prípadne iných špičkových kádrov.

Nemožno nebrať do úvahy i skutočnosť, že Japonsko ako porazený štát malo prísne kontrolovaný stav armády a výrobu zbraní. Obrovský podiel investícií, ktoré napr. USA venovali zbrojárskému priemyslu, prípadne veľký potenciál, ktorý venovali výskumu v militárnom sektore, Japonsko

použilo na rozvoj civilného sektoru a štrukturálne zmeny svojej ekonomiky. V súčasnom období už jestvujú vážne obavy, aký podiel z vysokých ziskov sa venuje prípravám na militarizáciu, prípadne vývoju vojenského potenciálu. Vyskytujú sa také názory, že Japonsko dnes tak zbohatlo, že mohlo venovať i vývoju nových druhov zbraní a vojenskej vybavenosti značné prostriedky. Táto vybavenosť je však zatiaľ najmä vo fáze technickej dokumentácie, schopnej okamžitej výroby. Japonsko dnes stratilo jeden faktor konkurenčnej schopnosti, ktorý sa dlhé roky uvádzal ako kľúčový v porovnaní so západoeurópskymi štátmi a USA — lacnú pracovnú silu. Dnes celý rad výrob náročných na prácu sa presúva i z týchto dôvodov do rozvojových krajín. Vzájomná väzba vo vývozných politike núti Japonsko, aby prenechalo otvorené dvere dovozu lacných resp. lacnejších výrobkov zo zahraničia na japonské trhy. Dnes začínajú prejavovať niektoré výhody lacnejšej pracovnej sily v importe výrobkov na japonský trh. Týka sa to napr. exportu tranzistorov, textilných výrobkov a lodí určitej tonáže z Južnej Korei a širokej škály drobného spotrebného tovaru z Honkongu. Po roku 1980 sa očakáva z Južnej Korei silný tlak na automobilový trh, pretože už v roku 1980 Južná Korea má vyrobiť 3 milióny osobných aut. Tým takmer dosiahla úroveň Francie a NSR z r. 1975 (Francia vyrobila v tomto roku 3,3 mil. aut a NSR 3,2 mil. aut) a predbehla by V. Britániu (1,7 mil. a Itáliu 1,5 mil. aut). Japonsko predpokladá vývoj a výrobu elektrických aut, resp. aut na nové druhy paliva.

Pre Japonsko je životne dôležité ďalšie preštruktúrenie národného hospodárstva, ktoré sa má uskutočniť v budúci desiatich rokoch. Je to veľká úloha, ktorá si vyžaduje zapojenie obrovského mozgového a investičného potenciálu. Táto úloha sa už zabezpečuje a Rada pre priemyselnú štruktúru Japonska publikovala materiály, podľa ktorých ďalšie preštruktúrenie japonského priemyslu leží na línii takzv. odvetví vyžadujúcich si intenzívne zavádzanie vedeckých objavov a vedeckých poznatkov. Sú to:

1. Odvetvia, ktoré si vyžadujú intenzívny výskum a nové poznatky, ako napr. nové generácie počítačov, elektrické motory, priemyselné roboty, atómová energia a s ňou spojené odvetvia, integrované informačné systémy, nové druhy letadiel, nové druhy syntetických materiálov, surovín, výrobkov, jemná chémia, špeciálna keramika a iné.
2. Odvetvia, ktoré sa spájajú s novým životným štýlom — také, ako zariadenia pre komunikáciu, obchod, učiace stroje, automatizované obchodné zariadenia, zariadenia pre odstránenie odpadov zo životného prostredia, priemyselne vyrábané domy a byty, stavebné zariadenia pre veľkú výrobu a veľkostavby všetkých druhov.
3. Módny priemysel, nové druhy materiálov, obliekanie vysokej kvality, nové typy zariadenia do bytov, elektronické zvukové zariadenia, nové typy hudobných nástrojov a pod. Výrobky, ktoré nadväzujú na nový životný štýl spojený so skracovaním pracovného času.
4. Odvetvia spojené s vedeckou tvorbou a využívaním poznatkov, také ako servis pre poskytovanie informácie, priemysel pre výuku, nové typy reproductívnej techniky, nové audiovizuálne a videokomunikačné zariadenia a iné. Nové typy diagnostickej, liečebnej a lekárskej techniky. Biologizácia technologických procesov.

Z tohto hľadiska sú zaujímavé úvahy o budúcom životnom štýle v hospodársky vyspelých štátoch i rozvojových štátoch. Kým v hospodársky vyspelých štátoch v dôsledku zavádzania adaptívnych systémov — robotov



sa predĺži doba mimopracovného času, nový zmysel nadobudnú odvetvia spojené s využívaním pracovného voľna, vzdelávaním, kultúrou, aktívnym odpočinkom a pod. Bude to éra informácie, komunikácie a vedy. Bude to vek mikromputerov, ktoré budú pracovať pre nové ciele v novom prostredí. Zmena technológie výroby potravín — podstatné budú pre každý región rastliny, ktoré dajú najväčšiu kalorickú hodnotu v daných podmienkach a budú si vyžadovať najmenší import energie. Sú názory, že toto obdobie je predo dvermi. Zmenia sa potreby človeka. Zmenia sa i jeho výrobky, ktoré bude pre nový životný štýl potrebovať. Iný bude prístup k hodnotám života a zdraviu človeka. V tejto sfére budú potrebné nové prístroje a zariadenia. Vzniknú nové výrobné odvetvia, ktoré treba už teraz plánovať a pripravovať pre ne predpoklady. Takéto štrukturálne premeny by mali zabezpečiť japonskému priemyslu novú prosperitu.

Iné problémy budú v Indii, Číne a v ďalších rozvojových krajinách. Čo bude určovať ich potreby? Aké výrobky tam bude možné dodávať? Je pochopiteľné, že v takejto klíme je potrebný nielen výskum v rámci klasických odvetví vedy a technológie, ale i nový prístup, ktorý by uplatňoval všeobecnú vedu o živote. Z takejto širokej filozofickej základne sa rodia názory na nové druhy výrobkov a nové technológie. Tvorčia klíma sa dnes veľmi starostlivo plánuje, organizuje a ochraňuje. Len v dobre organizovanej tvorčej klíme môžu vzniknúť nové predstavy a ich prevod do nových technológií a výrobkov. Veda, technológia, ekonomika, riadenie splyvajú do jednotného systému. Hranice medzi vednými a technickými disciplínami zanikajú.

### **Srdcová oblasť japonskej inovácie**

Komplikovanosť a spleťtosť vzťahov moderného priemyslu dobre dokumentuje jeden z najdynamickejších japonských regiónov Keihin. Z neho sa začala v roku 1960 difúzia vedecko-technickej revolúcie v japonskom priemysle. Táto difúzia rýchlo prekročila japonské hranice a vo forme nových druhov výrobkov zabezpečila japonskej ekonomike významné miesto vo svete. Región Keihin sa nachádza v južnej časti Tokia a zasahuje až do oblasti Yokohamy a Kawasaki. Ak sa v období priemyselnej revolúcie špecializoval na výrobu bicyklov a lekárskeho nástrojov a bol apendixom Anglie, USA, NSR a iných priemyselných štátov, dnes takmer neexistuje strojársky a elektrotechnický výrobok, ktorý by sa v tomto relatívne nevelkom priestore nevyrábal. Tu sa tvoria rozmanité výrobky všeobecného strojárstva, elektrotechnického strojárstva, precízneho strojárstva a dopravného strojárstva, početné výrobky elektrotechnického priemyslu. Mnohé japonské veľkofirmy ako napr. Sony, Hitachi, Toshiba, Hino, Honda, Isuzu, Nissan, Ikegai a i. vyrábajú v tejto časti Japonska kľúčové, srdcové časti nových výrobkov. Je takmer neuveriteľné, že v tomto priestore sa realizuje 30% celojaponskej výroby strojárkeho a elektrotechnického priemyslu a ešte vyšší podiel exportných výrobkov a týchto odvetviach. Pri rozbere tohto zaujímavého fenoménu nemôžeme byť úspešnými z hľadiska aplikácie klasických lokalizačných teórií. Do popredia pochopenia tejto výroby dostávajú sa takzv. nevýrobné činitele priemyslu. Vedúca úloha tohto regiónu v japonskej ekonomike sa uskutočnila v dôsledku nasledujúcich vzťahov.

1). Je tu priama nadväznosť na hlavné výskumné kapacity a infor-

mačnú banku nových vynálezov a patentov. Spolupráca s orgánmi výskumu Tokijskej univerzity a iných vysokých škôl a výskumných ústavov viedla k zavedeniu mnohých nových výrobkov, čo zabezpečilo sukcesiu japonského priemyslu doma i vo svete. Z hľadiska neobyčajne pružného fungovania tohto mechanizmu sa región Keihin líši od mnohých iných svetových regiónov strojárskoho a elektrotechnického priemyslu.

2). Je tu veľmi úzka nadväznosť na vládne inštitúcie. Mnohí producenti vyvíjajú svoje výrobky, prípadne vyrábajú svoje tovary na základe objednávok vlády. Z týchto záväzkov vyplýva pozoruhodná skúsenosť, že niektoré inovované výrobky, ktoré obsahujú množstvo nových, netradičných prvkov, nemusia byť v prvej fáze vývoja a výroby rentabilné. V budúcnosti sa však stávajú nositeľom progresu a sú schopné ovládnuť veľmi rýchle svetový trh vo svojej sfére. Tu sa vlastne realizujú dlhodobé výhľady na základe úzkého spojenia vedy, výroby, organizácie a riadenia. Táto skutočnosť nám vysvetľuje, prečo vedu a riadení operačný výskum študuje na vysokých školách tisícky študentov, prečo riadenie je pokladané za jeden z kľúčov v živote a existencii súčasného Japonska.

3). Tu sa vytvára hierarchické spojenie iných závodov a iných regiónov, na „generálny štáb“ japonského priemyslu. Z postavenia tohto regiónu vyplýva, prečo sa mnohé japonské závody i závody v zahraničí stali subdodavateľmi centrálnych japonských firiem, prečo s nimi fúzovali, alebo sa stali ich pobočnými doplnkovými závodmi. Úloha tohto inovačného-informačného centra sa premieta i do funkčného mechanizmu japonských bank, ktoré sú hierarchicky regionálne organizované i v zmysle informácie svojích centrál udeľujú úvery, t. j. prostredníctvom finančnej politiky riadia a kontrolujú dynamičnosť ďalšieho vývoja.

Vyššie uvedený mechanizmus ukazuje, že v súčasných priemyselných systémoch podstatnú časť nákladov nečiní samotná výroba, ale vývoj, výskum, riadenie a prevod výsledkov výskumu do výroby. Je to nový lokalizačný činiteľ, ktorý nám hovorí, že v súčasných a tým viac v budúcich výrobkoch sa predáva predovšetkým „mozgová činnosť a vynaliezavosť“, že veda sa stáva drahou a vyžaduje si prelievanie finančných zdrojov z odvetví, ktoré sú v súčasnosti zárodkové, ale v budúcnosti by bez dynamiky celého národného hospodárstva mohli znamenať už iba spomienku na bývalú prosperitu. V tom je i zmysel prestavby japonskej ekonomiky na takzv. „vedecko-kapacitné odvetvia“. Súčasne tento región ukazuje úlohu vedeckej a informačnej infraštruktúry v rozvoji modernej výroby. Obróvská kumulácia rozumu, výroby a organizácie sa stala ohniskom, z ktorého sa šíri do celého Japonska inovácia. Ukazuje to súčasne kľúčovú úlohu inovácie v národnom hospodárstve Japonska. Spôsob, akým sa riadi výskum, prelievanie finančných zdrojov z existujúcich odvetví do nových perspektívnych odvetví, riadenie štrukturálnych zmien a spôsob zabezpečovania vysokej dynamičnosti ekonomiky sústreďuje na seba pozornosť celého sveta.

Japonsko dosiahlo najrýchlejšieho tempá rastu a najkratším čase dokázalo previesť štrukturálne premeny svojej ekonomiky.

#### Literatúra

Current Economic Conditions (1980). Sanwa Bank Economic Letter, May—July 1980, 1—2 Sanwa Bank Research Dept., Tokio.

- Geography of Japan (1980). 440 str. The Association of Japanese Geographers, Teikoku-Shoin Co. Ltd., Tokio.
- FLÜCHTER W. (1980): Coast and Harbor Planing in Japanese Metropolitan Regions: Functions and Problems of Reclaimed Near-shore areas in the Bay of Tokio. Abstract, 24th IGU Congress, vol. 3, 208—209, Organizing Committe for the 1980 International Geographical Congress, Tokio.
- HORIUCHI R. N. (1980): The Macro-Areal Basis of the Industrial Structure of Japan: Interconnecting and Inter-Related International Linkages. 28 str., Chuo University, Tokio.
- KAMOZAWA I. (1980): Principles of socioeconomic Regionalization, Abstracts, 24th IGU Congress, vol. 3, 178—179, Organizing Committe for the 1980 International Geographical Congress, Tokio.
- MIYAKAWA Y. (1969): Location Behaviors of Electronic Appliance Industry and Clcthing—Knitting Industry in Tohoku, Reports of the Tohoku University, 7th Series (Geography), Vol. 19, No. 1, 45—69. Tohoku University, Sendai.
- OKUDA Y. (1979): Japan's Postwar Industry, Second Edition, 122 str. The International Society for Educational Information, Shobi Printing Co., Ltd., Tokio.
- Prospects for Major Industrial Sectors in 1980 (1980). Sanwa Economic Letter, March 1980, 1—8, Sanwa Bank Research Dept., Tokio.
- Statistical Handbook of Japan 1980: Industry 1979. Japan Statistical Association, Tokio.
- TAKEUCHI A. (1980): The Industrial Systeem of the Tokio Metropolitan Area, 61 str. 24th International Geographical Congress, Commision on Industrial Systems, Chuo University, Tokio.
- Toward New Horizons with Datsun (1980) 64 str., International Division Nissan Motor Co., Ltd., Tokio.
- YAMAMOTO S. (1980): The changing Locational Patterns of Iron and Steel Industry in Japan, 59 str., Saitama University, Department of Geography, Tokio.

MIROSLAV STRÍDA, VĚRA VANIČKOVÁ

## ČESKOSLOVENSKÁ GEOGRAFICKÁ LITERATURA V ROCE 1980

Přehled geografické a příbuzné regionální literatury vydané za uplynulý rok je pravidelně uveřejňován ve 3. čísle Sborníku ČSGS následujícího roku. Přináší výběrovou bibliografii prací o území Československa, doplněnou o všeobecně geografické práce od českých a slovenských autorů. Široký výběr téměř 500 původních a odvozených článků, referátů, zpráv, knih, map a dalších publikací z fyzické a regionální geografie, vyšlých v roce 1980, je předkládán v jednotné klasifikaci a ustálené citaci, vycházející ze zásad Mezinárodní geografické unie i státní normy ČSN 01 0197 „Bibliografické citace“. Připojena jsou rovněž dosud necitovaná díla s vročením 1979, která označujeme hvězdičkou.

Minulý rok byl rokem kongresovým, což vedlo ke zvýšení počtu prací zvláště slovenských a historických geografů. Tradičně vyšší byl podíl statí ze sociální a regionální geografie než z geografie fyzické. Výrazněji jsou tentokrát zastoupeny práce z geomorfologie a krasového výzkumu.

Bibliografie je rozdělena na dva základní soubory. Soubor VŠEOBECNÁ GEOGRAFIE nepřesahuje obvyklý rozsah minulých let a shrnuje závažnější články, přehledy, učebnice a příručky sepsané našimi autory. Výjimku tvoří články J. Beaujeu - Garnierové, S. Leszczyckého a A. Sauvyho, uveřejněné v AUC — Geographica 15, Suppl., věnované životnímu jubileu J. Korčáka.

Hlavní regionální soubor ČESKOSLOVENSKO tvoří přes devět desetin všech citací, které jsou rozděleny podle převládající tematiky do čtyř oddílů a sedmi částí.

Oddíl OBECNÉ PRÁCE, dále již nerozdělovaný, shrnuje díla vztahující se na celé území státu, popř. celé území Slovenska nebo Českých zemí, pokud je nelze jednoznačně zařadit do žádné z dalších tematických částí.

Oddíl FYZICKÁ GEOGRAFIE se člení na část „Geomorfologie“ a na spojenou část „Klimatologie, hydrologie, biogeografie, pedologie“, která i v tomto roce mírně převládá.

Oddíl SOCIÁLNÍ GEOGRAFIE (do roku 1980 zvaný HOSPODÁŘSKÁ GEOGRAFIE) sestává z části „Obyvatelstvo, sídla“ včetně regionální demografie, která i letos patří k nejrozsáhlejším, a z části „Hospodářství“, která shrnuje práce z geografie zemědělství, průmyslu a těžby, dopravy a služeb, cestovního ruchu a ostatní ekonomické geografie.

Nejrozsáhlejším oddílem jsou opět letos REGIONÁLNÍ PRÁCE, hlavně zásluhou první části „Krajina a regionalizace“ s množstvím uváděných

map, regionálních studií i statí o krajině, regionálním členění a životním prostředí, pokud mají vztah ke geografii. Část „Turistické průvodce a mapy“ obsahuje odborněji zpracovanou a geograficky aspoň zčásti zajímavou turistickou literaturu, včetně turistických map.

Bibliografie geografické literatury 1980 byla zaznamenávána průběžně po celý rok na základě došlých prací až do uzávěrky ke konci března 1981. Později došlé práce mohou být vzaty v úvahu v jejím příštím vydání. Vychází z fondů Základní geografické knihovny přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy a spolupráce se Základní knihovnou Československé akademie věd, s knihovnami Geografických ústavů ČSAV i SAV a s Geologickou knihovnou PFUK. Odborné konzultace poskytuje bibliografické oddělení Státní knihovny ČSSR v Praze — Klementinu. V oboru mapové tvorby v rámci ČÚGK a SÚGK vychází naše bibliografie z pravidelné součinnosti s Ústředním archivem geodézie a kartografie.

Mnohostranná spolupráce dává možnost co nejširšího bibliografického výběru. Přesto nelze vyloučit, že některá díla, zvláště knižní, sborníkové, lokální a regionální publikace, zčásti s geografickou problematikou, vydávané národními výbory, hospodářskými a kulturními organizacemi apod., se dostávají do našich fondů se zpožděním nebo unikají pozornosti. Obracíme se proto na autory a vydavatele, aby takové práce nebo separáty do březnové uzávěrky laskavě zaslali na naši adresu do Základní geografické knihovny přírodovědecké fakulty UK (Albertov 6, Praha 2, 128 43). Čtenářům Sborníku jsme rovněž vděční za doplňky a připomínky k bibliografii, kterých v mezích možností rádi využijeme.

Každoročně uveřejňovaný přehled geografické literatury se zároveň stává podkladem pro výběrovou redakci BIBLIOGRAPHIE GÉOGRAPHIQUE INTERNATIONALE, kterou vydává C. N. R. S. — Intergéo v Paříži z pověření UNESCO, pod patronací Mezinárodní geografické unie.

#### BIBLIOGRAPHY OF CZECHOSLOVAK GEOGRAPHY IN 1980

The annual bibliographical review (Journal of C. G. S., n° 3) presents a wide selection of original and derived articles, papers, reports, books, maps and other geographical and regional works on Czechoslovakia completed by some general studies and selected works on other countries by Czech or Slovak authors only. Publications issued before 1980 and not mentioned last years are denoted.\*

Bibliography is now divided into two systems: GENERAL GEOGRAPHY containing some general works, CZECHOSLOVAKIA presented in four sections and seven parts.

The works covering the whole Czechoslovak, Slovak and Czech territory and not corresponding to any special part are summed up as GENERALITIES.

The PHYSICAL GEOGRAPHY section is divided into the part of „Geomorphology“ and the larger, unified part of „Climatology, hydrology, biogeography, pedology“.

In the same way the following section HUMAN GEOGRAPHY distinguishes the larger part of „Population, settlements“, urban geography and regional demography included, and the part of „Economics“ which contains the agricultural, mining, manufacturing, transports and other economic geography.

Section of REGIONAL WORKS consists of the largest part of „Landscape and regionalisation“ dealing with environmental and regional problems and maps and of the smaller one „Guide—books and maps“ of some interest for geographer.

The bibliography of Czechoslovak geography has been developed in the Central Geographical Library of Charles University with assistance of Czechoslovak Academy of Sciences, Slovak Academy of Sciences, Bibliographical Department of National Libra-

ry Praha — Klementinum, and Central Archives of Geodesy and Cartography concerning the maps.

Moreover, this review becomes the main source of the INTERNATIONAL GEOGRAPHICAL BIBLIOGRAPHY edited by C. N. R. S. — Intergeo in Paris with assistance of UNESCO, under the auspices of International Geographical Union.

## VŠEOBECNÁ GEOGRAFIE — GENERAL GEOGRAPHY

- \*BAŠOVSKÝ O.: Diferenciácia a integrácia v geografii a regionálna geografia. Acta fac. rerum nat. Univ. Comenianae — Geographica 17:171—185. Res. angl., rus. Bratislava, SPN 1979.
- BEAUJEU—GARNIER J.: Essai sur le système urbain. Acta Univ. Carolinae — Geographica 15, Suppl.: 111—124. Text franc., res. čes. Praha, Univ. Karlova 1980.
- DEMEK J.: Teorie regionální geografie. Acta Univ. Carolinae — Geographica 15, Suppl.: 43—52. Praha, Univ. Karlova 1980.
- \*Didaktika geografie. Výběrová bibliografie za rok 1978. Odp. red. P. Lipertová. Praha, Pedagog. fak. UK 1979. 186 s.
- \*DRÁPELA M. V.: Znázornění a generalizace sídel na mapách. Folia fac. sci. nat. Univ. Purk. Brun. 19, Geographia 12, op. 4:27—31. 1 obr., res. rus., angl. Brno, Přírodověd. fak. J. E. Purkyně 1979.
- DRDOŠ J., URBÁNEK J., MAZÚR E.: Landscape syntheses and their role in solving the problems of environment. Geografický časopis 32, 1980, č. 2/3:119—129. Text angl., res. slov., franc. Bratislava, Veda.
- DRDOŠ J.: Viz MAZÚR E.
- DRDOŠ J.: Viz URBÁNEK J.
- FEDIUKOVÁ E.: Pohled na stavbu zemské kúry v koncepci tektoniky desek. Přírodní vědy ve škole 32, 1980—81, č. 4:132—134. 3 obr. Praha, SPN.
- GARDAVSKÝ V.: K prognóze sociálně geografické regionální struktury. Acta Univ. Carolinae — Geographica 15, Suppl.: 133—139. Res. rus. Praha, Univ. Karlova 1980.
- HAMPL M.: Allgemeine Regelmässigkeiten der geographischen Differenzierung und ihre Spezifizierung bezüglich der Bevölkerung. Acta Univ. Carolinae — Geographica 15, Suppl.: 53—65. 1 obr. Text něm., res. čes. Praha, Univ. Karlova 1980.
- HAMPL M.: Hierarchie reality a hodnocení demografických a geodemografických systémů. Acta Univ. Carolinae — Geographica 15, č. 2:3—32. Res. angl. Praha, Univ. Karlova 1980.
- HÄUFLER V.: K systémovému přístupu v sociálně ekonomické geografii. Acta Univ. Carolinae — Geographica 15, Suppl.: 67—72. Res. rus. Praha, Univ. Karlova 1980.
- HRÁDEK M.: Projevy tektoniky v reliéfu fundamentu a metody jejího výzkumu. Studia geographica 70:21—31. 2 obr. Brno, Geogr. ústav ČSAV 1980.
- IVANIČKA K.: Prognóza ekonomicko-geografických systémů. Bratislava, Alfa 1980. 275 s.
- KRUGLOVA G.: Vliv jaderných elektráren na životní prostředí. Geograficko-ekologické aspekty. Přírodní vědy ve škole 32, 1980—81, č. 4:152—154. Praha, SPN.
- LESZCZYCKI S.: Granice wzrostu ludności świata. Acta Univ. Carolinae — Geographica 15, Suppl.: 95—99. 1 tab. Text pol., res. čes. Praha, Univ. Karlova 1980.
- MACKA M., Ed.: Historical changes of the territorial organization of cities and their urbanized hinterlands. Proceedings of the Symposium of the I. G. U. Working Group on historical changes in spatial organization, Meeting in Brno, ČSSR, September 24—30, 1979. Brno, Geogr. ústav ČSAV 1980. — Studia geographica 73.
- MARIOT P.: Teritoriálne modely životného prostredia. Životné prostredie 14, 1980, č. 2: 87—92. 4 mp., res. angl., rus., něm., Bratislava, Veda.
- MATOUŠEK V.: Teplotní a ledový režim vodních toků. Praha, SZN 1980. 407 s.
- MAZÚR E., DRDOŠ J., URBÁNEK J.: Geography and the changing world. Geografický časopis 32, 1980, č. 2/3:97—107. Text angl., res. slov., franc. Bratislava, Veda.
- MAZÚR E., DRDOŠ J., URBÁNEK J.: Krajinné syntézy a ich význam pre tvorbu priestorových štruktúr životného prostredia. Životné prostredie 14, 1980, č. 2:66—70. 2 fot., res. angl., něm., rus. Bratislava, Veda.
- MAZÚR E.: Viz DRDOŠ J.
- MAZÚR E.: Viz URBÁNEK J.



- MIDRIAK R.: Periglaciálne prostredie. Geografický časopis 32, 1980, č. 1:44—60. 1 obr., 1 tab., 108 ref., res. rus., angl. Bratislava, Veda.
- MIŠTERA L.: The geography of enterprises in the system of socio-economic geography. Sborník ČSGS 85, 1980, č. 1:51—56. Text angl., res. čes. Praha, Academia.
- NOVOTNÝ J.: Obecně zeměpisné mapy světa. Praha, Přírodověd. fak. Univ. Karlovy 1980. 120 s., mp., tab. — Rigor. práce.
- PRAVDA J.: Teoretická, vedeckotechnická (inžinierska) a praktická kartografia. Geodetický a kartografický obzor 26, 1980, č. 10:247—253. 6 obr., res. rus., něm., angl., franc. Praha, SNTL.
- PRAVDA J.: The paradoxes and trends in the development of the thematic cartography. Geografický časopis 32, 1980, č. 2/3:200—209. Text angl., res. slov., franc. Bratislava, Veda.
- PRAVDA J.: Vzorka v teórii a praxi tvorby máp. Geodetický a kartografický obzor 26, 1980, č. 8:187—192. 10 obr., res. rus., něm., angl. Praha, SNTL.
- RADVÁNI P.: K niektorým otázkam aplikácie výsledkov geografického výskumu. Architektúra a urbanizmus 14, 1980, č. 3:149—160. 10 obr., res. rus., angl., něm. Bratislava, Veda.
- SAUVY A.: Les trois phases démographiques. Acta Univ. Carolinae — Geographica 15, Suppl.: 73—79. 1 tab. Text franc., res. čes. Praha, Univ. Karlova 1980.
- \*TOUŠEK V., VITURKA M.: Metoda faktorové analýzy a její aplikace ve výzkumu prostorových struktur. Zprávy Geograf. ústavu ČSAV 16, 1979, č. 5/6:132—148. 2 obr., res. rus., angl. Brno, GÚ ČSAV.
- TURKOTA J. a kol.: Základy všeobecnej didaktiky geografie. Bratislava, SPN 1980. 263 stran, il.
- URBÁNEK J., MAZÚR E., DRDOŠ J.: The search for the new way of the landscape study. Geografický časopis 32, 1980, č. 2/3:108—118. Text angl., res. slov., franc. Bratislava, Veda.
- URBÁNEK J.: Viz DRDOŠ J.
- URBÁNEK J.: Viz MAZÚR E.
- \*VAHALA V.: Přínos ČSSR k automatizaci kartografických prací. Zprávy Geograf. ústavu ČSAV 16, 1979, č. 7/8:177—192. 8 fot., 2 schemata. Brno, GÚ ČSAV.
- VITURKA M.: Viz TOUŠEK V.
- Zeměpis pro 5. ročník základní školy. Praha, SPN 1980. 255 s., bar. il.

## ČESKOSLOVENSKO — CZECHOSLOVAKIA

### Obecné práce — Generalities

- ANGELIS I.: Perspektiva vnějších podmínek rozvoje čs. národního hospodářství (výhled do r. 2000). Politická ekonomie 28, 1980, č. 11:115—116. 5 tab. Praha, Academia.
- Atlas Slovenskej socialistickej republiky. Bratislava, SAV—SÚGK 1980. Mapy 296 s., rejstřík 23 s.
- BALOGH A., HORNÁČEK I., VOJTA V.: 35 let úspěšného rozvoje. Statistika 1980, č. 3: 97—112. Praha, Panorama.
- BONDYOVÁ J.: K vývoji ekonomiky a životní úrovně v krajích ČSSR. Statistika 1980, č. 4:145—155. 10 tab. Praha, Panorama.
- ČÁP V. a kol.: Čísla pro každého 1980. Praha, SNTL 1980. 281 s., tab.
- \*Česká socialistická republika — vlastivědná mapa 1 : 1 000 000. Praha, Kartografie 1979. 33 × 59 cm.
- Československá socialistická republika — obecně zeměpisná mapa 1 : 500 000. 6. vyd. Praha, Kartografie 1980. 120 × 174 cm, 3 díly, celastik.
- Československá socialistická republika — obecně zeměpisná mapa 1 : 1 000 000. 2. vyd. Praha, Kartografie 1980. 53 × 85 cm.
- \*Československá socialistická republika — reliéfní mapa 1 : 1 000 000. 5. vyd. Bratislava, Slov. kartografia 1979.
- Československý kras 30. [J. Loučková, red.] Praha, Academia 1980. 156 s., il.
- Československý kras 31. [J. Loučková, red.] Praha, Academia 1980. 141 s., il.
- Československý stát v letech 1526—1648. Mapa 1 : 1 500 000. Praha, Kartografie 1980. 86 × 106 cm, celastik.
- Český stát v 13. — 15. století. Mapa 1 : 1 500 000. Bratislava, Slov. kartografia 1980. 106 × 86 cm, celastik.

- DEMEK J.: Viz RIEDLOVÁ M.
- Evropa — obecně zeměpisná mapa 1 : 4 000 000. 6. vyd. Praha, Kartografie 1980. 176 × 154 cm, 4 díly, celastik.
- FRANKE A. a kol.: Rukověť cestovního ruchu. Praha, Merkur 1980. 424 s., tab.
- GÚČIK M.: Viz KOPŠO E.
- HAMPL M.: Vývoj sociálněgeografického systému [na příkladu ČSR] Zpráva pro závěr. opon. řízení dílčího úkolu SPZV. Praha, Přírodověd. fak. Univ. Karlovy 1980. 237 s., tab., 1 vol. mp. přil.
- HORNÁČEK I.: Viz BALOGH A.
- JANOŠOVÁ J., VOTÝPKA J.: Všechno bylo jinak. (O minulosti země a vývoji povrchu Československa.) Praha, Albatros 1980. 125 s., il., tab., 1 mapa. — Edice Objektiv.
- KLACKOVÁ J.: Ke zdokonalování péče o životní prostředí v národohospodářském plánování. Politická ekonomie 28, 1980, č. 7:681—696. 2 schémata, res. rus., angl.
- KOLÁŘ O., ŠTĚPÁN J.: Investiční výstavba, životní prostředí, územní plánování. Investiční výstavba 18, 1980, č. 3:85—89. 2 tab., res. rus., angl., něm. Praha, SNTL.
- KOPŠO E., GÚČIK M., MÜLLEROVÁ V., ŠKVARČEKOVÁ G.: Zemepis cestovního ruchu pre 1. a 2. ročník stredných hotelových škôl a stredných ekonomických škôl, štud. obor cestovný ruch. Bratislava, SPN 1980. 444 s.
- \*KREMEROVÁ J.: Soupis českých a slovenských periodik. — Novinky literatury, Geologie — geografie, 1979, č. 4:1—64. Praha, Státní knihovna ČSR.
- KUX J., ŠETŘILOVÁ S.: Časové řady základních ukazatelů statistiky práce. Praha, FSÚ 1980. 124 s., tab.
- \*LÍČENÍK J.: Návrh směrného obsahu průzkumů a rozborů přírodních faktorů pro všechny stupně územně-plánovací dokumentace. Brno, Přírodověd. fak. Univ. J. E. Purkyně 1979. — Kand. dis. práce.
- MAZÚR E.: Regional syntheses in the atlas of the Slovak Socialist Republic. Geografický časopis 32, 1980, č. 2/3:195—199. Text angl., res. slov., franc. Bratislava, Veda.
- MIKULA S.: Prognózování životního prostředí ČSR do r. 2000. Územní plánování a urbanismus 7, 1980, č. 6:340—344. 1 fot. Praha, Terplan.
- MÜLLEROVÁ V.: Viz KOPŠO E.
- MURDYCH Z.: Některé možnosti kartografického vyjadřování sociálněgeografických jevů s použitím proměnlivých měřitek. Acta Univ. Carolinae — Geographica 15, Suppl.: 177—185. 8 obr., 1 tab., res. angl. Praha, Univ. Karlova 1980.
- Naše krajiny v 6. — 9. století. Mapa 1 : 1 500 000. Bratislava, Slov. kartografia 1980. 106 × 86 cm, celastik.
- \*Novinky literatury, Geologie-geografie, 1979. Praha, Státní knihovna ČSR 1979. Č. 1—4.
- PECH J.: Viz RIEDLOVÁ M.
- RIEDLOVÁ M., DEMEK J., PECH J.: Úvod do studia geografie a dějiny geografie. Praha, SPN 1980. 158 s., fot. — Učebnice pro vysoké školy.
- Slovenská socialistická republika. Mapa správného rozdělení 1 : 400 000. 6. vyd. Bratislava, Slov. kartografia 1980. 66 × 121 cm.
- \*Slovenská socialistická republika — vlastivědná mapa 1 : 1 000 000. Praha, Kartografie 1979. 33 × 52 cm.
- Slovenský kras 18. (J. Jakál, red.) Martin, Osveta 1980. 281 s., il.
- Statistical survey of the Czechoslovak Socialist Republic. Demosta 13, 1980, zvl. čís.: 1—23, tab. Praha, Feder. statist. úřad.
- Statistická ročenka ČSSR 1980. Praha, SNTL 1980. 694 s., tab.
- Statistické přehledy. Praha, FSÚ 1980. Č. 1—12. 384 s., tab., grafy.
- STRÍDA M., VANÍČKOVÁ V.: Československá geografická literatura v roce 1979. Sborník ČSGS 85, 1980, č. 3:206—224. Praha, Academia.
- ŠETŘILOVÁ S.: Viz KUX J.
- ŠÍMA J.: Využití barevných leteckých snímků k údržbě map evidence nemovitostí v extravilánu. Geodetický a kartografický obzor 26, 1980, č. 4:81—87. 3 tab., res. rus., něm., angl., franc. Praha, SNTL.
- ŠKVARČEKOVÁ G.: Viz KOPŠO E.
- ŠTĚPÁN J.: Viz KOLÁŘ O.
- VANÍČKOVÁ V.: Viz STRÍDA M.
- VOJTA V.: Viz BALOGH A.
- VOTÝPKA J.: Viz JANOŠOVÁ J.
- ZBOŘIL M.: Aktuální problematika oblastního plánování v ČSSR a její důsledky pro územně plánovací činnost. Urbanita 28, 1980, č. 1:75—82. 1 tab. Bratislava, Urbion.
- ZELENKOVÁ H.: Makroekonomické modelování životního prostředí. Politická ekonomie 28, 1980, č. 12:1272—1285. 2 schémata, res. rus., angl. Praha, Academia.

- BALATKA B., SLÁDEK J.: Členění reliéfu ČSSR. Lidé a země 29, 1980, č. 2:70—74. 1 mp. Praha, Academia.
- BALATKA B.: Povrchové tvary Příhrázské plošiny v CHKO Český ráj. Památky a příroda 5, 1980, č. 9:554—559. 6 fot., 1 mp., res. rus., angl., něm. Praha, Panorama.
- BOSÁK P.: Spodnokřídový fosilní kras Rudnické plošiny v Moravském krasu. Československý kras 31:57—67. 5 obr., res. angl. Praha, Academia 1980.
- CZUDEK T.: Ledovcové sedimenty u obce Svobodné Heřmanice v Nížkém Jeseníku. Časopis Slezského muzea, A 29, 1980, č. 1:53—56. 2 obr., res. rus., něm. Opava, Slezské muzeum.
- CZUDEK T.: Pleistocene thermal erosion in the western part of Czechoslovakia. Sborník ČSGS 85, 1980, č. 1:9—14. 3 obr. Text angl., res. čes. Praha, Academia.
- DEMEK J.: Kryopedimenty: jejich vznik a vývoj. Scripta fac. sci. nat. Univ. Purk. Brun. 10, č. 5:221—231. Res. rus., angl. Brno, Přírodověd. fak. J. E. Purkyně 1980.
- DROPPA A.: Jaskyne južnej časti Slovenského raja. Československý kras 30:51—65. 5 obr., 5 fot., res. angl. Praha, Academia 1980.
- CHÁBERA S.: Formy zvětrávání a odnosu žuly v širším okolí Kunžaku. Památky a příroda 5, 1980, č. 4:302—306. 8 fot., res. angl., rus., něm. Praha, Panorama.
- \*IVAN A.: Geomorfologické poměry v okolí Luháčovic. Zprávy Geograf. ústavu ČSAV 16, 1979, č. 3/4:40—55. 4 obr., 1 mp., 1 tab., res. rus., angl. Brno, GÚ ČSAV.
- IVAN A.: Lineární rysy v reliéfu České vysočiny a jejich vztah ke zlomům a puklinám. Studia geographica 70:32—43. 4 obr. Brno, Geograf. ústav ČSAV 1980.
- \*IVAN A.: Příspěvek k problematice antropogenní modelace reliéfu na území města Brna. Zprávy Geograf. ústavu ČSAV 16, 1979, č. 5/6:118—126. 3 obr., res. angl. Brno, GÚ ČSAV.
- IVAN A.: Soliflukční proudy a pokryvy na západním svahu Kohoutovické vrchoviny u Brna. Sborník ČSGS 85, 1980, č. 2:95—105. 2 obr., res. angl. Praha, Academia.
- JANSKÝ B.: Viz PŘIBYL V.
- KRUIS B.: Stabilita výškového bodového pole Prahy. Geodetický a kartografický obzor 26, 1980, č. 6:135—141. 2 tab., 2 obr., res. rus., něm., angl., franc. Praha, SNTL.
- KVITKOVIČ J., VANKO J.: Recent vertical movements of the Earth's crust in the West Carpathians. Geografický časopis 32, 1980, č. 2/3:171—179. 1 mp. Text angl., res. slov., franc. Bratislava, Veda.
- LOŽEK V.: Chronological position of the last phase of slope retreat in Czechoslovak karst areas. Československý kras 31:7—17. 4 obr., 1 tab. Text angl., res. čes. Praha, Academia 1980.
- LUKNIŠ M.: Viz MAZÚR E.
- MACOUN J.: Paleogeografický a stratigrafický vývoj Opavské pahorkatiny v pleistocénu [1]. Časopis Slezského muzea, A 29, 1980, č. 2:113—132. 8 fot., 1 vol. příl. Opava, Slezské muzeum.
- MARČÁK P.: Sledovanie vplyvu naplnenia nádrží na deformácie zemského povrchu. Geodetický a kartografický obzor 26, 1980, č. 9:213—219. 8 obr., 1 tab., res. rus., něm., angl., franc. Praha, SNTL.
- \*MAZÚR E.: Morfoštruktúry Západných Karpát a ich vývoj. Acta fac. rerum natur. Univ. Comeniana — Geographica 17:21—34. Res. angl., rus., 1 vol. mp. příl. Bratislava, SPN 1979.
- MAZÚR E., LUKNIŠ M.: Regionálne geomorfologické členenie SSR. 2. časť. Krásy Slovenska 57, 1980, č. 1:20—24. 1 mp. Bratislava, Šport.
- MELIORIS L.: Hydrologické pomery Západných Tatier. Acta geologica et geographica Univ. Comeniana — Geologica 34:87—118. 8 obr., 12 tab., res. rus., něm. Bratislava, SPN 1980.
- MIDRIAK R.: Pôdnodoštrukčné procesy v južnej časti Veľkej Fatry. Ochrana prírody 1: 23—41. 11 obr., 3 tab., res. rus., něm., angl. Bratislava, Příroda 1980.
- MIDRIAK R.: Potenciálna erózia pôdy vo vysokých pohoriach československých Karpát. Geografický časopis 32, 1980, č. 4:276—286. 2 obr., 3 tab., res. rus., angl. Bratislava, Veda.
- NOVOTNÝ L., TULIS J.: Tomášovská jaskyňa. Slovenský kras 18:157—166. 8 obr. Martin, Osveta 1980.
- \*ONDRÁČEK S.: Denudační chronologie části jihovýchodního okraje České vysočiny. Brno, Přírodověd. fak. Univ. J. E. Purkyně 1979. — Rigor. práce.

- OPLETAL M. et al.: Geologie Orlických hor. ÚÚG Praha, Academia 1980. 202 s., il., mp.
- ANOŠ V.: Klasifikace a terminologie škrapů. Sborník prací přírodověd. fak. Univ. Palackého v Olomouci 66, Geographica—Geolog. 19:53—73. Res. rus., angl. Praha, SPN 1980.
- \*PAPEŽOVÁ E.: Erozní a antropogenní tvary v území mezi Prahou a Kralupy nad Vltavou. Praha, Přírodověd. fak. Univ. Karlovy 1979. 106, 27 s., mp. — Rigor. práce.
- PAVLICA J.: Pseudokrasové jevy ve flyšových horninách vnějších Karpat. Československý kras 31:75—83. 4 fot., res. angl. Praha, Academia 1980.
- PILOUS V.: V zajetí ledu. Krkonoše 13, 1980, č. 12:16—19. 8 fot. Vrchlabí, Správa Krkonošského nár. parku.
- PIPEK R.: Denudační chronologie Dačické kotliny a východní části Novobystřické vrchoviny. Brno, Přír. fak. Univ. J. E. Purkyně 1980. — Rigor. práce.
- PIPEK R.: Geomorfologické poměry Dačické kotliny a východní části Novobystřické vrchoviny. Sborník ČSGS 85, 1980, č. 4:265—277. 2 obr., 4 fot., 1 mp. příl., res. angl. Praha, Academia.
- PŘIBYL V., VOTÝPKA J., JANSKÝ B.: Geomorfologické poměry Státní přírodní rezervace Střela. Acta Univ. Carolinae — Geographica 15, č. 1:3—26. 4 obr., 14 fot., 1 vol. mp. příl., res. angl. Praha, Univ. Karlova 1980.
- \*REŽNÝ K.: Skalní tvary v Orlických horách a Podorlicku. Rychnov n. Kněžnou, Okr. muzeum Orl. hor, 1979. 45 s.
- RUBÍN J.: Mikro- a mezoforny reliéfu v pramenitech, pěnovcích a travertínech. Sborník ČSGS 85, 1980, č. 4:340—344. 12 fot. Praha, Academia.
- \*SKŘIVÁNEK F.: Geomorfologie krasu zdvihových a poklesových území. Praha, Přírodověd. fak. Univ. Karlovy 1979. 109 s., mp. — Rigor. práce.
- SLÁDEK J.: Viz BALATKA B.
- STANKOVIANSKY M.: Geomorfologické pomery hornej časti povodia Myjav. Geografický časopis 32, 1980, č. 1:73—83. 3 fot. Bratislava, Veda.
- \*ŠKVARČEK A.: Geomorfologické pomery severozápadnej časti Podunajskej nížiny v okolí Trnavy. Acta fac. rerum natur. Univ. Comenianae — Geographica 17:103—117. 5 obr., 1 vol. mp. příl., res. rus., angl. Bratislava, SPN 1979.
- ŠKVARČEK A.: Pleistocénne zaľadnenie bazénu Veľkej Oružnej v Nízkych Tatrách. Acta fac. rerum natur. Univ. Comenianae — Geographica 18:13—31. 2 obr., 3 fot., 1 vol. mp. příl., res. rus., angl. Bratislava, SPN 1980.
- TULIS J.: Viz NOVOTNÝ L.
- TŮMA S.: Jeskyně levého břehu Vltavy mezi Malou Chuchlí a ústím Dalejského potoka v Praze. Československý kras 31:35—44. 4 obr., 3 fot., res. angl. Praha, Academia 1980.
- VANKO V.: Viz KVIKVIČ J.
- VÍTEK J.: Pseudokrasové tvary v Prachovských skalách. Československý kras 31:45—56. 1 mp., 4 obr., 6 fot., res. angl. Praha, Academia 1980.
- VÍTEK J.: Typy pseudokrasových jeskyní v ČR. Československý kras 30:17—28. 2 fot., res. angl. Praha, Academia 1980.
- \*VOTÝPKA J.: Geomorfologie granitové oblasti masívu Plechého. Acta Univ. Carolinae — Geographica 14, č. 2:55—83. 3 obr., 17 fot., 1 vol. mp. příl. Praha, Univ. Karlova 1979.
- VOTÝPKA J.: Vztahy mezi říčními toky a reliéfem (III.). Přírodní vědy ve škole 31, 1979—80, č. 5:195—198. 4 fot., 8 obr. Praha, SPN.
- VOTÝPKA J.: Viz PŘIBYL V.
- ZORKOVSKÝ V.: Tretiohorné vulkanické pohoria — jedna z nezabudnutelných krás Slovenska. Přírodní vědy ve škole 31, 1979—80, č. 7:255—257. 4 fot., 1 mp. Praha, SPN.
- ZORKOVSKÝ V.: Viete, ako vznikli Vysoké Tatry? Krásy Slovenska 57, 1980, č. 2:66—69. 5 obr. Bratislava, Šport.

#### KLIMATOLOGIE, HYDROLOGIE, BIOGEOGRAFIE, PEDOLOGIE

#### Climatology, hydrology, biogeography, pedology

- AKAY G., VALKO B.: Zdroje vody pre jadrovú elektrárň Mochovce. Vodní hospodářství, A 30, 1980, č. 1:7—9. 1 tab., res. rus., angl. Praha, SZN.
- BABIÁKOVÁ G.: Príspevok k vertikálnemu rozdeleniu zrážok. Vodohospodársky časopis 28, 1980, č. 6:596—605. 3 obr., 2 tab., res. rus., angl. Bratislava, Veda.

- BALATKA B., SLÁDEK J.: Povodeň na Jizeře v srpnu 1978. Sborník ČSGS 85, 1980, č. 4: 278—292. 1 tab., res. angl. Praha, Academia.
- BARTÁK Z.: Sněhoměrný průzkum v povodí vodního díla Nýrsko. Vodohospodářský časopis 28, 1980, č. 2:245—255. 5 obr., 3 tab. Bratislava, Veda.
- BRÁZDIL R.: Časové a prostorové změny srážek letních měsíců na území ČSSR. Brno, Přír. fak. Univ. J. E. Purkyně 1980. — Kandid. dis. práce.
- BRÁZDIL R.: Vliv Atlantského oceánu a Středozemního moře na srážkové poměry léta na území ČSSR. Scripta fac. sci. nat. Univ. Purk. Brun. 10, č. 5:201—210. 4 tab., 1 mp., res. angl. Brno, Přírodověd. fak. Univ. J. E. Purkyně 1980.
- BUZEK L.: Reliéf a podnebí. Přírodní vědy ve škole 31, 1979—80, č. 6:229—234. 5 obr., 11 tab. Praha, SPN.
- CIBULKOVÁ H., VITÁSKOVÁ D., PROŠEK P.: Minimální teploty v oblasti Rosicko-Oslavanska a jejich závislost na utváření reliéfu. Scripta fac. sci. nat. Univ. Purk. Brun. 10, č. 5:211—219. 5 obr., 3 tab., res. angl. Brno, Přírodověd. fak. J. E. Purkyně 1980.
- COUFAL L.: Viz PROCHÁZKA J.
- FÖRCHTIGOTT J.: Přirozené a umělé vlivy na počasí Ostravska. Vesmír 59, 1980, č. 2:38—41. 2 obr. Praha, Academia.
- \*HAVRLANT M.: Biogeografie Československa. Ostrava, Pedagog. fak. 1979. 117 s., il.
- HEJNÝ S., JENÍK J.: Biosférický fond Třeboňsko. Vesmír 59, 1980, č. 9:259—262. 3 obr., 2 fot. Praha, Academia.
- HOFMAN J.: Viz ROHON P.
- HOCHMUTH Z.: Občasná vyvieračka v Červených vrchoch. Slovenský kras 18:147—155. 6 obr. Martin, Osveta 1980.
- HORÁKOVÁ B.: Viz ROHON P.
- HOUBA M.: Botanické zahrady a arboreta. Turista 19, 1980, č. 10:352—353. Praha, Olympia.
- JACKO R.: Rozdelenie podzemných vôd Žitného ostrova na rajóny podľa kvalitatívnych ukazateľov. Vodní hospodářství, B 30, 1980, č. 2:40—44. 3 tab., 1 mp., res. rus., angl. Praha, SZN.
- JENÍK J.: Viz HEJNÝ S.
- \*JETEL J., RYBAŘOVÁ L.: Minerální vody Východočeského kraje. Praha, ÚÚG 1979. 228 str., 12 fot. příl., 1 mp. příl.
- KAČURA G.: Minerální vody Severočeského kraje. Praha, ÚÚG 1980. 178 s., 20 fot. příl., 3 mp. příl.
- KAULICH K.: Zdroje vody pro zásobení oblasti jižních Čech pitnou vodou. Vodní hospodářství, B 30, 1980, č. 11:283—286. 3 obr., 1 tab., res. rus., angl. Praha, SZN.
- \*Klíma a bioklíma Bratislavy. (M. Konček, red.) Bratislava, Veda 1979. 268 s., tab., grafy, 4 vol. mp. příl.
- KRŠKA K.: K vymezení nejsušší jihomoravské oblasti na základě průměrných ročních úhrnů srážek. Meteorologické zprávy 33, 1980, č. 1:12—18. 2 mp., 1 tab., res. rus., angl. Praha, SNTL.
- KRŠKA K., MOLNÁR F.: Vzduchové hmoty a dynamická oceanita klímy juhozápadného Slovenska (1948—1977). Meteorologické zprávy 33, 1980, č. 3:65—71. 4 obr., 2 tab., res. rus., angl. Praha, SNTL.
- \*KRÍŽ H.: Hydrogeografické poměry oblasti lázní Luhačovic. Zprávy Geograf. ústavu ČSAV 16, 1979, č. 3/4:77—96. 5 obr., 5 tab., res. rus., angl. Brno, GÚ ČSAV.
- KRÍŽ V.: Vliv lidské činnosti na hydrické procesy a změny vodního režimu povodí. Vodohospodářský časopis 28, 1980, č. 1:3—31. 4 tab., res. rus., angl. Bratislava, Veda.
- LEDNICKÝ V.: Měření teploty půdy a promrzání půdy v ČSR. Meteorologické zprávy 33, 1980, č. 3:78—80. 4 obr., 3 tab. Praha, SNTL.
- MÁLKOVÁ J.: Viz PROCHÁZKA F.
- MALÝ J.: Mělká podzemní voda z údolí Blatý pro veřejné vodovody. Vodní hospodářství, B 30, 1980, č. 1:3—8. 2 obr., 1 tab., res. rus., angl. Praha, SZN.
- MIDRIAK R.: Problémy ochrany půdy v TANAPE. Vysoké Tatry 19, 1980, č. 3:8—9. 4 fot., res. rus., něm. Bratislava, Obzor.
- MOLNÁR F.: Viz KRŠKA K.
- MURDYCH Z., TUROŇOVÁ D.: Mapování vegetace rybníků s použitím fotointerpretační metody. Acta Univ. Carolinae — Geographica 15, č. 1:27—38. 4 obr., 3 fot., res. angl. Praha, Univ. Karlova 1980.
- NETOPIIL R.: Small monthly water bearing values of the streams of the Czech Socialist Republic. Sborník ČSGS 85, 1980, č. 1:44—50. 3 obr. Text angl., res. čes. Praha, Academia.
- NOVOTNÝ S.: Koncepce zásobování jižní Moravy vodou. Vodní hospodářství, A 30, 1980, č. 11:297—301. 5 tab., res. rus., angl. Praha, SZN.

- OPRAVIL E.: Modřín (*Larix Mill.*) v československém kvartéru. Časopis Slezského muzea, A 29, 1980, č. 1:25—36, 3 tab., 2 mp., res. rus., něm. Opava, Slezské muzeum.
- \*OTRUBA J.: Metodológia a klimatológia. Charakteristiky najdôležitejších meteorologických faktorov životného prostredia Tatranského a Pieninského národného parku. Zborník zpráv o Tatranskom národnom parku 21:241—280. 30 tab., res. rus., něm., angl. Martin, Osveta 1979.
- PELÍŠEK J.: Fossilní a reliktní půdy v krasových oblastech Slovenska. Slovenský kras 18:115—137. 7 tab., res. něm. Martin, Osveta 1980.
- PILOUS V.: Krkonošská sněhová pole. Krkonoše 13, 1980, č. 10:16—19. 11 fot. Vrchlabí, Správa Krkonošského národ. parku.
- PÍSEK J.: Výškové vegetační stupně v Hrubém Jeseníku. Sborník prací přírodověd. fak. Univ. Palackého v Olomouci 66, Geographica—Geologica 19:75—81. Res. rus., angl. Praha, SPN 1980.
- PLESNÍK P.: Biogeographical problems in the ČSSR. Geografický časopis 32, 1980, č. 2/3:189—194. Text angl., res. slov., franc. Bratislava, Veda.
- PLUSKAL M.: Znečištění vod ve městě Svitavy. Sborník prací přírodověd. fak. Univ. Palackého v Olomouci 66, Geographica—Geologica 19:83—100. Res. rus., angl. Praha, SPN 1980.
- PORUBSKÝ A.: Toward the regionalization of the landscape water potential in Slovakia. Geografický časopis 32, 1980, č. 2/3:180—188. Text angl., res. slov., angl.
- PROCHÁZKA J., ŠEBEK O., COUFAL L., SEDLÁČEK M.: Klasifikace klimatu Prahy. Meteorologické zprávy 33, 1980, č. 6:161—167. 3 obr., 7 tab. Praha, SNTL.
- PROCHÁZKA F., MÁLKOVÁ J.: Soudobé změny v květeně Krkonošského národního parku. Krkonoše 13, 1980, č. 4:16—19. 4 fot., 2 obr., Vrchlabí, Správa Krkonošského národ. parku.
- PROŠEK P.: Viz CIBULKOVÁ H.
- \*QUITT E.: Mezoklimatické poměry okolí Luhačovic. Zprávy Geograf. ústavu ČSAV 16, 1979, č. 3/4:60—77. 7 obr., res. rus., angl. Brno, GÚ ČSAV.
- ROHON P., HOFMAN J., HORÁKOVÁ B., ZEITHAMMEROVÁ J.: K problematice vody v modelovém území CHKO Orlické hory. Památky a příroda 5, 1980, č. 10:626—630. 3 tab., 1 fot. Praha, Panorama.
- ROUTA V.: Úprava malých vodních toků jako součást Základního vodohospodářského systému hlavního města Prahy. Vodní hospodářství, A 30, 1980, č. 7:189—196. 7 obr., 6 tab., res. rus., angl. Praha, SZN.
- RYBÁŘOVÁ L.: Viz JETEL J.
- SEDLÁČEK M.: Viz PROCHÁZKA J.
- \*SEKANINOVÁ D.: Půdní poměry okolí Luhačovic. Zprávy Geograf. ústavu ČSAV 16, 1979, č. 3/4:55—60. 1 mp., res. rus., angl. Brno, GÚ ČSAV.
- SLÁDEK J.: Viz BALATKA B.
- ŠEBEK O.: Viz PROCHÁZKA J.
- \*TOMLAIN J.: K štruktúre poľa teploty a vetra v oblasti Bratislavy. Folia fac. sci. nat. Univ. Purkynianae Brun. 19, Geographia 12, op. 4:33—38. 2 obr., 1 tab. Brno, Přírodověd. fak. J. E. Purkyně 1979.
- TOMLAIN J.: Priestorové a časové rozloženie potenciálneho výparu na území ČSSR. Geografický časopis 32, 1980, č. 1:3—27. 4 obr., 6 mp. 2 tab., res. rus., angl. Bratislava, Veda.
- TOMLAIN J.: Výpar z povrchu pôdy a jeho rozloženie na území ČSSR. Vodohospodársky časopis 28, 1980, č. 2:170—205. 15 obr., 7 tab., res. rus., angl. Bratislava, Veda.
- TUROŇOVÁ D.: Viz MURDYCH Z.
- VALKO B.: Viz AKAY G.
- VALUŠ G., ZEMAN V.: Porovnanie hĺbky premrznutia pôdy v SSR s vypočítanou hĺbkou. Meteorologické zprávy 33, 1980, č. 3:84—88. 6 obr., 5 tab., res. rus., angl. Praha, SNTL.
- \*VANĚČKOVÁ L.: Význam rostlinného krytu pro prostředí lázní Luhačovic. Zprávy Geograf. ústavu ČSAV 16, 1979, č. 3/4:96—108. 2 obr., res. rus., angl. Brno, GÚČSAV.
- VELEK J.: Mokrě starosti. Ročenka Lidé a země 1981:78—90. 5 fot., 4 obr., 4 tab. Praha, Academia 1980.
- VITÁSKOVÁ D.: Viz CIBULKOVÁ H.
- \*VOTRUBA L. a kol.: Vodohospodářské soustavy. Praha, SNTL 1979. 465 s.
- VONDRÁČKOVÁ H.: Výpočet geograficky zesílených srážek. Meteorologické zprávy 33, 1980, č. 4:113—117. 6 obr. Praha, SNTL.
- VONDRÁČKOVÁ H.: Výpočet zhlazených map terénu pro účely numerických předpovědních metod. Meteorologické zprávy 33, 1980, č. 1:7—12. 10 obr. Praha, SNTL.



- VRÁNA J.: Námrazové kalamity v energetice na území ČSR. Meteorologické zprávy 33, 1980, č. 6:180—186. 6 obr., res. rus., angl. Praha, SNTL.
- ZAJÍČEK V.: Innovations in regional tasks of water protection and utilization. Sborník ČSGS 85, 1980, č. 1:33—43. 2 tab., 4 obr. Text angl., res. čes. Praha, Academia.
- ZATKO M.: Príspevok k teplote vody povrchových tokov niektorých pohorí Slovenska. Acta fac. rerum natur. Univ. Comen. — Geographica 18:3—11. 3 tab., 1 graf, res. angl., rus. Bratislava, SPN 1980.
- ZEITHAMMEROVÁ J.: Viz ROHON P.
- ZEMAN V.: Viz VALUŠ G.

## SOCIÁLNÍ GEOGRAFIE — HUMAN GEOGRAPHY

### Obyvatelstvo, sídla — Population, Settlements

- ANDEĚL J., BIČÍK I.: K některým problémům geografické mobility obyvatelstva. Acta Univ. Carolinae — Geographica 15, Suppl.: 149—159. 2 obr., 1 tab., res. rus. Praha, Univ. Karlova 1980.
- ANDRLE A., POJER M.: Bytová výstavba v ČSSR ve srovnání s evropskými zeměmi. Územní plánování a urbanismus 7, 1980, č. 5:265—272. 7 tab., res. rus., něm.
- ANDRLE A., POJER M.: 35 let socialistické bytové výstavby. Investiční výstavba 18, 1980, č. 5:173—178. 1 tab., 1 schema, 2 fot., res. rus., angl., něm. Praha, SNTL.
- \*BARAN V.: K problematike formovania sídelnej štruktúry Zvolenskej kotliny a jej okolia. Folia fac. sci. nat. Univ. Purkynianae Brun. 19, Geographia 12, op. 4:77—82. 2 tab., 1 mp., res. rus., něm. Brno, Univ. J. E. Purkyně 1979.
- BAŠOVSKÝ O.: Geographical particularities of regional systems of towns of the ČSSR. Geografický časopis 32, 1980, č. 2/3:156—162. 6 obr., 1 tab. Text angl., res. slov., franc. Bratislava, Veda.
- \*BAŠOVSKÝ O.: Transformácia sídelnej štruktúry Slovenska v socialistickom období. Bratislava, Prír. fak. Univ. Komenského 1978. — Doktor. diz. práca.
- BAŠOVSKÝ O.: Vývin urbanizácie európskych socialistických krajín. Acta fac. rerum natur. Univ. Comenianae — Geographica 18:75—104. 6 tab., 4 vol. mp. příl., res. angl., rus. Bratislava, SPN 1980.
- BIČÍK I.: Viz ANDEĚL J.
- \*BÍNA J.: Sídelní struktura pod vlivem urbanizačního procesu. Folia fac. sci. nat. Univ. Purkynianae Brun. 19, Geographia 12, op. 4:23—62. Res. rus., angl. Brno, Univ. J. E. Purkyně 1979.
- \*Bratislava — vlastivědný plán. 1 : 75 000. Praha, Kartografie 1979. 48 × 38 cm.
- Bratislava — vlastivědný plán. 1 : 25 000. Praha, Kartografie 1980. 142 × 118 cm. 2 díly, celastik.
- BRINKE J.: Problematika pracovních sil v některých pohraničních oblastech České socialistické republiky. Acta Univ. Carolinae — Geographica 15, Suppl.: 171—176. 3 tab., 1 mp., res. angl. Praha, Univ. Karlova 1980.
- ČERNÝ E.: Historico-geographical research into deserted mediaeval villages and their field patterns in the Czech lands. Historická geografie 19:173—193. 6 obr. Praha, Ústav čs. a svět. dějin ČSAV 1980.
- ČTRNÁCT P.: Přínos demografie pro ekologii člověka. Územní plánování a urbanismus 7, 1980, č. 6:348—350. 2 tab., 5 mp. Praha, Terplan.
- \*DOKOUPIL L., NESLÁDKOVÁ L.: Vývoj přirozené měny obyvatelstva severní a severovýchodní Moravy v protostatistickém období. Sborník prací Pedagog. fak. v Ostravě 66, ř. Historica—Geographica, C 14:3—35. 10 tab., res. angl. Praha, SPN 1979.
- DOUŠA J., MUSIL J., VÁCLAVEK F.: Podklady pro prognózu rozvoje bydlení v ČSR do roku 2000. Výstavba a architektura 26, 1980, č. 10, příloha Výzkum a vývoj bydlení 2:11—35. 12 tab. Praha, VÚVA.
- DURPEKT Z.: Tendence rozvoje Prostějova ve studii jeho územní prognózy. Výstavba a architektura 26, 1980, č. 7:9—19. 8 obr. Praha, VÚVA.
- DVORÁK J., HAVELKA J.: Životní prostředí a člověk — určování ekologického typu sídelní lokality. Demografie 22, 1980, č. 3:214—222. 3 tab., res. rus., angl. Praha, Panorama.
- \*FICHTNEROVÁ J.: Střediska služeb v okresech Hodonín a Uherské Hradiště. Folia fac. sci. nat. Univ. Purkynianae Brun. 19, Geographia 12, op. 4:87—90. Res. rus., angl. Brno, Univ. J. E. Purkyně 1979.

- \*FRANCŮ D.: Vztah mezi bydliskom a pracoviskom pracujúcich na území mesta Žiliny. Urbanita 1979, č. 4:101—111. 5 okr., res. rus., angl. Bratislava, Urbion.
- GLASEROVÁ J.: Vývoj a současná úroveň pracovních sil v JZD. Ekonomika poľnohospodárstva 19, 1980, č. 10:457—459. 5 tab. Bratislava, Príroda.
- GOLD J.: Viz HAVRLANT M.
- HAVELKA J.: Viz DVOŘÁK J.
- HAVLÍK V.: Výhledová velikost města Brna, Územní plánování a urbanismus 7, 1980, č. 3:152—154. 1 fot., res. rus., něm. Praha, Terplan.
- HAVRLANT M., GOLD J.: Ekonomická a urbanistická charakteristika ostravské aglomerace a předpoklady jejího dalšího rozvoje. Sborník prací Pedagog. fak. v Ostravě 71, ř. Historica—Geographica, C 15:3—26. 3 tab., res. něm. Praha, SPN 1980.
- HOSÁK L., ŠRÁMEK R.: Místní jména na Moravě a ve Slezsku. 2. d. M—Ž. Dodatky, doplňky, přehledy. Praha, Academia 1980. 962 s.
- HŮRSKÝ J.: Zur räumlichen Verteilung der halteortfernen Siedlungen in der Tschechoslowakei. Acta Univ. Carolinae—Geographica 15, Suppl.: 161—166. 4 tab. Text něm., res. čes. Praha, Univ. Karlova 1980.
- CHALUPA P.: Viz MACKA M.
- CHARVÁT M.: Brněnská aglomerace. Územní plánování a urbanismus 7, 1980, č. 3:139—142. Res. rus., něm. Praha, Terplan.
- Jižní Město — orientační plán 1 souboru. Bez měř. Praha, Kartografie 1980. 42 × 62 cm.
- Jižní město orientační plán 2. souboru. Bez měř. Praha, Kartografie 1980. 42 × 62 cm.
- KÁRA J.: K hodnocení středisek sociálněgeografických regionů. Acta Univ. Carolinae—Geographica 15, č. 2:53—69. 5 grafů, 2 tab., res. angl. Praha, Univ. Karlova 1980.
- \*KÁRA J.: Regionální diferenciacie a hierarchie středisek Jihočeského kraje z hlediska pohybu za prací. Praha, Přírodověd. fak. Univ. Karlovy 1979. 98 s., 1 vol. mp. — Rigor. práce.
- KLACKOVÁ J., ZÍKOVÁ I.: Vybrané ekonomické problémy růstu sídel. Praha, VÚVA 1980. 156 s., tab.
- \*KORČÁK P. a kol.: Tábor. Národní kulturní památka. Praha, Panorama 1979. 191 s., fot. Res. rus., něm., angl., franc.
- KOŠČÁKOVÁ J.: Analýza výskytu a geografického rozložení zhoubných nádorových onemocnění. Brno, Přir. fak. Univ. J. E. Purkyně 1980. — Rigor. práce.
- KRAJČÍR A.: Medicínskogeografický pohľad na rozšírenie novotvarov na Slovensku na báze mortality. Geografický časopis 32, 1980, č. 4:262—275. 3 mp., res. rus., angl. Bratislava, Veda.
- \*KRASICKÝ Z., VENCÁLEK J.: Vývoj obyvateľstva mesta Ostravy v letech 1961—1975. Sborník prací Pedagog. fak. v Ostravě 66, ř. Historica — Geographica, C—14:61—82. Praha, SPN 1979.
- KUČERA B.: Rozvoj rekreace obyvatel v brněnské sídelní regionální aglomeraci. Výstavba a architektura 26, 1980, č. 7:27—33. 7 fot. Praha, VÚVA.
- KUČERA M.: Reprodukce obyvateľstva České socialistické republiky. Acta Univ. Carolinae — Geographica 15, Suppl.: 101—109. 4 tab., res. rus. Praha, Univ. Karlova 1980.
- LUX J.: K věkové struktuře pracovníků v čs. národním hospodářství. Statistika 1980, č. 8/9:337—349. 7 tab., 3 grafy. Praha, Panorama.
- Litoměřice — plán města 1 : 5 000. Praha, Kartografie 1980. 78 × 93 cm.
- LOBOTKA V.: Lokalizácia a historická geografia zaniknutej dediny Kúnová-Lehota na bývalom Motešickom panstve. Acta fac. rerum natur. Univ. Comenianae — Geographica 18:105—128. Res. angl., rus. Bratislava, SPN 1980.
- MACKA M., CHALUPA P.: K řešení stabilizace pracovnich sil v mikroregionu Blansko — Adamov. Plánované hospodářství 33, 1980, č. 9:85—87. Praha, Panorama.
- MARTÍNEK J.: Některé otázky dosavadního vývoje a prognóz budoucího vývoje obyvatelstva středisek osídlení obvodního významu v ČSR. Praha, Přírodověd. fak. Univ. Karlovy 1980. 62 s., tab. — Rigor. práce.
- MATĚJŮ P.: Vývoj sociálně prostorové struktury Prahy v letech 1930—1970 ve světle faktorové analýzy. Sociologický časopis 16, 1980, č. 6:572—592. 3 tab., 3 grafy, 4 kartogramy, res. rus., angl. Praha, Academia.
- MATOUŠEK V.: Některé problémy plánování přestavby obytných území měst. Výstavba a architektura 26, 1980, č. 2:11—22. 4 obr. Praha, VÚVA.
- MATOUŠEK V.: Urbanistické hlediska vývoje bydlení ve městech ČSSR. Architektúra a urbanizmus 14, 1980, č. 4:181—195. 9 obr., res. rus., angl., něm. Bratislava, Veda.
- MÍCHAL I.: K současné úrovni životního prostředí města Brna a jeho okolí. Územní plánování a urbanismus 7, 1980, č. 3:166—170. 4 fot. Praha, Terplan.

- MICHÁLIK A.: Nová tvár Bratislavy. Lidé a země 29, 1980, č. 5:193—198. 6 fot. Praha, Academia.
- MIKLÓS L.: Viz RUŽIČKA M.
- \*MIRVALD S.: Změny v životním prostředí města Chebu po roce 1960. Folia fac. sci. nat. Univ. Purkynianae Brun. 19, Geographia 12, op. 4:73—76. Res. rus., angl. Brno, Univ. J. E. Purkyně 1979.
- MLÁDEK J.: Bratislava. Spoločensko-ekonomické problémy hlavného mesta za socializmu a perspektívy jeho rozvoja. Přírodní vědy ve škole 31, 1979—80, č. 9:350—357. 5 obr., 3 tab. Praha, SPN.
- MURGAŠ F.: Sídelnogeografický vývoj Trenčína a podiel inovácií. Bratislava, Prírodoved. fak. Univ. Komenského 1980. — Rigor. práca.
- MUSIL J.: Vývoj hierarchie českých měst. Acta Univ. Carolinae — Geographica 15, Suppl.: 125—132. 5 tab., res. angl. Praha, Univ. Karlova 1980.
- MUSIL J.: Viz DOUŠA J.
- NEŠLÁDKOVÁ L.: Viz DOKOUPIL L.
- OČOVSKÝ Š.: The potential of settlement pattern — the actual problem of the geography of settlement. Geografický časopis 32, 1980, č. 2/3:163—170. 2 obr. Text angl., res. slov., franc. Bratislava, Veda.
- \*OLAS G.: Funkcionálna klasifikácia sídel na príklade obcí horného Požitavia. Folia fac. sci. nat. Univ. Purkynianae Brun. 19, Geographia 12, op. 4:55—60. 1 mp., res. rus., něm. Brno, Univ. J. E. Purkyně 1979.
- OTRUBOVÁ E.: Priestorové rozloženie chat na Slovensku so špecifickým zameraním na chaty obyvateľov. Acta fac. rerum natur. Univ. Comenianae — Geographica 18:129—149. 1 tab., 2 mp., res. angl., rus. Bratislava, SPN 1980.
- PALOCH V.: Městské památkové rezervace. Praha, Olympia 1980. 202 s., fot. Res. rus., něm., angl.
- \*Pohyb obyvatelstva v České socialistické republice v roce 1977. Praha, ČSÚ 1979. 343 s., tab.
- Pohyb obyvatelstva v České socialistické republice v roce 1978. Praha, ČSÚ 1980. 343 s., tab.
- Pohyb obyvatelstva v České socialistické republice v roce 1979. Praha, ČSÚ 1980. 389 s., tab.
- \*Pohyb obyvatelstva v Československé socialistické republice v roce 1976. Praha, FSÚ 1979. 296 s., tab.
- \*Pohyb obyvatelstva v Československé socialistické republice v roce 1977. Praha, FSÚ 1979. 258 s., tab.
- Pohyb obyvatelstva v Československé socialistické republice v roce 1978. Praha, FSÚ 1980. 257 s., tab.
- Pohyb obyvatelstva v Československé socialistické republice v roce 1979. Praha, FSÚ 1980. 264 s., tab.
- POJER M.: Viz ANDRLE A.
- \*POKORNÝ O.: K historickému vývoji našeho osídlení a k jeho vlivu na koncepci budoucí sídelní struktury v českých zemích. Folia fac. sci. nat. Univ. Purkynianae Brun. 19, Geographia 12, op. 4:39—42. Res. rus., angl. Brno, Univ. J. E. Purkyně 1979. Praha — městská hromadná doprava. Mapa 1 : 40 000. 2. vyd. Praha, Kartografie 1980. 56 × 73 cm.
- Praha — orientační plán města 1 : 20 000. 2. nezm. vyd. Praha, Kartografie 1980. 120 × 168 cm, 2 díly.
- Praha — plán města 1 : 20 000. 2. vyd. Praha, Kartografie 1980. 56 × 83 cm.
- Praha — plán středu města 1 : 15 000. Praha, Kartografie 1980. 42 × 62 cm.
- Praha — vlastivědný plán 1 : 25 000. Praha, Kartografie 1980. 118 × 154 cm. 3 díly, celastik.
- \*Praha — vlastivědný plán 1 : 75 000. Praha, Kartografie 1979. 43 × 48 cm.
- PROKOP R.: Havířov — nové město a některé aspekty jeho vývoje a životního prostředí. Slezský sborník 78, 1980, č. 3:202—218. 8 tab., 6 obr. příl. Praha, Academia.
- RICHTER M.: Sušice — brána Šumavy. Věda a život 25, 1980, č. 7:397—401. 7 fot. Praha, Horizont.
- RUŽIČKA M., MIKLÓS L. a kol.: Ekologické hľadiská pri výstavbe Bratislavy. Životné prostredie 14, 1980, č. 3:147—154. 3 obr., 1 tab., res. angl., rus., něm. Bratislava, Veda
- RYCHTAŘIKOVÁ J.: La portée de la mortalité infantile dans la reproduction démographique. Acta Univ. Carolinae — Geographica 15, č. 2:33—52. 6 tab. Text franc., res. čes. Praha, Univ. Karlova 1980.

- \*REHÁK S.: Střediska a místní střediska v Jihomoravském kraji v souvislosti s hromadnou osobní dopravou. Folia fac. sci. nat. Univ. Purkynianae Brun. 19, Geographia 12, op. 4:65—67. Res. rus., angl. Brno, Univ. J. E. Purkyně 1979.
- \*Sborník semináře „Komplexní problematika sídel a jejich životního prostředí“ — Brno 1976. Uspořádal M. Nosek. — Folia fac. sci. nat. Univ. Purkynianae Brun. 19, Geographia 12, op. 4. Brno, Univ. J. E. Purkyně 1979. 91 s.
- SEIDL V.: Populační vývoj v ČSSR. Plánované hospodářství 33, 1980, č. 5:78—87. 2 grafy. Praha, Panorama.
- SCHINDLER J.: Studie k dlouhodobému rozvoji Prostějova. Investiční výstavba 18, 1980, č. 12:415—420. 4 fot., res. rus., angl., něm. Praha, SNTL.
- SKÁLA P.: Prognóza pracovních sil v ostravské průmyslové aglomeraci do roku 2000. Demografie 22, 1980, č. 1:55—58. 4 tab., res. rus., angl. Praha, Panorama.
- SLÁDEK J.: 750 let Týnu nad Vltavou. Lidé a země 29, 1980, č. 1:28—27. 1 fot. Praha, Academia.
- SUCHÁNEK R., ZBOŘIL M.: K aplikaci některých teoretických principů na rozvoj města Brna. Plánované hospodářství 33, 1980, č. 7:27—39. Praha, Panorama.
- ŠÍMA J.: Smlíšenost venkova a pohyb obyvatelstva v procesu sblížení životních podmínek mezi vesnicí a městem. Sborník ÚVTIZ — Sociologie zemědělství 16, 1980, č. 2:89—100. 2 tab., res. rus., angl., něm. Praha, ČSAZ.
- ŠPECINGER O.: Kralupy nad Vltavou — město socialismu. Věda a život 25, 1980, č. 3: 151—154. 5 fot. Praha, Horizont.
- ŠRÁMEK R.: Viz HOSÁK L.
- ŠTĚPÁN B.: Děčín a jeho zázemí. Sborník Pedagog. fak. v Ústí n. L., ř. zeměpisná, 1980: 93—115. 8 tab., 53 ref., res. rus., něm. Praha, SPN 1980.
- \*TARABOVÁ Z.: Funkční klasifikace obcí okresu Znojmo. Folia fac. sci. nat. Univ. Purkynianae Brun. 19, Geographia 12, op. 4:43—48. 1 tab., 1 mp., res. rus., angl. Brno, Univ. J. E. Purkyně 1979.
- \*TOMÁŠEK P.: Studium migrace v rámci poznání potenciálu obyvatelstva. Zprávy Geogr. ústavu ČSAV 16, 1979, č. 5/6:149—156. 2 tab., res. rus., angl. Brno, GÚ ČSAV.
- TOUŠEK J.: Břeclav, brána jižní Moravy. Věda a život 25, 1980, č. 8:461—465. 7 fot. Praha, Horizont.
- \*TOUŠEK V.: Obytné prostředí a kvalita bytového fondu. Folia fac. sci. nat. Univ. Purkynianae Brun. 19, Geographia 12, op. 4:61—64. Res. rus., angl. Brno, Univ. J. E. Purkyně 1979.
- \*TRÁVNÍČEK D.: Příspěvek k vývoji osídlení a vzniku cest na jižní Moravě. Folia fac. sci. nat. Univ. Purkynianae Brun. 19, Geographia 12, op. 4:49—53. Res. rus., angl. Brno, Univ. J. E. Purkyně 1979.
- ULIČNÝ F.: Využití vybraných venkovských sídel k rekreaci. Výstavba a architektura 26, 1980, č. 5/6:62—64. 1 tab. Praha, VÚVA.
- VÁCLAVEK F.: Viz DOUŠA J.
- VANIŠ J.: Historical geography of the town Louny and its environs in the second half of the 15th century. Historická geografie 19:377—406. 1 tab., 2 mp. Praha, Ústav čs. a svět. dějin ČSAV 1980.
- VENCÁLEK J.: Viz KRASICKÝ Z.
- \*VESELÁ A.: Prognostické modelování přirozeného a mechanického pohybu obyvatelstva. Praha, VÚVA 1979. 81 s.
- \*VITURKA M.: Příspěvek k hodnocení vztahu sídelní struktury a silniční dopravy v ČSR. Folia fac. sci. nat. Univ. Purkynianae Brun. 19, Geographia 12, op. 4:69—72. Res. rus., angl. Brno, Univ. J. E. Purkyně 1979.
- \*VLČEK J.: Difúze změn v reprodukci obyvatelstva českých zemí v období demografické revoluce. Praha, Přírodověd. fak. Univ. Karlovy 1979. 165 s., tab. — Rigor. práce.
- WAHLA A.: Havířov. Věda a život 25, 1980, č. 12:718—721. 6 fot. Praha, Horizont.
- WAHLA A.: Havířov — nejmladší město v Československu. Přírodní vědy ve škole 32, 1980—81, č. 4:144—148. 8 obr., 4 tab. Praha, SPN.
- ZAHÁLKA J.: Demografické analýzy a projekce — významný činitel pro plánovací a ekonomickou praxi. Demografie 22, 1980, č. 3:203—213. 9 tab., res. rus., angl. Praha, Panorama.
- ZAHÁLKA J.: Statisticko-regionální aspekty vývoje pracovních sil a zaměstnanosti v ČSSR. Statistika 1980, č. 10:439—449. 8 tab., 3 příl. Praha, Panorama.
- ZBOŘIL M.: Viz SUCHÁNEK R.
- ZÍKOVÁ I.: Viz KLACKOVÁ L.
- ŽÍŽKOVÁ L.: Sociologické aspekty rozvoje venkovského osídlení. Výstavba a architektura 26, 1980, č. 5/6:58—62. Praha, VÚVA.

- BEŇAČKA G., PALOVÁ M.: Vplyv exhalátov na hospodárske výsledky. *Ekonomika poľnohospodárstva* 19, 1980, č. 11:523—525. 8 tab. Bratislava, Príroda.
- BLAŽEK V.: Rozvoj dopravy v sedmé päťletce. *Doprava* 22, 1980, č. 4:291—297. Praha, NADAS.
- BOHAL L.: Viz KŘEPELKA J.
- BULLA J.: Rekreačia a cestovný ruch z územnoplánovacích aspektov. *Urbanita* 1980, č. 2:9—17. Bratislava, Urbion.
- CIBULA M.: Možnosti využiti domáccích nefosilných a nejaderných energetických zdrojů. *Plánované hospodářství* 33, 1980, č. 3:54—65. 7 tab. Praha, Panorama.
- CIBULA M., PŘENOSIL J.: Rozvoj československé elektroenergetiky v 7. 5LP a v další perspektivě. *Územní plánování a urbanismus* 7, 1980, č. 2:278—82. 6 tab., res. rus., něm. Praha, Terplan.
- ČÍFKA V.: Vinohradnictví a životní prostředí Mostecka. *Ekonomika poľnohospodárstva* 19, 1980, č. 2:83—84. Bratislava, Príroda.
- CRKVA F.: Jak vymezit a charakterizovat rozdíly v úrovni hospodaření. *Ekonomika poľnohospodárstva* 19, 1980, č. 12:537—541. 2 tab. Bratislava, Príroda.
- DIVILOVÁ Z., GLASEROVÁ J.: Výsledky rozboru diferenciacie medzi zemědělskými podniky. *Statistika* 1980, č. 2:79—89. 7 tab. Praha, Panorama.
- DOLEŽAL B.: Vnější ekonomické vztahy ČSSR v sedmé päťletce. Předpoklady rovnovážného vývoje. *Zahraněční obchod* 33, 1980, č. 10/11:1—4. Praha, Rapid.
- DUDEK F.: Territorial development of sugar-beet and sugar production regions in the Czech Lands at the time of the industrial revolution. *Historická geografie* 19:283—303. 5 mp. Praha, Ústav čs. a svět. dějin ČSAV 1980.
- DURPEKT Z.: Koncepcie rozvoje průmyslu ve městech. *Územní plánování a urbanismus* 7, 1980, č. 4:202—208. 2 tab., 1 fot., res. rus., něm. Praha, Terplan.
- \*DYBA K., KUPKA V.: Československá ekonomika koncem sedmdesátých let (mezinárodní komparace). Praha, ÚVTEI 1979. 65 s., tab. — SIVO 1649.
- Fakta o československém zahraničním obchodu. *Zahraněční obchod* 33, 1980, příloha č. 10/11:1—34. Praha, Rapid.
- GLASEROVÁ J.: Viz DIVILOVÁ Z.
- GÖTZ A., ŠVEC J.: Vliv elektráren na zemědělství na Pardubicku. *Sborník ČSGS* 85, 1980, č. 3:179—186. 1 obr., 1 tab., res. angl. Praha, Academia.
- CHOCHOLE E.: Charakteristické znaky výrobně technického území města Plzně. Praha, Přírodověd. fak. Univ. Karlovy 1980. 118 s., příl. ve zvl. sv. — Rigor. práce.
- JELÍNEK F.: Možnosti výstavby malých vodních elektráren v ČSSR. *Vodní hospodářství*, A 30, 1980, č. 2:35—37. 1 tab., res. rus., angl. Praha, SZN.
- JENÍČEK V.: Československý zemědělsko-potravinářský komplex a jeho mezinárodní postavení. *Zahraněční obchod* 33, 1980, č. 4:4—6. 2 tab. Praha, Rapid.
- JŮZA R.: Postup při řešení modelového rozmístění zemědělské výroby a srovnání jeho výsledků s výsledky dosaženými v roce 1972. *Zemědělská ekonomika* 26, 1980, č. 7:419—429. 4 tab. Praha, ČSAZ.
- KADLEC Z., NAVRÁTIL J.: Dlouhodobý výhled rozmístění jaderných elektráren v ČSSR. *Územní plánování a urbanismus* 7, 1980, č. 2:83—85. 1 mp., res. rus., něm. Praha, Terplan.
- KAŠPAR V.: Některé problémy cementárenského průmyslu v ČSR. *Acta Univ. Carolinae — Geographica* 15, č. 1:69—81. 2 vol. mp. příl., res. rus. Praha, Univ. Karlova 1980.
- KAZIMOUR J.: Hospodářský vývoj Československa. Praha, SNTL 1980. 160 s.
- KLACEK J.: Viz VINTROVÁ R.
- KOLÁRIK O.: Problémy rozmiestnenia živočišnej výroby v SSR. *Zemědělská ekonomika* 26, 1980, č. 7:481—487. 3 tab. Praha, ČSAZ.
- KOPAČKA L.: Some economico-geographical aspects of the development of Czechoslovak industry after the year 1945. *Historická geografie* 19:321—375. 2 tab., 3 mp. Praha, Ústav čs. a svět. dějin ČSAV 1980.
- KORBÍNI J.: Výsledky a niektoré poznatky z modelového rozmiestňovania rastlinnej výroby v SSR. *Zemědělská ekonomika* 26, 1980, č. 7:459—472. 6 tab. Praha, ČSAZ.
- KRÁTĚKÝ Z.: Některé aspekty zemědělské výroby na okrese Blansko. Brno, Přírodověd. fak. Univ. J. E. Purkyně 1980. — Rigor. práce.
- KRATOCHVÍL F.: Doly a průzkumné práce na antimonit a zlato mezi Krásnou Horou n. Vlt. a Milešovem. *Časopis Národního muzea — ř. přírod.* 148, 1979, č. 2:104—117. 9 obr., 6 fot. Praha, Panorama 1980.

- KRAUS J.: K vývoji soběstačnosti ve vybraných zemích. *Ekonomika poľnohospodárstva* 19, 1980, č. 4:161—164. 1 tab. Bratislava, *Príroda*.
- \*KŘEPELKA J., BOHAL L.: *Energetika včera a dnes*. Praha, České energetické závody 1976. 142 s.
- KUDLÁK K.: Vývoj československého zahraničního obchodu v poválečném období. *Revue obchodu, průmyslu, hospodářství* 5, 1980, č. 5:60—61. 2 tab. Praha, *Rapid*.
- KUPKA V.: Viz DYBA K.
- KUPKA V.: Viz VINTROVÁ R.
- KYSEL J.: Rozvoj československé vnitrostátní lodní dopravy. *Revue obchodu, průmyslu, hospodářství* 5, 1980, č. 5:42—44. 3 fot., 1 mp. Praha, *Rapid*.
- LEPKA I.: Příspěvek k regionalizaci hlavních zemědělských plodin v okrese Šumperk. *Sborník prací přírodov. fak. Univ. Palackého v Olomouci* 66, *Geographica—Geologica* 19:5—29. 5 tab., 10 mp., res. rus., něm. Praha, SPN 1980.
- LUKAŠÍK M.: Dopravní problematika venkovského osídlení z hledisek územního plánování. *Výstavba a architektura* 26, 1980, č. 5/6:65—69. Praha, *VÚVA*.
- MAREŠ J.: Historical changes in the location of the Czechoslovak industry. *Historická geografie* 19:305—320. 16 mp. Praha, Ústav čs. a svět. dějin ČSAV 1980.
- MAREŠ J.: 35 let rozvoje českého průmyslu. Územní plánování a urbanismus 7, 1980, č. 4:187—188. 1 fot., res. rus., něm. Praha, *Terplan*.
- MAREŠ J.: Průmyslové regiony ČSR. Praha, *Academia* 1980. 82 s., 3 vol. mp. příl. — *Rozpravy ČSAV, ř. mat. a přír. věd* 90, seš. 6.
- MAREŠ J.: Průmyslové uzly v České socialistické republice. *Přírodní vědy ve škole* 32, 1980—81, č. 4:149—152. 6 obr. Praha, SPN.
- \*MATYÁŠEK J.: *Rekreace a cestovní ruch v moravské části Bílých Karpat*. Brno, *Přírodověd. fak. Univ. J. E. Purkyně* 1979. — *Rigor. práce*.
- \*MÍKA A.: *Řemesla a obchod v českých městech ve světle tereziánského katastru*. Pražský sborník historický 11:104—138. Tab., res. něm. Praha, *Panorama* 1979.
- MÍKA Z.: *Počátky průmyslové výroby v Praze*. Pražský sborník historický 12:85—169. 24 fot., 12 tab., res. něm. Praha, *Panorama* 1980.
- MINDELOVÁ J.: Problémy rozmístění živočišné výroby v ČSR do r. 1990. *Zemědělská ekonomika* 26, 1980, č. 7:473—480. 3 tab. Praha, ČSAZ.
- \*MIŠTERA L.: *Geografie závodů*. Brno, *Přírodověd. fak. Univ. J. E. Purkyně* 1979. — *Doktor. dis. práce*.
- MLÁDEK J.: The actual problems of localization and development of industry of the Slovak Socialist Republic. *Geografický časopis* 32, 1980, č. 2/3:130—139. 2 mp., 4 tab. Text angl., res. slov., franc. Bratislava, *Veda*.
- \*MRÁZIK A., SILVAN J.: K aktuálnej problematike územného usporiadania priemyselnej základne vo vzťahu k osídleniu. *Folia fac. sci. nat. Univ. Purkynianae Brun.* 19, *Geographia* 12, op. 4:83—86. Res. rus., angl. Brno, *Univ. J. E. Purkyně* 1979.
- NAVRÁTIL J.: Viz KADLEC Z.
- NEJEDLÁ O.: Rozmístění a struktura průmyslu v ostravské průmyslové oblasti od počátku 20. století do první světové války. — *Průmyslové oblasti* 7:265—272. Ostrava, *Profil* 1980. *Publ. Slezského úst. ČSAV v Opavě* 71.
- NOVÁK J.: Dolování olovených rud u Budišova nad Budišovkou (okres Opava) v letech 1873—1900 (1943). *Vlastivědný věstník moravský* 32, 1980, č. 2:144—150. Res. něm. Brno, *Muzejná a vlastiv. společnost*.
- OSRMANOVÁ E.: Výhled rozvoja rastlinnej výroby prírodných oblastí SSR do roku 1990. *Ekonomika poľnohospodárstva* 19, 1980, č. 11:500—502. 1 tab. Bratislava, *Príroda*.
- \*OTRUBOVÁ E.: *Niektoré priestorové a regionálne aspekty cestovného ruchu a rekreácie na Slovensku*. Bratislava, *Přírodoved. fak. Univ. Komenského* 1979. — *Kand. diz. práca*.
- OUTRATA R.: Národohospodárské hľadiská rozmiestnenia výrobných síl ČSSR. *Plánované hospodárství* 33, 1980, č. 3:46—53, *Panorama*.
- PALOVÁ M.: Viz BEŇAČKA G.
- PETRÁSKOVÁ V.: K některým tendencím vývoje dopravy. *Statistika* 1980, č. 1:34—43. 4 tab., 1 graf. Praha, *Panorama*.
- PRŮCHA V.: Etapy hospodářského vývoje Československa v letech 1945—1980. *Politická ekonomie* 28, 1980, č. 5:465—478. Res. rus., angl. Praha, *Academia*.
- PŘENOSIL J.: Viz CIBULA M.
- RSŮTKA J.: Podíl Severočeského kraje při zabezpečování paliv a elektrické energie. *Plánované hospodárství* 33, 1980, č. 1:70—77. Praha, *Panorama*.
- PURŠ J.: Changes in the spatial organization of industry in Bohemia at the threshold of the industrial revolution. *Historická geografie* 19:247—282. 8 tab., 5 mp. Praha, Ústav čs. a svět. dějin ČSAV 1980.



- SILVÁN J.: Viz MRÁZIK A.
- STANĚK P.: Výsledky modelu rozmístění rostlinné výroby v ČSR do roku 1990. Zemědělská ekonomika 26, 1980, č. 7:443—458. 5 tab. Praha, ČSAZ.
- \*Statistická ročenka (MZVŽ) — 1978. Praha, min. zeměd. a výživy ČSSR—ČSR—SSR 1979. 577 s., tab.
- Statistická ročenka o půdním fondu v ČSSR podle údajů evidence nemovitostí — 1980. Praha, ČÚGK 1980. 234 s., tab.
- STRÁNSKÝ K.: Československá doprava, zahraniční obchod a cestovní ruch. Přírodní vědy ve škole 31, 1979—80, č. 10: 382—385. 3 obr. Praha, SPN.
- STRÁNSKÝ K.: Československý hutnický a strojírenský průmysl. Přírodní vědy ve škole 31, 1979—80, č. 6:234—236. Praha, SPN.
- STRÁNSKÝ K.: Československý chemický a dřevochemický průmysl. Přírodní vědy ve škole 31, 1979—80, č. 7:272—273, Praha, SPN.
- STRÁNSKÝ K.: Československý průmysl paliv a energetiky. Přírodní vědy ve škole 31, Přírodní vědy ve škole 31, 1979—80, č. 9:348—350. Praha, SPN.
- 1979—80, č. 5:190—192. Praha, SPN.
- STRÁNSKÝ K.: Československý průmysl potravinářský, zemědělství a lesní hospodářství. Přírodní vědy ve škole 31, 1979—80. č. 9:348—450. Praha, SPN.
- STRÁNSKÝ K.: Československý průmysl stavebních hmot, skla, porcelánu a keramiky a průmysl spotřební. Přírodní vědy ve škole 31, 1978—80, č. 8:312—314. Praha, SPN.
- ŠVEC J.: Viz GÖTZ A.
- THON A.: Československá ropa a zemní plyn. Věda a život 25, 1980, č. 8:468—470. 2 fot., 1 obr. Praha, Horizont.
- \*VÁVRA I.: Mostecká cesta. Historická geografie 18:351—382. 1 mp. příl., res. rus., něm. Praha, Ústav čs. svět. dějin ČSAV 1979.
- VINTROVÁ R., KLACEK J., KUPKA V.: Ekonomický růst v ČSSR, jeho bariéry a efektivnost. Politická ekonomie 28, 1980, č. 1:29—44. 3 tab., res. rus., angl. Praha, Academia.
- VYTISKA J. a kol.: K otázce charakteru brněnské průmyslové oblasti a jejího teritoriálního vymezení v letech 1945—1960. Slezský sborník 78, 1980, č. 3:161—201. 24 tab., res. rus. Praha, Academia.
- ZBOŘIL M.: Hospodářské podmínky rozvoje území (vlivy na intenzitu a charakter rozvoje velkých územních celků). Výstavba a architektura 26, 1980, č. 5/6:13—20. 1 mp. Praha, VÚVA.
- ZELENSKÝ K.: Influence of the geographic environment in Slovakia on the development of agricultural production. Geografický časopis 32, 1980, č. 2/3:140—147. 2 tab. Text angl., res. franc., slov. Bratislava, Veda.

## REGIONÁLNÍ PRÁCE — REGIONALS WORKS

### Krajina a regionalizace — Landscape and Regionalization

- BALATKA B., HERINK J.: Český ráj. Čtvrtstoletí chráněné krajinné oblasti. Lidé a země 29, 1980, č. 9:396—400. 1 obr., 4 fot. Praha, Academia.
- BALTUS J.: Vodohospodářské úpravy jižní Moravy a staré řeky. Památky a příroda 5, 1980, č. 4:237—239. 6 fot., res. rus., angl., něm. Praha, Panorama.
- BÁTORA M.: Fyzickogeografické pomery okresu Nitra. Bratislava, Prírodoved. fak. Univ. Komenského 1980. — Rigor. práca.
- BIÁŽEK M.: Mikroregionalizace Znojemska. Acta Univ. Carolinae—Geographica 15, Suppl.: 167—170. 1 mp., res. rus. Praha, Univ. Karlova 1980.
- Bratislava — hl. mesto SSR. Okres Bratislava vidiek, sever — juh. Mapa 1:50 000. 4. vyd. Bratislava, Slov. kartografia 1980. 120 × 106 cm.
- BREJCHOVÁ H.: Návrh dlouhodobého výhledu životního prostředí v Severočeském kraji. Výstavba a architektura 26, 1980, č. 9:4—9. Praha, VÚVA.
- ČINČURA J., MARIOT P.: Výstavba diaľnice a životné prostredie (na príklade Podtatranskej kotliny). Doprava 22, 1980, č. 1:32—39. 2 obr., 1 tab., res. rus. něm., franc. Praha, NADAS.
- DRDOŠ J., ŠKVARČEKOVÁ G.: Menej hodnotné priestory v krajine, možnosti ich revalorizácie a využívania na rekreáciu a cestovný ruch. Životné prostredie 14, 1980, č. 6:316—321. 4 fot., 2 schemata, res. angl., rus., něm. Bratislava, Veda.
- \*DRDOŠ J.: Štruktúry prírodných krajinných komplexov západnej časti Liptovskej kotliny. Acta fac. rerum natur. Univ. Comeniana — Geographica 17:89—101. 1 mp. příl., res. angl., rus. Bratislava, SPN 1979.

- FEKETE Š.: Ochrana oblastí s prirodzenou akumuláciou podzemných vôd v CHKO Malé Karpaty ako ukážka starostlivosti na úseku vodného hospodárstva. Ochrana prírody 1:5—22. 2 obr., 2 tab., res. rus., něm., angl. Bratislava, Príroda 1980.
- FENCLOVÁ D.: Viz KLVANA M.
- FIALA J. Š.: Pod Venušinou horou. Lidé a země 29, 1980, č. 4:161—165. 4 fot. Praha, Academia.
- FRAJER V.: Nebezpečí potenciálního znečištění životního prostředí chovem skotu a prasat. Praha, Přírodověd. fak. Univ. Karlovy 1980. 140 s., tab. část 65 s. — Rigor. práce.
- GALUSZKA E., MIKULKOVÁ B.: Průmyslová aglomerace a komplexní řešení životního prostředí. Životné prostredie 14, 1980, č. 2:71—78. Res. angl., rus., něm. Bratislava, Veda.
- HABĚTÍN V.: Výchova k ochraně a tvorbě životního prostředí ve výuce geologie (I., II.). Přírodní vědy ve škole 32, 1980—81, č. 1:12—14, č. 2:53—55. 3 fot. Praha, SPN.
- HAVEL J.: Svět hor. Praha, Panorama 1979. 224 s., fot.
- HAVRLANT M.: Antropogenní formy reliéfu a životní prostředí v ostravské průmyslové oblasti. Praha, SPN 1980. 153 s., 1 mp. příl. — Spisy Pedagog. fak. v Ostravě, 41.
- HAVRLANT M.: Functional typology of landscape with respect to recreational needs. Sborník ČSGS 85, 1980, č. 1:62—67. 3 tab. Text angl., res. čes. Praha, Academia.
- HERINK J.: Viz BALATKA B.
- HOLOUBEK J.: Vodní hospodářství pro životní prostředí. Investiční výstavba 18, 1980, č. 5:181—184. 2 fot., res. rus., angl., něm. Praha, SNTL.
- \*HRUŠKA J.: Některé metody regionální analýzy, syntézy a prognózy nerostných přírodních zdrojů při respektování ochrany životního prostředí. Praha, Přírodověd. fak. Univ. Karlovy 1979. 158 s., tab., 4 vol. mp. příl. — Rigor. práce.
- HUBA M.: Krajinný potenciál extravilánu Bratislavy. Bratislava, Přírodoved. fak. Univ. Komenského 1980. — Rigor. práca.
- JENÍK J.: Hodnota Krkonoš. Vesmír 59, 1980, č. 10:298—303. 6 fot., 2 obr. Praha, Academia.
- Jihočeský kraj. Mapa správního rozdělení 1 : 200 000. Praha, Kartografie 1980. 72 × 86 cm.
- Jihomoravský kraj. Mapa správního rozdělení 1 : 200 000. Praha, Kartografie 1980. 73 × 113 cm.
- KANTOROVÁ K.: Viz THURZO I.
- KASÍK K., ZAHÁLKA J.: Severočeský kraj — prioritní oblast investiční výstavby ČSSR. Investiční výstavba 18, 1980, č. 4:134—139. 3 obr., 5 tab., res. rus., angl., něm. Praha, SNTL.
- KLVANA M., FENCLOVÁ D.: Využití letecké fotogrammetrie v Severočeském hnědouhelném revíru — historie a současnost. Geodetický a kartografický obzor 26, 1980, č. 7:167—172. 1 tab., 2 obr., res. rus., něm., angl., franc. Praha, SNTL.
- KOCOURKOVÁ J.: Zemědělská krajina a možnosti její tvorby. Výstavba a architektura 26, 1980, č. 5/6:70—75. Praha, VÚVA.
- \*KOLÁRIKOVÁ Z., MAJTÁN M.: Zoznam jaskýň a priepastí na Slovensku. Bratislava, SÚGK 1979. 50 s. — Kartografické informácie, 12.
- KOLEJKA J.: Prostorová organizace teritoriálního systému Rosicko-Oslavanska a jeho využívání. Brno, Přírodověd. fak. Univ. J. E. Purkyně 1980. — Rigor. práce.
- KONTRIŠ J.: Fyziognomicko-ekologická typizácia lesov a krovin a ich funkcia v krajine. Quaestiones geobiologicae 23:81—122. 4 obr., 2 tab., 1 vol. mp. příl., res. rus., angl., franc., něm. Bratislava, Veda 1980.
- Kraj Jihočeský. Mapa 1 : 200 000. 8. akt. vyd. Praha, Kartografie 1980. 72 × 110 cm. — Mapy krajů ČSSR.
- Kraj Středočeský. Mapa 1 : 200 000. 7. akt. vyd. Praha, Kartografie 1980. 73 × 87 cm. — Mapy krajů ČSSR.
- \*Kraj Východočeský. Mapa 1 : 200 000. 7. vyd. Praha, Kartografie 1979. 86 × 75 cm. — Mapy krajů ČSSR.
- KRÁL V.: Hodnocení estetiky krajiny na příkladu Severočeského kraje. Acta Univ. Carolinae — Geographica 15, č. 1:39—45. 1 mp., res. něm. Praha, Univ. Karlova 1980
- KŘÍŽ E., NOVÁK B.: Zemědělsky využívaná krajina — významná součást životního prostředí. Praha, ÚVTIZ 1980. 68 s. — Studijní informace, ř. Ochrana a tvorba životního prostředí v zemědělství a lesnictví, č. 1/80.
- KUNC K.: Ovlivnění přírodních poměrů okresu Ústí n. L. hospodářskou činností. Sborník Pedagog. fak. v Ústí n. L., ř. zeměpisná, 1980:5—41. 11 vol. tab. příl., res. rus., něm. Praha, SPN 1980.
- KUTHAN J.: Ochrana a zlepšování životního prostředí jako součást územního plánování v SSSR. Územní plánování a urbanismus 7, 1980, č. 1:35—38. 5 obr., res. rus., něm. Praha, Terplan.

- LOŽEK V.: K osudu opuštěných lomů v chráněných územích. Památky a příroda 5, 1980, č. 6:359—365. 10 fot., res. rus., angl., něm. Praha, Panorama.
- MACKA M.: Socioekonomický potenciál krajiny ČSR. Závěrečná zpráva dílčího úkolu SPZV. Brno, Geogr. ústav ČSAV 1960. 55 s
- MADĚRA E.: Krasové jevy v horninách jižní části série Branné a okolních geologických jednotkách. Zpravodaj jeskyňářského odd. OT TJ Zbrojovka Brno, 1979, č. 3:2—13. 1 tab. Brno, OT TJ Zbrojovka Brno.
- \*MADĚRA E.: Zprávy o výzkumu krasových jevů v masivu Králického Sněžníku v roce 1970. Zpravodaj jeskyňářského odd. OT TJ Zbrojovka Brno, 1979, č. 4:5—11. Brno, OT TJ Zbrojovka Brno.
- MAJTÁN M.: Viz KOLÁRIKOVÁ Z.
- MAJLÝ V.: Vliv složišť odpadu na okolní krajinu. Památky a příroda 5, 1980, č. 6:375—379. 3 fot., res. rus., angl., něm. Praha, Panorama.
- MARHOUN K.: Úprava soutoku Moravy a Dyje. Vodní hospodářství, A 30, 1980, č. 10: 263—268. 6 obr., res. rus., angl. Praha, SZN.
- MARIOT P.: Viz ČINČURA J.
- MARKOVÁ Z.: Babia hora, královna horní Oravy. Lidé a země 29, 1980, č. 3:103—106. 4 fot., 1 mp. Praha, Academia.
- \*MEZERA A. a kol.: Tvorba a ochrana krajiny. Praha, SZN 1979. 467 s., 3 vol. příl.
- MÍCHAL I.: Znečištění ovzduší a lesní hospodářství v SHP. Územní plánování a urbanismus 7, 1980, č. 4:226—230. 5 fot., 1 tab., res. rus., něm. Praha, Terplan.
- MICHAL P.: Viz MICHALOVÁ J.
- MICHALOVÁ J., MICHAL P.: Geografia okresu Velký Krtíš. Martin, Osvěta 1980. 278 s., il.
- MIKULKOVÁ B.: Viz GALUSZKA E.
- MÜLLER J.: Moldavská jeskyně. Československý kras 31:97—102. 3 obr., res. angl. Praha, Academia 1980.
- NĚMEČEK V. a kol.: Zeměpisné exkurze v Severočeském kraji. 2. díl. Ústí n. L., Pedagog. fak. 1980. 224 s., 8 mp. příl.
- NOVÁK B.: Viz KŘÍŽ E.
- NOVÁK J.: Dunajský ptales. Lidé a země 29, 1980, č. 10:439—442. 3 fot. Praha, Academia.
- Okres Banská Bystrica, západ—západ. Mapa 1 : 50 000. 3. vyd. Bratislava, Slov. kartografie 1980. 82 × 102 cm.
- Okres Benešov, západ—východ. Mapa 1 : 50 000. 5. akt. vyd. Praha, Kartografie 1980. 99 × 140 cm.
- Okres Děčín, sever—jih. Mapa 1 : 50 000. 5. vyd. Praha, Kartografie 1980. 110 × 95 cm.
- Okres Galanta, sever—juh. Mapa 1 : 50 000. 3. nezm. vyd. Bratislava, Slov. kartografia 1980. 52 × 103 cm.
- \*Okres Gottwaldov a Kroměříž, západ—východ. Mapa 1 : 50 000. 4. akt. vyd. Praha, Kartografie 1979. 114 × 166 cm.
- \*Okres Hodonín. Mapa 1 : 50 000. 4. akt. vyd. Praha, Kartografie 1979. 86 × 118 cm.
- Okres Chrudim. Mapa 1 : 50 000. 5. akt. vyd. Praha, Kartografie 1980. 82 × 105 cm.
- Okres Jičín. Mapa 1 : 50 000. 4. akt. vyd. Praha, Kartografie 1980. 75 × 100 cm.
- Okres Kladno. Mapa 1 : 50 000. 5. akt. vyd. Praha, Kartografie 1980. 90 × 75 cm.
- \*Okres Košice — město a Košice vidiek, západ—východ. Mapa 1 : 50 000. 3. vyd. Bratislava, Slov. kartografia 1979. 113 × 78 cm.
- Okres Kutná Hora. Mapa 1 : 50 000. 5. vyd. Praha, Kartografie 1980. 87 × 110 cm.
- Okres Liberec, okres Jablonec nad Nisou. Mapa 1 : 50 000. 5. vyd. Praha, Kartografie 1980. 128 × 93 cm.
- Okres Lučenec, sever—juh. Mapa 1 : 50 000. 3. nezm. vyd. Bratislava, Slov. kartografia 1980. 128 × 98 cm
- Okres Martin. Mapa 1 : 50 000. 3. vyd. Bratislava, Slov. kartografia 1980. 115 × 83 cm.
- Okres Náchod, západ—východ. Mapa 1 : 50 000. 4. akt. vyd. Praha, Kartografie 1980. 99 × 120 cm.
- Okres Nové Zámky, východ—západ. Mapa 1 : 50 000. 3. vyd. Bratislava, Slov. kartografia 1980. 118 × 75 cm.
- Okres Prachovice, sever—jih. Mapa 1 : 50 000. 4. akt. vyd. Praha, Kartografie 1980. 120 × 120 cm.
- Okres Píseň, sever—jih. Mapa 1 : 50 000. 5. vyd. Praha, Kartografie 1980. 80 × 105 cm.
- Okres Rožňava, východ—západ. Mapa 1 : 50 000. 3. vyd. Bratislava, Slov. kartografia 1980. 112 × 81 cm.
- Okres Šumperk, sever—jih. Mapa 1 : 50 000. 4. vyd. Praha, Kartografie 1980. 88 × 100 cm.
- Okres Teplice. Mapa 1 : 50 000. 5. vyd. Praha, Kartografie 1980. 78 × 68 cm.
- Okres Topoľčany, sever—juh. Mapa 1 : 50 000. 3. nezm. vyd. Bratislava, Slov. kartografia 1980. 85 × 103 cm.

- Okres Trutnov, sever—jih. Mapa 1 : 50 000. 4. akt. vyd. Praha, Kartografie 1980. 120 × 104 cm.
- Okres Třebíč, západ—východ. Mapa 1 : 50 000. 4. akt. vyd. Praha, Kartografie 1980. 86 × 111 cm.
- Okres Ústí nad Orlicí, západ—východ. Mapa 1 : 50 000. 4. akt. vyd. Praha, Kartografie 1980. 100 × 140 cm.
- Okres Veľký Krtíš. Mapa 1 : 50 000. 3. vyd. Bratislava, Slov. kartografia 1980. 84 × 93 cm.
- \*Okres Vsetín, západ—východ. Mapa 1 : 50 000. 4. akt. vyd. Praha, Kartografie 1979. 102 × 110 cm.
- Okres Znojmo, západ—východ. Mapa 1 : 50 000. 4. Akt. vyd. Praha, Kartografie 1980. 90 × 154 cm.
- Okres Žilina, východ—západ. Mapa 1 : 50 000. 4. nezm. vyd. Bratislava, Slov. kartografia 1980. 109 × 126 cm.
- ONDREJKA R.: Rajonizácia cestovného ruchu a dôvody jej aktualizácie. Urbanita 1980, č. 2:35—39. Bratislava, Urbion.
- OŤAHEL J.: Štúdium percepcie krajinej scenérie a jeho prínos k lokalizácii zariadení cestovného ruchu. Geografický časopis 32, 1980, č. 4:250—261. 3 obr., 1 mp., res. rus., angl. Bratislava, Veda.
- PÁPAY E.: Západoslovenský kraj. Krásy Slovenska 57, 1980, č. 5:196—201. 9 fot., 3 tab., 2 mp. Bratislava, Šport.
- PECHA M.: Chráněná krajinná oblast Křivoklátsko. Přírodní vědy ve škole 32, 1980—81, č. 4:125—127. 6 fot., 1 mp. Praha, SPN.
- \*PLESNÍK P.: Přírodní pomery územia Tatranského národného parku. — Lesné hospodárstvo Tatranského národného parku: 51—161. 29 fot., 15 zab., 3 mp., res. rus., angl., něm. Košice, Východoslov. vydav. 1979.
- POLÁK V.: Rašelinisté jižních Čech a jejich ochrana. Ochrana přírody 1 : 147—170. 9 obr., 3 tab., res. rus., něm., angl. Bratislava, Příroda 1980.
- \*PROCHÁZKA L.: Fyzicko-geografické a socio-ekonomické faktory ve vztahu k některým problémům režimu odtoku a výparu v údolní nivě Dyje mezi Znojmem a soutokem s Jevišovkou. Brno, Přírodověd. fak. Univ. J. E. Purkyně 1979. — Rigor. práce.
- PROCHÁZKOVÁ D.: Nejčastější způsoby poškozování půdního fondu ČSSR. Přírodní vědy ve škole 31, 1979—80, č. 9:334—336. Praha, SPN.
- PŘIBYL J., RAJMAN P.: Punkva a její jeskynní systém v amatérské jeskyni. Brno, Geogr. ústav ČSAV 1980. 141 s., fot., mp. — Studia geographica 68.
- Připravovaný slovník pomístních jmen v ČSR. (Zpráva Onomast. odd. ÚJČ ČSAV v Praze a Brně.) Zpravodaj Místopisné komise ČSAV 21, 1980, č. 2/5:184—193. Praha, Ústav pro jazyk český ČSAV.
- RAJMAN P.: Viz PŘIBYL J.
- RUBÍN J.: Nová chráněná území přírody v ČSSR. Ročenka Lidé a země 1980:105—115. 5 fot., 1 tab., 2 mp. Praha, Academia 1980.
- RUDOLF E.: Emisní situace Východočeského kraje. Ochrana ovzduší 12, 1980, č. 2:27—29. 1 tab., res. rus., angl. — Příloha čas. Vodní hospodářství. B 30. Praha, SZN.
- RUŽIČKA M., RUŽIČKOVÁ H., ŽIGRAJ F.: Krajinné zložky, prvky a štruktúra v biologickom plánovaní krajiny. Quaestiones geobiologicae 23:9—77. 9 obr., 5 tab., 171 ref., res. rus., angl., franc., něm. Bratislava, Veda 1980.
- RUŽIČKOVÁ H.: Viz RUŽIČKA M.
- \*SAMEK V., ŠINDELÁŘOVÁ J.: Rekreaace ve volné krajině. Praha, Ústav věd.-techn. inf. pro zeměd. 1979. 92 s. — Studijní informace ÚVTIZ, ř. Příroda — krajina — životní prostředí, 1979, č. 3.
- SAMEŠ R.: Vodní dílo Křivoklát. Vodní hospodářství, A 30, 1980, č. 4:89—98. 4 obr., 1 tab., res. rus., angl. Praha, SZN.
- Severočeský kraj. Mapa správního rozdělení 1 : 200 000. Praha, Kartografie 1980. 69 × 98 cm.
- Severomoravský kraj. Mapa správního rozdělení ČSSR 1 : 200 000. 7. nezm. vyd. Praha, Kartografie 1980. 85 × 85 cm.
- \*SILVAN J.: Proces formovania územno-výrobných komplexov v Slovenskej socialistickej republike. Bratislava, Přírodoved. fak. Univ. Komenského 1979. — Kand. diz. práca.
- SKLENÁŘ K.: První lidé v Českém krasu. Ročenka Lidé a země 1980:56—65. 1 obr., 5 fot. Praha, Academia 1980.
- SKŘIVÁNEK F.: Dějiny speleologie na území ČSSR. Československý kras 30:91—105. 6 fot., res. angl. Praha, Academia 1980.
- \*SOUKUP J. aj.: Návrh dlouhodobého výhledu řešení životního prostředí Severočeského kraje. Díl 1. Analytická část. 162 s., tab., 11 vol. mp. příl. Díl 2. Návrhová část. 96 s. Praha, VÚVA 1979.

- STOCKMANN V.: Chráněná krajinná oblast Vihorlat. Památky a příroda 5, 1980, č. 9: 560—563. 8 fot. Praha, Panorama.
- STOKLASA J.: Rozvoj cestovního ruchu v Krkonoších a některé jeho ekologické, ekonomické a sociální souvislosti. Opera Corcontica 17:89—116. 15 tab., res. něm. Praha, SZN 1980.
- STOCKMANN V.: Chráněná krajinná oblast Vihorlat. Památky a příroda 5, 1980, č. 9: 560—563. 8 fot. Praha, Panorama.
- Stredoslovenský kraj. Mapa 1 : 200 000. 6. nezm. vyd. Bratislava, Slov. kartografia 1980. 100 × 83 cm. — Mapy krajov ČSSR.
- Stredočeský kraj. Mapa správného rozdělení 1 : 200 000. Praha, Kartografie 1980. 72 × 86 cm.
- STRÍDA M.: Regionalizace zájmového prostoru Kameničky. Zpráva o projektu Kameničky č. 24. Brno, Bot. ústav ČSAV — ekolog. odd. 1980. 18 s., 1 mapa.
- ŠAMOŘIL K.: Ochrana a tvorba životního prostředí. Praha, Práce 1980. 75 s. — Příručky Práce.
- ŠINDELÁŘOVÁ J.: Viz SAMEK V.
- ŠIR Z.: Územnoplánovacia dokumentácia veľkého územného celku Nízké Tatry. Projekt 22, 1980, č. 10:33—35. 2 obr., 1 tab., 4 mp. Bratislava, Obzor.
- ŠKVARČEKOVÁ G.: Viz DRDOŠ J.
- ŠPŮR M.: Vliv bydlení na prostředí v okrese Ústí nad Labem. Sborník Pedagog. fak. v Ústí n. L., ř. zeměpisná, 1980:43—69. 6 tab., res. rus., něm. Praha, SPN 1980.
- ŠTELCL O.: 70 let jeskyní Punkevních a Kateřinské. Československý kras 31:85—95. 1 obr., 3 grafy, 2 fot., res. angl. Praha, Academia 1980.
- ŠTĚPÁN J.: Krajinoekologické podmínky Krkonoš a prognóza jejich vývoje. Opera Corcontica 17:63—88. 3 tab., 2 mp., res. něm. Praha, SZN 1980.
- ŠTĚPÁNEK M.: Geografie oblužné sféry v centrální části severočeské hnědouhelní pánve. Praha, Přírodověd. fak. Univ. Karlovy 1980. 135 s., tab., mp. — Rigor. práce.
- ŠTĚPÁNEK P.: Křivoklátsko. Věda a život 25, 1980, č. 2:83—85. 4 fot., 1 obr. Praha, Horizont.
- \*ŠVORC P.: Štrba. Košice, Východoslov. nakl. 1979. 175 s., fot.
- TARÁBEK K.: The landscape potential in Slovakia from the climate influence view point on the agriculture. Geografický časopis 32, 1980, č. 2/3:148—155. 4 tab., Imp. Text angl., res. slov., franc. Bratislava, Veda.
- THURZO I., KANTOROVÁ K.: Územnoplánovacia dokumentácia oblasti cestovného ruchu Malá Fatra. Projekt 22, 1980, č. 10:29—30. 2 mp. Bratislava, Obzor.
- VALTR P.: Životní prostředí v plzeňské aglomeraci. Územní plánování a urbanismus 7, 1980, č. 6:344—347. 2 fot. Praha, Terplan.
- VOBORNÍK M.: Ochrana a tvorba životního prostředí v okrese Náchod. Brno, Přírodověd. fak. Univ. J. E. Purkyně 1980. — Rigor. práce.
- VOTRUBA L.: Vodohospodářská funkce nádrží a jejich vliv na krajinu. Životné prostredie 14, 1980, č. 4:173—177. 2 obr., 2 tab., res. angl., rus., něm. Bratislava, Veda.
- Východočeský kraj. Mapa správného rozdělení 1 : 200 000. Praha, Kartografie 1980. 87 × 75 cm.
- Východoslovenský kraj. Mapa 1 : 200 000. 6. nezm. vyd. Bratislava, Slov. kartografia 1980. 72 × 110 cm. — Mapy krajov ČSSR.
- Východoslovenský kraj. Mapa správného rozdelenia ČSSR 1 : 200 000. 4. vyd. Bratislava, Kartografia 1980. 73 × 110 cm.
- WIESER S.: Nejde jen o Slavkovský les. Lidé a země 29, 1980, č. 11:497—502. 6 fot. Praha, Academia.
- ZAHÁLKA J.: Viz KASÍK K.
- \*ZACHAR D.: Přírodné prostredie ako súčasť životného prostredia. Praha, Inst. řízení 1979. 142 s., tab., mp.
- Západočeský kraj. Mapa správného rozdělení 1 : 200 000. Praha, Kartografie 1980. 96 × 73 cm.
- Západoslovenský kraj. Mapa 1 : 200 000. 7. nezm. vyd. Bratislava, Slov. kartografia 1980. 85 × 93 cm. — Mapy rajov ČSSR.
- ZAPLETAL L.: Nejstarší mapa Hané. Sborník přírodov. fak. Univ. Palackého v Olomouci 66, Geographica—Geologica 19:125—145. Res. rus., angl. Praha, SPN 1980.
- \*ZEMKO J. a kol.: Teritoriálne spoločenstvo — sociálna jednotka plánovania veľkého územného celku (na príklade okresu Trnava). Urbanita 1979, č. 4:9—46. 6 tab., 12 schémat, res. rus., angl. Bratislava, Urbion.
- ŽEMLIČKA J.: Bezdězsko — „královské území“ Přemysla Otakara II. Československý časopis historický 28, 1980, č. 5:726—751. 2 mp., res. rus., něm. Praha, Academia.

ŽIGRAI F.: K problému typizácie a regionalizácie využitia zeme. Geografický časopis 32, 1980, č. 4:312—324. 2 mp., 2 tab., res. rus., něm., angl. Bratislava, Veda.  
ŽIGRAI F.: Viz RUŽIČKA M.

#### TURISTICKÉ PRŮVODCE A MAPY — GUIDE-BOOKS AND MAPS

- Autoatlas ČSSR 1 : 400 000. Odp. red. E. Aunická. 13. čes. vyd. Praha, Kartografie 1980. 185 s., mp., tab. 24 × 15 cm.
- Auto Kempinky ČSSR. Mapa 1 : 1 000 000. Praha, Kartografie 1980. 42 × 80 cm.
- Automapa ČSSR 1 : 800 000. 4. čes. vyd. Praha, Kartografie 1980. 52 × 98 cm.
- BÁRTA V. a kol.: Banská Štiavnica. Stručný sprievodca. Bratislava, Šport 1980. 97 s., 1 mp. příl.
- Beskydy. Turistická mapa 1 : 100 000. Praha, Kartografie 1980. 44 × 82 cm.
- BIRNER Z.: Okolí Plzně. Praha, Olympia 1980. 311 s., 1 vol. mp. příl. — Průvodce Olympia.
- Campingplátze Tschechoslowakei. (Něm. vyd.) Mapa 1 : 1 000 000. Praha, Kartografie 1980. 42 × 80 cm. — Vydáno pro NDR.
- Českomoravská vrchovina — Pelhřimovsko. Turistická mapa 1 : 100 000. Praha, Kartografie 1980. 44 × 84 cm.
- Českomoravská vrchovina — Třebíčsko. Turistická mapa 1 : 100 000. Praha, Kartografie 1980. 83 × 44 cm.
- \*Český ráj a Poděbradsko. Turistická mapa 1 : 100 000. 2. vyd. Praha, Kartografie 1979. 83 × 44 cm.
- \*ĎURČEK J.: Spiš. Turistický sprievodca. Bratislava, Šport 1979. 195 s., 1 mp. příl.
- DVOŘÁK A.: Jáchymov. Průvodce po lázních a okolí. Praha, Olympia 1980. 109 s., 1 vol. mp. příl. — Průvodce Olympia.
- GARGULÁK J., KRIŽO V. a kol.: Malá Fatra. Bratislava, Šport 1980. 263 s., fot., 1 vol. mp. příl. — Turist. sprievodca ČSSR, zv. 1.
- Jeseníky. Turistická mapa 1 : 100 000. 2. vyd. Praha, Kartografie 1980. 44 × 73 cm.
- Jizerské hory. Turistická mapa 1 : 100 000. 3. vyd. Praha, Kartografie 1980. 44 × 73 cm.
- KRIŽO V.: Viz GARGULÁK J.
- Krkonoše. 391 s., 1 vol. mp. příl. Praha, Olympia 1980. — Turist. průvodce ČSSR, sv. 4.
- Krkonoše. Turistická mapa 1 : 50 000. Praha, Kartografie 1980. 44 × 82 cm.
- \*KUKA P.: Zvolen a okolie. Stručný sprievodca. Bratislava, Šport 1979. 95 s., 1 vol. mp. příl.
- LUDVÍK M.: Dolní Posázaví. Praha, Olympia 1980. 97 s., 1 vol. mp. příl. — Malý průvodce Olympia.
- Máchovo jezero. Turistická mapa 1 : 50 000. Praha, Kartografie 1980. 22 × 42 cm.
- MELICHAROVÁ J.: Šumava. Praha, Olympia 1980. 325 s., 1 vol. mp. příl. — Průvodce Olympia.
- Orlická přehrada. Turistická mapa 1 : 50 000. Praha, Kartografie 1980. 74 × 22 cm.
- PERNICA M., ROHLÍK J.: Na výlet s turistickou mapou. Praha, Olympia 1980. 158 s.
- ROHLÍK J.: Viz PERNICA M.
- Táborsko. Turistická mapa 1 : 100 000. Praha, Kartografie 1980. 44 × 82 cm.

# GEOGRAFIE A ŠKOLA

**K experimentální učebnici zeměpisu pro 1. ročník gymnázia.** V loňském školním roce se na vybraných gymnáziích po prvé vyučovalo zeměpisu podle osnov nové školní soustavy, která předpokládá zařazení zeměpisu pouze v 1. a 2. ročníku po 3 a 2 hodinách týdně. Podklad výuky tvořily experimentální učební texty, zpracované vesměs geografy ze Slovenska.

Tyto učební texty jsou složeny ze tří částí: první obsahuje fyzický zeměpis, druhá hospodářský zeměpis a třetí kartografii. Dohromady mají téměř 500 stránek ve slovenském vydání (české vydání všech částí nebylo dosud k dispozici). Takové množství je jistě u jediného předmětu na pováženou: při 33 vyučovacích týdnech v roce by jejich zvládnutí předpokládalo probírat v hodině o dvě třetiny více stránek, než je metodicky doporučované a osvědčené množství. To se ostatně projevilo již při experimentu na školách, kde na třetí část už nezbyl vůbec čas.

Jednotlivé části se liší nejenom obsahem, ale i způsobem zpracování a srozumitelností výkladu. Proto podáme obsah a zhodnocení každé části zvlášť.

První, nejrozsáhlejší část, zpracoval početný kolektiv autorů: J. Paulov, L. Šeliga, M. Zaťko, J. Demek, L. Mičian, P. Plesník, J. Krcho, J. Herber. Tvoří ji 203 stran se 140 obrázky. Autoři přistupovali k práci značně maximalisticky. Obsah je velmi podrobně členěn desetinným číselným systémem, což zachází místy až do krajnosti (např. 2.2.2. 2.3.). Úvodní oddíl „Hlavní znaky geografie jako vědy“ (14 str.) je až na násilné používání teorie množin zdařilý. Jádro tvoří oddíl „Fyzickogeografická sféra“ (155 str.), probírající — i když pod jinými názvy — především jednotlivé složky fyzické geografie: klimatologii, hydrogeografii, též geologii, geomorfologii, pedogeografii a biogeografii. Náplň je velmi bohatá, dokonce tak bohatá, že ji patrně neovládají ani mnozí absolventi vysokoškolského studia zeměpisu. Na středoškolskou učebnici je zde zbytečně mnoho tabulek (např. seznamy hornin), detailních údajů (např. druhy usazenin mořského dna) a jistě i obrázků, zvláště v kapitole o geomorfologii (např. sledy blokdíagramů, sklonové měřítko); právě zde obrázky zasejí do myslí čtenáře spíše zmatek, než aby mu ulehčily práci. Rozpaky budí poslední kapitoly uvedeného oddílu, probírající fyzickogeografickou sféru jako systém a fyzickogeografickou regionalizaci. První obsahuje nesnadno srozumitelné úvahy filozofického rázu, druhá výklad metod regionalizace. Obojí se hodí spíše do vysokoškolské než do středoškolské učebnice. Zcela nesourodě působí závěrečný oddíl „Teorie systémů a geografie“ (29 str.). Jde o nový, velmi složitý až nesrozumitelný způsob výkladu, jehož aplikace pro geografii není nijak zdůvodněna. Tento oddíl nemá v učebnici geografie opodstatnění, a proto by měl být vypuštěn.

Na obrázcích je vidět, že nebyly kresleny originálně a jednotně pro celou učebnici. Některé byly — podle jejich složitosti soudě — patrně převzaty i z vědeckých prací a jistě není možné je rozebírat na střední škole. Jedná se téměř výhradně o pérovky, pouze v kapitole biogeografie jsou fotografie, ukazující regionální příklady.

Celá část působí dojmem, jako by šlo spíše o vysokoškolské skriptum pro pedagogickou fakultu než o učebnici pro 14—15leté děti, jimiž studenti 1. ročníku gymnázia stále ještě jsou. Přesto ji lze označit jako relativně nejlepší ze všech, a po určitých úpravách by mohla dobře plnit svoji funkci. K tomu by bylo zapotřebí:

- a) omezit rozsah a přiblížit úroveň věku studentů
- b) snížit počet odborných termínů a cizích slov
- c) zredukovat počet obrázků a sjednotit jejich provedení, popř. zlepšit výběr
- d) vypustit závěrečný oddíl o teorii systémů.

Druhá část je dílem jediného autora, J. Paulova, a má 189 stran a 111 obrázků. Jako cíl učebnice autor uvádí poznání prostorové organizace lidské společnosti na zemském povrchu, což považuje i za základní otázku hospodářského zeměpisu. Již z nezvyklých a bez bližšího vysvětlení nesrozumitelných názvů kapitol je zřejmé, že učebnice neobsahuje obecný (a ovšem ani regionální) hospodářský zeměpis v běžně známém dělení na zeměpis obyvательства, sídel, výroby, dopravy atd.

Po celkem zářilém úvodu „Prostorová organizace lidské společnosti“ následuje trojice kapitol „Základní znaky lokací“, „Lokace a rozhodování“ a „Teritoriální dělba práce“ o celkem 20 stránkách, a i to je snad zbytečně mnoho. Pojednávají o poloze a umísťování objektů na zemském povrchu, ovšem spíše z ekonomického než geografického hlediska.



Další tři kapitoly nesou názvy podle objektů na zemském povrchu: „Uzly“, „Sítě“ a „Povrchy“; jejich rozsah je 91 stran. Uzly se myslí objekty bodové (např. sídla a továrny), sítěmi objekty čárové (komunikace) a povrchy objekty plošné (pole nebo lesy). Obsahem kapitol jsou teoretické úvahy o rozmístování uzlů, jejich nejlepším spojení a o vyhledávání nevhodnějšího území pro určitý daný účel. Tyto úvahy by patrně stačilo uvést jen ve formě tvrzení. Zde jsou však rozvlekle odvozovány a dováděny až do rovnic, které — vzhledem k tomu, že úvahy berou za podklad nereálnou hypotetickou krajinu — skutečnou geografickou krajinu nevstihují.

Poslední tři kapitoly (56 stran) jsou obsahově různorodé: „Přemísťování“ sleduje důvody, směry a rychlost přemísťování (např. cestování, šíření zpráv), „Regiony“ probírájí způsoby vymezení ekonomickogeografických regionů. Poslední, „Prostředí“, ukazuje vzájemné ovlivňování člověka a přírody a na rozdíl od ostatních kapitol by mohla být obsahově bohatší a odborně fundovanější.

Druhá část učebnice je psána spíše jako proud úvah než jako hutné a stmelené dílo. Text zbytečně prodlužuje dlouhé vysvětlování cizích a málo srozumitelných pojmů, pro které by bylo možno použít české nebo běžnější užívané termíny. Úkoly v závěru kapitol nejsou na střední škole uskutečnitelné ani časově ani vybavením. Přes značný rozsah postihuje učebnice jen vybrané, značně specializované problémy ekonomické geografie a nedává o ní přehled jako o celku. Probíraná látka i způsob výkladu odpovídá spíše speciální výběrové přednášce na vysoké škole. Ve středoškolské učebnici by tuto náplň bylo třeba radikálně zkrátit (o 50—75 %) a výkladově zjednodušit. Především ji ale zařadit jen jako doplňkovou část řádné učebnice hospodářského zeměpisu, obsahující celou širokou problematiku. Rovněž by sem patrně patřila ochrana životního prostředí.

Třetí část, geografická kartografie, je rovněž dílem jediného autora: J. Krcha. Má 105 stránek (z toho 59 str. textu) se 48 obrázky. V celkové náplni učebnice je nápadná velká nevyváženost obsahu, snad způsobená badatelským zaměřením autora. Zcela chybí matematický zeměpis, není ani zmínka o geodézii a o mapování Země z letadel a družic, úplně chybí i základní a pro středoškoláky patrně nejdůležitější učivo o čtení a používání topografických, geografických a tematických map. Některým podružným otázkám (např. sklonům svahů, určování číselného zkreslení) je naopak věnováno neúměrně mnoho místa.

Metoda výkladu s násilným a neodůvodněným zaváděním množin není používána v kartografii v ČSSR ani v jiných zemích; studenti univerzitního studia geografie ji označili jako zcela nesrozumitelnou. Tím, že i zcela jednoduché věci jsou vykládány neobvykle složitě, se výklad nejen prodlužuje, nýbrž se doslova brání pochopení textu. Při tom náročnost některých kapitol přesahuje osnovy univerzitního studia posluchačů učitelského studia geografie: autorem uváděné výpočty zkreslení délek a stanovování redukci geodetických křivek se probírají až ve vyšších ročnících odborného studia kartografie na vysoké škole! Z odborného hlediska překvapuje výběr probíraných kartografických sítí.

Třetí část učebnice má tedy závažné nedostatky: nevyváženost či spíše neúplnost obsahu, nesrozumitelnost výkladu a místy i zbytečně vysokou náročnost. Domnívám se, že recenzenti neměli tuto část vůbec doporučit k tisku (je s podivem, že zatímco 1. část recenzovalo přes 20 odborníků, 3. část jen dva, a to ještě bez vědecké hodnoty v oboru geografické kartografie).

Shrnutí:

1. Fyzickogeografická část učebnice je po příslušné redukci a úpravě akceptovatelná.
2. Ekonomickogeografická část probírá tematiku neúplně. Po případné úpravě a redukcii může tvořit oddíl učebnice hospodářského zeměpisu.
3. Kartografická část je pro daný účel zcela nevhodná a je nutno ji zcela přepracovat.

Vyučování zeměpisu na středních školách podle uvedených učebnic bez jakýchkoli úprav by mohlo vést k diskreditaci předmětu nejen mezi žáky, ale i ze strany jiných oborů. To by v konečném důsledku mohlo vést k další redukci hodin, která by nakonec — vzhledem k tomu, že by žáci sice ovládali (?) řadu obtížných, avšak pro ně těžko upotřebitelných vědomostí, při tom však neznali geografické základy (např. čtení map) — byla oprávněná.

R. Čapek

**Nový časopis pro školskou geografii.** Od října 1980 začal v NSR vycházet nový časopis „Geographie heute“ přinášející — jak je uvedeno v podtitulu — „Témata, modely, materiály pro vyučovací praxi všech školních stupňů“. Je to bohatě barevně ilustrovaný a graficky dokonale vybavený dvouměsíčník o rozsahu 64 stran formátu A 4. Má zcela originální a zajímavou koncepci: každý sešit je věnován jednomu významnému

tématu probíranému v hodinách zeměpisu, toto téma je pak rozvinuto podle odborných a didaktických hledisek a na vyučovacích příkladech prezentováno pro všechny stupně a druhy škol. Takovými tématy mají být obecně zajímavé, společensky důležité a aktuální problémy světové i regionální, jako např. zabezpečení dostatku energie, potravy, vývoj měst a infrastruktura, zachování ekologické rovnováhy, rekultivace devastovaných krajín, přitažlivé regionálně geografické otázky např. Číny, sousedních zemí, pohled na vlastní stát očima autorů učebnic v jiných zemích, geografické pracovní techniky a metody, vedení exkurzí, prostorové a statistické analýzy apod. Tak např. 1. číslo je věnováno otázce „Proč se šíří poušť?“ (v originálu „Warum wächst die Wüste?“), 2. číslo se zabývá nerovnoměrným vývojem jednotlivých oblastí NSR, 3. číslo problematikou geografických exkurzí, 4. číslo se zaměří na vývoj Čínské lidové republiky atd.

Každý sešit má jednotnou strukturu a skládá se z hlavního nosného článku o daném tématu, z vyučovacích příkladů (obsahově zajímavých a didakticky dokonale připravených), z pracovních materiálů (pracovní list, průhledná fólie s barevnými obrazy a schémata, žákovský barevný „sešit“) a tzv. magazínové části (komentovaná bibliografie k tématu, drobné zprávy doplňující probíranou látku, informace z geografického života, ale též inzeráty geografických filmů, diapásů, atlasů, map a jiných pomůcek pro vyučování geografii).

Bez jakékoliv nadsázky lze konstatovat, že nový časopis má vynikající odbornou, didaktickou i polygrafickou úroveň a oproti některým jiným jednu vítanou přednost: jeho přílohy označené jako pracovní lze volně přejímat, používat a rozmnožovat, aniž by bylo nutné žádat o svolení; jsou k volné dispozici.

Časopis „Geographie heute“ vydává Friedrich Verlag, 3016 Seelze 6 (okres Hannover), a jeho redakci tvoří 10 univerzitních a středoškolských geografů. Cena jednoho čísla je 11,— DM, roční předplatné 45,— DM.

*J. Rubín*

**Dr. Oldřich Čepek šedesátiletý.** Dne 12. 5. 1981 se dožil 60 let RNDr. Oldřich Čepek, spoluzakladatel a dlouholetý předseda Východočeské pobočky ČSGS při ČSAV. Jeho zájem o přírodní vědy ho vedl k vystudování oboru zeměpis — přírodopis na Univerzitě Karlově. Zde působil již během studia na katedře ekonomické geografie jako vědecká síla, později jako asistent prof. Doberského. V r. 1950 nastoupil na Vysokou školu politických a hospodářských věd, pozdější Vysokou školu ekonomickou, a od r. 1955 přešel na nově založenou Vysokou školu železniční (dopravní), kde byl v r. 1958 jmenován zastupujícím docentem. Vybudoval zde oddělení geografie dopravy, při čemž uplatnil své praktické zkušenosti z výkonu dopravní služby za období války. V r. 1969 přešel na pedagogickou fakultu v Hradci Králové, kde byl pověřen vybudováním a vedoucí katedry přírodních věd.

Vědecká práce dr. O. Čepka se zaměřila na geografii dopravy. Pro národní Atlas ČSSR a Atlas čs. dějin vytvořil frekvenční mapy dopravní intenzity. Věnoval se rovněž metodice ekonomické kartografie a je spoluautorem řady geografických učebnic a učebních textů pro všechny stupně škol. Jeho široká teoretická a praktická přírodovědná erudice ho v posledních letech přivedla k řešení výzkumných úkolů s problematikou životního prostředí.

V. Cíjka



### Za RNDr. Františkem Reinerem, CSc.

23. březen se slaví již řadu let jako Světový den meteorologie. Letos se v tomto dni čs. odborná veřejnost rozloučila v Praze s RNDr. Františkem Reinerem, CSc., předním odborníkem v meteorologii a klimatologii. Jeho náhlým odchodem utrpěly tyto obory opravdu citelnou ztrátu, protože patřil k jejich čelným osobnostem a téměř po 30 let napomáhal jejich rozvoji a praktickému využití za svého působení v ČSAV, ve vědeckých společnostech a na vysokých školách.

Byl všude, kde se v meteorologii a klimatologii něco dělo. Neobešla se bez něho žádná vědecká konference či odborný seminář, všude uplatňoval svůj nevšední rozhled, zkušenost i životní moudrost, vrozený takt i velké jazykové vzdělání. Vyznačoval se širokým odborným záběrem, od znalostí režimu jednotlivých meteorologických prvků přes povětrnostní typizace až po složitou problematiku mezní vrstvy atmosféry a čistoty ovzduší. Svědčí o tom nejen velký počet jeho publikací a referátů, nýbrž i stovky nepublikovaných posudků, expertíz a jeho činnost popularizační. Častými konzultacemi pomáhal všem, kdo jeho rad potřebovali a možná, že některý z nich jeho nápadů dovedli využít lépe než on.

Reinovo rozsáhlé vědecké, organizační a pedagogické dílo se uzavřelo náhle dne 13. března v jeho 51 letech (nar. 27. července 1929). Po ukončení aspirantury u prof. dr. A. Gregora, DrSc., (1956) byl u zrodu Laboratoře meteorologie, která vznikla při Geofyzikálním ústavu ČSAV v Praze a stala se základem pozdějšího Ústavu fyziky atmo-

sféry ČSAV (1964), v němž F. Rein pracoval až do své smrti a po léta vedl oddělení klimatologie a mezní vrstvy atmosféry. Jeho zásluhou meteorologie a klimatologie nabyla vážnosti u mnoha řídicích a plánovacích orgánů civilních i vojenských složek, neboť měl schopnost vystihnout, čím mohou tyto obory netradičně posloužit národnímu hospodářství.

Jeho odborný vývoj směřoval od vzorových analýz význačných meteorologických prvků a jevů, jako jsou bouřky, srážky, vítr až k stěžejním pracím syntetickým a metodologickým. Řada jeho publikací se váže na meteorologickou observatoř Ústavu fyziky atmosféry ČSAV na Milešovce, ke „kopci“, který miloval. Především jeho přičiněním se Milešovka stala známou daleko za hranicemi ČSSR, mimo jiné obnovením vydáváním ročenek pozorování od r. 1956 do současnosti. Praxe na horské observatoři v těsném sousedství Severočeské hnědouhelné pánve ho bezpochyby přivedla i k zájmu o problematiku čistoty ovzduší, neboť pozoroval nejen meteorologické podmínky šíření exhalátů, nýbrž i důsledky působení škodlivin na krajinu. Stal se u nás zakladatelem klimatologie mezní vrstvy a znečištění ovzduší, problematikou životního prostředí se zabýval mnohem spíše, než pronikla do širšího povědomí.

Zásadní metodický význam mají jeho práce z oblasti kategorizace a klasifikace klimatu i studie o klimatických zvláštностech velkých měst a průmyslových aglomerací, kterým se věnoval až do poslední chvíle. Zde připomeňme alespoň jeho podíl na sestavení mapy klimatických oblastí Československa v „Atlasu podnebí ČSR“ (1958). Spolu s M. Končkem navrhl typizaci povětrnostních situací pro klimatologické účely (1959), která se stala východiskem početných dynamicko-klimatologických studií u nás i v okolních státech.

Dynamickou klimatologii a meteorologii mezní vrstvy atmosféry přednášel studentům geografie na přírodovědecké fakultě UJEP v Brně i studentům matematicko-fyzikální fakulty UK v Praze. Kontakt s brněnskými geografi navázal v r. 1959, od kdy vychoval řadu absolventů, kteří se dobře uplatňují v praxi. Na brněnské univerzitě pokračoval v rozvíjení Hrudičkovy dynamické, skutečně kauzální klimatologie, přičemž zdůrazňoval geografické i fyzikální aspekty klimatu a jeho výzkumu. Pro posluchače vysokých škol zpracoval dva učební texty (1966, druhý je v tisku). Aktivně se zúčastnil několika geografických konferencí pořádaných UJEP v Brně a přispěl i do našeho časopisu (1967), na jehož stránkách bylo i dvakrát obšírněji referováno o jeho katalogu povětrnostních situací ČSSR (1963, 1972).

F. Rein byl pojem a bude legenda. Byl osobností po odborné i lidské stránce; byl přátelský, dobrosrdečný a velkorysý. Bude nám chybět i jako dobrý přítel a kamarád. Máme povinnost zachovat mu vděčnost, obdiv a trvalou památku.

#### *Seznam hlavních prací RNDr. Františka Reina, CSc.*

(MZ = Meteorologické zprávy, SbČSSZ = Sborník Čs. společnosti zeměpisné, SGG = Studia geophysica et geodaetica)

1. Pravděpodobnost výskytu bouřek v Praze jako funkce tlaku par. MZ 5:4:100—102, Praha 1952.
2. Výpočet vertikálních rychlostí z měření výškového větru na dvou stanicích. MZ 6:1:2—3, Praha 1953.
3. Poznámky ke vztahu tlaku par k bouřkám. MZ 6:2:40—43, Praha 1953.
4. Srovnání teploty mezi Milešovkou a Prahou. MZ 6:3:72—74, Praha 1953.
5. Údaje Wildova výparoměru. MZ 6:4:109—114, Praha 1953.
6. Poznámky ke studiu zonálního proudění nad Evropou. MZ 6:5:129—133, Praha 1953.
7. Doba teplotního maxima v Praze. MZ 6:6:141—144, Praha 1953.
8. Početní lineární interpolace aerologických údajů. MZ 6:6:161—162, Praha 1953.
9. Poměr mezi metodami klasické, komplexní a dynamické klimatologie. MZ 7:1:1—3, Praha 1954.
10. Poznámky k přibývání strážek s rostoucí nadmořskou výškou I : Aplikace grafické korelační metody podle prof. Šalomona. MZ 7:2:48—51, Praha 1954.
11. Poznámky k přibývání srážek s rostoucí nadmořskou výškou II : Vlivy návětrí a závětrí v severní části středních Čech. MZ 7:2:73—76, Praha 1954.
12. Bouřky na Milešovce. MZ 7:4:88—92, Praha 1954.
13. Poznámky k článku L. Křivého „Klasická, komplexní a dynamická klimatologie“. MZ 7:5:128—129, Praha 1954.



14. Srážky a bouřky při zónálních synoptických situacích v létě. In: II. celostátní meteorologická konference v Bratislavě 1953, Sborník dokumentů, 79—84. HMÚ Praha 1954.
15. Poznámky k přibývání srážek s rostoucí nadmořskou výškou III : Srážky v Čechách při některých synoptických situacích v letním pololetí. MZ 8:1:14—116, Praha 1955.
16. Některé číselné hodnoty ageostrofické složky větru (spolu s O. Satrapou). MZ 8:2: 43—47, Praha 1955.
17. O teplotě přechlazených vodních kapek. MZ 8:3:75—76, Praha 1955.
18. Sluneční svit na Milešovce v letech 1945—1954. MZ 8:6:154—159, Praha 1955.
19. Vztah mezi polem relativní divergence a výskytem bouřek. Čs. čas. pro fyziku, 5:5: 576—578, Praha 1955.
20. Vliv terénu na počet srážkových dnů. In: III. celostátní hydrometeorologická konference v Praze 1954, Sborník dokumentů, 149—156. HMÚ Praha 1956.
21. Způsoby klasifikace klimatu. MZ 9:1:5—8, Praha 1956.
22. Oblačnost na Milešovce v letech 1946—1955. MZ 9:3:74—77, Praha 1956.
23. Teplota na Milešovce v letech 1946—1955. MZ 9:4:86—90, Praha 1956.
24. Poznámky k ročnímu chodu proměnlivosti srážek. MZ 9:5—6:131—134, Praha 1956.
25. Vlhkost vzduchu na Milešovce v letech 1946—1955. MZ 10:1:13—16, Praha 1957.
26. Větr na Milešovce v letech 1946—1955. MZ 10:2:36—41, Praha 1957.
27. Einige Einflüsse der Gebirge auf die Niederschlagsverteilung im Westteil der Tschechoslowakei (Sborník IV. mezinárodního kongresu alpské meteorologie v Chamoinx 1956). La Météorologie 4:1—6:221—224, Paris 1957.
28. Vztah mezi vertikálními pohyby a bouřkami. MZ 10:5:119—125, Praha 1957.
29. Srážková období na Milešovce. MZ 11:2:32—36, Praha 1958.
30. Průměry teploty a relativní vlhkosti v různých systémech pozorovacích termínů. MZ 11:3:58—62, Praha 1958.
31. Suchá období na Milešovce. MZ 11:6:125—130, Praha 1958.
32. Srážky na Milešovce v letech 1946—1955. MZ 12:1:2—5, Praha 1959.
33. Weather typing with regard to dynamic climatology. SGG 3:2:177—194, Praha 1959.
34. Proměnlivost letních srážek v Čechách a na Moravě. MZ 12:2—3:31—41, Praha 1959.
35. Ausgeglichenen Isohypsen Mitteleuropas. SGG 4:1:96—98, Praha 1960.
36. Přechlazené mlhy v karpatské oblasti Československa (spolu s N. Věkovou). In: Příspěvek k meteorologii Karpát, 184—190. VSAV Bratislava 1961.
37. Porývistost větra in Prague. SGG 5:1:76—84, Praha 1961.
38. Tvrdý nalet v zimneje vremja na Milešovke. SGG 5:3:256—263, Praha 1961.
39. Einige Einflüsse der Gebirge auf die Windverteilung auf der Milešovka. Sborník meteorologického sympozia v Raulisu 1961.
40. Besonderheiten der Windstruktur auf einem Kegeligipfel. SGG 6:3:309—311, Praha 1962.
41. Charakteristiky oblačnosti a slunečního svitu na Milešovce při různých synoptických typech. MZ 15:3—4:74—78, Praha 1962.
42. Zum Problem der Windböigkeit auf einem Berggipfel. Sborník 7. mezinárodního kongresu alpské meteorologie v Itálii, 1962, 81—86.
43. Mlhy v Podkrušnohoří. Energoprojekt Praha 1964, 32 str.
44. Über die Eigenschaften der Windböigkeit auf einem Kegeligipfel (Sborník 8. mezinárodního kongresu alpské meteorologie ve Villachu 1964). Carinthia II, Bd. 24, Sonderheft, 183—186. Wien 1965.
45. Neue Ergebnisse der Betrachtung der Windböigkeit. In: 3rd Symposium on Carpathian Meteorology Beograd 1965, Proceedings.
46. Stručný úvod do dynamické klimatologie. Učební texty vys. škol, UJEP Brno — fakulta přírodovědecká, SPN Praha 1966, 31 str.
47. Předpověď mlh na Mostecku. MZ 19:3—4:116—118, Praha 1966.
48. Remarks on the distribution of global radiation in central Europe. Időjárás 70:3: 136—139, Budapest 1966.
49. Der sechzigste Jahrestag des Entstehens des Observatorium auf der Milešovka. In: Meteorologie; Ergebnisse der Konferenz über Meteorologie in Liblice bei Prag 1964, 44—50. Academia Prag 1966.
50. Makro-, meso — a mikrometeorologické sítě. MZ 20:3—4:93—97, Praha 1967.
51. Základní vlastnosti velmi stabilní mezní vrstvy v Podkrušnohoří. In: Sborník prác o Tatranskom národnom parku č. 10, 167—177. Obzor Martin 1967.
52. Využití umělých satelitů Země v meteorologii (spolu s A. Gottwaldem). SbČSSZ 72:3:195—201, Praha 1967.
53. Meteorologische Bedingungen der Luftverunreinigung an der Südhängen des Erzgebirges. Z. f. Meteorologie, 20:1—6; 101—105, Berlin 1968.

54. Několik poznámek k současnému stavu studia mezní vrstvy atmosféry. MZ 23:3—4: 101—103, Praha 1970.
55. Orientační charakteristiky vertikálního gradientu teploty a vektoru větru ve spodních 300 m atmosféry. MZ 23:5:113—116, Praha 1970.
56. Određivanje zaštitnih zona ugroženog područja u Bečeju (spolu s B. Anićem). Sigurnost u rudnicima 5:1—10. Beograd 1970.
57. Řešení ochrany obyvatelstva před vysokou koncentrací kyslíčnanu uhličitého ve vzduchu v blízkosti města Bečej v Vojvodině z hlediska meteorologie (spolu s P. Proškem). Geografický časopis 22:4:333—337, Bratislava 1970.
58. Některé charakteristiky vektoru větru ve městech. Sborník ekologické konference v Olomouci, Terplán Praha 1971.
59. Katalog der Witterungstypen für Mitteleuropa (spolu s M. Končkem). Acta Fac. rer. nat. Univ. Comenianae, Meteorologia IV, 33 str. SPN Bratislava 1971.
60. Energie větru a možnosti jejího využití (spolu s J. Pretlem a J. Svobodou). In: 3. konference o biosféře „Využití primárních zdrojů energie“, Sb. referátů, s. 155—174. Dům techniky ČSVTS Praha 1971.
61. Znečištění ovzduší a mezní vrstva atmosféry z hlediska klimatologie. MZ 24:3—4: 74—79, Praha 1971.
62. Sinoptičeskije uslovija vozniknověnija očeň ustojčivo vo pograničnovo sloja atmosfery. In: Meteorologičeskije aspekty zagrazněnija atmosfery; Sb. dokladov na meždunarodnom simpoziume v Leningradě 1968, s. 367—371. Gidrometeorologičeskoje izdatělstvo Leningrad 1971.
63. Bemerkungen zum Jahresgang der Niederschläge im Einzugsgebiet der oberen Tisa. Acta Fac. rer. nat. Univ. Comenianae, Meteorologia V, s. 25—40. SPN Bratislava 1972.
64. Prognoz vidimosti v promyšlennoj oblasti. Zborník prác HMÚ Bratislava č. 1, s. 29—34. HMÚ Bratislava 1972.
65. Messungen des Temperaturprofils am Milešovka — Observatorium. Studia geographica č. 26 „Mesoklima im Umweltschutz“, 159—172. Geografický ústav ČSAV Bno 1972.
66. Kalendář synoptických typů pro rok 1971 (spolu s M. Končkem). MZ 25:6:163, Praha 1972.
67. Poznámky ke struktuře teplotních inverzí v okolí Milešovky. MZ 25:4—5:122—125, Praha 1972.
68. Zur Charakteristik der Grenzschicht der Atmosphäre im Vorland des Erzgebirges nach Messungen auf der Milešovka. Zborník prác HMÚ v Bratislave č. 4, s. 159—171. HMÚ Bratislava 1972.
69. Vztah mezi koncentracemi SO<sub>2</sub> a meteorologickými podmínkami v Kopistech u Mostu v letech 1968—1969 (spolu s V. Maláskovou). In: Problémy modernej bioklimatologie, s. 375—382. VSAV Bratislava 1973.
70. Zeitdauer der Hälfte der jährlichen Niederschlagsmenge im Westteil der Tschechoslowakei. Folia Fac. sci. rer. nat. Univ. Purkynianae Brunensis, Tomus 14, Opus 11, Geographia 8, s. 49—60. UJEP Brno 1973.
71. Einige Bemerkungen zur Mesoklimaklassifikation. Folia Fac. sci. rer. nat. Univ. Purkynianae Brunensis, Tomus 14, Opus 11, Geographia 8, s. 107—111. UJEP Brno 1973.
72. Zeitdauer der Hälfte der jährlichen Niederschlagssumme in Jugoslawien. Sborník 12. mezinárodního kongresu alpské meteorologie v Sarajevu 1972. Beograd 1973.
73. Zvláštnosti městského klimatu jako činitele ovlivňujícího životní prostředí. In: Životní prostředí a bioklimatologie (Sborník 6. celostátní bioklimatol. konf. Liblice 1973, s. 60—75. Čs. bioklimatol. spol. při ČSAV Praha 1974.
74. Dynamische Klimatologie (des Erzgebirges). Abhandlungen d. meteorol. Dienstes d. DDR, Bd. 13, Nr. 104: „Klima und Witterung im Erzgebirge“, s. 149—166. Akademie—Verlag Berlin 1973.
75. Sluneční záření v Podkrušnohoří (spolu s J. Zeleným). Životné prostredie, 8:5:240—245, Bratislava 1974.
76. Dynamická klimatologie (Krušných hor). In: Podnebí a počasí v Krušných horách, s. 95—106. HMÚ Praha 1975.
77. Tepelný ostrov města. In: Bioklima města a volné krajiny, s. 25—28. Čs. bioklimatol. spol. při ČSAV a VÚB Mariánské lázně 1976.
78. Cíle a metody studia mikroklimatu měst. Folia Fac. sci. nat. Univ. Purkynianae Brunensis, Tomus 17, Opus 12, Geographia 10, s. 47—51. UJEP Brno 1976.
79. Poznámky k průběhu zimy v Praze. In: Sborník referátů ze semináře k 200. výročí observatoře v Praze—Klementinu, s. 99—103. HMÚ Praha 1977.

80. Perspektivy výzkumu v oboru znečištění ovzduší. Práce a štúdie HMÚ Bratislava č. 18, s. 78–84. HMÚ Bratislava 1978.
81. Návrh zjednodušených teplotních klasifikačních kritérií pro klasifikaci klimatu ČSSR. Práce a štúdie HMÚ Bratislava č. 21, s. 129–136. HMÚ Bratislava 1979.
82. Poznámky k průběhu zimy v Praze. MZ 33:5:152–155, Praha 1980.
83. O klimatologické klasifikaci teplotního pole atmosféry v ČSSR. Práce a štúdie HMÚ Bratislava, č. 28, s. 189–194. HMÚ Bratislava 1981.
84. Mikroklimatologie a mezní vrstvy atmosféry (spolu s P. Proškem). Učební texty vysokých škol, UJEP v Brně, fakulta přírodovědecká. SPN Praha (v tisku).  
K. Krška, J. Munzar

**Symposium o geografii cestovního ruchu a rekreace v Japonsku.** Světový geografický kongres v Japonsku v r. 1980 byl po kongresu v Moskvě v r. 1976 druhým světovým setkáním geografů, které věnovalo problematice cestovního ruchu a rekreace zvláštním předkongresové symposium. Konalo se ve dnech 25.—30. 8. v horské provincii Nagano ve středním Japonsku a bylo specializováno na problematiku geografických aspektů cestovního ruchu a rekreace v horských oblastech (zejména alpinismu). Organizací byla pověřena pracovní skupina pro geografii cestovního ruchu a rekreace při Mezinárodní geografické unii (dále jen IGU). Svolavatelem byl J. Yamamura (univerzita Chilba), spoluorganizovali H. Ishii (univ. Tsukuba) a S. Širasaka (univ. Tokio). Zúčastnilo se 25 geografů ze 7 zemí.

Pracovní zasedání se čtením referátů a diskusí se uskutečnilo první 2 dny ve významném horském rekreačním středisku Karuizawa. Úvodní referát J. Matznettera (Frankfurt am M., NSR) se zabýval geografickými aspekty alpinismu. Účastníci dostali k dispozici jako průvodní materiál srovnávací slovníček, obsahující jazykové ekvivalenty v němčině, angličtině, franštině a japonštině. Referát sledoval cíl vytvořit alespoň v jedné dílčí disciplíně geografie cestovního ruchu a rekreace společný teoretický a terminologický základ v mezinárodním měřítku. Je pochopitelné, že některé z uvedených termínů vyžadují dalšího upřesňování.

B. Barbier (Aix-en-Provence, Francie) referoval o geografii středisek zimních sportů, především v alpských zemích. Pro srovnání uváděl i údaje z vysokohorských oblastí řady dalších států. Shrnuje výsledky několikaletého výzkumu členů zvláštní subsektory pracovní skupiny pro geografii cestovního ruchu a zmínil i poznatky československých geografů. Podle výsledků šetření uvádí, že v r. 1976 bylo na světě na 4 000 středisek zimních sportů, tj. míst, kde se nachází alespoň 1 pevný lyžařský výtah. Z hlediska takto zvoleného ukazatele jde ovšem jen o střediska sjezdových disciplín, zatímco střediska běhu na lyžích se podle tohoto ukazatele evidenci vymykají.

Referát dvojice autorů L. E. Hudman a R. H. Jackson (Provo, USA) se zabývá problémy ochrany životního prostředí, narůstajícími s rozvojem zimních sportů ve Skalních horách (Rocky Mts.). Studuje zájmové kolize mezi ochranou přírody a rozvojem rekreačního využití horských oblastí a obsahuje návrhy alternativních řešení, zabraňujících přílišné koncentraci rekreace v areálech, kde by mohlo dojít k vážnějšímu narušení prostředí.

Vymezováním oblastí zimních sportů na středním západě v USA se zabýval referát E. Perreta (univ. Wisconsin, USA), který však zahrnuje širší areály než vysokohorské oblasti, a to i středohory a polohy pánevní, v celkovém rozsahu větším než je rozloha Francie. Všimá si rozdílů v lyžařských disciplínách mezi oblastmi vysokohorskými a nížinnými. Velmi zajímavá a informativní byla ta část referátu, která uváděla odlišnosti lyžařských středisek na středním západě od lyžařských středisek horských. Veškerá střediska včetně příslušných terénů, jsou soukromým majetkem podnikatelů a jsou přístupná jen za vstupné. Návštěvníkům jsou k dispozici všechny druhy služeb, takže tato střediska jsou v malém ekonomickém kontaktu s okolními sídly. Z referátu je patrné komerční využívání potřeb masové zimní rekreace v USA.

Referát J. C. Franze (univ. Norimberk, NSR) je věnován alpinismu a turistice v oblastech tropických. Úvod obsahuje systematický přehled hlavních rekreačních a sportovních aktivit, které lze shrnout pod pojem „alpinismus“. Podle předem vyčtených ukazatelů autor vytypovává území, kde v tropických oblastech lze nalézt areály, vhodné pro provozování alpinismu. Konstatuje, že oblastí, přicházejících teoreticky v úvahu, je velké množství. Provádí jejich klasifikaci s přihlédnutím k tomu, zda je oblast zahrnuta do chráněného území (národní park), zda má jakoukoliv turistickou infrastrukturu a konečně zda je navštěvována turisty.

G. Wackermann (Strasburg, Francie) podává výsledky svých výzkumů sociálního



turismu ve francouzských Alpách. Užitou metodu i získané výsledky demonstruje na příkladu malé horské obce v Savojských Alpách.

Problémem strukturálních změn horských sídel, ovlivněných rekreací se zabýval referát S. Šprincové (Olomouc, ČSSR). Je v něm sledován vliv, kterým působilo rozšíření druhého bydlení v horských oblastech Československa. V řadě malých sídel se rekreační bydlení stalo namnoze jedinou formou využití stávajícího domovního fondu. Pravidelná návštěvnost druhých obydlí o víkendech vytváří trvalé územní svazky mezi městskými aglomeracemi a areály rekreačního bydlení.

B. S. Duffield (Univ. Edinburg, Velká Británie) se zabývá významem cestovního ruchu v ekonomice obcí v hornaté a ostrovní části Skotska. Konstatuje, že dnes třetina obyvatel těchto obcí je přímo nebo nepřímo závislá na cestovním ruchu, který přispěl ke změně ekonomické a sociální struktury oblasti.

Druhou skupinu referátů tvořily práce regionální, z nichž na prvním místě je třeba věnovat pozornost vystoupením představitelů hostitelské země. J. Yamamura referoval o vývoji cestovního ruchu a rekreace v Japonsku a o jeho základních formách, Hideya Jshii o hlavních rekreačních oblastech v Japonsku a S. Širasaka o návštěvnosti Japonska ze zahraničí. D. K. Jain (Indie) hovořil o národních parcích a rezervacích ve státě Madha Pradeš z hlediska jejich významu pro cestovní ruch. R. B. Marcus (univerzita Florida, USA) analyzoval změny v cestovním ruchu Floridy. Zatímco před druhou světovou válkou byla Florida využívána pro mimořádně příjemné klima hlavně k zimním pobytům, po válce prudce vzrostla návštěvnost v období letním. V posledním desetiletí se nově zřízený „Disney—World“ na Floridě stal nejnavštěvovanější turistickou atrakivitou USA. Otázkami rozvoje rekreace a jednotlivými rekreačními aktivitami v jezerní oblasti Ozark západně od Mississippí se zabýval referát M. D. Raffertyho (univ. Missouri, USA).

K. H. Wolf (univ. Frankfurt am M., NSR) analyzoval podrobně společenské faktory při volbě turistických cílů a forem rekreace obyvatel NSR. Zprávu o práci subsektce pro využití krajiny pro účely cestovního ruchu a rekreace podal vedoucí subsektce, G. Wackermann. Souboru těchto otázek bude věnováno zvláštní sympozium v Aix-en-Provence.

Poměrně úzké vymezení programu sympozia, které by při striktním dodržení jeho monotematicnosti vyloučilo z aktivní účasti většinu přítomných geografů, vedlo k tomu, že řada z nich interpretovala základní tematiku značně širěji, nebo předložila referáty, týkající se vlastních výzkumných prací bez ohledu na základní téma.

Na sympozium navázala exkurze, během níž měli účastníci možnost seznámit se s četnými výraznými atraktivitami cestovního ruchu v této horské části Japonska. Exkurze zahrnovala návštěvu areálů zimních sportů v pohoří Širane a Šiga, starších a nových prostorů výstavby druhých obydlí, přehrady Kurobe v kaňonu stejného jména, prostorů významných vulkanických jevů v okolí aktivní sopky Asama, horkých pramenů a termálních lázní, prohlídku měst Karuizawa, Hakuba a Hakone s pozoruhodnými budhistickými chrámy a šintoistickými svatyněmi a muzei (včetně muzea vulkanických jevů sopky Asama a erupcí zničeného sídla Kanbara). V pávní Nagano byla věnována pozornost zemědělským kulturám, k jejichž rozšíření přispěl cestovní ruch, jako jsou rozsáhlé vinice a ovocné sady. Účastníci exkurze byli přijati starosty navštívených měst i představiteli organizací cestovního ruchu. Exkurze ukázala na vynikající předpoklady, které skýtá Japonsko jak pro domácí, tak pro zahraniční cestovní ruch. Japonští geografové věnovali přípravě sympozia i exkurze mimořádnou péči, což přispělo v podstatné míře k úspěchu celé akce.

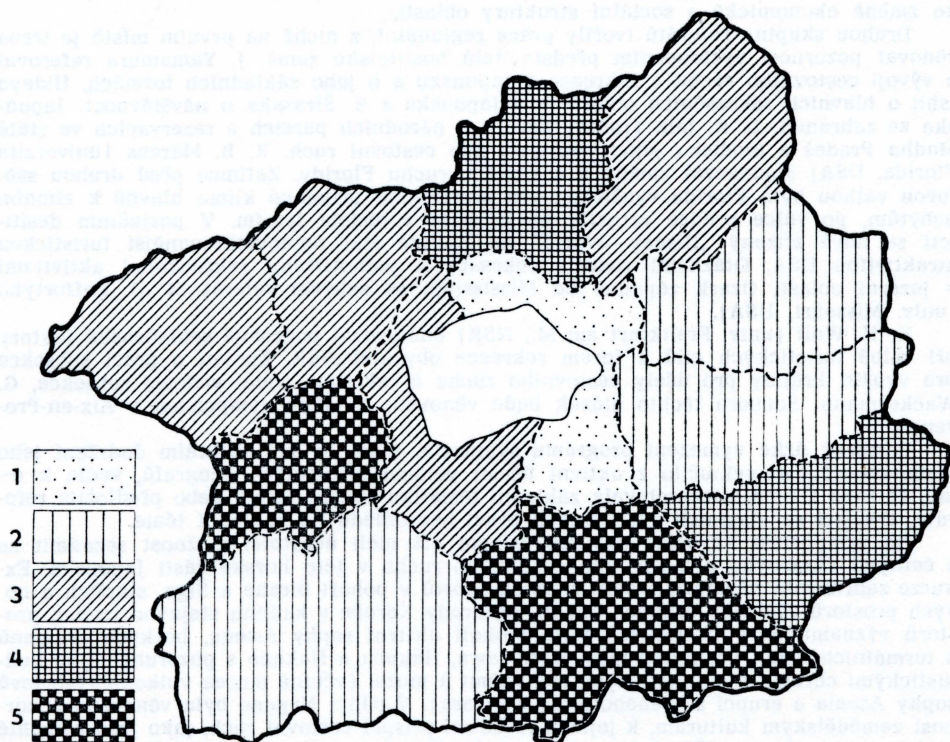
S. Šprincová

**Kdy a kam jezdí Pražané na zemědělské brigády.** V posledních desetiletích je v době špičkových zemědělských prací pravidelně organizována akce městského obyvatelstva na pomoc venkovu. Jde především o manuální práce. Tato pomoc města venkovu byla v nedávné minulosti vyvolána nutnou přestavbou zemědělství a zajišťováním kolektivizace, v současnosti je motivována stálým úbytkem zemědělských pracovníků. Jen v letech 1975—1978 klesl počet pracovníků trvale činných v zemědělství v celé ČR o 84 000 osob.

Všimněme si účasti Pražanů na těchto akcích. Každý pražský obvod organizuje brigády pro určitý přidělený okres Středočeského kraje. Ve spolupráci s pracovníky odborů pracovních sil obvodních národních výborů jsem shromáždil dostupné údaje z roku 1978. Získané údaje byly zpracovány v tabulkách jako denní průměry a byl vypracován přehled o účasti jednotlivých ONV na celé akci v určitém období. Na druhé straně ovšem absolutní počty vyjíždějících občanů v obvodu ONV v určitý den mohou být

vyšší nebo nižší než uváděný průměr. Ovšem to pro rámcové posouzení cest, jejich směru a frekvence v určitém období není rozhodující.

Východiskem všech cest (použito terminologie s významem uvedeným I. Vlčkem, 1973) k zabezpečení špičkových prací je v našem případě Praha, resp. její obvody. Za hlavní cílové místo cesty považujeme příslušné okresní město, případně při hodnocení přemístění (vzdálenosti) přímo místo zemědělských prací. Realizace cesty a doba jejího trvání je určována ročním obdobím, počasím, charakterem zemědělských prací, požadavky zemědělských podniků podle situace ve sklizni plodin, vzdáleností mezi východiskem a cílovým místem cesty a také větrem vysílaných pracovníků



1. Výjezdy zaměstnanců z obvodů Prahy na zemědělské práce do okresů Středočeského kraje. Rok 1978. 1 — do 1 000 osob, 2 — do 3 000 osob, 3 — do 6 000 osob, 4 — do 9 000 osob, 5 — 12 000 osob. (Kreslil J. Mojdľ.)

#### *Brigády žáků škol II. cyklu*

Tyto brigády mají charakter cest nepravidelných. Jsou uskutečňovány podle potřeby a jsou závislé na počasí, na růstové fázi plodiny a na stavu strojního zabezpečení v rámci širšího zemědělského výrobního celku. Radíme sem špičkové jarní práce na chmele, sklizeň chmele a sklizeň brambor.

Jarní práce ve chmelnicích v roce 1978 trvaly v globále cca 50 dnů. V druhé dekádě dubna vyjelo z Prahy na Rakovnícko a Lounsko 2 280 žáků a učňů a 1 530 jich vyjelo v týdnu následujícím. Celkem v době od 7. 4. do 10. 6. vyjelo 7 798 žáků a učňů, z toho ze dvou pražských obvodů více než 1 100 osob (Praha 1 a Praha 10) a ze dvou pražských obvodů kolem 300 osob (Praha 7 a Praha 8).

Sklizeň chmele v roce 1978 trvala celkem 24 dnů. Největší počet česáčů vyslala Praha 1 (1 727 osob) a Praha 2 (1 260 osob), nejnižší počet Praha 6 (359 osob) a Praha 7 (376 osob). Na dobu čtyř týdnů opustilo Prahu na rozhraní srpna a září cca 7 300 žáků a učňů, kteří se přesunuli do prostoru Rakovníka a Loun.

Sklizeň brambor na okrese Pelhřimov byla v roce 1978 zabezpečována žáky a uční z Prahy v celkovém rozsahu 43 dnů. Okolo 1 800 žáků a učňů vyjelo vždy na týden z Prahy do oblasti Pelhřimova od druhé dekadý září až do druhé dekadý října, maxima bylo dosaženo v týdnu od 17. do 24. září 1978, a to 1 832 osob. Nejnížší týdenní počet vyslaných z celé Prahy byl 16. až 22. října, tj. 1 432 osob.

#### *Brigády zaměstnanců v rámci pomoci organizované ONV*

Tyto brigády mají charakter cest denně opakovaných. Podle druhu práce lze rozdělit tyto cesty do dvou kategorií, na zabezpečení žní a na podzimní práce. První spadá zhruba do období srpna až září. Trvá asi čtyři týdny. V druhé kategorii se může protáhnout období výpomoci v rámci Středočeského kraje až na 11 týdnů podle zemědělských výrobních typů a konfigurace pozemků. Výjezdy Pražanů pak spadají do období září až listopadu. Tak např. v roce 1978 doba, po kterou byly zajišťovány denní brigády při podzimních pracích jedním obvodem, byla maximálně plných sedm týdnů (Praha 3). Organizované cesty k zabezpečení žní začaly v Praze 3. srpna (Praha 10) a skončily 15. září 1978 (Praha 1) a Praha 4). Přemístování v době žní dosáhlo v tomto roce v akcích řízených jednotlivými ONV v Praze maxima 1 370 osob denně v druhé dekádě srpna. Maximum trvalo pět dnů.

#### *Žně 1978, průměrné denní počty pracovníků vyslaných z Prahy*

7.—11. 8.,	14.—18. 8.,	21.—25. 8.,	28. 8.—1. 9.,	4.—8. 9.	11.—15. 9.
cca	cca	cca	cca	cca	cca
520	994	1 370	1 328	408	372

Podzimní brigády Pražanů ve Středočeském kraji začaly v roce 1978 dne 4. září a skončily 17. listopadu podle zemědělského výrobního typu. Přemístování dosáhlo v této době maxima ve třetí dekádě září (25.—29. 9.), kdy počet denně přemístěných Pražanů dosahoval cca 1 300 osob. Po dvě dekadý byl denní počet přemístovaných více než 1 000. Po tři dekadý v říjnu vykonávalo denní cesty více než 700 osob. Tyto údaje vyjadřují opět jen průměrný stav, absolutní počet bude bezesporu vyšší.

#### *Podzimní práce 1978, průměrné denní počty pracovníků vyslaných z Prahy*

18.—22. 9.,	25.—29. 9.,	2.—6. 10.,	9.—13. 10.	16.—20. 10.	23.—27. 10.
1 061	1 284	789	729	380	cca 809

(Od 4. do 15. 9. 195 osob denně z Prahy 6; z Prahy 7 do 5. 11. cca 47 osob a z Prahy 10 do 17. 11. cca 28 osob denně.)

Celkem bylo v době žní a v době podzimních prací v roce 1978 zajištěno pražskými ONV cca 61 178 denních brigád v zemědělství. Podle získaných údajů největší podíl na tom má Praha 4 (11 061 směn), další čtyři obvody Praha 1, Praha 3, Praha 6, Praha 8 organizovaly a provedly přemístění na více než 8 000 směn (včetně prací při sklizni zeleniny a také v rámci patronátů pražských závodů). Ve srovnání s dílčími údaji z roku 1977 je vidět určitý, asi padesátiprocentní pokles. Je zřejmě způsoben tím, že patronátní akce jednotlivých pražských organizací a závodů v rámci obvodů nejsou evidovány u ONV a také každoročně se měnicími počty pracovníků, které požadují okresní národní výbory SČK. Tyto požadavky se řídily především aktuální potřebou jednotlivých zemědělských podniků, vyvolanou počásím a postupem sklizně.

Sklizeň brambor je zajišťována současně jak dospělými, tak žáky a uční. Při posouzení obou skupin vidíme, že v roce 1978 bylo v době od 18. září do 1. října denně celkem 3 000 Pražanů na sklizňových pracích. Do poloviny října zajišťovalo tyto práce okolo 2 500 osob denně.

#### *Celkový počet Pražanů (zaměstnanci a žáci) na sklizni brambor v roce 1978*

11.—17. 9.,	18.—24. 9.,	25. 9.—1. 10.,	2.—8. 10.,	9.—15. 10.,	16.—22. 10.
1 680	2 893	3 006	cca 2 516	cca 2 513	2 161

#### *Hlavní trendy výjezdů podle pražských obvodů*

Každý pražský obvod má přidělený okres Středočeského kraje, kde zajišťuje špicové zemědělské práce. Výpomoc je smluvně zajištěna a plně organizována aparátem ONV. Doprava je prováděna autobusy. Vzdálenost u denních cest je maximálně 105 km na jednu cestu, minimálně 17 km. Mnoho míst je ve vzdálenosti 60 až 70 km. Při přemístování jsou tedy překonávány převážně denní vzdálenosti cca od 300 do 180 km.

## Směry výjezdů z Prahy na brigády ve Středočeském kraji

Východisko cesty	cílový okres SČK	Některá hlavní cílová místa v okrese (km z Prahy)
Praha — žáci	Rakovník Louny	obce v okrese 64 ±20 obce v okrese 67 ±20
Praha — dospělí		
obvod 1	Beroun Mělník Hradec Králové	30 36 105
obvod 2	Nymburk	obce v okrese 40—57
obvod 3	Kutná Hora	obce v okrese 57—66
obvod 4	Benešov Praha-západ	obce v okrese 47—89 obce v okrese 18—20
obvod 5	Příbram Praha-západ	obce v okrese 30—72 obce v okrese 17—27
obvod 6	Rakovník	obce v okrese 56—73
obvod 7	Kladno	obce v okrese 27—46
obvod 8	Mělník	obce v okrese 36
obvod 9	Mladá Boleslav	obce v okrese 39—79
obvod 10	Kolín	obce v okrese 42—69

### Závěr

Sezónní pohyb obyvatel Prahy při zabezpečování zemědělských prací má zřejmě trvalejší charakter. V současnosti je tato pomoc zemědělství kladně hodnocena nejvyššími stranickými a odborovými orgány (zasedání ÚV KSČ 21. a 22. března 1979; předsednictvo ÚRO 28. září 1979), ale také samotnými zemědělci (IX. celostátní sjezd JZD). Výhledově se také s touto pomocí v jednotlivých zemědělských závodech přímo počítá. Je to zdůvodněno dlouhodobým stálým úbytkem pracovníků v zemědělství (v SČK největší v okrese Nymburk), jejich stárnutím a skladbou (např. Nymburk 50 % žen; Nymburk a Kolín s nejvyšším průměrným věkem a třiceti procenty pracovníků v poprodukcčním věku), počtem kvalifikovaných pracovníků (viz J. Glaserová, 1979), výměrou zemědělské půdy na jednoho stálého zemědělského pracovníka (např. nejvyšší má Příbram), počtem a specializací zemědělských podniků (nejvíce na okrese Příbram), vybavením technikou, především pro různé terény a speciální plodiny, kde stále ještě musí být mnoho úkonů zajišťováno manuální prací. Tu mohou poskytnout sezónní brigádní pracovníci.

Pochopitelně tyto cesty nejsou jen specifikem Pražanů. Jsou organizovány ve všech větších městech podobným způsobem jako v Praze. Je to do jisté míry jev trvalý a obecný, a zaslouží si proto hlubší poznání v rámci zkoumání prostorové mobility obyvatelstva jednotlivých oblastí.

K. Diribek

**K současné tvorbě a nabídce historických map v Rakousku.** Kartografická znázornění dějinného vývoje státu se v Rakousku nedočkala takového soustředění do jednoho mapového díla jako u nás. Několik map obsahuje národní atlas Rakouska, relativně větší podíl je v atlasech jednotlivých spolkových zemí, avšak většina je nadále rozptýlena v různých souborných a monografických spisech. Naproti tomu se v Rakousku setkáváme s širší nabídkou historických map nástěnných, zvláště k dějinám světovým. Obecně rozšířeně mínění, že Rakousko z důvodů hospodárnosti používá téměř výlučně historických map západoněmecké provenience, vyžaduje korelačního upřesnění. Situace v tom ohledu je u map příručních a u map nástěnných poněkud odlišná.

Nejvíce rozšířeným typem školního historického atlasu je tam rakouské vydání západoněmeckého Putzgerova atlasu, a to v mírně zkrácené formě 44. vydání z r. 1977. Rakouská obměna vyšla poprvé v r. 1877 a od r. 1896 vycházela dokonce i ve znění českém. Pokus vydávat vlastní příruční historický atlas se podle názoru většiny rakouských historiků nezdařil. Copyrightem i redakcí je rakouská varianta Putzgerova atlasu vázána na známou západoněmeckou kartografickou firmu Velhagen a Klasing, avšak tisk provádí rakouská firma Hölzel.

Název rakouského vydání byl upraven na *Historischer Weltatlas zur allgemeinen und österreichischen Geschichte*. Jako autoři jsou na obálce kromě F. W. Putzgera uvedeni E. Lendl a W. Wagner. Atlas, jehož poslední vydání je v předmluvě hodnoceno jako „od základu nové“, je rozdělen do 9 oddílů a obsahuje celkem 139 map na 114 stranách. Formát má asi o jednu čtvrtinu menší než náš školní historický atlas. Zhruba jedna pět-

tina map je dvoustránkových, avšak od vyklápěcích listů se projevil zřetelný odklon a jejich počet byl v posledním vydání redukován na dva. O podkresbě reliéfu se praví, že byla uplatněna u map, „u nichž se to jevílo obsahově nutné a kde tím neutrpělo sladení barev“.

Ze 34 rakouských spolupracovníků, z nichž jen dva mají bydliště v zahraničí (NSR a FSRJ), je však jen šest uvedeno u jednotlivých map. V předmluvě se praví, že dějiny Rakouska jsou zachyceny na 12 stranách a že jsou znázorněny podrobněji než ve všech předcházejících vydáních. Konstatuje se tam dále, že „příspěvky rakouských historiků a archeologů byly respektovány i ve vydáních pro NSR a Švýcarsko. V některých případech to znamenalo nejen uznání přínosu rakouských historiků, ale i uznání rakouského stanoviska“. Dvojice Lendl a Wagner je uvedena na pěti celostránkových mapách a na jedné půlstránkové, Lendl jako spoluautor se jmenuje na dalších dvou. Celkem se objevují jména rakouských autorů na 11 stranách (28, 29, 44—46, 49, 70, 81—83, 99), avšak jejich dílem je patrně i jazyková mapa střední, východní a jihovýchodní Evropy k r. 1910 (str. 87), u níž autorství není uvedeno. Kladným prvkem jsou odkazy u jednotlivých map na další mapy v atlase, a to jednak na mapy téže oblasti v jiné historické epoše, jednak na mapy se srovnatelným územím v témže dějinném údobí.

V r. 1979 vyšel pro gymnázia a jiné „všeobecně vzdělávací vyšší školy“ v Rakousku nový typ historického atlasu, tentokrát bavorské provenience. Dějinám Rakouska je v něm věnováno více pozornosti než v rakouské mutaci Putzgerova atlasu, avšak ne tolik, aby to plně odpovídalo názvu *Österreich und die Welt*. Liší se od něho hlavně nekonvenčním pojetím, které je v zájmu lepšího chápání historických a ekonomických souvislostí podmíněno „sladením mapy, grafiky, obrazu a textu do souborného historického pohledu na příslušnou epochu.“ Při levém okraji map jsou uvedeny ilustrace rozličného druhu s komentujícím textem, což je způsob, který se již před mnoha lety uplatnil u jiných kategorií atlasů a jemuž nelze upřít větší didaktickou účinnost. Dějin Rakouska se týká většina ze 24 map zpracovaných v Rakousku (zřejmě za redakce Fritze Weissensteinerja, jenž figuruje jako autor), které vytisklo kartografické vydavatelství „Freitag-Berndt und Artaria“ ve Vídni. Většina listů je tedy totožných s listy v bavorském *Geschichtsatlasu*, který vydal „Bayerischer Schulbuch—Verlag“ v Mnichově r. 1974 a který o modernější pojetí usiluje i tím, že zahrnuje také kartografická znázornění světového analfabetismu, ročního příjmu na hlavu a zdrojů ropy. Některá ze znázornění však mají dosti schematický ráz; účelnost redukce mapové přesnosti v zájmu didaktické názornosti na úrovni středoškolské výuky v tomto atlase bude jistě ještě předmětem diskusí.

Nástěnné historické mapy produkují v Rakousku tři vydavatelství. Rakouské spolkové nakladatelství, akciová společnost, vydalo dvě nevelké mapy, totiž *Rakousko v době římské a Rakousko 976—1526*. Nakladatelství K. Höfle (Salzburg) vydalo rovněž dva listy, které se však tiskly ve Welsu. *Dějiny Rakouska 1815—1823*, zpracované autory ze Štýrského Hradce (B. Sutter a W. Neunteufl) obsahují čtyři mapy v měř. 1 : 1,5 mil. s názvy *Císařství rakouské 1816*, *Rakousko-uherské mocnářství 1914*, *Rakousko a nástupnické státy 1923 a Národnosti 1914*. Při dolním okraji jsou umístěny statistické diagramy, jež se týkají změn počtu obyvatelstva, území a národnostních poměrů. Druhá nástěnná mapa *50 let Rakouské republiky* obsahuje jednak čtyři mapy v měř. 1 : 750 000, jednak čtveřici vedlejších mapek. Jeden z autorů je též jako u mapy předcházející (B. Sutter), druhý je U. Gunzer. Hlavní mapy — doplněné v poměrně velkém prostoru vlevo nahoře, daným tvarem rakouského státního území, instruktivními kruhovými a sloupcovými diagramy — mají sugestivně znějící názvy: *Léta neklidu 1918—1938*, *Léta útrap 1918—1938*, *Ztráta svobody 1938—1945*, *Léta budování 1945—1968*. Čtyři vedlejší mapky znázorňují *Rakousko izolované* (březen 1938) 1 : 12,5 mil., *Rakousko ve „Velkoněmecké říši“* 1 : 6 mil., *Rakousko pod spojenci (1945—1955)* 1 : 2,25 mil. a *Rakousko neutrální (od 1955)* 1 : 12,5 mil. Skladbou, písmem i celkovým vzhledem působí tato mapa ze všech v Rakousku vydaných nástěnných historických map jako nejméně zatížená tradiční konvencí. Má však jen s jistou výhradou ráz skutečné nástěnné mapy, neboť diagramy a vedlejší mapky jsou čitelné pouze zblízka. Skutečnost, že v ceníkovém katalogu komanditní společnosti „Freitag-Berndt und Artaria“, nejobsažnějším, jaký v současné době lze ve Vídni získat, jsou zmíněné dvě Höfleovy nástěnné mapy uvedeny mezi mapami západoněmecké kartografické firmy Harms, svědčí nepochybně o těsné součinnosti obou firem.

Vydavatelství s velmi dlouhou tradicí, nyní akciová společnost Ed. Hözel, vydalo sice šest historických nástěnných map — pět v měř. 1 : 1 mil. a jednu v měř. 1 : 600 tis. — avšak v této činnosti již nepokračuje. Ze zmíněných šesti map nejsou dvě, podle osobního sdělení tří, již v prodeji. Snad k tomu přispěly příliš tradiční tituly map, ne-



boť se týkají rozvoje moci Habsburků a stavu mocnářství po mírových „ustanoveních“ ze St-Germain a Trianonu.

Ve zmíněném ceníkovém katalogu tvoří mezi 94 historickými nástěnnými mapami, jež jsou rakouskými školám nabízeny, mapy vydané rakouskými vydavateli sotva jednu desetinu. Téměř tři pětiny nabízených nástěnných map mají své zmenšené protějšky ve všeobecném vydání — tedy nikoliv, jak by se dalo od rakouské firmy očekávat, ve vydání rakouském — Putzgerova atlasu. Mezi těmi, které svůj protějšek v „rakouském Putzgerovi“ nemají, se Rakouska bezprostředně týkají dvě, totiž *Reformace a katolická obnova a Rakousko a Prusko do r. 1975, vznik německého dualismu*. Dvě další se týkají střední Evropy, kdežto zbývajících šest již nemá přímou spojitost s dějinnými osudy Rakouska, resp. je nahrazeno mapou rakouské proveniencie.

Geograficko-kartografický ústav Hermann Haack z NDR nabízí v uvedeném katalogu 18 nástěnných historických map, které se vztahují k dějinným epochám od antiky až po rok 1939. Je to třetina ve srovnání s obdobnými mapovými edicemi vydavatelství západoněmeckých, tj. firem Flemming, Velhagen a Klasing, Harms a Westermann. Průměrná cena map vydaných v Rakousku, v NDR a v NSR je v poměru zhruba 1:2:3.

J. Hůrský

## Z P R Á V Y Z Č S G S

---

**Výroční členská schůze severomoravské pobočky ČSGS.** Výroční členská schůze severomoravské pobočky ČSGS se konala na dvou místech, a to na Hydrometeorologickém ústavu v Ostravě dne 24. 2. 1981 za účasti 24 členů a na katedře geografie Přírodovědecké fakulty UP v Olomouci dne 26. 2. 1981 za účasti 15 členů z celkového počtu 185 členů pobočky, tj. celkem 22 % členské základny.

Činnost pobočky byla v roce 1980, v souladu s rámcovým plánem na léta 1979—81, orientována v politicko-výchovné, vědecké a popularizační činnosti na problematiku životního prostředí a jeho vybraných aspektů. Přednášková činnost byla zaměřena na seznámení s průběhem a závěry XXIV. Mezinárodního geografického kongresu (MGK) v Tokiu. Rámcový plán práce byl rozpracován do pololetních plánů roku 1980.

Stěžejní akcí celostátního významu, kterou pobočka organizačně připravila z pověření ÚV ČSGS, bylo družební setkání českých a slovenských geografů MORÁVKA 80 ve dnech 9. až 10. října 1980. Součástí družebního setkání bylo zasedání ÚV ČSGS a výboru severomoravské pobočky, jednání didaktiků geografie vysokých škol a zástupců české a slovenské komise pro školskou geografii a také jednání se zástupci Polské geografické společnosti. Na závěr prvního dne se uskutečnila beseda s dr. M. Havlantem, CSc., účastníkem XXIV. MGK v Tokiu, doprovázená promítáním diapozitivů. Z očekávaného počtu 60 účastníků družebního setkání se však dostavilo pouze 35, a tak jednání bylo v řadě případů redukováno a bylo jen na škodu věci, že se řada představitelů čs. geografie na jednání omluvila.

V rámci spolupráce s Polskou geografickou společností se tři členové pobočky zúčastnili VII. polsko-československého geografického semináře, který se konal ve dnech 3.—5. 11. v Kozubniku. O aktivní účastí svědčí i zařazení jejich referátů do sborníku z tohoto semináře. V zájmu pobočky a jistě i ÚV ČSGS zůstává nadále rozvíjet, prohlubovat a konkretizovat spolupráci s Polskou geografickou společností a jejími pohraničními pobočkami. Je však nutné, aby na úrovni vedení obou geografických společností došlo k urychlenému jednání a schválení plánu mezinárodní spolupráce na léta 1981—1985.

V uplynulém roce dále pobočka zajistila instruktáž učitelů zeměpisu pro Okresní pedagogické středisko ve Frýdku-Místku k inovaci poznatků o plnění hospodářských záměrů 6. 5LP a předpokládaném vývoji v 7. 5LP. Na katedře geografie Pedagogické fakulty v Ostravě bylo dále uspořádáno filmové odpoledne „Vodní zdroje a vodní hospodářství“, série besed a přednášek o XXIV. MGK. Členové pobočky se zúčastnili celostátního semináře v Ašovicích o teoretické geografii a mezinárodní přehlídce filmů o životním prostředí Ekofilm 80. Pro členy studentského odboru ČSGS v Ostravě byla uspořádána beseda o činnosti ČSGS a o poznatcích studentů ze stáže v SSSR. Na katedrách geografie olomoucké univerzity byla uspořádána přednáška k problematice ku-

bánského krasu za účasti dvou odborníků z Kuby a rovněž beseda o XXIV. MGK. V rámci Měsíce československo-sovětského přátelství byla v Ostravě uspořádána beseda o VII. sjezdu Geografické společnosti SSSR. Velmi pozitivně bylo hodnoceno ustavení studentských odborů při pobočce v Ostravě i Olomouci, jejichž základna již dnes čítá téměř 80 členů. Současně se také ukázala nutnost pověřit jednoho člena výboru péčí o studentský odbor.

Ve zprávě o činnosti pobočky za rok 1980 byla zdůrazněna nutnost i nadále a mnohem intenzivněji rozvíjet a prohlubovat spolupráci s Krajským pedagogickým ústavem a jednotlivými okresními pedagogickými středisky v oblasti přestavby a výuky zeměpisu. Nemenší pozornost byla věnována otázce ustavení odborných komisí při pobočce, zejména těch, pro které jsou kádrové i odborné předpoklady (školská geografie, životní prostředí, socioekonomická geografie). V období příprav výroční členské schůze byla také definitivně uzavřena a vyřešena otázka místní organizace v Olomouci.

Po projednání v předsednictvu ÚV ČSGS a v jeho plénu byly vytvořeny organizační i kádrové předpoklady pro rozdělení stávající pobočky na dvě samostatné pobočky — ostravskou a olomouckou. K realizaci tohoto záměru došlo na výroční členské schůzi v Ostravě i Olomouci, kde byly zvoleny nové výbory obou poboček. Předsedou ostravské pobočky byl zvolen RNDr. Petr Šindler z katedry geografie Pedagogické fakulty v Ostravě a předsedou olomoucké pobočky doc. RNDr. Vladimír Panoš, CSc., z katedry geografie Přírodovědecké fakulty UP v Olomouci.

V usnesení z obou výročních schůzí byla schválena zpráva o činnosti pobočky za rok 1980, hospodaření pobočky a revizní zpráva a návrh hlavních úkolů na 1. pololetí 1981. Výborům obou poboček bylo uloženo soustavně rozšiřovat členskou základnu, ustavit a rozvíjet činnost odborné komise pro školskou geografii a podle možnosti i dalších odborných komisí. V souladu se závěry a usnesením XV. sjezdu čs. geografů zpracovat plány poboček na 2. pololetí 1981 a rámcové plány činnosti na další stanovené období. Rovněž se ukládá zabezpečit organizační a administrativní rozdělení původní severomoravské pobočky na dvě samostatné — ostravskou a olomouckou.

Delegátem ÚV ČSGS na jednání výroční členské schůze v Ostravě byl RNDr. ing. Václav Novák, CSc., vědecký pracovník GÚ ČSAV v Brně a člen výboru jihomoravské pobočky ČSGS, který v diskusi vystoupil s řadou podnětných námětů, vyslovil se k celkové činnosti pobočky a seznámil přítomné s přípravou XV. sjezdu čs. geografů v Brně.

U příležitosti výroční členské schůze byla v Ostravě na Hydrometeorologickém ústavu instalována výstavka prací ostravských geografů s tematikou „Antropogenní změny v ostravském regionu“. Na závěr výroční členské schůze v Olomouci byla uskutečněna beseda s doc. dr. S. Šprincovou, CSc., o XXIV. MGK v Tokiu, doplněná diapozitivy.

*P. Šindler*

## L I T E R A T U R A

**M. Riedlová, J. Demek, J. Pech: Úvod do studia geografie a dějiny geografie.** 159 str. 61 obr., Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1980. Cena 20 Kčs.

V edici Učebnice pro vysoké školy vyšla zajímavá a potřebná publikace zkušených autorů působících na katedrách geografie v Praze, Brně a Plzni. Zhruba první polovina je věnována úvodu do studia geografie (J. Demek) a jejímu výchovnému a vzdělávacímu významu (M. Riedlová), druhá polovina dějinám geografie a přehledu čs. geografických pracovišť, knihoven, časopisů a literatury (J. Pech).

V úvodních kapitolách se zabývá J. Demek objektem geografie a objasňuje nejen, co geografie je, ale také, co geografie není, nebo je pouze ve zkrácených představách. Autor vysvětluje krajinnou sféru jako objekt geografie, seznamuje se systémem geografických věd, se získáváním a zpracováním geografických informací (zejména s přihlédnutím k nejmodernějším metodám), s vytvářením geografických hypotéz a teorií, s různými metodologickými aspekty geografie a končí společenskou funkcí a perspektivami geografie. Celá tato část je psána z pozice systémové teorie vytvořené v 30. letech americkým biologem L. van Bertalanffym a v současnosti rozpracovávané ve známé teorie geosystémů. Lze říci, že úvodní teoretické stati doprovázené řadou názorných příkladů poskytují nejen studujícím, ale všem geografům kvalitativně nové pohledy na proble-



matiku geografie na sklonku 20. století a představují zatím to nejlepší, co bylo u nás na toto téma napsáno. Lze ovšem zároveň předpokládat, že ne každé tvrzení a ne každá zde prezentovaná definice se setká se všeobecným souhlasem. (Namátkou uvedme termín *biogeosféra* pro jednu z dávno známých geosfér, přičemž ostatní, např. *hydrosféra*, *pedosféra*, toto vložené —*geo*— správně nemají; logicky tedy postačí biosféra — proč zavádět za každou cenu nové termíny pro staré věci? Atd., atd.) Mnohé přístupy v publikaci jsou vpravdě revoluční, odporující vžitým představám, leckteré myšlenky a termíny diskusní, vyžadující ještě konfrontaci a případně upřesnění. Ale pravděpodobně právě pro tuto nekonvenčnost bude první polovina knihy nejpřitažlivější.

Rozsáhlou částí učebnice jsou dále Dějiny geografie, jejichž autorem je Jiří Pech. V chronologickém sledu nás postupně seznamuje s hlavními tendencemi starověké, středověké a novověké geografie až po současnost. V rámci časových úseků, které si autor vymezil, postupuje tak, že pojednává nejprve o nejdůležitějších badatelích—výzkumnících, významných kartografech a kde to vyžaduje nutnost, také o věhlasných astronomech, fyzicích a přírodovědcích. K obecným dějinám geografie připojuje autor i historický přehled oceánografických výzkumů a výzkumů velehorských oblastí. Bylo by ovšem v tomto případě namístě neopomenout významné objevy speleologické. Samostatnou, obsáhlou kapitolu věnuje autor rovněž českým a slovenským cestovatelům a jejich významu pro rozvoj geografie. Postupuje zde opět chronologicky.

Celý oddíl dějin geografie je zpracován velmi přehledně, k čemuž přispívá i vytištění osobních jmen tučným písmem; nestalo se tak však v případě jména Václav Vojtěch (s. 135). Podobně jako zde měla být tučným písmem tištěna jména geografů a kartografů v části, pojednávající o vývoji geografických názorů (s. 32—37), neboť obě části spolu souvisejí [jména se mnohdy opakují]. Zde měl být také uveden jako zakladatel geomorfologie Ferdinand von Richthofen. V oddílu pojednávajícím o prvním období velkých geografických objevů [1492—1550] neměl by být v souvislosti s Kryštofem Kolumbem vynechán Alonzo de Hojeda, který sledoval Kolumbem objevenou část severního pobřeží Jižní Ameriky a dal podnět k znázornění jeho výsledků na mapě světa z r. 1500, jejímž autorem byl Juan de la Cosa. Protože jde o učebnici pro vysoké školy, je nanejvýš nutné, aby text učebnice se shodoval s obsahem mapy „Zeměpisné objevy a koloniální panství do poloviny 17. století“, obsažené ve Školním atlase světových dějin pro střední školy. Obě pomůcky slouží stejnému účelu a musí tedy spolu navzájem korespondovat. Proto by učebnice měla vedle Hojedy obsahovat jména Nicolo Conti [1419—1441], Pedro Alvarez Cabral [1500—1501], Hernando Cortés [1519—1525], Francisco Pizarro [1531—1534], Hernandez de Córdoba [1517], Juan de Grijalva [1518], Sebastian Cabot [1498] a Jermak [1581—1582.]. U jména Ameriga Vespuccioho bylo by třeba se zmínit o listu, v němž Vespucci popisuje Nový svět. Tento list vyšel také česky pod názvem „Spis o nových Zemích a o novém světě, o němž jsme prve žádné známosti neměli, ani kdy co slyšeli“; vydal jej plezeňský tiskař Mikuláš Bakalář někdy kolem r. 1504. Autor uvádí vylupl Magalhãesovy výpravy datem 10. srpna 1519, zatímco Boh. Horák datem 20. září 1519. Na s. 106 bylo by vhodné doplnit text sdělením, že kartografická tvorba druhé poloviny 15. a ještě i v 16. stol. týkající se Evropy se zakládala převážně na Ptolemaiových mapách přiložených k jeho Geografii. Účast na pozdějších vydáních Ptolemaiových map měl také polský kartograf Bernard Wapowski, který věnoval svou pozornost zejména střední Evropě, opíraje se o mapu střední Evropy Mikuláše Cusy. Nejednotnost se jeví také v datu dosažení jižního pólu Roaldem Amundsenem; Dušan Trávníček uvádí datum 15. 12. 1911, kdežto Jiří Pech 14. 12. 1911 (viz B. Horák, D. Trávníček, I. Honl, Dějiny zeměpisu III., Praha 1968, s. 190, a Ročenka Lidé + země 1961, s. 133).

V kapitole o českých cestovatelích je omylem udáno, že E. Holub nashromáždil chromné sbírky etnografického rázu a přírodnin z Jižní a Střední Ameriky místo Afriky (s. 133). Josef Kořenský se narodil v Sušně, nikoli v Sušné. Protože pro období předověku máme velmi sporadické zprávy o našich cestovatelích, bylo by vhodné doplnit tu jméno Mikuláše z Čech, který působil kolem r. 1346 jako misionář v zámořských krajinách (viz Sborník Čs. společnosti zeměpisné, roč. 1956, sv. LXI, s. 143—144). Omylem se uvádí, že Josef Sekyra se zúčastnil vysokohorské expedice do Himálaje; ve skutečnosti to bylo do Pamíru. Bylo by třeba upozornit také na Slováka Ondřeje Perdíka, misionáře v Zambii, který tam dal vybudovat cestu s 15 mosty v nadmořské výšce 1480 metrů (viz Sborník ČSGS 85, 1980, s. 141—142).

Ještě několik poznámek k rejstříku. Rejstřík není proveden pečlivě; u hesel nejsou uvedeny všechny stránky, např. u hesla Ptolemaios Klaudios chybí s. 98, kde je právě uvedeno Ptolemaiovo dílo *Megalé syntaxis*, dále strany 103, 106, u hesla Mercator Gerhard chybějí strany 100, 109 a naopak v rejstříku u hesla David Jan je uvedena s. 121,

avšak v textu se na udané straně toto jméno nevyskytuje. Řada základních nových termínů v rejstříku chybí. Pravopisné chyby jsou v oddílu Časopisy.

Přes uvedené nedostatky může recenzovaná učebnice sloužit svému účelu, jemuž je určena, a doporučujeme ji pozornosti všech geografů.

J. Vaniš, J. Rubín

**J. Vyskočil a kol.: Ochrana a tvorba životního prostředí.** Sborník prací lékařské fakulty v Brně 68:1—95. Lékařská fakulta UJEP, Brno 1980, cena váz. sborníku 14,— Kčs.

Zhoršující se podmínky životního prostředí se u lidské populace začínají projevovaly chorobami z nedostatečné adaptace na rychle se měnící podmínky okolního světa. Životní prostředí lidské společnosti je složitý systém s četnými bezprostředními a zpětnými vazbami, který vyžaduje spolupráci odborníků všech vědních oborů. Je proto potěšující konstatovat, že odborníci lékařské fakulty univerzity J. E. Purkyně v Brně nejen sami věnují pozornost otázkám životního prostředí, ale dnes na této tematice spolupracují s řadou odborníků dalších vědních oborů. Svědčí o tom sborník souboru prací a diskusních příspěvků přednesených na vědecké konferenci lékařské fakulty UJEP v Brně dne 24. května 1978.

Ve sborníku je publikováno 9 prací a 13 diskusních příspěvků z výše uvedené konference. V úvodu editor J. Vyskočil správně zdůrazňuje komplexnost výzkumu, výuky a výchovy k problematice ochrany a tvorby životního prostředí a současně vyzvedává význam lékařských věd při studiu tohoto složitého. Následuje řada prací zabývajících se otázkami životního prostředí z hlediska socialistického práva (B. Pospíšil), marxistické filozofie (K. Linhart), urbanismu (M. Přileský) a psychologie (M. Bouchal a R. Klauďa).

Po těchto pracích již následují příspěvky lékařů, které se zabývají aplikací otázek životního prostředí při výuce jednotlivých lékařských disciplín. Z nich zejména vyniká práce J. Kotulána, která vychází z dlouholetého výzkumu v terénu. Vedle uvedených výsledků studia hygieny životního prostředí upozorňuje i na některé problémy výzkumu vlivu životního prostředí na zdraví populace. Jsou to především otázky výběru vhodných kritérií zdravotního stavu.

Po pracích následuje řada zajímavých diskusních příspěvků. Z nich upozorňují zejména na otázku zabezpečení práce zemědělských pracovníků a jejich životního prostředí z hlediska zdravotního (J. Vyskočil), otázky životního prostředí a nemoci cest důchadců (A. Pokorný a M. Běluša), otázky vlivu agrochemických látek na životní prostředí venkova (M. Ševčík), otázky socialistického způsobu života, vývoje mladé generace a životního prostředí (M. Macků a J. Dostál) a zejména aktuální problém ochrany a tvorby životního prostředí v podmínkách jaderné energetiky (J. Špindrich).

Celkově je sborník velmi zajímavý i pro geografů. Poskytuje řadu podnětných námětů pro spolupráci se specialisty dalších vědních oborů nejen v ČSSR, ale i v rámci úkolů RVHP. Současně názorně dokumentuje nutnost mezioborové spolupráce při řešení stále složitějších otázek životního prostředí.

Doporučuji sborník pozornosti našich geografů.

J. Demek

**R. Bednarek, Zb. Prusinkiewicz: Geografia gleb.** 243 str., Panstwowe wydawnictwo naukowe, Warszawa 1980. Cena 34 zł.

Geografie půd se dnes nalézá v živém vývoji, což je podmíněno zčásti novým pojetím klasifikace půdních jednotek — hlavně půdních typů — a pochopitelně též národohospodářskými požadavky na výživu narůstajících počtů obyvatelstva jednotlivých států a celého světa. Kniha známých polských pracovníků je cenným příspěvkem k této důležité problematice. Publikace je rozdělena na 2 základní části s dalším účelným rozdělením na jednotlivé kapitoly a podkapitoly. První část knihy je věnována klasifikaci a geografii půd světa a druhá část pojednává o geografii a charakteristice půd Polska.

První kapitola podává přehled vývoje a rozvoje geografie půd. Je tu zdůrazněn význam map půdních poměrů v pojetí geograficko-genetickém s velmi dobrým přehledem historického vývoje od dob V. V. Dokučajeva až po dnešní dobu. Samostatná kapitola je věnována koncepci půdoznalecké služby USA s novými názvy půdních jednotek, které nemají nic společného s dosud užívanými klasifikacemi a jsou i pojmově značně odlišné a nám až cizí. Cennou statí je přehled teoretických pedogenetických syntéz s hojnými citacemi moderních půdoznalců a jejich škol. Druhá kapitola popisuje hlavní záko-

nitosti rozmístění půd na Zemi se zvláštním zřetelem k polohám rovin a nížin a k polohám horským. Tím je zdůrazněn význam geomorfologie krajiny jako důležitého půdotvorného faktoru. Třetí kapitola analyzuje význam zvětrávacích procesů v problematice geografie půd.

Čtvrtá kapitola tvoří hlavní část knihy a pojednává o pásmitosti či zonalnosti půd. Je tu nejdříve uvedeno pásmo polární s půdami arktických a tundrových oblastí a s popisy půdních typů těchto chladných oblastí. Jako druhé pásmo je tu vylíčeno pásmo mírně chladné s částečně až trvale zmrzlými půdami, resp. půdními typy této tajgové oblasti. Rozlišení půdních typů v tomto pásmu je velmi cenné a důležité pro pedogeografii tohoto pásma. Dříve byly zde všeobecně rozlišovány jen půdy tajgové, zahrnující řadu půdních typů bez bližší pedogenetické klasifikace a tím i ekologické hodnoty.

Třetí část této kapitoly vymezuje tzv. pásmo mírně teplé, kde jsou zařazeny půdy vlhčích oblastí, tj. půdy hnědozemní, rezivé a tzv. půdy pylové na sprašových substrátech. Dále jsou uváděny černozemě, šedé lesní půdy a půdy kaštanové. Následuje pásmo suché s půdami polopustin (chybějí zde půdní typy) a pak šedoohnědé půdy pustinné.

Čtvrtá část popisuje půdní poměry subtropického pásma, kam jsou zařazeny půdy žlutoohnědé, žlutozemě, červenozemě a rubrozemě jako půdy subtropických prérí. Z přechodní zóny jsou uvedeny půdy skořicové a šedoskořicové, ze suchých oblastí půdy šedozemní a mladé půdy subtropických a tropických pustin. Pátá část vymezuje pedogenetické pásmo tropické dělené na oblasti vlhké, přechodné a suché. Zde jsou uváděny červené půdy feralitové, skořicovo červené, černohnědé, černé půdy tropické, dále pak červenavé hnědozemě a mladé půdy tropických pouští.

Pátá kapitola vymezuje a popisuje půdy intrazonální a azonální. Označování půd jako intrazonální a azonální není již vhodné a nevyhovuje modernímu pedogeografickému pojetí v rámci komplexního půdotvorného prostředí a tím i půdotvorného procesu v krajině. Zařazuje sem půdy bažinné a glejové, rendziny, aluviální půdy typu mady, černé země (?), solné půdy takyry, andosoly, půdy mangrovové, litosoly, regosoly, rankery a půdy průmyslové. Nejde tedy o žádné půdy intrazonální či azonální, ale o normální půdní typy patřící zákonitě do vymezených a uváděných půdních pásem v rámci jejich heterogenity, kam také patří a měly tam být také pedogeograficky normálně zařazeny.

Šestá kapitola se zabývá problematikou hospodářského využití půdního fondu světa. Sedmá kapitola obsahuje přehled regionální geografie půd jednotlivých kontinentů světa.

Druhá část publikace obsahuje klasifikaci a charakteristiku Polska. Je to v podstatě pedologická a pedogeografická monografie půd Polska tvořící značnou část publikace. Velmi dobře je tu uvedena základní charakteristika půdního pokryvu Polska se zřetelem na půdotvorné horniny, dále rozmístění hlavních půdních typů a krátká charakteristika struktur půdního pokryvu polského území. Další část dobře charakterizuje půdní poměry jednotlivých fyzickogeografických oblastí Polska od nížinných oblastí přímořských až do horských oblastí. Také je zde uvedena krátká charakteristika úrodnosti polských půd.

Knihy je velmi cenným příspěvkem k poznání geografie půd světa s řadou originálních myšlenek v rámci pedogeografických pásem. Bylo by jen vhodné věnovat zvýšenou pozornost výškové půdní pásmovitosti (stupňovitosti). Publikace je důležitou pedogeografickou monografií a lze ji doporučit geografům, pedologům, geobotanikům a vědeckým pracovníkům příbuzných vědeckých disciplín. *J. Peříšek*

**Kolektiv: Kuda i začem jedut ljudi.** 27. svazek edice Obyvatelstvo, 111 str., Statistika, Moskva 1979.

Ve sborníčcích „Obyvatelstvo“ vycházejí obsahově zajímavé, poučné a někdy i výsoce odborné publikace zabývající se obyvatelstvem z nejrůznějších hledisek.

Ve dvanácti kapitolách uvedeného sborníčku je především kladen důraz na rozbor měřítek intenzivnosti a struktury migračních proudů. Autoři sledují jejich vliv na rozmístění pracovních zdrojů, na změny sociálního složení obyvatelstva, na strukturu podle pohlaví, věku, národnosti atd.

Dvanáct kapitol můžeme podle obsahu rozdělit zhruba do pěti skupin, přičemž tři skupiny kapitol tvoří jakýsi celek po stránce obsahové a dvě kapitoly jsou obsahově zcela výjimečné.

První skupina kapitol je nejpodstatnější. Rozebírá obecně nebo na konkrétních příkladech migraci ve výši její složitosti. V kapitole Migrace obyvatel v mladém městě se autor zabývá především věkovou strukturou migrantů a jejich stavem a faktory ovlivňujícími migraci.

V kapitole Prostředí a migrace obyvatel je zdůrazněna nutnost studovat migrační proudy v souvislosti s přírodou. Celková analýza migrace má být provedena v souvislosti s časem, prostorem a cílem. Dozvídáme se zde též zajímavá fakta o růstu migrace v SSSR ve směru ze západu na východ a uvnitř oblastí ze severu na jih.

Ve stati Faktory mezirajonní migrace obyvatel se autoři zabývají především socio-ekonomickými faktory. Jejichž propracování je krokem k poznání migrací. Velká pozornost je zde věnována motivaci migrace — jednomu z nejobtížněji zjištěných faktorů.

Kapitola Mezi vesnicí a městem hodnotí migraci mezi městem a vesnicí, zkoumá mechanismus a faktory migrace, jakož i problémy regulace migračních procesů.

Dozvídáme se o úbytku obyvatelstva v SSSR (v roce 1951 bylo 60 % vesnického obyvatelstva, v roce 1977 jen 38 %), stejně jako o přebytku pracovních sil ve Střední Asii, Zakavkazí, Moldavii. Autoři nejen konstatují a popisují, ale hledají i cesty k nápravě. Jedno z možných řešení přebytku pracovních sil nacházejí v urbanizaci některých území.

Cílový program regulace migrací je název další kapitoly, v níž jsou souhrnně charakterizovány faktory migrace a zdůrazněna především plánovitá regulace migrací v patnáctiletých, pětiletých a jednoletých plánech.

Na dvou konkrétních příkladech Leningradu a Moskvy jsou ukázány problémy vztažné prostředí a obyvatelstva. U Leningradu je zdůrazňován jeho velký význam v industrializaci severozápadu, u Moskvy je podána charakteristika sociálního potenciálu, který má velký vliv na formování migračních proudů.

Další určitý obsahový celek tvoří dvě kapitoly zabývající se metodologií. První s názvem Použití metody kohort v analýze učebních migrací zkoumá změny vnitřkohortní i mezikohortní intenzity. Pomáhá nám to odkrýt sled změn její intenzivnosti a závislosti na vzrůstu a úrovni vzdělání. Ve stati Model analýzy a prognózy mezioblastní migrace obyvatelstva je rozebrán model extrapolace a častěji užívaný model faktorový. Pracuje se se statistickými metodami a využívá se koeficientu korelace a regresního koeficientu. Oba modely nám slouží k určení směru a rychlosti proudů i tendence vývoje migračních proudů.

Další dvě stati se týkají spíše historie. V článku Migrace obyvatelstva podle všeruského předpisu z r. 1926 je nastíněna charakteristika struktury obyvatelstva ve 20. letech v Rusku a v článku Demografické změny a společenská politika je stručně charakterizován průběh a problémovost mezinárodní konference demografů socialistických zemí konané v r. 1977 ve Varšavě.

Poslední článek poněkud vybočuje z celkového obsahu. Má název Některé aspekty imigrační politiky Francie v šedesátých a na začátku sedmdesátých let. Stručně a zajímavě, s dostatkem konkrétních údajů, nás seznamuje se současným problémem Francie — migračními proudy. V článku se rozebírají klady i záporny imigračních proudů z hlediska ekonomické situace Francie.

Na závěr je možno konstatovat, že sborníček informuje přijatelnou formou o všech podaných problémech. Informace nejsou vyčerpávající, jsou pouze určitým nástinem problémů. K nejobsačnějším a též nejnáročnějším patří obě kapitoly zabývající se metodologií. Z obsahu vyplývá celková nutnost větší efektivity řízení migračních procesů obyvatelstva.

Příručka je vhodná jak pro ekonomy a sociology, tak pro geografů v širokém slova smyslu.

*D. Drbohlav*

**Antonín Franke a kolektiv "Rukověť cestovního ruchu." Merkur, Praha 1980, 424 stran, náklad 5 000 výtisků.**

Kolektiv zaměstnanců sekretariátu Vládního výboru pro cestovní ruch ČSR (v čele s tajemníkem VVCR ČSR ing. A. Frankem, CSC., předním odborníkem v tomto oboru) zpracoval příručku určenou především pracovníkům v cestovním ruchu. Její obsah však zaujme i jiné čtenáře a připoutá i pozornost geografů, zejména těch, kteří se zabývají cestovním ruchem.

V úvodu své práce autoři charakterizují postavení cestovního ruchu v národním hospodářství, jeho vztah k životní úrovni a národnímu důchodu. Definují základní pojmy z cestovního ruchu — v této oblasti stojí za pozornost například vyjádření vztahu cestovního ruchu a rekreace nebo výklad termínu turista (vychází z mezinárodní konference OSN v Římě v r. 1963), do něhož se zahrnují i služební cesty nebo zájezdy sportovců na soutěže a utkání, což je pojetí značně odlišné od běžně užívaného.

Značná část publikace je věnována cestovnímu ruchu v ČSSR. Uvádí četné souborné charakteristiky i analytické údaje z oblasti domácího i zahraničního cestovního ruchu,

seznamuje s organizačním uspořádáním v této sféře, s její materiálně technickou základem. Geografy zaujme zejména rajonizace cestovního ruchu, i když dnes je již poněkud zastaralá a pracuje se na její aktualizaci. Další kapitoly se zabývají mezinárodními dohodami a spoluprací na poli cestovního ruchu, vědeckovýzkumnou činností u nás v oboru cestovního ruchu a propagací tohoto oboru.

Množství cenných údajů přináší obsáhlá přílohová část díla. Obsahuje mj. seznam hraničních přechodů v ČSSR, charakteristiku oblastí cestovního ruchu u nás, přehled chráněných území přírody podle stavu k 1. 1. 1978, výčet československých lázní se základní charakteristikou, vybrané vývojové řady statistických ukazatelů domácího i zahraničního cestovního ruchu.

Přestože v knize najdeme i jednotlivé drobné nedostatky a omyly (například na str. 302 se vyhlášení naší nejstarší chráněné krajinné oblasti Český ráj datuje do r. 1953 místo správného r. 1955 apod.), jde o cennou pomůcku, která přináší mnoho užitečných informací.

*M. Holeček*

**M. Kraitr, E. Huber, J. Karlíček, J. Laška, V. Richter: Chemický průmysl Západočeského kraje** — Sborník Pedagogické fakulty v Plzni, Chemie XI, 157 s. SPN, Praha 1980. Náklad 400 výtisků, cena 18,50 Kčs.

Není příliš časté, aby geograf informoval zeměpisnou veřejnost o publikaci napsané chemiky. V tomto případě jde o sborník prací členů katedry chemie pedagogické fakulty v Plzni, kteří se ujal úkolu podat vyčerpávajícím a při tom zhuštěným způsobem charakteristiku, technologii a rozmístění výroby v Západočeském kraji spojených více nebo méně s chemickými procesy. Publikace svou koncepcí a zpracováním má význam nejen pro studenty a učitele chemie, ale i pro zájemce dalších oborů, v neposlední řadě také pro zeměpisce. Z tohoto hlediska také text posuzuji.

Za redakce doc. ing. M. Kraitra, CSc., jsou kolektivem autorů zpracována následující témata: surovinová, vodohospodářská a energetická základna chemických a příbuzných výroby, výroba chemikálií, zpracování paliv, metalurgie, průmysl silikátů (stavební hmoty, keramický a sklářský průmysl), zpracování makromolekulárních látek, papírenský, dřevozpracující, textilní průmysl, úpravny vod a potravinářský průmysl. S menšími výjimkami, vyplývajícími ze specifiky sledovaných odvětví, jsou témata jednotně zpracována přibližně následujícím způsobem: vstupní informace, historie, celková charakteristika a organizace podniku či závodu, výrobní program závodu, surovinová základna, přehled hlavních výroby, provozů, technologických postupů a zařízení, sortiment výrobků, vodní hospodářství, ochrana životního prostředí, ekonomické aspekty. Většina témat má samozřejmě vedle regionálního obsahu svůj aspekt všeobecný. Obsah publikace je širěji pojatý, než jak chápeme a vymezujeme chemický průmysl, a zasahuje do řady průmyslových odvětví.

Logické celky jsou uzavřeny statěmi „Využitelnost ve výuce“, kde jsou akcentovány souvislosti výroby s učivem základní školy a gymnázia, mezipředmětové vztahy, ochrana životního prostředí, regionální význam, výchovné aspekty a vhodnost či nevhodnost, resp. podmínky pro konání exkurzí, už již chemických či komplexních.

Publikace obsahuje dvě tabulky: jedna z nich se týká využití vodních nádrží v Západočeském kraji, druhá výroby kombinátu Vřesová. Čtyři kartogramy sledují průmyslové lokace. Dobře uspořádaný je místní rejstřík. Srozumitelně, účelně a přehledně zpracovaný text psaný hutným stylem činí ze sborníku publikaci zajímavou i pro nechemiky svým příručím pojetím. K tomu přispívají informace o dalším rozvoji provozů či naopak o jejich ukončení s uvedením dat.

Jen na málo místech týkajících se chemie v užším smyslu popř. některých technologických termínů je snad text pro laika poněkud obtížnější. Přes tuto okolnost a přes několik drobnějších opomenutí (např. není uveden závod Mykoprodukty v Sušici) lze tuto publikaci doporučit studentům i učitelům geografie právě proto, že v učebních plánech studia zeměpisu na pedagogických fakultách chybějí základy technologické výroby tak významných pro konkretizaci lokalizačních faktorů.

*J. Winter*

**Ivan Bičík, Alois Obermann: Asie.** Kapitoly o Japonsku napsal Václav Kašpar. 294 stran textu, 279 obrázků, mapek a grafických doplňků. Náklad 17 000 výtisků. SPN, Praha 1980. Cena 50 Kčs.

Tato zajímavá publikace je určena pro mladé čtenáře od 9 let, stane se však nepochybně i vhodnou školní doplňkovou četbou. Její obsah rozhojní vědomosti mládeže

o asijském kontinentu, navíc přispěje k názornému seznámení s jeho přírodou, obyvatelstvem, způsobem jeho života, jednotlivými státy, jejich politickým zřízením a současnou ekonomickou situací. V sedmi hlavních kapitolách upoutá svou čtivou formou mladého čtenáře. Jasným výkladem mu pomůže vytvořit správný názor na řadu palčivých problémů, týkajících se rozvojových zemí, dále ukáže na všestranný vzestup socialistických zemí a na problematiku kapitalistických států (Japonsko, Izrael).

Úvodní část publikace seznamuje s asijskými fyzicko-geografickými poměry, pak následuje stručný přehled vývoje asijských objevů a výklad o obyvatelstvu a ekonomických poměrech tohoto kontinentu. Jádro knihy je v podstatě regionálně-geografické, autoři ovšem, kde je to třeba, nastiňují navíc i historický vývoj a pochopitelně také výklad aktualizují podáním současné problematiky (např. význam ropy, situace na Blízkém východě apod.). Probírají nejprve jihozápadní Asii, pak navazuje jižní Asie, jihovýchodní Asie, konečně pak východní Asie; nepíše o sovětské části Asie, která se vždy spojuje s výkladem o celém území SSSR. Faktograficky je cenná závěrečná doplňková část. Přináší přehled asijských zemí (stát, jeho rozloha, počet obyvatelstva, hustota zalidnění, průměrný roční přírůstek obyvatelstva, hlavní město), největších asijských měst (poloha, počet obyvatel, nadmořská výška, průměrná roční teplota, průměrné roční množství srážek), nejuvýše položených měst, nejdelších asijských řek (délka, povodí, průměrný průtok), největších jezer (rozloha, nadmořská výška, největší hloubka), největších asijských ostrovů (rozloha), významných národních parků a rezervací, asijských jazyků, dále pak údajů nejruznějších druhů (historická data, vysvětlivky k topografickým údajům, geografickým pojům, obdobně i k některým osobám).

Slovní výklad názorně dokresluje 279 ze značné části barevných obrázků, mapek a grafických doplňků přímo na příslušných místech textu. Ke knize autoři připojili také vložky asijských států (stav z r. 1978). Opticky velmi dobře působí barevná obálka zachycující krajinu pod Demávendem, jakož i barevná vyobrazení na přední i zadní předsádce a frontispice.

Jak svým obsahem, tak i podáním tato kniha upoutá nejen mládež, ale i dospělé. Jiště vzbudí další zájem o Asii, její státy, jejich osudy i o současný vývoj.

*D. Trávníček*

## M A P Y A A T L A S Y

**Vreckový atlas světa.** Slovenská kartografia, n. p., Bratislava. Zpracovala Kartografie, n. p., Praha, 1980. 4. vydání, 41 mapových listů, abecední seznam zeměpisných názvů, 68 str. Cena 20 Kčs.

V roce 1980 vydala Kartografie 4. vydání populárního kapesního atlasu světa ve slovenské verzi. Již tradičně je výborně zpracována kartografická část, navazující tak na vysokou úroveň předcházejících českých a slovenských vydání. Textová část atlasu však trpí řadou nedostatků a nepřesností, a to především z hlediska ekonomicko-geografického a demografického. Převážná část textového doprovodu je převzata z osmého, resp. devátého českého vydání, a to s chybami a omyly, na které bylo poukázáno již v recenzi k 9. aktualizovanému vydání kapesního atlasu světa (Sborník Československé geografické společnosti 84:171—173).

Zjištěné nedostatky lze rozdělit do šesti okruhů:

1. Největším nedostatkem je neaktualizace hospodářských dat. V době redakční uzávěrky 4. vydání (9. únor 1979) byly k dispozici údaje za rok 1977, resp. 1976. Přesto se v atlasu objevují již zastaralé hospodářské ukazatele z roku 1969, ojediněle z roku 1970; za Československo pak z roku 1971. U řady států vzrostla současná produkce, resp. těžba oproti údajům z recenzovaného atlasu několikanásobně. Např. u Guiney těžba bauxitu čtyřnásobně, těžba ropy v Mexiku a těžba bauxitu v Austrálii trojnásobně, výroba elektrické energie v Sovětském svazu téměř dvojnásobně aj. Čtenář se může seznámit i s některými údaji vpravdě „historickými“ (např. těžba platiny u JAR z roku 1964, výroba elektrické energie u KĽDR z roku 1965 a těžba magnezitu u Brazílie z roku 1958). Poslední údaj se autoři snažili „aktualizovat“ tím, že za údaj z roku 1958 připsali rok 1968! Historicky rovněž působí údaje o početním stavu některých portugalských měst (map. list 15) — vesměs z roku 1960.

2. Druhý okruh se týká určování pořadí těžby či produkce ve světovém měřítku, kdy ke stejnému roku je u dvou států vztahováno stejné pořadí. Např. v roce 1970 byla na 1. místě ve sklizni sezamu jak Indie (viz list 22—440 tis. t), tak i Mexiko (list 35—250 tis. t); ke stejnému roku zaujímala 2. místo v produkci tungových jader Argentina (38) i Paraguay (38).

3. Z hlediska celosvětového postrádáme u některých států klíčové hospodářské údaje. Např. u Pobřeží slonoviny sklizeň kakaa a kávy (4. a 5. místo ve světě); chybí těžba zemního plynu (8,5 mld m<sup>3</sup> v roce 1977), uranu (2,2 tis. t v roce 1979), stříbra (207 t v roce 1979), kamenné soli (6,3 mil. t v roce 1978) a veškerá produkce potravinářského průmyslu u Francie; těžba zemního plynu u Nizozemí (86 mld m<sup>3</sup> v roce 1977 — 4. místo na světě). Velmi sporé jsou ekonomické údaje u KLDK: schází těžba olova (105 tis. t v roce 1978) a údaj za rybolov (1,6 mil. t v roce 1977). Rovněž u Jižní Koreje chybí veškerá průmyslová a zemědělská číselná charakteristika: výroba elektrické energie 35,5 mld kWh, surového železa 5,2 mil. t, oceli 5,2 mil. t, cementu 16,4 mil. t a sklizeň rýže 8,1 mil. t — vše v roce 1979. Československo postrádá údaj o těžbě hnědého uhlí (v roce 1979 — 97 mil. t a tím 4. místo ve světovém žebříčku). Absence podstatných ukazatelů je na druhé straně „vyvažována“ údaji z hlediska celosvětového bezvýznamnými (např. u Belize, Západní Samoy aj.).

4. Chybná specifikace užitých jednotek (např. těžba diamantů u Konga, těžba stříbra v Mexiku není 1 334 tis. t, ale „pouze“ 1 334 t; podobná chyba je i u Kanady).

5. Nedostatký se vyskytují i v používané terminologii. Místo kamenná sůl se autěři textové části spokojují s termínem „sůl“, některé hodnoty reprezentují celkovou těžbu rudy, jiné se týkají pouze obsahu kovu v rudě atd.

6. Další závažnou otázkou je problematika aglomerovaných měst. V přehledu největších evropských měst (map. list 5) se vedle sebe vyskytují aglomerovaná a neaglomerovaná města. „Nadhodnocením“, např. španělských měst, se tak Madrid stává druhým největším městem Evropy, nepočítáme-li sem sovětská města (viz map. list 5). Paříž v tomto žebříčku figuruje až na 6. místě. V mnoha případech velikostní označení v mapě neodpovídá početnímu stavu obyvatel měst v textu (např. Duisburg, Lagos). Z textu na mapovém listu 6 je patrné, že Duisburg již překročil 1/2 miliónovou hranici do přehledu evropských měst (list 5) a do příslušných map (list 5 a 6) již tato skutečnost není promítnuta. Obdobně, že již Köln překročil miliónovou hranici, zůstane čtenáři při pohledu na mapu utajeno (list 5 a 6 aj.). Mapa č. 6 nás uvádí do rozpaků při určování hlavního města spolkové země Hessensko, neboť toto označení nese jak Wiesbaden, tak Frankfurt a. M.

Recenzovaný atlas je ukázkou toho, jak by se nemělo přistupovat k reedicím geografických děl. V současném světě prudkých vývojových změn není možné opomíjet hledisko aktualizace u většiny geografických dat (předeevším ekonomického a demografického charakteru). Myslím si, že výborná kartografická část atlasu by si zasloužila i odpovídající textový doprovod, který by se vyvaroval nedostatků a chyb, na něž jsme v recenzi upozornili.

J. Anděl

**P. D. A. Harvey: The History of Topographical Maps. Symbols, Pictures, Surveys.** London [Thames and Hudson] 1980. 199 str., 116 vyobrazení, cena 15 £.

P. Harvey, profesor středověkých dějin na durhamské univerzitě, je autorem knihy o počátcích topografických map, přesněji řečeno o starých podrobných mapách a plánech, přičemž však se nevyhýbá ani některým přehledným mapám, pokud jimi lze vývoj kartografie účinně demonstrovat. Obsah díla je — shodně s podtitulem publikace — rozdělen na tři části, jež odpovídají vývojovým stadiím podrobných map. Výklad postupuje od symbolických „mapových“ znázornění primitivních národů přes obrázkové mapy ke starým plánům měst a k pohledům z ptačí perspektivy, mezi něž je zařazena celá řada starých pohledových map. Výrazná pozornost je věnována obrázkovým mapám středověké Evropy a Dálného východu, nezapomíná se však ani na staré mapy Mexika a Indie, jež jsou uvedeny v celém oddíle. Kapitoly sledující mapování v užším slova smyslu začínají nejstaršími památkami zeměměřičské práce Egypta, Babylónie a starověkého Říma. Pak výklad přechází přes itinerářové mapy k významným evropským mapám 15. století. Na tuto tematiku navazuje kapitola o podrobných mapách (i obrázkových) a plánech měst v Evropě v 16. století a závěr knihy rozebírá obrazové dědictví staré kartografie, jež zůstalo zachováno v podobě pohledových obrazových prvků i na mapách následujících staletí. Konečně je připojen výběr literatury pro jednotlivé kapitoly. Značné množství mapových reprodukcí dobře ilustruje tuto zajímavou knihu, určenou především širší veřejnosti. Mezi deseti barevnými přílohami najdeme i Klaudyá-

novu mapu Čech z r. 1518 s částí její obrazové výzdoby. O mapě jsou stručné zmínky na str. 183 a 192, ve vzpomínaném výběru literatury však odkaz na ni schází, stejně jako chybí citace Kuchařových *Early Maps of Bohemia...* (1961), kterou bychom zde s určitostí očekávali.

L. Mucha

**Autoroutenatas**, VEB Tourist Verlag, Berlin/Leipzig 1980. 472 stran. Cena 45,— M.

V prvním vydání vyšel v NDR ve velkém nákladu (90 tisíc kusů) zvláštní atlas pro autoturisty: je jakousi kombinací normálního autoatlasu s turistickým průvodcem. Obsahuje kartografické a turisticko-geografické zpracování 95 automobilových tras vedoucích sedmi socialistickými státy: Bulharskem, ČSSR, NDR, Maďarskem, Polskem, Rumunskem a evropskou částí SSSR. Jde o tematickou novinku, náročnou na zpracování, neboť její obsah i forma provedení jsou značně různorodé. Skloubení jednotlivých složek díla (kartografické, textové a obrazové) a jejich vyvážení patřilo jistě k nemalým úkolům hlavního redaktora atlasu, jímž je dr. A. Seeler. Redakci map měl na starosti E. — F. Queissner. S ústřední redakcí publikace spolupracovala řada zahraničních spolupracovníků z jednotlivých zemí.

Skladba díla je následující. Vpředu je uveden obsah, úvod, návod k používání atlasu, značkový klíč a tabulka výslovnosti jednotlivých hlásek. Další obsah je postupně věnován jednotlivým zemím, nejprve je zde vždy uvedena přehledná mapa státu se zákresem tras, jež jsou předmětem pojednání. Na území jednoho státu připadá asi desítky tras, někdy ještě s trasami pobočnými (alternativními); značení je např. CS 1 (resp. CS 1b u trasy pobočné). Po úvodní přehledné mapě dále následuje: geografický přehled země, pokyny pro autoturisty, popis nejdůležitějších měst (3—6 z každého státu; z ČSSR je to jen Praha, Bratislava a Brno). Kapitoly o městech mají tuto strukturu: velikost, význam, historie, pamětihodnosti, praktické pokyny, ubytovací a stravovací zařízení, všeobecné informace. Následuje nejobsáhlejší stať: popis tras a jejich okolí. Je zde — tak jak je to v průvodcích obvyklé — poukázáno na hlavní data a zajímavosti, zejména na historického a zeměpisného rázu; velkým městům je vždy věnováno několik odstavců. Kromě barevných map a plánů jsou v celé publikaci umístěny barevné fotografie z různých míst na trasách, resp. i mimo ně.

Značkový klíč map je velmi obsáhlý; týká se obou kartografických složek díla: map turistických tras a plánů měst. Mapy tras jsou v měřítku 1 : 1 000 000 kromě mapy jedné trasy v BLR, která je v měř. 1 : 800 000, a kromě map tras ve SSSR, které jsou v měř. 1 : 1 750 000 až 1 : 3 000 000. Mapy tras zabírají střední svislý pás stránky, na tomto středním pásu širokém 63 mm je vždy výřez mapy s příslušnou trasou uprostřed (trasy jsou znázorněny žlutě), v levém pásu je kilometrůž trasy (v obou směrech) se značkami vyjadřujícími turisticky důležité informace týkající se příslušných míst na mapě. V pravém úzkém pásu je podélný profil trasy (s uvedením výškových kót, v desetinnásobném převýšení). Tyto mapy tras nejsou orientovány vždy k severu, ale tak, aby příslušný pás byl v podélné ose stránky; orientace je vyznačena šipkou. Na mapách jsou sídla v pěti kategoriích, zelenými plochami jsou vyznačeny lesy, modře vodstvo. Bodových značek pro různé objekty jsou dvě desítky.

Vydání tohoto typu autoatlasu kombinovaného s průvodcem je záslužným činem nakladatelství. Sestavení díla jistě skýtalo mnohá úskalí, je to např. problematika rovnoměrného zastoupení tras na území států (ve SSSR je hustota tras podstatně nižší) a hlavně výběr tras. Na území ČSSR byl výběr proveden — s ohledem na limitující počet tras — celkem odůvodněně. Publikace v menší míře obsahuje některá nedopatření, k nim patří jistě to, že u přehledných map států a hlavně u plánů měst chybí měřítko; uvedeno mělo být alespoň v grafické formě. Vcelku však atlas představuje dílo, po kterém jistě sáhnou turisté nejen v NDR, ale i v řadě jiných zemí.

Z. Murdých



PETER MARIOT

## K OBJASNENIU NIEKTORÝCH TERMÍNOV Z GEOGRAFIE CESTOVNÉHO RUCHU

P. Mariot: To explaining some terms in Geography of tourism. — Sborník ČSGS 86:3:246—256 (1981). — The author gives definitions of some terms, such as the potential of a landscape for tourism, the attractiveness of the landscape for tourism, as well as the definitions of the territorial units of the tourism (region of the tourism, subregion of the tourism, area of the tourism, and the centre of tourism).

### 1. Úvod

Rozvoj cestovného ruchu, ktorý v poslednom období čoraz výraznejšie ovplyvňuje fyzignómiu, štruktúru a využívanie krajiny, podmienil, že sa aj o túto spoločenskú aktivitu začala intenzívne zaujímať geografia. Jej záujem je orientovaný predovšetkým na výskum interakcií medzi cestovným ruchom a krajinou. V rámci neho sa čoraz výraznejšie vynárajú tiež otázky rozvoja terminológie geografie cestovného ruchu. Riešenie týchto otázok je problémom, ktorý má medzinárodné rozšírenie. Okrem iného to dokazuje tiež skutočnosť, že jedno zo stretnutí odborníkov, ktoré pôsobia v rámci pracovnej skupiny geografie cestovného ruchu pri Medzinárodnej geografickej únii (IGU Working Group Geography of Tourism and Recreation) bolo venované objasňovaniu obsahu rôznych termínov. Materiály z tohto sympózia [Terminological Problems in Geography of Tourism, 1976] dokumentujú rozmanitosť názorov na vysvetľovanie obsahu základných termínov geografie cestovného ruchu. Súčasne potvrdzujú, že týmto otázkam treba venovať osobitú pozornosť.

Úlohou nášho príspevku je predstaviť a komentovať definície niektorých základných termínov používaných v geografii cestovného ruchu. Zo širokého terminologického aparátu geografie cestovného ruchu sme vybrali tie, ktoré najviac súvisia so špecifickými problémami riešenými na pôde geografie cestovného ruchu. Sú to termíny, ktoré súvisia so štruktúrou krajiny a jej teritoriálnym členením. K takýmto patria najmä termíny, „potenciál krajiny pre cestovný ruch“, „atraktívnosť krajiny z hľadiska cestovného ruchu“ a názvy základných teritoriálnych jednotiek cestovného ruchu.

Vzhľadom na nejednotnosť pri vysvetľovaní pojmu „cestovný ruch“ považujeme za vhodné zdôrazniť, že tento pojem zatiaľ nemá interdisciplinárne platnú definíciu. Sme toho názoru, že vzhľadom na jeho zložitosť treba cestovný ruch definovať najskôr na pôde jednotlivých vedných odborov, ktoré ho študujú (ekonómia, sociológia, geografia a i.). Až po overení týchto „čiastkových definícií“, ktoré vystihnú rôzne aspekty cestov-

ného ruchu, bude možné vytvoriť jeho medziviedne platnú, všeobecnú definíciu. V súlade s týmto prístupom môžeme z geografického hľadiska formulovať nasledovnú definíciu cestovného ruchu. Cestovný ruch je spoločenskou aktivitou, ktorá podmieňuje premiestňovanie obyvateľstva do častí krajiny sféry, charakterizovaných interakciami krajinných prvkov, schopnými vyvolať dočasnú zmenu miesta pobytu. Predmetom geografie cestovného ruchu je výskum teritorálnych aspektov interakcií medzi cestovným ruchom a krajinou. Významným cieľom geografických výskumov cestovného ruchu je určiť zákonitosti vývoja týchto interakcií.

## 2. Potenciál krajiny pre cestovný ruch

Aktuálnosť problematiky potenciálu krajiny pre cestovný ruch<sup>1)</sup> sa objavila v súvislosti s trvalým vzrastom účasti obyvateľstva na cestovnom ruchu. Rozvoj cestovného ruchu dosiahol takú vysokú intenzitu, že niektoré najviac navštevované centrá a oblasti začali strácať zo svojej príťažlivosti. Hodnota ich predpokladov cestovného ruchu sa znižovala najmä v období, keď počet návštevníkov presiahol kritickú hodnotu únosnosti krajiny. Vzhľadom na negatívne vplyvy, ktoré vyvolalo podobné preťaženie centier a oblastí cestovného ruchu, sa ukázalo vhodné uvažovať o stanovení optimálnych mier únosnosti krajiny odvodených z charakteru, štruktúry a citlivosti jej predpokladov cestovného ruchu. Tieto úvahy začlenili do literatúry odborné termíny „potenciál krajiny pre cestovný ruch“ a „kapacita krajiny z hľadiska cestovného ruchu“.

Oba termíny sa vzťahujú na krajinu, takže zasiahli tiež do geografických výskumov cestovného ruchu. Vysvetľovanie obsahu termínov „potenciál krajiny pre cestovný ruch“ a „kapacita krajiny z hľadiska cestovného ruchu“ je rozličné. Niektorí odborníci chápu oba ako synonymá. Iní si pomáhajú pohľadmi do ekonomickej literatúry a pojmy „potenciál“ resp. „kapacita“ vysvetľujú v súlade s ich významom v ekonomickej literatúre. V posledných rokoch sa udomácnili názory, v zmysle ktorých sú „potencia“ a „kapacita“ dôležité kategórie geografických výskumov cestovného ruchu, ktoré si tieto pojmy definujú v súlade so svojim osobitým pohľadom na cestovný ruch a jeho vzťahy s krajinným systémom.

V tejto súvislosti treba osobitne zdôrazniť, že ekonomický výklad pojmu „potenciál cestovného ruchu“ sa vzťahuje predovšetkým na kapacitu, štruktúru a využitie materiálnotechnickej základne cestovného ruchu. V geografickom názvosloví sa termín „potenciál“ jednoznačne vzťahuje na krajinu, na „... schopnosť určitého priestoru vo vhodnej miere poskytovať látku a energiu pre produkčné a konzumné účely“ (J. Drdoš, 1978).

Z tohto hľadiska možno potenciál krajiny pre cestovný ruch v geografických výskumoch chápať ako pojem, ktorý sa vždy vzťahuje na určité územie a vyjadruje spôsobilosť tohto územia poskytnúť podmienky pre rozvoj cestovného ruchu. Vzhľadom na pôvod takýchto podmienok delia

---

1) Miesto termínu „potenciál krajiny pre cestovný ruch“ sa v slovenskej literatúre zvyčajne používa kratší termín „rekreačný potenciál“. Tento termín je síce na prvý pohľad výstižnejší, ale má užší význam. Vyjadruje len potenciú krajiny pre rekreačné aktivity, takže nepokrýva celý predmet definície cestovného ruchu. Oproti tomu termín „potencia krajiny pre cestovný ruch“ možno v slovenskom názvosloví chápať ako synonymum termínu „potenciál krajiny pre cestovný ruch“.

niektorí autori potenciál krajiny pre cestovný ruch na prírodný potenciál a potenciál vytvorený činnosťou spoločnosti.

Problematika konkrétneho vyjadrenia, najmä vyčíslenia potenciálu krajiny pre cestovný ruch je zložitá. Doterajšie výskumy potvrdzujú, že ho formuje vzťah rozlohy územia, jeho citlivosti na zásahy účastníkov cestovného ruchu a kvantitatívneho vyjadrenia veľkosti realizovaného cestovného ruchu v určitom časovom období. Keďže väčšina územia je z hľadiska kvality predpokladov cestovného ruchu a stability krajinného systému heterogénna, mení sa v rámci väčších území tiež potenciál ich častí. Navyše antropogénne zásahy a vplyvy môžu pozitívne i negatívne meniť kvalitu potenciálu krajiny pre cestovný ruch.

Okrem väzby na určité územie sa potenciál krajiny vzťahuje tiež k jednotlivým formám cestovného ruchu. Kombinácia „čiastkových“ potenciálov vyjadrujúcich vhodnosť krajiny skúmaného územia pre rôzne formy cestovného ruchu (napr. pre turistiku, zimné športy, celoročnú rekreáciu a pod.), vytvára celkový potenciál územia. Na syntetické vyjadrenie odlišných predpokladov rôznych častí územia pre rozvoj cestovného ruchu sa zvyčajne využívajú metódy hodnotenia s pomocou bezrozmerných veličín — balov, kategórií, stupňov. Týmito veličinami sa hodnotia vybrané krajinné prvky, alebo ich vlastnosti, ktoré sa najviac podieľajú na formovaní potenciálu krajiny pre cestovný ruch.

Riešenie problematiky potenciálu krajiny pre cestovný ruch úzko súvisí so záujmami riadiacej a plánovacej praxe. V súčasnom období, keď sa plánuje rozvíjať nové rekreačné oblasti, je osobitne dôležité riadiť rozvoj ich cestovného ruchu v súlade s funkčným i objemovým potenciálom krajiny. Len prísne dodržiavanie hraničných hodnôt môže zabezpečiť stabilitu existujúceho potenciálu, ohrozovanú najmä príliš vysokou intenzitou cestovného ruchu. Problémy potenciálu krajiny pre cestovný ruch sa často riešia tiež v rámci výskumov životného prostredia, orientovaných na prognózy tvorby nových funkčných štruktúr v krajine.

Spomínali sme už, že termín „potenciál krajiny pre cestovný ruch“ je svojim obsahom blízky obsahu termínu „kapacita krajiny z hľadiska cestovného ruchu“. Tieto dva termíny však nie sú obsahovo totožné. Pojem „potenciál“ má všeobecný význam. Reprezentuje objektívnu spôsobilosť krajiny z hľadiska rozvoja cestovného ruchu, bez ohľadu na to, či sa záujem o existujúce podmienky realizuje, alebo či ostanú nevyužitú. Oproti tomu termín „kapacita krajiny pre cestovný ruch“ vyjadruje také limitujúce hodnoty využitia krajiny, ktoré dovoľujú predpokladať, že nebude dochádzať k negatívnemu narušovaniu interakcií, formujúcich potenciál krajiny pre cestovný ruch. Kapacita krajiny sa vyjadruje pomocou rôznych jednotiek využitia, najčastejšie osôb rozpočítaných na plošné miery ( $m^2$ ,  $ha^2$ ,  $km^2$ ) a určitý časový úsek (hodinu, dobu prevádzky, deň a pod.).

### 3. Atraktivnosť krajiny z hľadiska cestovného ruchu

Termín „potenciál krajiny pre cestovný ruch“ sa často spomína spolu s termínom „atraktivnosť krajiny z hľadiska cestovného ruchu“, keďže oba sa viažu na určité územie a rozlišujú vo vzťahu k formám cestovného ruchu. Niektorí odborníci vyjadrujú atraktivnosť krajiny prostredníctvom údajov o jej využívaní, keďže predpokladajú, že realizovaný cestovný ruch

je odrazom skutočného záujmu o oblasti a centrá cestovného ruchu. Iní zdôrazňujú subjektívny charakter atraktívnosti, ktorý podľa ich názoru bráni tomu, aby sa vyslovili širšie platné zákonitosti, charakterizujúce atraktívnosť krajiny z hľadiska cestovného ruchu. Všetci sa však zhodujú na tom, že otázky atraktívnosti krajiny z hľadiska cestovného ruchu významne ovplyvňujú interakcie medzi cestovným ruchom a krajinou.

Pojem atraktívnosti sa najmä pod vplyvom potrieb praxe prestal vysvetľovať ako estetická kategória. Definície, ktoré atraktívnosť vysvetľovali ako vlastnosť objektov vyvolávať estetické dojmy, boli príliš všeobecné na to, aby sa podľa nich dali hodnotiť vývojové tendencie cestovného ruchu určitého územia. Atraktívnosť sa začala chápať ako komplexné vyjadrenie príťažlivosti určitého územia z hľadiska cestovného ruchu. Pritom sa ukázalo, že celková atraktívnosť územia sa skladá z kombinácie jeho „čiasťkových“ atraktívností pre rôzne formy cestovného ruchu. Na tomto základe možno atraktívnosť krajiny z hľadiska cestovného ruchu definovať ako schopnosť krajinných štruktúr vytvárať podmienky pre vznik interakcií medzi cestovným ruchom a krajinou.

Ďalšie analýzy všeobecných aspektov tohto problému ukázali, že na formovaní atraktívnosti krajiny z hľadiska cestovného ruchu sa podieľa niekoľko činiteľov. Pohľad na štruktúru týchto činiteľov dovoľuje bližšie konkretizovať tiež vzťah atraktívnosti k potenciálu krajiny pre cestovný ruch. Ako činitele atraktívnosti určitého územia vystupujú najmä jeho potenciál krajiny pre cestovný ruch, materiálnotechnická základňa a komunikačná dostupnosť. K týmto trom činiteľom priradujú niektorí aj štvrtý. Sú to psychologické činitele, ktoré vyplývajú z meniacich sa záujmov obyvateľstva pod vplyvom rôznych módných vln, propagácie, reklamy a pod.

Medzi základnými termínmi používanými v geografii cestovného ruchu má teda atraktívnosť krajiny z hľadiska cestovného ruchu postavenie zložitého pojmu, ktorý charakterizuje príťažlivosť krajiny určitého územia vo vzťahu k rozhodovaniu účastníkov cestovného ruchu. Pri konkrétnych výskumoch sa hodnoty atraktívnosti krajiny z hľadiska cestovného ruchu vyjadrujú väčšinou pomocou bezrozmerných veličín.

#### **4. Základné teritorálne jednotky cestovného ruchu**

Dôležité miesto v geografii cestovného ruchu majú územné jednotky vymedzené z aspektu niektorých vlastností vzťahov medzi cestovným ruchom a krajinou. O tom, ktoré sú to vlastnosti a aké je ich hierarchické postavenie v komplexe kritérií vymedzovania územných jednotiek cestovného ruchu sa este diskutuje, hoci prvé pokusy o funkčnú delimitáciu krajiny z hľadiska cestovného ruchu pochádzajú už z mezivojnového obdobia.

Základné podnety pre vymedzovanie územných jednotiek cestovného ruchu prišli z plánovacej a riadiacej praxe, ktorá v súvislosti s riadením rozvoja cestovného ruchu potrebovala rozdeliť väčšie územia na menšie. Zdôrazňovanie vhodných podmienok pre riadenie týchto celkov prispelo k prispôsobovaniu ich hraníc hraniciam stredne veľkých administratívnych jednotiek. Takto však boli viaceré funkčne homogénne územné celky umelo rozdelené, čo bolo v protiklade s pôvodnými úmyslami a prinášalo problémy pri riadení ich jednotného vývoja.

V ďalšej etape rozvoja metodiky vymedzovania oblastí cestovného ruchu sa preto ako primárne použilo kritérium funkčnej homogenity predpokladov cestovného ruchu. Tým sa pri vyčleňovaní oblastí cestovného ruchu dostali do popredia prvky fyzickogeografického podsystemu krajiny a z nich najmä členitosť reliéfu. Po určitej generalizácii sa oblasti cestovného ruchu stotožnili so základnými geomorfologickými celkami, ktoré svojou rozlohou i charakterom vnútornej štruktúry predpokladov cestovného ruchu najviac vyhovujú požiadavkám praxe.

Zaužívaný hierarchický systém územných jednotiek cestovného ruchu a ich názvoslovie poznačil kontakt rozvoja problematiky členenia krajiny na územné jednotky cestovného ruchu s požiadavkami a predstavami praxe. V plánovacej praxi dostalo toto názvoslovie, používané najmä v územnom plánovaní, svoju právnu záväznosť a tým čiastočne vylúčilo možnosti jeho úpravy, napríklad v súlade so všeobecne rozšírenou geografickou terminológiou. V záujme zjednotenia odbornej terminológie je preto vhodné používať aj v geografii cestovného ruchu už zaužívanú a schválenú terminológiu a ako základné stupne územných jednotiek cestovného ruchu rozlišovať:

- oblasť cestovného ruchu,
- podoblasť cestovného ruchu,
- krajinný celok (okrsok cestovného ruchu)
- rekreačný priestor (areál cestovného ruchu),
- stredisko cestovného ruchu.

Nižšími stupňami územných celkov, rozlišovanými v územnom plánovaní sú „lokality“ a „stavenisko“. Táto úroveň územných celkov cestovného ruchu však z veľkej časti presahuje okruh záujmu geografie cestovného ruchu.

#### 4. 1 Oblasť cestovného ruchu

K definícii a objasneniu geografického prístupu k týmto územným celkom, resp. ich terminologickému označeniu treba však doplniť niekoľko poznámok.

Oblasť cestovného ruchu sa v plánovacej praxi chápe ako „... prirodzene vyhranený celok, ktorý z hľadiska predpokladov rekreácie a cestovného ruchu vykazuje spoločné charakteristické vlastnosti odlišné od ostatného územia“ [J. Kuklica, R. Šteis, J. Miazdra]. Pritom jednotný charakter územia a funkciu oblastí určuje vhodnosť troch skupín podmienok rozvoja cestovného ruchu (prírodné, resp. umele vytvorené, komunikačná dostupnosť a materiálnotechnická základňa).

Takáto charakteristika oblastí cestovného ruchu zodpovedá predstavám o homogénnych geografických regiónoch a je v súčasnom období všeobecne rozšírená. Nové výskumy teritoriálnych rekreačných systémov však načrtávajú trend ku koncipovaniu oblastí cestovného ruchu ako nodálnych regiónov. Výsledky týchto výskumov však zatiaľ nie sú prepracované do takej miery, aby vytvorili teoretickú a metodickú základňu nového prístupu k rajonizácii cestovného ruchu. ale v budúcnosti bude treba počítať s takýmto prístupom, keďže umožňuje dôkladnejšie akceptovať teritoriálne väzby medzi lokalizačnými a selektívnymi predpokladmi cestovného ruchu.

S použitím geografickej terminológie možno oblasť cestovného ruchu

definovať ako komplex krajinných štruktúr, ktorý sa vyznačuje interakciami medzi cestovným pohybom a krajinou, určujúcimi podmienky pre rozvoj rovnakého súboru foriem cestovného pohybu.

Z hľadiska typológie krajiny tvorí oblasť cestovného pohybu viacero krajinných typov.

#### 4. 2 *Podoblasť cestovného pohybu*

Podoblasťou cestovného pohybu sa v územnom plánovaní rozumie „... organický územný celok s jednotnou nadväznosťou na komunikačné ťahy a výraznou spádovitosťou k hlavnému nástupnému centru“ (J. Kuklica, R. Šteis, J. Miazdra). Počet podoblastí v rámci oblasti cestovného pohybu je daný počtom nástupných centier.

V tejto definícii sa potreby praxe intuitívne prikláňajú k tvorbe nodálnych územných celkov, pre ktoré sú charakteristické teritoriálne väzby k jednému stredisku. Pri vymedzovaní podoblastí sa viac ako teritoriálne rozdiely vo funkčnej štruktúre oblasti, uplatňuje jej delimitácia z aspektov dopravy, ktorá väčším komunikačným uzlom priradzuje vlastné zázemie. V tomto zázemí môžu byť vhodné podmienky pre rozvoj rôznych foriem cestovného pohybu zastúpených v štruktúre foriem cestovného pohybu celej oblasti.

V geografickej terminológii možno ako podoblasť cestovného pohybu chápať časť oblasti cestovného pohybu, ktorá je charakterizovaná komunikačnými vzťahmi a spádovosťou služieb orientovanou na spoločné centrum. Podoblasť cestovného pohybu tvorí niekoľko krajinných typov.

#### 4. 3 *Krajinný celok (okrsok cestovného pohybu)*

Pod krajinným celkom sa územnoplánovacej praxi rozumie „... geomorfologicky jednotné územie, ktoré je z hľadiska rekreácie a cestovného pohybu nositeľom rovnakých, alebo príbuzných funkcií“ (J. Kuklica, R. Šteis, R. Miazdra).

Pri pomenovaní tejto územnej jednotky sa prax dostala do rozporov s geografickou terminológiou, v zmysle ktorej je každá územná jednotka cestovného pohybu krajinným celkom, teda určitou teritoriálnou štruktúrou. Použitie tohto najvšeobecnejšieho názvu teritoriálnej jednotky na pomenovanie jedného zo stupňov hierarchie územných jednotiek cestovného pohybu treba dôkladne uvážiť a nahradiť ho vhodnejším termínom napr. okrsok cestovného pohybu. Tento termín je v súlade so zaužívaným u nás názvoslovím hierarchického členenia funkčných, alebo správnych územných celkov. Navyše zachováva tiež vnútornú skladbu zložených termínov vyššieho rádu („oblasť cestovného pohybu“, „podoblasť cestovného pohybu“, „okrsok cestovného pohybu“).

Úvahy v tomto smere sa čiastočne akceptovali aj pri aktualizácii Rajonalizácie cestovného pohybu ČSSR spracovávanej pre územie SSR v rokoch 1978-80.

Pri vymedzovaní krajinných celkov (okrskov cestovného pohybu) vystupuje do popredia morfológická homogénnosť územia, ktorá vytvára podmienky pre rozvoj rovnakých foriem cestovného pohybu. Geografické výskumy cestovného pohybu sa zatiaľ neorientovali na tak detailnú delimitáciu krajiny. Vzhľadom na jej význam pre plánovacie prax však bude vhodné,

najmä pri analýzach jednotlivých oblastí cestovného ruchu, venovať pozornosť tiež vymedzeniu územných celkov tohto rádu.

Pritom treba krajinný celok (okrsok cestovného ruchu) chápať ako krajinnú štruktúru s predpokladmi pre rozvoj rovnakej druhovej skladby cestovného ruchu.

#### 4. 4 *Rekreačný priestor (areál cestovného ruchu)*

Ako rekreačný priestor sa rozumie „... geograficky lokalizované menšie územie s priaznivými podmienkami a určitým stupňom obytnej hodnoty, ktoré je nejakým spôsobom prístupné a má schopnosť strhávať na seba pravidelnú, alebo sporadickú návštevnosť“ (J. Kuklica, R. Šteis, J. Miazdra). Veľkosť rekreačného priestoru určujú vplyvy jeho najvýznamnejšej lokality, z čoho vyplýva, že pod názvom „rekreačný priestor“ sa v územnom plánovaní v podstate chápe funkčné zázemie strediska cestovného ruchu.

Treba zdôrazniť, že termín „rekreačný priestor“ je vytvorený umelo. Nielen v geografii, ale ani v iných priestorových vedách, sa pojem „priestor“ nepoužíva v kontexte v akom sa aplikuje v tomto prípade. Bude preto vhodné uvažovať nad zmenou názvu tohto stupňa hierarchie územných jednotiek cestovného ruchu. Ako jeho výstižnejšie pomenovanie sa ponúka termín „areál cestovného ruchu“.

V prospech navrhovaného termínu možno uviesť niekoľko argumentov. V prvom rade je to skutočnosť, že doterajšie chápanie rekreačného priestoru bolo prezentované ako „... geografické vymedzenie funkčného prejavu strediska“ (J. Kuklica, R. Šteis, J. Miazdra), teda v skutočnosti ako funkčne homogénne, priľahlé územie strediska cestovného ruchu. Ako druhý argument vystupuje snaha zachovať logickú stavbu hierarchizácie územných celkov cestovného ruchu, ktorá má smerovať od veľkých plošných celkov až ku plošne malým celkom (s rozlohou niekoľko desiatok m<sup>2</sup>). V tejto logickej stavbe ponúka „areál cestovného ruchu“ vhodný stupeň prechodu od vyšších teritoriálnych jednotiek (oblasť, podoblasť, okrsok) ku nižším „bodovým“ jednotkám (stredisko, lokalita, stavenisko). A za tretie z formálneho, schématického aspektu, nemožno ani v tomto prípade zanedbať už spomínanú snahu zachovať jednotnú skladbu zložených termínov vyjadrujúcich názvy územných celkov cestovného ruchu. Termín „areál cestovného ruchu“ spĺňa aj tuto požiadavku.

Názvom rekreačný priestor (areál cestovného ruchu) môžeme teda označovať územie s priaznivými lokalizačnými i realizačnými predpokladmi pre rozvoj rovnakých druhov cestovného ruchu.

Rekreačné priestory (areály cestovného ruchu) nemusia vždy ležať na území krajinných celkov (okrskov cestovného ruchu), podoblastí cestovného ruchu. Môžu vystupovať tiež ako teritoriálne solitéry mimo územných jednotiek cestovného ruchu vyššieho rádu. Každý rekreačný priestor (areál) má svoje jadro, charakterizované výskytom materiálnotecnickej základne cestovného ruchu.

#### 4. 5 *Stredisko cestovného ruchu*

Pojem „strediska cestovného ruchu“, alebo tiež „centra cestovného ruchu“ je v odbornej literatúre o cestovnom ruchu chápaný v niekoľkých rovinách.

V najvšeobecnejšie rovine bolo určitý čas za stredisko cestovného ru-

chu považované každé miesto, na ktorom sa vyskytovalo zariadenie patriace k materiálnotechnickej základni cestovného ruchu (horská chata, vodná nádrž s plážou a reštauráciou, lyžiarsky svah s vlekom a pod.). Od tohto výkladu termínu stredisko cestovného ruchu sa však upustilo a podobné miesta sa označujú ako „miesto zotavenia“, „lokality“ a pod.

V plánovacej praxi sa v súčasnosti ako stredisko cestovného ruchu označuje taká lokalita mimo intravilánu obce, položená v rámci rekreačného priestoru (areálu), ktorá má pestrejšiu štruktúru materiálnotechnickej základne z hľadiska cestovného ruchu určité ústredné postavenie voči svojmu okoliu. Strediská, v ktorých štruktúra zariadení materiálnotechnickej základne cestovného ruchu umožňuje využiť všetky funkcie potenciálu okolia, sa označujú ako komplexné strediská cestovného ruchu.

Územné plánovanie rozlišuje 4 typy stredísk cestovného ruchu, ktoré sú vymedzené kombináciou kritérií rešpektujúcich typy rekreačnej krajiny, využitie zariadení v priebehu roka a dĺžku pobytu účastníkov cestovného ruchu. Sú to:

- stredisko I. typu — letné stredisko kúpania a vodných športov v nížine,
- stredisko II. typu — podhorské stredisko rekreácie a vodných športov,
- stredisko III. typu — horské stredisko rekreácie a turistiky
- stredisko IV. typu — vysokohorské stredisko turistiky a zimných športov [J. Kuklica, R. Šteis, J. Maizdra].

V geografickej literatúre sa však pod pojmom stredisko, alebo centrum cestovného ruchu zväčša chápu najnižšie administratívne územné jednotky — obce. Na rozdiel od vyššie spomínaných prístupov k vysvetľovaniu termínu stredisko cestovného ruchu je v tomto prípade stredisko cestovného ruchu obec, v ktorej chotári je väčšia koncentrácia materiálnotechnickej základne cestovného ruchu. Hraničné hodnoty tejto koncentrácie nie sú zatiaľ presne stanovené a často sa vyjadrujú tiež pomocou výkonov ubytovacích zariadení.

Podľa funkcie, objemu a štruktúry cestovného ruchu, ktorá charakterizuje takto chápané strediská cestovného ruchu sa rozlišujú funkčné, veľkostné a iné typy stredísk, alebo centier cestovného ruchu. Hoci názvy stredisko cestovného ruchu a centrum cestovného ruchu sú synonymá, možno zaviesť pravidlo, že termín centrá cestovného ruchu budeme používať na označenie stredísk cestovného ruchu, ktoré boli vymedzené pri veľkostnej typizácii.

Funkčná typizácia stredísk cestovného ruchu, rozlišovaných na úrovni obcí, nemá zatiaľ pevne stanovené, všeobecne aplikovateľné a extaktne vyjadriteľné kritéria. Aj z týchto dôvodov jestvuje niekoľko variant funkčnej typizácie stredísk cestovného ruchu. Ich autori vymedzujú typy stredísk prevažne na základe empirických hodnotení. Pri aplikovaní kritéria úlohy v kontexte foriem cestovného ruchu rozlišujú napr.: rekreačné, kúpeľné, kultúrnohistorické, religiózne, hospodársko-administratívne a i. strediská cestovného ruchu. Ak sa ako kritérium typizácie postaví do popredia komunikačná funkcia obce z hľadiska cestovného ruchu rozlišujú sa vysielajúce etapové, tranzitné, cieľové, východiskové, nástupné a i. strediská cestovného ruchu.

V záujme zjednotenia funkčných typizácií stredísk cestovného ruchu



je nevyhnutné rozpracovať všeobecne aplikovateľné exaktné kritéria takejto typizácie. Skúsenosti získané pri plánovaní rozvoja cestovného ruchu potvrdzujú nielen teoretický, ale aj praktický prínos funkčných typizácií stredísk cestovného ruchu.

Veľkostná typizácia stredísk cestovného ruchu sa niekedy opiera o číselné údaje charakterizujúce kapacitu ubytovacích zariadení. Častejšie sa však berie do úvahy objem cestovného ruchu vyjadrený počtom prenocovaní za rok. Umožňuje porovnávať rôzne oblasti cestovného ruchu a určiť centrá cestovného ruchu rôznych veľkostných stupňov. Najviac sa používa veľkostná typizácia, ktorá rozlišuje 6 veľkostných typov centier cestovného ruchu (s viac ako 1 mil. prenocovaniami za rok, s 500 tis. až 1 mil. prenocovaniami, s 200 až 500 tis. prenocovaniami, s 100 až 200 tis. prenocovaniami, s 50 až 100 tis. prenocovaniami, s 20, alebo 25 tis. až 50 tis. prenocovaniami za rok).

Najväčším prínosom pre poznanie rozmanitosti vzťahov rôznych stredísk cestovného ruchu ku krajine sú typizácie založené na kombinácií viacerých, extaktné charakterizovaných kritérií. K takýmto patria rôzne indikátory napr. počet prenocovaní, lôžková kapacita, sociálna a územná štruktúra hostí, príjmy alebo intenzita cestovného ruchu, sezónne rozloženie cestovného ruchu a i. Konceptné a metodické otázky takýchto typizácií sú detailnejšie rozpracované napr. v príspevkoch J. Maiera (1970) a P. Mariota (1970, 1971). Tieto pokusy potvrdzujú teoretický i praktický prínos všeobecne platnej typizácie stredísk cestovného ruchu na úrovni najnižších administratívnych jednotiek.

V geografickej literatúre sa jednoznačne uprednostľuje trend považovať za stredisko cestovného ruchu obec vymedzenú jej administratívnymi hranicami. Okrem toho, že územie takto definovaného strediska je jednoznačne vymedzené ponúka tiež príležitosť hodnotiť strediská cestovného ruchu na základe rôznych charakteristík obyvateľstva, výroby, služieb a iných aktivít, zahrnutých medzi oficiálne štatistické ukazovatele sledované podľa obcí.

V súlade s touto koncepciou sa na označenie nižšej teritorálnej jednotky ponúka termín lokalita cestovného ruchu, definovaný ako lokalita, v ktorej sa vyskytujú zariadenia materiálnotechnickej základne cestovného ruchu. Charakter strediska cestovného ruchu a štruktúru jeho cestovného ruchu určuje teda využitie jednej, alebo viac lokalít cestovného ruchu. Lokality cestovného ruchu ležia v administratívnych hraniciach strediska cestovného ruchu a prienik ich funkcií určuje postavenie strediska v rámci funkčnej štruktúry a hierarchie stredísk cestovného ruchu.

## 5. Závěr

Geografia cestovného ruchu sa intenzívnejšie zapojila do výskumov cestovného ruchu v období, keď už bol predmetom štúdia iných vied. V terminologickej oblasti geografia zatiaľ nevyrovnala tento svoj handicap. Najviac sa to prejavuje v tom, že vo väčšine prípadov preberá odbornú terminológiu z iných vied. Túto skutočnosť zdôraznil tiež V. S. Preobraženskij, keď na úvod pokusu o definíciu cestovného ruchu upozornil, že „... pojmy „cestovný ruch“, „teória cestovného ruchu“, „hodnoty cestovného ruchu“, „atraktivnosť cestovného ruchu“ vznikajú, formujú a definujú

sa mimo systému geografických vied“ (Terminological Problems in Geography of Tourism, 1976).

Takáto situácia negatívne vplýva na rozvoj pojmového aparátu geografie cestovného ruchu, ktorá musí v terminologickej sfére riešiť zložitú úlohu určenú dvomi základnými požiadavkami. Prvú formuje snaha udržať a ďalej rozšíriť kontakt s inak orientovanými výskumami cestovného ruchu tiež prostredníctvom zaužívanej terminológie. Druhá požiadavka súvisí so snahou vytvoriť si vlastné odborné názvoslovie, ktoré bude dôsledne korenšpondovať s pojmovým aparátom systému geografických vied.

Násilné presadzovanie prvej požiadavky vedie k nevhodnému epigónstvu a odklonu pojmovej základne geografie cestovného ruchu od geografickej terminológie. Zdôrazňovanie druhej požiadavky má v súčasnom období za následok ochudobnenie možností uplatnenia výsledkov geografických výskumov cestovného ruchu v práci iných odborníkov. Riešenie tejto zložitej situácie možno hľadať v rozumnom kompromise medzi premysleným preberaním vhodných termínov z iných špecializácií a rozprávaním, ale i popularizovaním vlastného, geografického názvoslovia.

Náš príspevok k objasneniu niektorých termínov z geografie cestovného ruchu má byť podnetom pre ďalšie rozpracovanie terminologickej základne geografie cestovného ruchu. Práve v geografii treba dosiahnuť jednotné vysvetľovanie obsahu termínov, ktoré úzko súvisia so štruktúrou krajiny i jej teritoriálnym členením a rozšíriť ich používanie tiež na iné systémy vied. Bude preto osožné, keď sa aj ďalší československí odborníci vyjadria k terminologickým problémom geografie cestovného ruchu a aktívne prispjú k unifikácii ich chápania a používania vo vedeckej literatúre i v plánovacej a riadiacej praxi.

#### Literatura

- DRDOŠ J. (1978): Geografia a jej úlohy pri ochrane a tvorbe životného prostredia. Geogr. čas., 30:3:218—226, Vydavateľstvo SAV, Bratislava.
- KUKLICA J., ŠTEJS R., MIAZDRA: Metodické pokyny pre výstavbu stredísk cestovného ruchu a rekreácie. Reklama obchodu, 258 s. (Bez určenia miesta a roku vydania).
- MAIER, J. (1970): Probleme und Methoden zur sozialgeographischen Charakterisierung und Typisierung von Fremdenverkehrsgemeinden. In: Geogr. Pap. Nr. 1, s. 145—154, Zagreb.
- MARIOT, P. (1970): Probleme der Typisierung von Fremdenverkehrsorten in der ČSSR. In: Münchner Stud. zur Sozial- und Wirtschaftsgeogr., B 6, s. 37—48, München.
- MARIOT, P. (1971): Príspevok ku klasifikácii návštevných miest. In: Acta Geogr. Univ. Comeniana, Econ.—Geogr., 10, s. 155—174, Bratislava.
- MARIOT, P., OČOVSKÝ, Š. (1973): Geografické črty cestovného ruchu na Slovensku. Náuka o zemi, IV, Geogr. 3, 100 str., Vydavateľstvo SAV, Bratislava.
- MARIOT, P. (1974): Príspevok k poznaniu rozšírenia cestovného ruchu na Slovensku. Sbor. ČSSZ, 79:2:108—121, Academia, Praha.
- MARIOT, P. (1976): Ein Beitrag zur Regionierung des Fremdenverkehrs. Petermanns Geogr. Mitt., 120:4:285—294, Gotha.
- ŠPRINCOVÁ, S. (1967): The Regionalization of Tourism. In: Economic Regionalization, 191—195, Academia, Praha.
- ŠPRINCOVÁ, S. (1969): Geografie cestovného ruchu v ČSSR. In: Sborník Čs. spol. zeměp., 74:3:234—237, Academia, Praha.
- Terminological Problems in Geography of Tourism (1976): Zesz. nauk. Univ. Jagiellońskiego, Prace geogr. 42, Państwowe wydaw. naukowe, Kraków.

## TO EXPLAINING SOME TERMS IN GEOGRAPHY OF TOURISM

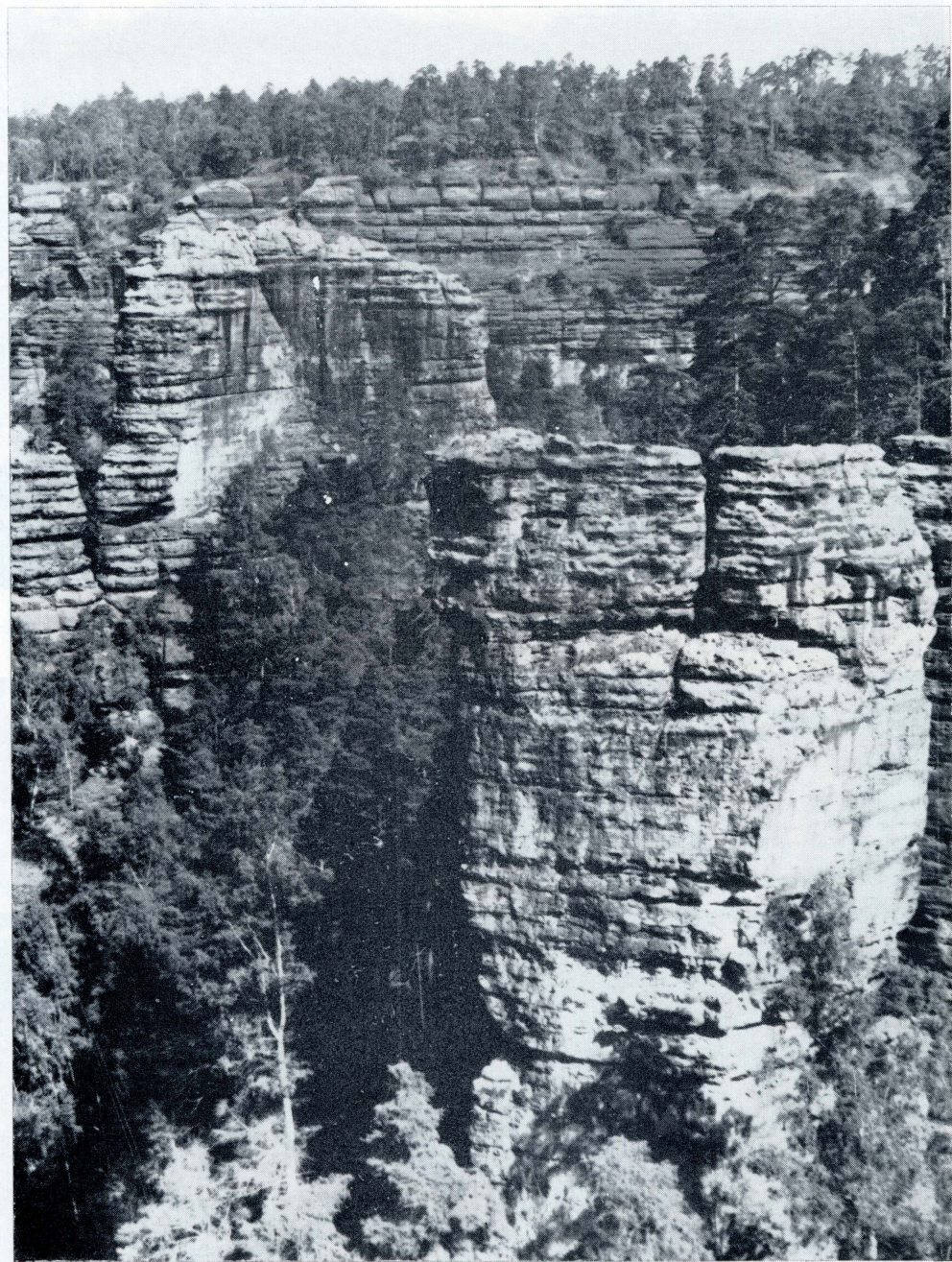
According to the author, tourism is a social activity conditioning the movement of population to the parts of landscape sphere, which are characterized by such interactions of landscape elements, which are able to provoke a temporary change in place of stay. The object of geography of tourism lies in the research of territorial aspects of interactions between tourism and the landscape. The explaining of the content of some terms concerned with specific problems being solved upon the ground of geography of tourism has not yet been unified. The author submits and comments definitions of the terms „landscape potential for tourism“, „landscape attractiveness from the viewpoint of tourism“ as well as the terms of basic territorial units tourism.

The landscape potential for tourism relates always to a certain territory and expresses its ability to afford conditions for the development in tourism. This term is of a more general significance than the term „landscape capacity for tourism“. The landscape capacity for tourism expresses such limiting values in using the landscape, which allow to presuppose that no negative disturbance of interactions forming the landscape potential for tourism will occur. The landscape attractiveness from the viewpoint of tourism is an ability of landscape structures to create conditions for appearance of interactions between tourism and the landscape.

So far no terms for territorial units of different order from the aspect of tourism are not still in use in geographical literature. Thus the author suggests to distinguish 5 degrees of the territorial units of tourism. A region is a complex of landscape structures, which is marked for interactions between tourism and the landscape, which determine the conditions for the development of a homogeneous set of the forms of tourism. A subregion of tourism is a part of the touristic region, which is characterized by communication relations as well as by a tributarity of services, which is orientated to a common centre. A district of tourism is a landscape structure with presuppositions for the development of a homogeneous generic composition of tourism. An area of tourism is a territory with favourable localizational and realizational presuppositions for the development of the same kinds of tourism. As a centre of tourism is conceived in geography a community, within the landmarks of which a larger concentration of material-technical basis for tourism occurs.

*(Translation by A. Krajčír)*



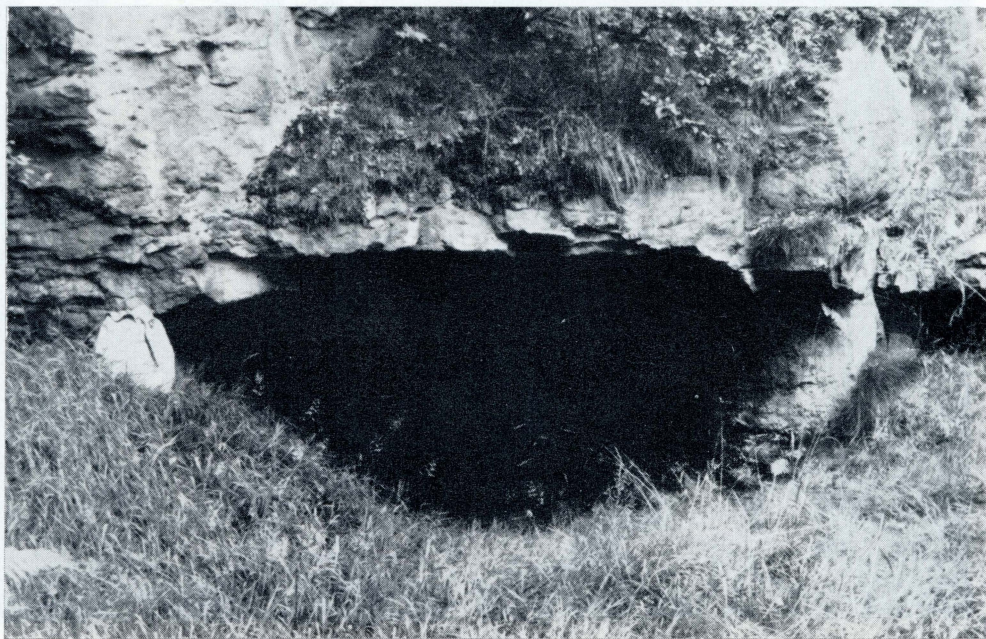


1. Pseudokrasový reliéf v pískovcových morfostrukturách [Jetřichovické stěny] s rozčleněnými stěnami kaňonů v rozvodní hřbety a pilíře.





2. Žulový výchoz (typu tor) v Jizerských horách s úpatním výklenkem, vzniklým kvádrovým rozpadem.



3. Otvor jeskyně Cikánka ve vrstevní poloze paleogenních sedimentů v údolí Ohře u Sokolova.



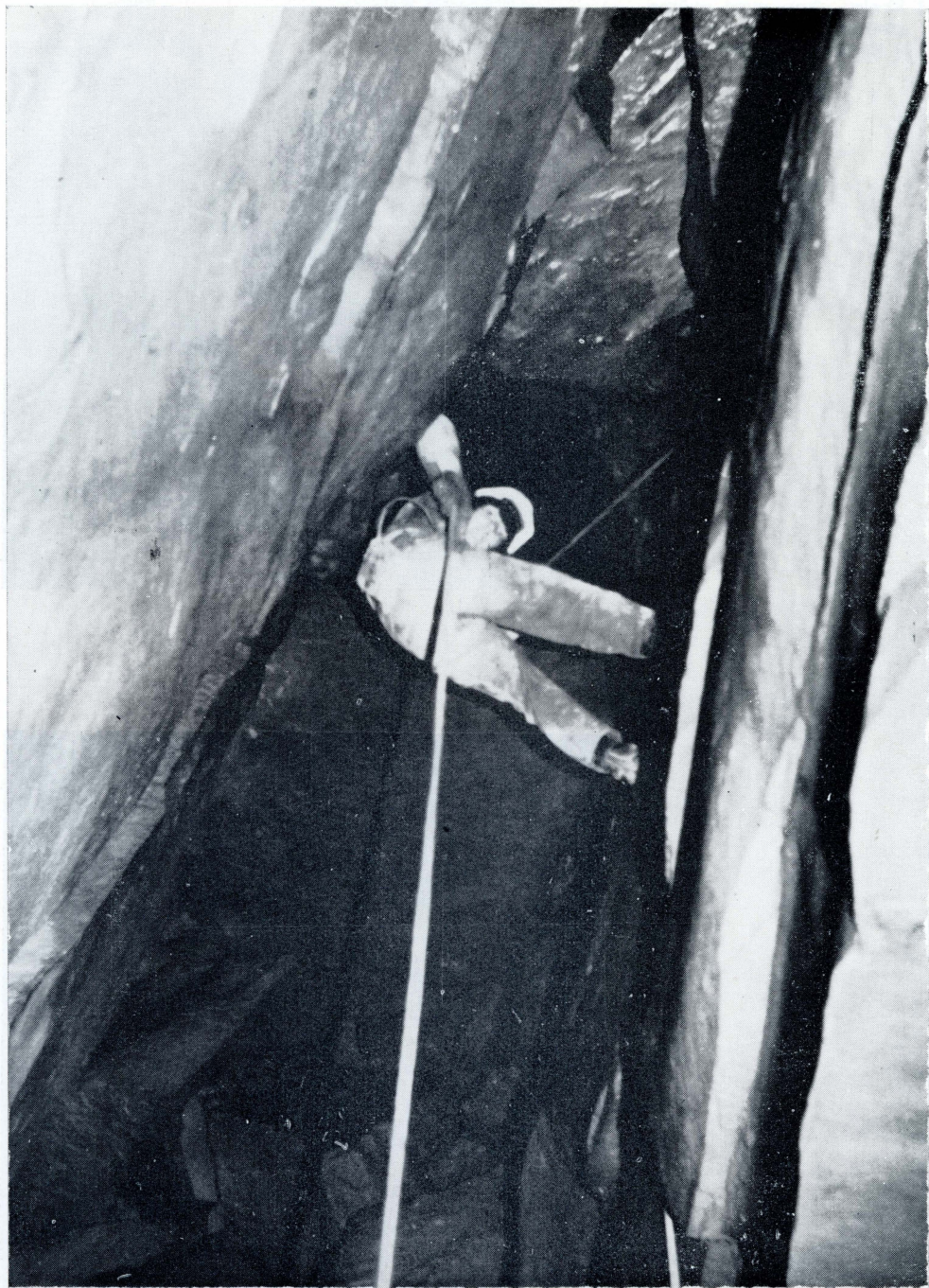
4. Skalní okno mezi dvěma síněmi v Postojné jeskyni v Klokočských skalách



5. Pseudoškrapy na okraji skalní věže v kvádrových pískovcích Děčínské vrchoviny. Mariina skála (Foto J. Rubin.)







6. Rozsedlinová propastová jeskyně v godulských pískovcích na Kněhyni v Moravskoslezských Beskydách.





7. Jánošíkova skála ve svahu Polany s jeskynním výklenkem (Abšiná), skalními dutinkami a žlábkovými škrapy v andezitových aglomerátech.



8. Skalní okna vzniklá destrukcí andezitových aglomerátů na Černé hoře, Slanské vrchy.





9. Nepravá skalní brána  
(Kamenné okno) ve svo-  
rovém výchozu na Červe-  
né hoře v Hrubém Jese-  
níku.

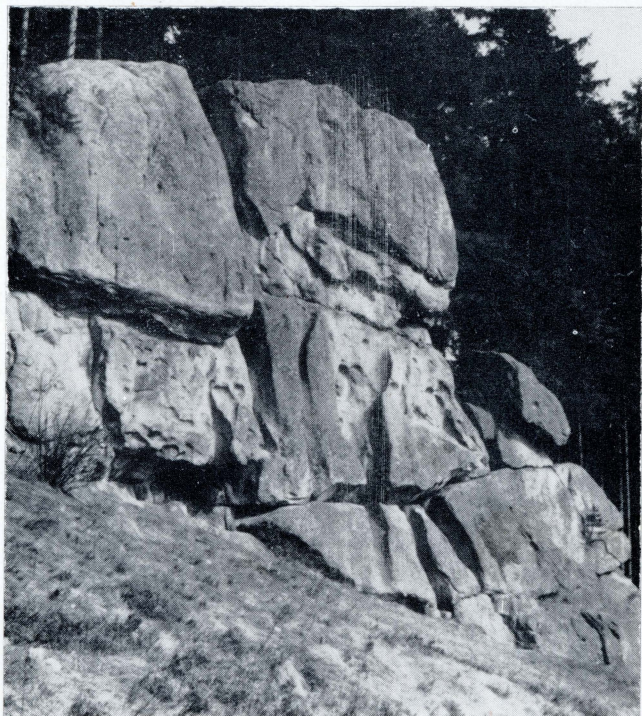


10. Protáhlá závrťová depre-  
se pod vrcholem Bystré  
v Západních Tatrách.





11. Mělký závrt v cenomanských pískovcích u Matějovic na severní Moravě.



12. Výrazné žlábkové škrapy v pískovcích flyšového pásma na Čertových kamenech u Lidečka.





13. Skalní mísy a škrapy na vrcholu pískovcové skály v severozápadním okraji Broumovských stěn.  
(Snímky 1—4 a 6—13 J. Vitek)

13. Skalní mísy a škrapy na vrcholu pískovcové skály v severozápadním okraji Broumovských stěn.  
(Snímky 1—4 a 6—13 J. Vitek)



13. Skalní mísy a škrapy na vrcholu pískovcové skály v severozápadním okraji Broumovských stěn.  
(Snímky 1—4 a 6—13 J. Vitek)

## LITERATURA

M. Riedlová, J. Demek, J. Pech: Úvod do studia geografie a dějiny geografie (*J. Vaniš, J. Rubín*) 237 — J. Vyskočil a kol.: Ochrana a tvorba životního prostředí (*J. Demek*) 239 — R. Bednarek, Z. Prusinkiewicz: Geografia gleb (*J. Pelíšek*) 239 — Kolektiv: Kuda i začem jedut ljudi (*D. Drbohlav*) 240 — A. Franke: Rukověť cestovního ruchu (*M. Holeček*) 241 — M. Kraitr et al.: Chemický průmysl Západočeského kraje (*J. Winter*) 242 — I. Bičík, A. Obermann: Asie (*D. Trávníček*) 242.

## MAPY A ATLASY

Vreckový atlas sveta (*J. Anděl*) 243 — P. D. A. Harvey: The history of topographical maps (*L. Mucha*) 244 — Autoroutenatlas (*Z. Murdych*) 245.

## GEOGRAFICKÉ NÁZVOSLOVÍ

P. Mariot: K objasneniu niektorých termínov z geografie cestovného ruchu . . . 246  
To explaining some terms in geography of tourism

## SBORNÍK

### ČESKOSLOVENSKÉ GEOGRAFICKÉ SPOLEČNOSTI

Číslo 3, svazek 86, vyšlo v říjnu 1981

---

Vydává: Československá geografická společnost v Akademii, nakladatelství ČSAV, Vodičkova 40, 112 29 Praha 1 — Redakce: Vodičkova 40, 112 29 Praha 1. Telefon: 246241-9 — Objednávky a předplatné přijímá PNS, ústřední expedice a dovoz tisku Praha, administrace odborného tisku, Alžírská 1539, 708 00 Ostrava-Poruba. Lze také objednat u každého poštovního úřadu nebo doručovatele — Vychází 4krát ročně. Cena jednotlivého sešitu 10 Kčs, roční předplatné 40 Kčs — Objednávky ze socialistických států vyřizuje ARTIA, Ve Smečkách 30, 111 27 Praha 1

Tisknou Moravské tiskařské závody, n. p., provoz 19, 746 64 Opava

Sole agents for all western countries with the exception of the German Federal Republic and West Berlin JOHN BENJAMINS B. V., Amsteldijk 44, Amsterdam (Z.), Holland. Orders from the G. F. R. and West Berlin should be sent to Kubon & Sagner, P. O. Box 68, 8000 München 34 or to any other subscription agency in the G. F. R. Annual subscription: Vol. 86, 1981 (4 issues) Dutch Glds. 77,—

---



## REDAKČNÍ POKYNY PRO AUTORY

1. *Obsah příspěvků.* Sborník Čs. geografické společnosti uveřejňuje původní práce ze všech odvětví geografie a články souborně informující o pokrocích v geografii, o problematice školské geografie, dále kratší zprávy osobní, zprávy z vědeckých a pedagogických konferencí, zprávy o činnosti ústavů domácích i zahraničních, vlastní výzkumné zprávy a zprávy referativní (zpravidla ze zahraničních pramenů), recenze významnějších geografických a příbuzných prací a příspěvky týkající se terminologické problematiky.

2. *Technické vlastnosti rukopisů.* Rukopis předkládá autor v originále (u hlavních článků s jednou kopií) jasně a stručně stylizovaný, jazykově správný, upravený podle čs. státní normy 880220 (Úprava rukopisů pro knihy, časopisy a ostatní tiskopisy). Originál musí být psán na stroji s černou neopotřebovanou páskou, volný okraj zleva 3,5 cm, zprava 1 cm, shora 2,5 cm a zdola 1,5 cm. Rukopisy neodpovídající normě, neúplné, s nedokonalými citacemi [viz bod 5], nadměrného rozsahu apod. mohou být trvale odloženy a pokud autor žádá jejich vrácení, je třeba, aby si je vyzvedl osobně. Přijímají se pouze úplně, všemi náležitostmi (tj. obrázky, texty k obrázkům, seznam literatury upravený podle bodu 5, résumé apod.) vybavené rukopisy. Pouze abstrakt (u hlavních článků a Rozhledů), pokud jej nedodá autor ve vyhovujícím stavu, obstará redakce.

3. *Cizojazyčné résumé.* K původním pracím v českém nebo slovenském jazyce připojí autor stručné [1–3 stránky] résumé v ruském, anglickém nebo německém, výjimečně po dohodě s redakcí v jiném světovém jazyce. Text résumé dohlává zásadně současně s rukopisem, a to přímo v cizím jazyce.

4. *Rozsah rukopisů.* Optimální rozsah hlavních článků je 10–15 stran strojopisu, v žádném případě však nesmí přesahovat 25 stran textu včetně literatury, cizojazyčného résumé a vysvětlivek pod obrázky. Je třeba, aby celý rukopis byl takto seřazen a průběžně stránkovan. U příspěvků do rubriky „Zprávy“ a „Literatura“ se předpokládá rozsah 1–3, výjimečně do 5 stran strojopisu a případné ilustrace.

5. *Bibliografické citace.* Původní příspěvky a referativní zprávy musí být doprovázeny seznamem použitých literárních pramenů, seřazených abecedně podle příjmení autorů. Každá bibliografická citace musí být úplná a přesná a musí obsahovat tyto základní údaje: příjmení a jméno autora (nebo jeho zkratku),

rok vydání práce, název časopisu (nebo edice), ročník, číslo, počet stran, místo vydání. U knih se rovněž uvádí celkový počet stran, nakladatelství a místo vydání. Doporučujeme dodržovat pořadí údajů a interpunkci podle těchto příkladů:

a) Citace časopisecké práce:

BALATKA B., SLÁDEK J. [1980]: Neobvyklé rozložení srážek na území Čech v květnu 1976. — Sborník ČSGS 73:1:83–86. Academia, Praha.

b) Citace knižní publikace:

KETTNER R. (1955): Všeobecná geologie IV. díl. Vnější geologické síly, zemský povrch. 2. vyd., 361 str., NČSAV, Praha.

Odkazy v textu. — Odkazuje-li se v textu na práci jiného autora [např. Kettner 1955], musí být tato práce uvedena v plném znění v seznamu literatury.

6. *Obrázky.* Perokresby musí být kresleny bezvadnou černou tuší na kladívkovém nebo pazovacím papíře v takové velikosti, aby mohly být reprodukovány v poměru 1:1 nebo 2:3. Předlohy větších rozměrů, než je formát A4, se nepřijímají, nebo jen výjimečně po předchozí dohodě s redakcí.

Fotografie formátu 13×18 cm (popř. 13×13 cm) musí být technicky a kompozičně zdařilé, dokonale ostré a na lesklém papíře.

V rukopisu vysvětlivek ke každému obrázku musí být uveden jeho původ (jméno autora snímku, mapy, sestavitele kresby, popř. odkud je obrázek převzat apod.).

7. *Korektury.* Autorům hlavních článků zasílá redakce jen sloupcové korektury. Změny proti původnímu rukopisu nebo doplňky lze respektovat jen v mimořádných případech a jdou na účet autora. Ke korekturám, které autor nevrátí v požadované lhůtě, nemůže být z technických důvodů přihlídnuto. Autor je povinen používat výhradně korekturních znamének podle Čs. státní normy 880410.

8. *Honoráře, separátní otisky.* Uveřejněné příspěvky se honorují. Redakce má právo odečíst z autorského honoráře případné náklady na opravu nedokonalého rukopisu či obrázků. Autorům hlavních článků posílá redakce jeden autorský výtisk čísla časopisu. Žádá-li autor separáty (zhotovují se pouze z hlavních článků a v počtu 40 kusů), zašle jejich objednávku na zvláštním papíře nejpozději se sloupcovou korekturou. Separáty rozesílá po vyjítí čísla sekretariát Čs. geografické společnosti. Na příkopě 29, Praha 1. Autor je proplácí dobírkou.